

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

Yıl 5 Sayı 54 Nisan 1995 50.000.- TL (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

TARİHİN İŞİ BİTMEDİ DAHA

- *Tan Matbaası Kırımı*
- *6-7 Eylül Kırımı*
- *16 Mart Kırımı*
- *Kanlı Pazar Kırımı*
- *Tokat Kırımı*
- *Balgat Kırımı*
- *Bahçelievler Kırımı*
- *Çorum Kırımı*
- *Kahramanmaraş Kırımı*
- *Sivas Kırımı*
- *Gaziosmanpaşa Kırımı*
- *Ümraniye Kırımı*
- *Siyasi İdamlar*
- *Faili Meçhul Cinayetler*

İNSAN

**Faşizmin aklını değil, kendi... insani aklını kullansaydın
öbür insanı öldürmezdin.**

**İnsan, seni, kendi... insani aklını kullanmaya... faşist
ideolojinin... faşist yapılanmanın kanlı çemberini kırmaya
çağırıyoruz**

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU	
Tarihin İşi Bitmedi Daha	1
Mustafa Bayram MISIR	
Şeyleşme Odağında Korku, Marjinallik ve Sanat Ürünü	3
Özer TURAN	
Hangi Zamandı (Şiir)	5
Tuğrul YILMAZSOY	
Tekhücreli Aydın ve Aydın	6
Aydın ÖZTÜRK	
Gururu da Antik Bir Değer mi Yaptık	10
Gülşah FINDIK	
Şiirler	11
Kaan ARSLANOĞLU	
Bir Kez Daha Kişilik Sorunu	12
İhsan YÜCEL	
Sorgulayıcı Olmak	17
Berrin TAŞ	
Şiir Nedir... Şair Kimdir	18
Ethem AŞAR	
Bir Alışkanlık Kaldı Senden Bana (Şiir)	19
Aydoğan YAVAŞLI	
Genç Şairler Arasında	20
Diğer Sezgin	
Ne Yazıyor Bu Kadınlar	21
Sinan KUTLU	
Sular Çekilince: Öbür Yanı da Ateş	22
Güngör GENÇAY	
Aydınlık Oda	25
Uğur YILDIRIM	
Dostluklar Arkadaşlar Ayrılıklar (Şiir)	28
İdris ATMACA	
Dağlarca İle Vagonda (Söyleşi)	29
Hüseyin KILIÇ	
İnsancıl'ın Okur Yazar Bütünleşmesinden Yeni Bir Güzelliğe, Gerçek Sanat'a Selam	30
Ali Ersin GÜNÇE	
Şiirler	31
Afşar TİMUÇİN	
Şiirler	32
Halidun ŞEN	
Dil-Yetisi-Bilimlerinde Van Gogh'lar Ülkesi Türkiye	34
Hayri KAKO	
Sözler ve Yüzler	37
Bülent Habora	
Sevgi Yolu / Palmiyealtı Sohbetleri	41
Özdemir NUTKU	
Yeni Bir Tiyatro Yılı	42
Hüseyin Hilmi BULUNMAZ	
Dumanaltı Tiyatro	43
Rona TOPÇUOĞLU	
Bir Oyunun Düşündürdükleri	44
Amatör Bir Tiyatro: Tiyatro Direnç	45
Sedat YILMAZ	
Sirk Sineması	48
Lütfiye AYDIN	
Sessizliğin Ezdiği İnsanlar	49
Zihni T. ANADOL	
Sınırtası	50
İnsancıl	
Fettah Köleli: "Kaybedecek Hiçbir Şey Yok Artık" (Söyleşi)	51
Fettah KÖLELİ	
İhtilalleri Dünyanın (Şiir)	53
Özer BURGAZ	
Kısa Öyküler (Öykü)	54
Türkan ÖZKAYA	
Gecikme (Şiir)	55
İnsancıl'a Mektup	56
Cengiz GÜNDOĞDU	
Yıldız Güncesi	64

Sahibi- Yazışleri Sorumlu Yönetmeni

BERRİN TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni

CENGİZ GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı

ŞADIYE GÜLE

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No40-42

Kat 5 Cağaloğlu/İST Tel: (0212) 511 79 94 - 513 93 99

Ofset Hazırlık: İnsancıl Teknik Bölümü

Baskı: İlicak Matbaası Tel: 880 40 75

Dağıtım: Yay-Sat

ISSN 1300-4158

Ankara Temsilciliği Burak Gürçan

Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18

Sıhhiye/ANKARA Tel.. (0312) 232 00 80

Ege Bölgesi Temsilciliği Bülent Habora

Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No 27 (Efes Otel

Arkası)/İZMİR Tel.. (0232) 368 02 64

Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı

Silahlı Kuvvetler Cad. No 3

Antakya Tel.. (0326) 213 88 39

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu posta çeki veya T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37-38678 Berrin Taş adına 500.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37-31449917

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez.

Yazıların A4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Tarihin İşi Bitmedi Daha

Bu yazıyı, İstanbul Gaziosmanpaşa'da... Ümraniye'de ola gelenlerden sonra yazıyorum. Şurdan başlıyorum. Türkiye'yi 70 yıldır yöneten kapitalist sınıf tek bir insani sorunu çözemedi. Kapitalist sınıfı çalışan insanın artı değerini, insani-toplumsal yatırımlara dönüştüremedi. Yol, hastane, okul, kültür evi, konut yapmadı. Kapitalist sınıf insanın insanca yaşayacağı bir ortam kuramadı. Ekmeği son beş yılda 1000 liradan, 7.500 liraya çıkardı... İnsanı işsiz bıraktı. Aç bıraktı, buna kalkınma dedi. Üstelik ülkeyi ağır bir dış borca soktu.

Bilim... Felsefe... Sanat, insanın insan olma etkinliği. Türkiye'de kapitalist sınıf bunu anlamadı. Bilimciye... felsefeciyeye... sanatçıya zararlı insan diye baktı. Kitaplar toplatıldı. Kültür emekçileri zindarlarda çürütüldü. Öldürüldü... Aç bırakıldı. Türkiye'de insanın yaratıcılığı dumura uğratıldı. Türkiye, insani kültüre ciddi bir katkı yapamadı.

İnsanın zihni yaratıcılığı insan için çalıştırılmadı. Uygulanan eğitim yöntemiyle, zekasını kapitalist sınıfa para kazandırmak... çalışanı daha çok sömürmek için kullanan bir beyaz yakalıları oluşturuldu. Sözelemler, yazarlar, şairler reklam metni yazıyor... oyuncular bu metni oynuyor Bankalarda görüyorum. Bilgisayar mühendisleri... iktisatçılar... hukukçular, çalışanın elinden yüz lirasını sermayedar lehine daha nasıl alırım diye tasarımlar üretiyor. Şarkıcılar, insanı uyuşturmak için güzel sesini harcıyor

İnsan olup biteni anlamasın diye sahte bir gerçeklikte yaşatılıyor. Sahte gerçeklik bunalan... kendini yitiren insanı avutmak için burjuva eğlence... burjuva sanat türleriyle, insanın, kendini, insan olarak var etme bilinci dumura uğratıldı.

Korkutmak... edilgenleştirmek için psikolojik savaş yöntemleriyle insanın üstüne yüründü. Bir günde heykeller söküldü. "Böyle sanatın içine tükürüm... Bekaretini denetleriz ha" dendi. İnsan korkutuldu.

Türkiye'de kapitalist sınıfı burjuva demokratik özgürlüğü bile gerçekleştirmedi. Aydınların burjuva demokratik özgürlük talepleri hep geri çevrildi. Her barış grişiminin ertesinde kırımlar yapıldı. Aydınlar "Hukuk, hiçbir zaman toplumun iktisadi durumundan ve ona tekabül eden uygarlık derecesinden daha yüksek" olamayacağını, bile bile kapitalist sınıftan adalet bekledi. Buna karşın, kanayan yarayı bir an olsun dindirmek... üzülen insanları bir an olsun avutmak için olsa bile faili mechul denilen cinayetlerin faili bulunmadı. Bu ülkede aydınlar yazarlar katledildi.

yüzbinler yürüdü...milyonların imza attığı dilekçeler verildi, kapitalist sınıf, kılını bile kıpırdatmadı.

Bütün bunlar olup biterken, güzel dünya ülküsünü gerçekleştireceğine kesinlikle inandığım marksistler, kendi dünyalarını mutlaklaştırdılar. Bu mutlaklaştırma yüzünden, durmadan birbirlerinden ayrıldılar... bölündüler... birbirleriyle uğraştılar. Felsefeyi, bilimi, sanatı... bir bakıma hayatı, ayak dibi ettiler.

Sivas kırımından sonra şöyle yazmıştım. Temeli eşitliğe dayalı bir toplum... felsefede... sanatta... bilimde insanla doğru kurulmuş ilişkide sürekli gelişen insani kültür. Yanlış bilinç durumlarını kırmış... bu dünyada ağız tadıyla yaşayan insan. Böyle bir toplum için... hemen... şimdi milimetrik mücadele başlatılmazsa... üç yanı denizle çevrili bir mezarlık olacak Anadolu.

Oldu. Sivas'tan sonra bugüne kadar nice kırımlar yaşandı. İşte şimdi Gaziosmanpaşa... Ümraniye. Ama Türkiye'de marksistler, programlar tartışmalarıyla, ben daha iyi marksisttim iddialarıyla birbirlerini yemeye devam ettiler.

Bir kez daha söylüyorum. İnsan, bu dünyada, sevgisiyle... dostlarıyla... öbür insanla ağız tadıyla yaşamak istiyor. Toplumsal hayat bu amaç için düzenlenmezse bunalım bitmez. Herkes bilsin. Geçici tarihi kategorilerin, din, milliyet... mezhep... mutlaklaştırılmasıyla... bu mutlakların çatışmalarıyla meta sisteminin bunalımı çözülmemektedir. Bu yolda devam edilirse, insanımız çok acı çekecek... çok üzülecek... çok kırımlar yaşanacak.

Kimsenin kimseyi sömürmediği güzel bir dünya için yola çıkılmalı. Bütün insanlığın ergeç gireceği bu yolda Türkiye ilk adımları atabilir. Din...dil...mezhep farklılıklarına karşın, Yunus Emreyi yetiştiren bizim insanımız, insan olmanın tarihi noktasında...evrensel paydasında birleşir... tatsız gerçekliği, güzel bir gerçeğe dönüştürebilir.

Binlerce yıl önce felsefenin... bilimin... sanatın... aydınlanmanın başladığı bu topraklarda "emeğin güneşi"yle yeni bir aydınlanmayı başlatabilir. Başlatacak.

Şunun bilinmesini istiyorum. Herkes bilsin hayat hakkını alacak. Bütün kırımlara karşın "Tarihin işi bitmedi daha. Kollarımızla itiyoruz kayayı doğal dursak yüreğimiz daralıyor. Dinlesek beynimiz eziliyor. Tarihin işi bitmedi daha yerküre bütünleşecek aklımızla." (C.K.Norwid)

İnsanı sömürenler... sömürüyü örtmek için insanı yanlış bilinç durumlarında tutanlar... insanı katledenler... tarihin işi bitmedi daha.

Cengiz GÜNDOĞDU

Yolarkadaşlarıma

İnsancıl Ankara Temsilciliği'nin okur yazar bütünleşmesi için hazırladığı taslağı okurken sekiz yıl öncesini düşündüm. Kültürü insansızlaştıran tekellere karşı sekiz yıldır örgütlenmeyi savunuyorum. Şimdi Ankara Temsilciliği tekellere karşı örgütlenme hareketini başlatıyor Biz bütün İnsancıl emekçileri bu hareketi destekliyoruz... bu konuda önerilerinizi... maddi manevi katkılarınızı bekliyoruz. Türkiye'de kültürü insansızlaştıran tekellere karşı aydınlanma hareketi işte böyle başlayacak. Söz... konuşma biliyor hareket başlıyor insani hareket

İnsan kardeşim, sırtını dönme... elini uzat... kardeşçe. arkadaşça... temiz duygularla güzel dünyayı kurma yolculuğuna sen de katıl.

İnsan kardeşim ben seni tanıyorum... ben seni hissediyorum... sen ateşi yarattın.. karanlığı yırttın. Şimdi sen bu güzel dünyayı tekellerin karartmasına izin verme. Vermeyeceksin.

Bütün yolarkadaşlarımı gözlerinden öpüyorum.

Sevgiyle...

Cengiz GÜNDOĞDU

Taslak

İnsancıl dergisi, ilk sayılarından itibaren kültür alanındaki sermaye tekellerinin ve bu tellerin yarattığı kültür ortamının eleştirisinin yapıldığı bir platform oldu. Sorunun ne olduğu tartışılırken, **İnsancıl** dergisinin okur-yazarları gibi kültür-sanat çevrelerinin örgütsüzlüğü sorunun bir parçası olarak ortaya çıktı, örgütlenmek çözüm olarak sunuldu. Okur-yazar bütünleşmesine doğru başlıklı yazılarla özellikle ilk sayılarda örgütlenme tartışmaları yapıldı (Sayı-1, Cengiz Gündoğdu; Sayı-1, Erdinç Özköylü; Sayı-2, Dündar İncesu; Sayı-3 İnsancıl Emekçileri-Yakup Şahan, Mustafa Doruk, Ahmet Uysal, İbrahim Oluklu, Sayı-4, Ali Balkız, Lütfiye Aydın, Şükran Kozalı, İzzet Kılıçlı, Erhan Yavuz, Sayı-6 Necmettin Bortecin). Bizim de Ankara Temsilciliği olarak yaşadığımız dönem böyle bir örgütlenmeyi dayattı, gerek **İnsancıl** okurlarıyla gerek diğer kültür çevreleriyle olan ilişkilerimizde kurumlaşmamış olmamızın sıkıntılarını yaşadık. Şimdiye kadar bu konuda pratik adımların atılamamış olması, sermaye tekellerinin kültür alanındaki hegemonyasının sürmesini sağladı.

Bu örgütlenmenin nasıl olacağını araştırırken en uygun yapının kooperatif olduğunu gördük. Çünkü;

1- Sanatı toplumsallaştırabilmek için geniş katılım şarttır Kooperatifler, bu örgütlenme için en uygun araçtır Çünkü kooperatifler, yapıları gereği değişir ortaklık ve değişir sermayeli kurumlardır Ortak sayısının veya sermayesinin değişmesi için diğer alternatiflerin aksine anasözleşmesinin değişmesi gerekmez.

2- Kooperatiflerde söz ve oy hakkı kooperatif hisselerine göre belirlenmez, bütün üyelerin genel kurulda bir oy hakkı vardır Dolayısıyla temsil demokratiktir

3- Kooperatiflerde, kooperatifin edindiği her türlü ekonomik değer ortakların mülkiyetindedir Ayrılan ortak bu değerler üzerinde herhangi bir hak iddiasında bulunamaz.

4- Yürürlükteki vergi yasaları gözönüne alındığında, kooperatiflerin, vergi bağımsızlığı şeklinde bir ayrıcalığı vardır

Amaç:

Örgütlenmenin önüne konacak hedefler, kültür alanındaki sermaye tekelleriyle başedebilme amacını karşılamalıdır. Süreli yayın ve kitap basımı, dağıtımı, küçük de olsa birçok bölgede dağıtım bürolarının ve kitapevlerinin açılması, yalnız yazın alanında değil, müzik, sinema, tiyatro alanlarında da benzer çalışmaların yapılması, örgütlenmeye ait temsilciliklerin açılması, bu tekellerle mücadelede ilk akla gelen hedeflerdir

Hem madden hem de emekleriyle katkıda bulunabilecek **İnsancıl** okurlarıyla örgütlenmek, **İnsancıl** okur ve yazarları arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı gerçekleştirmek de bu oluşumun amaçları arasındadır.

İşleyiş (Örgütlenme Süreci):

Bu örgütlenme, ortaya konulan sorun konusunda duyarlı olduğuna inandığımız ve ilk aşamada iletişim kurmamızın daha kolay olacağı **İnsancıl** okurlarıyla başlatılabilir Başlangıçta çeşitli illerde kooperatifin alternatiflerinin de tartışıldığı toplantılar yapılacaktır. Bu toplantılar katılımın yoğun olduğu, toplanmak için bir mekan bulabileceğimiz değişik illerde yapılabilir Örgütlenme düşüncesi bu toplantılarla olgunlaştırılıp, tek merkezde yapılacak genel bir toplantıyla da pratiğe dönüştürülebilir Yapılacak bölgesel toplantılar, gerek maddi açıdan, gerek emek açısından gücümüzü ortaya çıkaracak, bu güce göre hedefler belirlememizi sağlayacaktır

Sonuç:

İnsancıl dergisi beş yıldır bu amaçları gerçekleştirmek için yayınlanmaktadır. Derginin meşruiyetinin kökleşmesi ve işlevinden birini yerine getirebilmesi bu amacın gerçekleşmesine bağlıdır. Bu yüzden, **İnsancıl**'ın bütün okur ve yazarları bu oluşuma sahip çıkmalıdır

**İnsancıl Ankara
Temsilciliği**

(İletişim için) Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18
Sıhhiye / Ankara, Tel 0312 232 00 80

Şeyleşme Odağında Korku, Marjinallik ve Sanat Ürünü

Mustafa Bayram MISIR

"Evet, Marcos, San Fransisco'da bir gay; Güney Afrika'da bir zenci;İspanya'da bir anarşist; İsrail'de bir Filistinli; soğuk savaş sonrası çağda bir komünist; ne galerisi ne müşterisi olan bir sanatçı... Gece metroda yalnız başına bir kadın; ne kitabı ne okuyucusu olan bir yazar ve Meksika dağlarında bir Zapatacı'dır."

Zapatistlerin Marcos'un gaylıkla suçlanması üzerine verdikleri yanıt.

İnsan türünün tarihini yani kendi tarihimizi özgürleşme süreci olarak adlandırabiliriz. Bu süreç, insana rağmen insanlık lehine gelişmiştir. İnsan karşısına çıkan bir zorunluluğun bilgisini edinip özgürleştğinde yeni bir zorunluluğun da temelini atmıştır(1). Yani bir bağıntıyı koparıırken diğerini kurmuştur(Aydın Çubukçu).

Üretimdeki yetkinleşme, doğaya karşı özgürleşme, insanın toplumsal özgürleşmesinde birebir bir ilerleme gerçekleştirmedir. Aksine insan üretim eyleminde yetkinleştikçe, toplumsal işbölümünün köleleştirici etkisini daha derinden duydu. Emeğin yabancılaşması, insanın şeyleşmesini her geçen gün daha çok arttırdı. Kapitalizm, maddi üretimin devasa boyutlara ulaştığı üretim tarzı olarak varlığını sürdürüyor. İnsanın şeyleşmesi de devasa boyutlara ulaşıyor.

Yabancılaşmanın nesnel temeli, emeğin ürününden koparılması, artıdeğer sömürüsüne uğramasıdır. İşçi, kendisi için değil, patronu, pazarı için üretir. Şeyleşmenin nesnel temeli de pazardır. Pazarda, ürünün kullanım değeri değil, değişim değeri üzerinden bir değiş tokuş gerçekleştirilir. İşte, değişim değerinin ürünün temel niteliği imiş gibi görünmesi, yani ürün ile soyut emek arasındaki ilişkinin nesnelleşmesi, şeyleşme dediğimiz olguyu doğurur. İşçinin kendisinin olmayan nesneler üretmesi olgusu yani yabancılaşma, şeyleşmenin kapitalizmde, ondan önceki üretim tarzlarından çok daha belirgin olarak yaşanması sonucunu doğurur. İnsanlara ayakkabı yalnızca giyilen bir şey olarak değil, "bir milyon lira" olarak görünmektedir. Onun nesnelleşmiş niteliği, değişim değeri yani fiyatıdır. Artık her şey metalaşmıştır; sevgilerimiz bile...

Şeyleşme Koşullarında Sanat

Sanat ürünün şeyleşmesi tartışması çoğu zaman, sınıf mücadelesi perspektifinin yitirilmesiyle sonuçlanıyor. Sorunu bu tür yaklaşımlardan farklılaşarak koymak gereklidir.

Kapital'de Marx, kullanım değerini tartışırken başlangıçtaki etkinliğinden söz eder. Değişim değeri, metanın bir karakteridir. Meta, değişim değeri ile kullanım değerinin birliğinden oluşur. Şeyleşme, ürünün metalaşmasında karakterize olur. Yani metalaşan sanat ürünü şeyleşir. Ama onun da bir kullanım değeri vardır. Örneğin Orhan Pamuk okurlarının bir kesimi için, Orhan Pamuk romanlarının kullanım değeri ödedikleri paradan daha değerlidir. Kullanım değeri, gereksinimlerden çıktığı için, maddi bir varlık ama öznel bir değerdir. Değişim değeri ise, değişik türden kullanım değerlerindeki oran olarak zamana ve yere göre durmadan değişen bir ilişki(Marx), nesnel bir ilişki olarak görünür. Marx bu ilişkiyi deşifre etmek için önemli buluşlarından birini yapar: soyut emek. Böylece değer "toplumsal ortalama emek" olarak hesaplanabileceğini gösterir.

Şimdi bu sanatsal üretim için de söz konusudur. Pazar için üreten sanatçı, sonuçta, değişim değeri olan bir ürün (meta) yarattığına göre, ortalama bir emekten söz etmeliyiz. Yani Orhan Pamuk deha falan değildir. Hiçbir sanatçı da deha değildir.

Peki sanatçının emeğini farklı kılan nedir? Fark, sanatçının emeğine yabancılaşmamış olmasıdır. Sanat emekçisi, ürettiği nesneden üretim süreci içinde kopmaz. Sonradan, ürününü meta derekesine düşürdüğü zaman, şeyleşir. Kapitalist üretim tarzında piyasa, yalnızca kendi istediği gerçekliğin sanatını yapanlara açıktır. Orhan Pamuk'u ve diğer starları değersiz kılan, onların pazarda değerlendirilmesidir.

Şeyleşme koşullarında sanat, piyasa için yapılır. Piyasa yani pazar, günümüzde medyatik bir görüntü taşır. Piyasa rekabetsiz de düşünülemez. Yani, reklamlar. Sanat piyasası da tüm bu cümbüşü içinde taşıyor. Bir bakıyorsunuz, bir sinemacı, medya maymunu oluvermiş. Bir şair, bir tekel için yayıncılık memurluğu yapıyor. Eleştirmenler de reklamcılar. Hangi eleştirmenin övgüsü daha çok sattırırsa, o eleştirmen pi-

yasa patronlarınca hoşnut ediliyor Buna bir ad bulunmalıdır artık: standartlaştırıcı kültür endüstrisi ya da star sistemi(2)

Şeyleşen Sanat Ürününün bir Temel İzleği: Korku

Şeyleşen sanat ürününün niteliğini, şeyleşen insanın ve ilişkilerinin niteliğini belirleyerek deşifre edebiliriz. Toplumsal ilişkiler toplamında açığa çıkan şeyleşmenin insanın psikolojik varlığındaki temel etkisi korkudur. Şeyleşen insan korkar. Kapitalizm bir korku jeneratörüdür (Yalçın Küçük). Sistem bu korkuyu körükleyerek kapitalizmin bunalımlı insanını ayakta tutar.

Korku ve güvensizliğin kaynağı belirsizliktir. Öyle bir belirsizlik ki, onun da temelinde zorunluluğa teslim olma yatar. Nesneleşmiş insandır bu. Başkaldıran insandan farklı olarak ne içinde bulunduğu koşulları anlamaya çaba gösterir ne de onu değiştirmeye çalışır.

Değiştirme faaliyetinin yani üretim eyleminin içinde olan insan düşünsel serüveninde özgürleşme adımlarından birini aydınlanma döneminde atmıştır. İnsanı odağına yerleştiren aydınlanma düşüncesi bilimi ve bilimsel düşünceyi; skolastik dogmaların yerine geçirecek ortaçağın ürettiği korkuların sonunu hazırlamıştır. İnsan, tüm bir maddi uygarlığı bu arada kendini de yattığının bilincine varmıştır. Postmodernizm, bilimsel bilginin meşruluğu üzerine başlattığı tartışmayı, totalitarizmin kaynağı saydığı aklı ve bilimi mahkum ederek noktalamış görünüyor. Şeyleşmenin ideolojik savunusu olan modernizm sonrası felsefeler, postmodernizm, böylece insana korkmaktan ve tapınmaktan başka yol bırakmıyor. Postmodern söylemde yaşanan cümbüş, zihnimizde ister istemez bir ortaçağ tasavvuru yaratıyor.

Korkunun olduğu yerde genellikle esrar ve giz vardır. Orhan Pamuk romanlarında da baskın özellik esrardır: bir bilinemezlik düşüncesi. Şeyleşmiş insanın, nesneleri yalnızca değişim değerleriyle, parayla algılayabilen insanın sonu. Nasıl oluyor da oluyor sorusuna verilen "Tanrı" yanıtı.

Şiddet, korkunun üretilmesinde önemli araçlardan biridir. Yalnızca askeri-zorba olması gerekmez. Ideolojik şiddet de korku üretir. Başını fazla kaldıran insan, onurlu insan, yani devrimciler öldürülür. Bu öldürme öncelikli olarak devrimcilere yönelmiş askeri-zorba bir şiddettir; aynı zamanda medya tarafından bir gösteriye dönüştürülerek topluma yayılan ideolojik bir şiddettir. Korku böylece hepimizin yüreğinde ve bilincinde olası bir başkaldırı ihtimaline karşı jandarma görevini üstlenir (ideolojik aygıt bir bütün olarak bunu gerçekleştirir; medya, sadece çok önemli örneklerden biridir.)

Best-sellerler (tecimsel amaçlı romanlar) şiddeti özellikle de cinsel şiddeti neredeyse istisnasız olarak içerinde taşırlar. Cinsel şiddet şeyleşen insana korku veren bir başka öğedir. Bireysel olarak açığa çıktığında tecavüz, toplumsal olarak açığa çıktığında namus, özellikle ezilen cinsin(kadının) korkularını besler.

Şeyleşen sanat ürünü de korku üretir. Lukacs, yeni romanın temel öğelerini korku ve güvensizlik olarak belirler (Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, s.54). Ard arda sıralamaya çalıştığım spesifik örnekler, özellikle yeni romanda son derece gerçek ayrıntılar içinde gerçekliğin nesnel olmayan dizgeleri olarak yeniden üretilirler. Özellikle Kafka'da kendini iyice açığa çıkaran bu içerik, masum bir betimleme olmaktan öteye, egemen ideolojik aygıtın meşrulaştırımına hizmet eder. Burada

yazarın öznel olarak taşıdığı kaygı, onun nesnel işlevini değiştirmez.

Postmodern anlatılar, yitirilmiş olan zaman ve mekanda, hiçbir modern kuramın(özellikle de bilimin) açıklayamayacağı ilişkiler içinde olan bireyi malzeme olarak seçer. Bu birey, çoğu zaman şeyleşmiş bir varoluş içinde olmuştur. Özne değil, nesnedir. Metinde yalnızca, şeyler, nesneler hareket eder. İnsan özne değildir. Orhan Pamuk romanlarında bunu açıkça görürüz. Pamuk bunu itiraf da etti, romanlarında insanlardan araba markaları gibi söz edebilmeyi istediğini birkaç kez dile getirdi. Şeyleşen dünyada araba markası ile insan aynı "şey"dır. Her tarafı artık bir pazar haline gelmiş bir dünyada insan da araba markası da yalnızca birer değişim değeridir. İnsanlara her ikisinin de nesnelleşmiş niteliği olarak görünen ortak paydadır bu: para. Her şey alınır, satılır, buharlaşır.

Restoratör Talepler ve Marjinallik: Şeyleşmiş Dünyanın Ruhı

Bazı toplumsal olaylar yüklü bir acı ortaya çıkarsalar da, toplumsal hafızada bir tazelenmeye yol açabilirler. Sivas Katliamı ve Onat Kutlar'ın öldürülmesi konunun gündeme gelmesi açısından böyle bir işlev gördü. Türkiye'nin kapıkulu aydınları ağlanıp sızlandılar ama yine devletlerine toz kondurmadılar. Onlar tarafından konu son derece sığ algılandı. Mollaları İran'a gönderip sorunu çözebileceklerini sandılar. Doğru, yükselen islamcı terör aydınlanmacı geleneğimiz için büyük bir tehdit halini almaktadır. İslamcı terörün İslam'ın şeyleşmiş dünyaya isyan eden ruhların modern bir arayışı haline gelmesinden güç aldığı söylenebilir. Ama asıl olarak islamcı terörün çöçülenmesi, sistemin istikrar arayışlarıyla doğrudan bir ilişki içindedir.

Yaşar Kemal'e açılan dava, sorunu doğru kavrayabilmek açısından önemlidir. Anadolu aydınlanmacılığının dahi "laik" T.C. devletince mahkemeye gönderilmesi, zorba şiddetin, baskı aygıtının muhatabı haline getirilmesi, failin gerçek yüzünü gösteriyor. İstikrar arayışları, sistemin kendi kökleriyle de hesaplaşmasını gündeme getirmiştir. Kemalist aydınlanmacılığın ömrü doluyor. Yaşar Kemal davası bunun somutlaşmasıdır. Hem Yaşar Kemal hem de (örtülü bir biçimde de olsa ve ordu dışında) devlet, öcünden kaçır gibi resmi kemalist söylemden kaçıyor. Yaşar Kemal, Çukurova'nın yığıt yığılmemesi, restoratörlerin karşısında devrimcilerle birlikte dikiliyor. Devlet ise, yani tıkanan kapitalizm, restoratörlerle birlikte istikrar düşleri kuruyor. İslam bir yandan memnuniyetsizliğin söylemini kurarak, bir yandan da kapitalist toplumsal üstyapının boşluklarını doldurarak bu düşleri besliyor. Sistemin arayışı yalnızca bu aktörlerle temsil edilmiyor. Sistem tarihsel kökleri ile liberal bir yorumla da hesaplaşabilir. Baskın olan eğilim de kanımca budur. Ama toplumsal pratiklere içselleştirilmiş bir islami söyleminde bu hesaplaşma gerçekleşirken taraf olarak istihdamı düşünülüyor. Cumhuriyet yerine Zaman gazetesi; işte bu, yeni liberal kapitalizmin boşluk doldurma çabasıdır.

Sistem kültürel alanlarda da büyük bir tıkanıklık içerisinde. Yaşar Kemal'den vazgeçmek, sistem için, büyük bir boşluğa razı olmak demektir. Yeniden yapılanma tercihi sistem için "ağır basıyor". Bu yapılanmanın "Türk-İslam sentezi" olamayacağı alanlar, kültür endüstrisi ile takviye edilmeye çalışılıyor. Or-

han Pamuk yeniden yapılanmanın yazarıdır Şeyleşmiş Türkiye'nin ruhudur

Bu arada Orhan Pamuk'un Yaşar Kemal'e destek vermek gibi pek de bu ruha uymayan davranışlarını açığama sorunu var. Bu sorun kimilerince "sanat piyasasının gerektirdiği medyatik tavırdan başka bir şey değil" diye geçiştirilebilir ama daha maddi temelleri var bunun: marjinallik. Sanatçının emeği yabancılaşmamış bir emektir. O, sonradan ürününü emeğinden kopararak şeyleşir. Yani dolaysız bir yabancılaşma değil, toplumsal ilişkilerin bütününden, pazardan kaynaklanan dolaylı yabancılaşmayı yaşar. Böylece kapitalizmde onun için özel bir varlık alanı, marjinallik, yaratılmış olur. O, bir sanatçıdır, düşündürür vs. Toplumsal işbölümünün bu özel alanı, sanatçılık mesleği, bu yüzden(marjinallik, dolaylı yabancılaşma), şeyleşmeden kurtulabildiği özel anları daha çok içinde barındırır. "Yanılığa düşmemek gerekir, yazık ki, burjuva ve sermayeci toplum varoluşunu sürdürdükçe buna benzer ruhsal durumlar uzun süre yaşayamayacak ayrıcalıklı bir durumun anlatımı olarak kalırlar. Gündelik toplumsal yaşam mekanizmasının (bu sözcük rastgele kullanılmamıştır) şeyleşmeyi sağlaması ve şeylerin eski durumuna yeniden dönülmesi için dengeyi yeniden kurulması yeterlidir." (Goldmann, **Diyalektik Araştırmalar**, s.109) Orhan Pamuk belki de böylesi bir özel anın etkisiyle Yaşar Kemal'in yanında durmaktadır; ama tersi de mümkündür: örneğin, insan hakları "şampiyonu" **İletişim Holding** pazarladığı bir yazarın böyle davranmasını isteyebilir. Gündelik yaşam mekanizmasının neye ve nasıl hüküm verdiğini, Orhan Pamuk olmadığım için bilemiyorum.

Ama bildiğim bir şey var. O da, standartlaştırıcı kültür endüstrisinin silinip süpürüleceği, şeyleşmiş dünyanın işçi sınıfının tarihsel eylemiyle aşılabileceği.

Bu eylem, tekellerin karanlığından çıkacak "olası" tek ışıktır.

(1) Bu cümleden vulgarize edilmiş bir anlam çıkarılabilir elbet. Kastettiğim şey, insanın (tekil insanın değil, insanların) doğaya karşı kendi tarihini yapmasıdır. Yani zorunluluğu sadece insan yaratmaz, ilişki içerisinde (değiştirme ve dönüştürme faaliyeti içerisinde) olduğu evrende (sistemde) kurulur bu zorunluluk.

(2) Sanatta star sistemi, Cengiz Gündoğdu'nun adlandırması. Adlandırma açıklayıcı olmakla birlikte bunu açığa çıkaran koşullar çoğu zaman boşlukta bırakılıyor. Elbette boşlukta bırakanlar da, Gündoğdu'nun sık sık sözünü ettiği "hasımları" oluyor. Kanımca bu adlandırmanın maddi koşulu tekelleri kapitalizm çağının kültür endüstrisidir. Buna, Frankfurt Okulu'ndan değiştirerek devralacağımız bir kavramı ekleyebiliriz: standartlaşma. Standartlaşmanın maddi koşulu da genel olarak ideolojik aygıttır. Genel olarak ideolojik aygıt: aile, okul, cami, kitle iletişim araçları ve bunların üzerinde ve içinde kurulan kültür endüstrisinin kendisi (üst yapı kurumu olarak sanat, edebiyat). İdeolojik aygıt ortak bir beğeni yaratır, standartlaştırır. Ortak beğenin üreticileri de starlaştırılır.

HANGİ ZAMANDI

boranı gider karadenizin

hüzne redif olmuş o eski reçine

doğa yeşile boyar güneşi/ hırçındır dağlar

hırçın / sokaklarda yasak marşlar gibi yükselen

yaşak marşlar gibi yükselen

ve giden

keimençeye hüznün düşer mavi zamanlar

siyam gözlü bir kedi geçer balık kokulu sokaklardan

kayhana sesleriyle takalar açılır ağır ağır / karanlık

fi tarihli telgraflar çoğalır gecenin orta yerinde

uzakta yanıp sönen inum alevidir sünnene

ve tarihe sürülen dört yamalı is

ölüm çılgınlıklarına süzülür eski bir laternadan

ayaklar altındadır memleketin

hüzün giysili günler

kıyıya getirmez albatros denizecilerini

ulkundan umut geçmez incir ağaçlarının

zamanın rahminde patlatılmış dinamit karadeniz

sevda tutuşan bir karayemiş tadıdır dalgalı kollarında

göğsünde yakamozlar ıslak armoni

göğsünde morartılar hangi zamandı

hangi zamandı

gecede parçalanmış lir sesi dört karanfil

ey gölgelerin susku ve gizem yüklendiği

zamanların kan revan uyuduğu hangi zamandı

direncin barutunu yutmuş hüznüme kaçan bahar

Özer TURAN

"İmdi son soru. Neden gerçekçi tiyatro? Yanıt çok kısa. Bir. Gerçekçi tiyatro egemen ideolojide delik açar. İki. Gerçekçi tiyatro, alışlagelmiş güzelliği aşar. Yeni bir güzellik yaratır. Üç. Halkı eğitir. Belli kanalları kırar. Dört. İnsana önem verir. Burdasın Şunun için burdasın. Bu senin kaderin değil. Şu koşullarda burada kalmayacaksın. Sen, tarihin öznesi olmak zorundasın" der. (Cengiz Gündoğdu, Mart 1984, Varlık)

11 yıl önce C. Gündoğdu bunları söylüyordu. Yer Varlık dergisi. 11 yıl dolmuş, Gündoğdu hala bunları söylüyor Yer İnsancıl dergisi. C. Gündoğdu ve gerçek insana, gerçek sanata, gerçek yaşama, gerçek sisteme özlem duyanlar yüzyıllardır bir şey için uğraşıyorlar: Bilimsel bilgiyi kendi benliğine kabul ettirip, bunu insanın ilerlemesi, gerçek'e ulaşması için kullanan "aydın" insanlar yaratmak. Bu insani mücadele içinde karşılarına dikilen kişiler ise yaşamak istedikleri "fantazileri" öne sürerek, bu yolla gerçek insana ulaşabileceğini görüyor fakat bu yolda fantaziye yer olmadığını bildikleri için karşı çıkıyor, mücadele edilen "egemen ideolojinin" yanında yer alıyorlar

Aslına bakarsanız yukardaki iki paragraftaki birçok kelime hoşuma gitmiyor. Mesela, egemen ideoloji, gerçek insan, gibi. Geriye dönüp bakıyorum; hep bu kelimeler dolu. C. Gündoğdu'nun 11 yıl önce yazdığı yazıda da şimdi yazdığı yazılarda da aynı kelimeler var. Marx, yaklaşık 150 yıl önce bu kelimeleri kullandı, Lenin bu kelimeleri kullandı, birçok düşünür, yazar, şair bu kelimeleri kullandı, biz bu kelimeleri kullanıyoruz. Neden? Çünkü "sorun"u ifade etmek ve bir çözüm sunmak bu kelimelerle mümkün. Anlaşılamayan şey ise, "sorun" taa o zamanlardan tanımlanmış ve bir çözüm sunulmuşken hiçbir şey yapılmaması, yapılamaması, yaptırılmaması. Dikkatimizi başka bir noktaya çevirdiğimizde bunu yapmakla "yükümlü" insanları görüyoruz. Bu insanları "aydın" ismi altında topluyoruz. Bu aydınlar da ikiye ayrılıyor: Aydınlar ve tekhücreli aydınlar. Aydınların karşısına dikilen tekhücreli aydınlar, DNA ve RNA dizilerindeki yapısal hata nedeniyle diyorlar ki: "Bu lafları yüz kere söylediniz, değiştirin artık plağı, modası geçti bunların."

Önce bu cümleyi kısaca cevaplayıp "tek hücreli aydın"la devam edelim (bu cevap, bu cümleyi düşünürken başımdan geçen bir olay):

Komşumuz, oğlu ve ben kahvaltıda'yız. Komşumuz görmüş geçirmiş biri. Oğlu yumurta yiyor. Çocuk önce yumurtayı soydu, bolca tulayıp ısırdı. Babası "Oğlum" dedi, "o kadar çok tuz atma, zararlı" Çocuk pek oralı olmadı, yine bolca tuzlayıp yumurtayı ısırdı. Baba

üşenmeden tekrarladı "Yahu, o kadar çok tuz dökmesene." Çocuk yumurtayı masaya koyup babasına çıkıştı. "Ya baba sen de bir şeyi yüz kere söylüyorsun." Baba cevap verdi: "Sen de ne kalın kafalısın ki bir şeyi yüz kere söyletiyorsun."

Biraz Biyoloji

Yukarıda sözünü ettiğim tekhücreli aydınların birçok türü var. Ben burada ülkemizde (ve dünyada) en çok görülen tekhücrelileri, yani "amip"leri **Ana Britannica Ansiklopedisi**'ndeki açıklamayı kaynak göstererek tanımlanmak istiyorum:

AMİP: Kökayaklılar sınıfının Amoebida takımından mikroskobik tekhücreli canlıların ortak adı. (Gördüğünüz gibi en büyük özellikleri gözle görünmemeleri. Muhakkak mikroskop gerekiyor. Yani, bilimsel bilgiye sahip değilseniz onları tanımlamanız mümkün değil. Bu yüzden çok zarar görebilirsiniz.) En çok bilinen türü olan Amoeba proteus, tatlısu ve göllerin dibindeki çürümüş bitkilerin arasında yaşar. (Güzel, seçkin ve dünyadan bağı kopuk barlar, meyhaneler,... vb. yerler yaşam alanları.) Oysa amiplerin çoğu ASALAK yaşayan canlılardır. İnsanın sindirim sisteminde barınabilen altı amip türünden biri olan Entamoeba histolytica amipli dizanteriye yol açar. (Bu amiplerin insana bulaşması popüler kitaplar, dergiler ve gazetelerle olmaktadır. Amipli dizanteri belirtileri şunlardır:

1) Birden, dünyadaki en büyük ve en üstün milletin kendi milleti olduğunu sanmak.

2) Bir insan olarak dünyanın bilinmezliğini kabul edip, bunun için hiçbir yol olmadığını düşünüp, kendini zavallı bir kul olarak görmek.

3) İhtihar isteği, yalnızlık, hüzn

4) Üstüne modern bir post giyip, denizdeki ayı balığının balını alma isteği.

5) Kanlı ishal. Belli bir süre içinde insan kendi varlığına güvenini kaybedip, kin, nefret ve sevgisizlik üreten bağırsaklarına uyup dünyanın üstüne bunları boşaltır

TEDAVİSİ: Antibiyotik ile mümkündür. **İnsancıl, Gerçek,**... vb. dergiler, gerçekçi sanat ürünleri antibiyotiklerden bazılarıdır)

Amiplerin en belirgin özellikleri, yalancıayak denilen ve hareket etmelerini sağlayan geçici sitoplazma uzantıları oluşturmalarıdır. (Bunun en belirgin örnekleri ölen veya öldürülen aydınların cenazelerinde görülür. Amiplerin bazıları, son olarak DEP davasında görülmüştür.)

Çevre koşullarının elverişsiz olduğu dönemlerde, amipler çevresinde bir kist oluşturarak yaşamını sürdürebilir; bu durumlarda bir küre gibi toplanır, suyunun çoğunu kaybeder ve koruyucu kılıf görevi yapan bir kist zarı salgılar. Çevre yeniden uygun duruma geldiğinde kılıf yırtılır ve amip yeniden ortaya çıkar. (Burada yeterince açık anlatılan "yok olma" durumunu sadece örnek vererek geçmek istiyorum: 12 Mart, 12 Eylül, 2 Temmuz ve muhtelif bazı günler.)

Şimdi amipleri tanımladıktan sonra, aklımıza bir soru geliyor: Aydınlar, tekhücreli aydınlardan bu kadar güçlüyken, neden herşey aydınların istediği gibi güzelleşmiyor?

Bunun yanıtını da yine tekhücreli aydınlar ve aydınların biyolojik gelişimleri ve özellikleri ile vermeye çalışayım:

Bu yanıtta en önemli şey tekhücreli aydınlar ve aydınların üreme şekil farklılığı. Tekhücreli aydınlar eşeysiz ürerler, yani kendi kendilerine bölünüp çoğalırlar. Aydınlar ise insandır. Üremesi için eşe ihtiyacı vardır. Eş bulması için de karşısındakiyle insani iletişim kurması gerekir. Ortam ve tekhücreli aydınlar bunu engeller. Yukarıda belirttiğimiz amip'in yarattığı dizanteri hastalığı, aydının çevresindeki insanlarda vardır. Aydın tek başına bu hastalığa karşı koymaya çalışır, fakat buluşacı olan bu hastalık çoğu zaman aydının da gücünü azaltır. Bir araya gelip mücadelelerini örgütlü sürdüren aydınlar daha güçlüdür, fakat amipler korkunç bir şekilde çevrelerini sarıp var güçleriyle saldırırlar. Aydınlar güneşi çağırırlar, fakat amipler bunu engellemeye çalışır; çünkü amip karanlık ve rutubetli yerlerde yaşayıp çoğalabilir.

Ve Gerçek...

Elimde 1980 Bahar/1 sayılı **Papirüs** dergisi var. **Papirüs** imzalı giriş yazısı AYDINLAR başlığını taşıyor. (Bu arada yeri gelmişken dergide imzası bulunan birkaç "aydın" insanın ismini de vermek istiyorum: Fethi Naci, Ferit Edgü, Mehmet H. Doğan, Enis Batur.)

Şöyle başlıyor yazı: "Roland Barthes (1915-1980, gösterge bilime büyük katkılar yapan Fransız aydın, eleştirmen) bir iki yıl önce kendisiyle yapılmış bir konuşmada aydının durumu üzerine çok kötü sözler söylüyordu: Aydın, toplumun bir döküntüsü, bir artığıdır; sözcüğün gerçek anlamıyla bir dışkı. Bazı rejimlerde bu dışkıya başka roller verilmeye çalışılır. Oysa, adı üstünde, dışkı dışkıdır; hiçbir şeye yaramaz. Organik dışkı, nasıl, maddenin kendine dek uzanan yolunu gösteriyorsa, insani dışkı da, öyle, sindirim yolunu gösterir. Aydının gösterdiği tarihsel bir yoldur. Bütün topluma ilişkin itileri, hevesleri, karmaşıklıkları döküntü halinde kendinde katılaştırır aydın. İyimser kişiler onun bir tanık olduğunu söylerler. Gerçek böyle değildir. Olsa olsa, bir "iz"dir aydın, bir sonuç. Yine de nedense, tehlikeli görülmektedir."

Barthes çok can alıcı bir noktayı açıkça belirtiyor: "olsa olsa, bir "iz"dir aydın, bir sonuç." Halbuki aydın bir sonuç değil bir neden olmalıdır, toplumun döküntülerini kendinde katılaştıran bir kişi değil ilerici, yenilikçi bir kişi olmalıdır. Peki nedir onu engelleyen?

Kemalist Bir Dergi

Varlık, yıldönümü yazılarında da belirtildiği gibi, "ideoloji" konularına hiç girmemiş; "Hiçbir edebiyatçı, edebî hürriyeti daraltmak isteyecek kadar sanat

düşmanlığı edemez." demiş, Atatürkçülük dışındaki görüşlere sayfalarını hep kapalı tutmuştur.

Bu yüzden Nazım Hikmet adı, dergide zaman zaman bir edebiyatçı olarak saygıyla anılmışsa da, şiirlerine hiçbir zaman yer verilmemiştir. Rifat Ilgaz'ın birçok şiiri yayımlanmışsa da, bunlar daha çok yalnızlık şiirleridir. Hoş, 1933-1935 yıllarında B. K. Çağlar, V. M. Kocatürk, Haşim Nezihi, Yaşar Nabi, İhami Bekir, Sabahattin Ali, Kemal Tahir tipi gibi birkaç ozanın birkaç şiiri dışında; **Varlık** ozanları, zamanın "inkılap şiiri"ne de girmemiş işler, özellikle ölüm, gece, rüya, oda, yalnızlık gibi konularda "edebî hürriyetleri"ni fazlaca kullanarak, kendilerini daha çok bu hastalıklı odalara topluca kapamışlardır... (Tunçer Uçarol, **Varlık**, Temmuz 1993, 60.Yıl yazısı)

Varlık dergisi bu yıl 62 yaşına girecek. Kendisini bir okul olarak tanımlıyor **Varlık**; tam 62 yıllık bir okul. Ne okuludur **Varlık**, kim ne derse desin **Varlık** bir aydın okuludur. Aydın insan yetiştirir, aydın topluluklar yaratır. Ama ben yine de diyorum ki: **Varlık** iz olan, sonuç olan aydın yetiştirmiştir ve bununla övünmektedir. Neden? Bu neden yukarıdaki kısa alıntıdaki çelişkilerde hemen göze çarpıyor. **Varlık** diyor ki: "**Varlık** ideoloji konularına hiç girmemiş;" Hiçbir edebiyatçı, edebî hürriyeti daraltmak isteyecek kadar sanat düşmanlığı edemez." demiş, Atatürkçülük dışındaki görüşlere sayfalarını hep kapalı tutmuştur."

Kendiyle çelişen **Varlık** aslında şunu demeye çalışıyor; **Varlık** kemalist ideoloji dışındaki ideoloji konularına hiç girmemiş; "Hiçbir edebiyatçı kemalizm dışında bir ideolojiyi kullanarak edebî hürriyeti daraltmak isteyecek kadar sanat düşmanlığı edemez." demiş...

Varlık'ın edebî hürriyeti daraltır dediği ideoloji ise marksizmdir, yani diyalektik ve tarihsel materyalizm.

İlhan Selçuk ise Ağlamak ve Gülmek isimli kitabının "Kemalizm ve İdeolojisi" başlıklı yazısında şunları yazıyor;

"Karl Marks bir bilim adamıdır

Dünyanın bütün üniversitelerinde incelenir; çoğu toplumbilimci marksizmi bir yöntem olarak kullanır; Marks'ın kitapları dünyanın bütün büyük kütüphanelerinde bulunur.

Atatürk bir eylem adamıdır.

Yazmaktan çok konuşmuştur; yapmıştır; gerçekleştirmiştir. M.Kemal çoğu zaman "irticalen" konuşmuştur; çevresindekiler not tutmuşlardır; bazen nerede ve nasıl olduğu bilinmeyen fikirler "Atatürk söyledi" diye piyasaya sürülmüştür; propaganda üretilmiştir

Yani **Varlık**, aydın üreten **Varlık** okulu, bilimi, sınıf çatışmasını, artı-değeri, insanın yüceliğini, dünyanın üzerindeki değişim atmosferini reddediyor. Onun yerine insana hitab edebilecek fakat evrensel insan gelişimine gereken desteği sağlayamayacak bir görüş seçiyor; ve işte **Varlık** "aydın" üretiyor.

Aydının bir neden olması marksizm'den, diyalektik ve tarihsel materyalizm'den geçer çünkü marksizm bilimseldir. Sorunları göstermekle kalmaz, sorunları tahlil edip çözüm üretir. Durağan değildir, bilimle birlikte devinimlidir. F. Nietzsche'nin bir yorumundan sonra marksizmin neden bilimsel olduğunu ve aydın için nasıl "kullanış ve sınırsız" olduğunu kısa başlık-

lar halinde vermek istiyorum: Emekçi sınıfı erdemde olduğu gibi, kültürde de bizi kolayca geçebileceğini anladığı gün vay halimize.

Fakat bunu anlayamazsa, işte o zaman vay halimize." (F. Nietzsche, Seçilmiş Düşünceler, Çaba yay.) Diyalektik ve tarihsel materyalizm biçimseldir;

1 Çünkü o, bilimle çelişmez, tersine geniş ve derin bir uygunluk içindedir. Bütünyle bilimlerin tabanı üzerinde durur. Sonuçları felsefik genellemelere dayanır

O, doğa ve toplum bilimlerinin sonuçlarına dayanır. Bu sonuçlar diyalektik ve tarihsel materyalizmin herhangi bir teziyle çelişkili değildir, daha çok onun temel bilgileri üzerinde yükselir

2. Çünkü o, inanılmaz ve mistik, kadere rıza gösteren, dünyanın açıklanışında gizli ve görünmeyen güçlerden umutlanan bir felsefe değildir. Çünkü o gerçek dünyayı idealist kaçıklığın peşin hükmü olmaksızın yaklaşıp kavrar. Dünyaya fantazik değil, kendine özgü ilişkileri içinde bakar.

3. Çünkü o dünyayı kavrayışı savunur. İnsanın güçsüzlüğünden doğan boş bir lakırdı değil, bilincimizi, maddi dış dünyanın belirlendiğini kabul eden inandırıcı bir düşünce gücüdür

4. Çünkü o, hiçbir hurafe ile, hiçbir gericilikle, burjuva kulluğun hiçbir savunusuyla bağdaşmaz, bir bütün ve uyumlu dünya kavrayışıdır, doğada ve toplumda devrimci değişimin ussal enstrümanıdır

5. Çünkü o, sosyalist toplumun yapıcılarının anlamlı ve ve mutlu bir yaşamı ilerletebilmelerinin yolunu gösterdiği derin hümanist bir dünya kavrayışıdır " (Evrensel Çelişki ve Tarihsel. Maddecilik, Marks/Engels/Lenin, Ana yay.)

Son olarak, "Bu yüzden Nazım Hikmet adı, dergide zaman zaman bir edebiyatçı olarak saygıyla anılmışsa da şiirlerine hiç bir zaman yer verilmemiştir. Rıfat Ilgaz'ın birçok şiiri yayınlanmışsa da, bunlar daha çok yalnızlık şiirleridir." diyerek övünen ve günah çıkartan Varlık'a bir cevap verme gereği duyuyorum; daha doğrusu kurucularının bir yazısını hatırlatmak istiyorum:

Gerçekleri dile getirmeyi 'sefalet edebiyatı' diye küçümseyici bir etiketle şüpheli göstermeye çalışmış olanlar, sömürücülerin yanında olmak ve propagandasını yapmak suçlamasını kendi davranışlarıyla hak ettiklerini göremeyecek kadar zavallıdır." (Yaşar Nabi, Çağımıza Ters Düşenler, Varlık Yay., 1975)

Papirüs ile devam edelim:

"Nedir aydın kişinin temel işlevi? Düşünmek, kafa yormak mı? Bu konuda söylenmiş çok söz var. Genel olarak aydınının tanımıyla temel işlevi yan yana ele alınmakta, tanım o işleve bağlanmak istenmektedir. Aydın, uzun süre, kafa çalışması yapan biri olarak tanımlanmıştır, onu , "ekmeğini kafa çalışması yaparak kazanan kimse" olarak tanımlamak isteyenler de çıkmıştır. Ancak bu öğeye göre yapılan bir tanım aydını, özellikle de onun işlevini ortaya çıkarıcı bir açıklık taşıyor. Çünkü doğrudan doğruya kurguya, felsefe "jimnastiğine" dayanan, nesnelerden ve insana ilişkin özel köklerden kopmuş kafa çalışmaları vardır.

Sartre bu konuda ilginç bir saptama getiriyor. Kafa çalışması yapanlar içinde bir ayrım yapıyor. Ona göre, yüksek memurlar, özel girişim sahipleri, mühendisler, atom bilginleri, hekimler ve öğretmenler

de sürekli bir kafa çalışması içindedirler; ama onlar bu çalışmalarından ötürü aydın (entellektüel) sayılamazlar; bu nitelikleriyle olsa olsa "pratik bilginin teknisyenleridirler" Aydın kişinin işlevinde, temelde, siyasal sayılabilecek, çok zaman da yüzde yüz siyasal bir tavır (başkalarının, toplumun yazgısıyla ilgilenen bir tavır) vardır. Şöyle tanımlıyor Sartre aydın kişiyi: ÇABASI, EGEMEN SINIFÇA SUÇ SAYILAN KİMSE...

Yani eleştiren kimse. Atom bilgini, yaptığı kafa çalışmasının sonuçları üstünde, ya da toplumun sorunları konusunda hiç düşünmüyorsa, aydın bir kişi değil, sadece bir atom bilginidir. Hekim için de aynı saptama geçerlidir, mühendis için de öğretmen için de..

Kendisini bir başkası gibi görme ökeliği (dahilik) vardır aydında. Onun temel işlevi, kışkırtıcı etkilere karşı koyarak, gerçeği olduğu gibi, hatta olduğundan daha gerçek, daha tam, daha güzel daha çirkin, daha coşturucu, daha yalın daha karışık, daha aydınlık göstermek olmalıdır

Siyasal bilinçte ve tekniklerde oluşmuş yeni olanakların ikili etkisiyle hem yabancılaşmaya, hem de geleneksel özlemlerine son veren adamdır aydın."

Burada bir karmaşa daha çıkıyor ortaya: Aydın kişi, işlevine yüzde yüz siyasal bir tavır katandır ve aydın kişi, çabası, egemen sınıfça suç sayılan kim-sedir.

Türkiye'de şu an işlevinde yüzde yüz siyasal bir tavır olan ve çabası egemen sınıfça suç sayılan kim-seler (kabaca) iki grupta toplanıyor

- 1) Sosyalistler
- 2) Şeriatçılar
- Haluk Gerger şöyle diyor

Yarın hiçkimsenin kuşkusu olmasın, ezilecekler, gerçek gericiler değil solcular ile demokrat, bağımsızlıkçı islami kesimler birlikte olacaklardır " (Hürgün, 15 Ekim 1985, O yıllar, Dost Yay.)

Genel düşünce bu yönde olunca iki taraf aynı kefeye konmuş oluyor. Bu doğru mudur? Aydın siyasal tavrını sadece siyasal sınıfa karşı olmak için mi koyacak? Olmaz. Ayağı yere sağlam basmayan kişi hiçbir zaman rüzgara karşı duramaz. İşte bunun için başta da belirttiğimiz gibi "bilimsel bilgi" temel alınmalıdır. Gerçekten doğruya ulaşabilecek siyasal tavır daha netleştirmek için şu an egemen olan sınıfın sistemini tanımlayan bu iki kesimden örnek vermek istiyorum:

1 Nikitin: "Emperyalizm, kapitalizmin en yüksek ve özel bir safhasıdır. (...) Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Tekel, dev işletmeleri bütünleştirir, milyonlarca insanın emeğini biraraya getirir, pazarları ve ham-madde kaynaklarını kontrol eder. Uzmanları, bilginleri kendi emrinde çalıştırır. Kapitalist rejimde tekeller, üretimin sosyalizasyonunu son haddine vardırırlar. Ama üretim sosyalizasyonundaki bu muazzam ilerleme-üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerine kurulmuştur ve bir avuç kapitalistin yararına. Üretim araçlarındaki bu muazzam gelişmenin halk yığınlarına hiçbir yararı dokunmaz, aksine onlardan daha yoksullaşmasına ve daha çok sömürülmesine yol açar (...) " (Nikitin, Ekonomi Politikin Temel İlkeleri, Suda Yay.)

2. Ali Bulaç: "(...) Emperyalizm, insanın fert veya grup olarak yeryüzünde ilahlığa kalkışma çabasıdır

Bu çaba Allah'ı yaratıcı kabul etsin etmesin, sonuç itibariyle yaratılmışlara hükmetme, onlara emretme ve itaate çağırma Allah ile apaçık bir mücadeleyi içinde barındırır. Emperyalist insan dehri (materyalist) olsun, ister müşrik olsun eğer yeryüzünde mutlak anlamda güç ve nüfuz sağlamaya, kendi hükümlerini hayata geçirmeye kalkışmışsa, bu insan, Allah'a ait olan bir hakkı ve yetkiyi kendi kudret ve iradesi altına almak niyetini düşüncelerine ve davranışlarına dayanak kıldığından ilahlık davasına kalkışmış ve Allah'a karşı savaş açmış demektir (...) (Ali Bulaç, İslam Dünyasında Düşünce Sorunları, Burhan Yay.)

Bu iki örnekten aydın nasıl görmeli, neyi görmeli, neden görmeli soruları açıkça kendilerine cevap buluyor

Son Olarak...

Yorum yapmaktan kaçınıyorum; çünkü bugüne kadar kişiler sadece yapılan yorumları kullandı. Oysa yazıda izlediğim yolla, kısa alıntılar ve bu alıntılara yaptığım küçük müdahalelerle, yazıyı okuyan insanın düşünüp kendi yorumunu çıkarmasını istiyorum.

Son olarak soruyorum: Nedir aydın olmak?

Bu değil mi?

"(...) 10 Mayıs 1933'te Faşizm'in kitapları yakma eyleminde unutulmuş bir Alman Yazarı vardı. Oskar Maria Graf. Yakılacak kitaplar listesinde yer alamayan

Graf, yönetime bir protesto mektubu yazarak dünyada yankılanan çağırısını yaptı:

-BENİ DE YAKIN. Çünkü ben kitaplarımda elimden geldiğince gerçeği söylemeye çalıştım. (...) (İlhan Selçuk, Ağlamak ve Gülmek, Çağdaş yay.)

Ya da bu?

"() Hele şunu bir dinleyin.. Sürüsünü alalım elinden... Üç gün üç gece başkaları gütsün... Su verilmesin üç gün üç gece... Sonra davayı suya salalım... Karşısında Ali... Sürüye su içirtmeden aşirtsın pınarı...

() üç günün sonunda toplandı oba halkı, kenarında pınarın.. Bir yanda üç gün üç gece tuz yemişi sürü... Ortada oba halkı... Ağası erenleri ve kızanlarıyla... Ve pınarın öbür yanında Ali Haydar Usulca davrandı yerinden... Götürdü kavalını dudaklarına... önce yavaştan, sonra bütün sevdayı, umudu ve yaşamı içinde taşıyan bir çığlık yükseldi. Uçararak, dokunarak dağa taş, geldi Karakoyun'un kulağına kadar Oba halkı açılıp yol verdiler sürüye.. Geldiğinde pınarın başına Karakoyun... Sanki olup bitenleri anlamaya çalışır gibi durdu... Salladı başını ağır ağır Kokladı suyu... Ve yükselen kavalla birlikte bir sıçrayışta geçti suyu... Sürünün melemelerine karıştı obalıların çığlıkları... Mümkünsüzü mümkün kılan Karakoyun varıp yetti Ali'nin yanına Ali Haydar'ın... () " (Lütfi Ö. Akad, Kızılırmak / Karakoyun, Senaryo, Güney Yay. Mart 1977).

İnsan Gülümsüyor... İnsancıl Gülümsüyor

Antakya Gülümsüyor

Antakya'da İnsancıl Temsilciliği açılmıştır. İnsani kültürün ilerleyen bu güzel sürecinde çalışmak isteyen yolarkadaşlarımızın temsilcimiz Müslüm KABADAYI'ya başvurmaları reca olunur.

İnsancıl Antakya Temsilciliği

Adres:Silahlı Kuvvetler Cad. Ev No:3

ANTAKYA

İrtibat için tel: (0326) 21-388 39

Gururu da Antik Bir Değer mi Yaptık?

Aydın ÖZTÜRK

Fransız şairi Verlaine'e komşusu neyle geçindiğini sormuş. Verlaine: "Biz birkaç kişi gurur ve sefaletle geçiniriz..." demiş.

İktidarlara karşı insanın yanında, onun özlemlerinin omuzbaşında olması gereken sanatçının ödeyeceği diyetin, "Gurur ve Sefalet" olması, benim için çok naif bir duyguyu çağırıştırıyor. Duruluğu inancı, sorumluluğu ve vefayı Başkaldırıyı ve geleceğe kalmayı düşündürüyor. Sanatçıyı bu aydınlık duygunun çizgilerine resmetmek için, "gurur ve sefalet" kaçınılmaz bir yazgı duvarı haline mi getiriyoruz? Bu fotoğraf başka bir perspektiften çekilemez mi?

Bir çok ülkede farklı olsa da, bu coğrafyada şairi-yazarı... havasız bırakan küf kokulu bir fanus bu. Yani müebbet bir yoksulluğa mahkum edilemez. Yoksulluğa müebbet mahkumiyetin bile çok görüldüğü... Mapushane kapılarında pusularda, kıyılan... Morgun soğuk mermerlerinde...düşkünler evinde gözlerini kapayan...

Türkiyede yapılan bir araştırmada, insanların temel ihtiyaçları sırasında kitap kaçınıcı sırada dersiniz? Söylemeye dilim varmıyor: 129. Bu durumda -birkaç yazarımızın dışında- yazarlarımızın telif gelirleriyle geçinmelerini olanaksız kılmaktadır. Bu nedenle birçok yazar, kitaplarının basılabilmesi uğruna, düşük telif ücreti ödenmesine boyun eğmekte, hatta telifinden vazgeçmektedir.

Bu hep böyle midir?

Veya herkes için mi?

Tabii ki hayır... Kuralı değiştirenlerin değişik bir fotoğrafı var. Sistemin bitkinlik haplarını yuttuktan sonra uysallaşanların hikayesidir bu. Trajiktir. Sefalet eseri bir öyküdür. Başka bir sefalettir başını kaldıran. O ellerin yarattığı yenilgiye yazgılı bir düşün esmerleşmiş ateşini, kemik yapan hırıltılı soluğun önünde parlatma yarışıdır. Beyinsel bir yosulluktur. Yoksullukların en vahimi: İnsansızlıktır.

Bizde, telif hakları ile ilgili çabalarımız akla geldikçe sık sık Puşkin'in isyanlarını hatırlarım: Puşkin soylu bir aileden gelir, geçen yüzyılın ilk yarısına kadar soylular para kazanmak için çalışmazlar. Böyle bir tutum ayıplanır. Gelirleri yetmeyen soylulara Çar başışlarda bulunur. Puşkin bozar bu kuralı. Yazdıklarına karşılık para ister. İlle de telif hakkı diye tutturur. "Sen soylusun, Çar'dan iste" derler. O ise "Ben başış, yardım istemiyorum, hakkımı istiyorum" diye diretir.

Evet bizde, yüzelli yıl sonra durum budur. Bazı değişikliklerle hak hukuk yoluyla alınmayan haklar, başka yollardan fazlasıyla alınır. Hukuk yoluna giden yazar kaybeder. Ama iktidarlara, suyun başında bulunanlarla iyi ilişkiler kuranlara daima "bir formül bulunarak" iyi ödemeler yapılır... (1)

"Sefaletle geçinenlerin" bir başka yüzyılda, başka bir fotoğrafıydı bu. Ne diyelim? Bu haklı, alaycı belirlemelere fazla birşey eklemekten, gelelim Verlaine'in sözünü ettiği "gururla geçinmesi"ne.

Gurur da öylesine belirsiz, öylesine muğlak bir kavram ki hangi sistemden ödünç alınmışsa, onun mecrasına akıyor bazı tarifleri. Sıkça duyarız "feodal gurur", "kör gurur", "Devrimci gurur" gibi sürüp giden renklerini.

"Yeni Dünya Düzeni" ve "Yükselen Değerler" in gölgesi baktıkça gurur da farklı tarif edilir oldu. Giderek bireyselleştirilen, bencilleştirilen, köşedönme-ciliğe koşullandırılmış, sağır yüreğinde sorumluluklarını susturmuş, zorbalığın vicdanlarını incitmediği... Sözün kısası "çağdaş üç maymun"a oynayan bir "SÜRÜ GURURU"nu kalın çizgilerle belirginleştirdiğini görüyoruz.

Sivasta hukuk(!) bu sürü gururuyla öyle belirlenirken, Afyon-Emirdağ'da bir başka biçimde tecelli ediyor(!) Ölüsevicilerin "yükselen değerler"i gurur sözcüğünün içini kendi murçlarıyla oyup, yeniden dolduruyor

Hayatın özü diyalektiktir. Bu hırçın ve karanlık denizin soğuk dalgaları, sanatla uğraşan, yazan-çizen, belgeleyen, resmeden... insanların kıyılarına da vuracaktı şüphesiz.

Vurdu da.

(Bakalım küçük bir anektod, turnusol kağıdını ne renge boyuyor)

Bazı kıyılar dalgaların altında kaldı. Sivas yanarken bir şair (üstelik eski bir tanıdık) İsmet Özel, **Milli Gazete'de: "Sivas Göklerinde Sırp Tayyareleri Uçacak mı?"** adlı bir yazı yazdı. Şöyle diyordu İsmet Özel: "Aziz Nesin gibilerinin kendilerini güvende hissetmeleri için Sırp (veya Grek, Ermeni, Rus veya Amerikan) Uşaklarını Sivas semalarında görmeleri mi gerekiyor?" (2)

Bize hediye edilen o "kara karanlık yaz"dan hiç söz etmedi.

İşte tam burada, "Yeni Dünya Düzeni", "Yükselen Değerler"

"İlimli İslam"ın dalgalarının dövdüğü kıyılar karıştı: Tuzlu Sulardan ki abartılı makyajları koyarak gülüne-acınası profilleri günyüzüne çıkardı.

Sivas'tan önce Aziz Nesin'in habertere yaklaşan neredeyse üstünlüğü örtüp beni boğacak çizgiye tırmanan köktendinciliğe karşı takındığı uyarıcı ve berrak çizgiyi, sert ve kırıcı bulan içimizdeki bazı yazar ve şairler, karşı imza kampanyaları hazırlamaya koyuldular

Sivas'tan sonra, ne mi yaptılar? Sorunuzu duyar gibiyim. Ne yapacaklar? İş pişkinliğe vurdular. Bu toplumun tarihsel eğilimlerinde, bu manevra biçimi yabancısı olmadığımız davranış normlarından biridir. Bir zamanlar -yani Sivas'tan önce- İsmet Özel ve benzerlerine, kendine has etnik duruşuyla(!) yumuşak bakan bir taşkın şairimiz, Sivas'tan sonra: "Botları Giymek'ten (3) söz etti. Ancak en son rastlaştığımızda, ayağında eski ayakkabılarıyla dolaşıyordu

Ve Cezmi Ersöz çok haklı olarak: "Dininiz Sevdiklerimi Yakıyor Elveda İsmet Özel, yollarımız burada ayrılıyor " dedi.(4)

Aziz Nesin'e kızanlarımız oldu. Neredeyse Sivas'ın suçlusu ilan edenlerimiz. Dinle ilişkilerimizin nasıl ayarlanması gerektiğinin akademik(!) fetvaları dolanıp durdu ortalıkta. Çok sonraları anlaşıldı ki, Sivas sanıklarının cezalarını indiren yargıcın gösterdiği hafifletici neden yani Aziz Nesin'in ağır tahriki(!!!) bu arkadaşlarımızca çok önce keşfedilmişti.(!) Renklerin ayırım çizgileri bu kadar mı ince.

En çok da bu yüz akımıza yeterli desteği ve rememenin yürek sıkışıklığını yaşadık. Şiirler yazdık, kitaplar, protesto metinleri, imza kampanyaları, sokaklarda yüzbinler, acıyla tutuşan sloganlar. Geceleri haber bültenlerinin karşısında gizli gizli ağlayanlarımız. İç çekişler

Peki bunlar, Verlaine'in sözünü ettiği: "gururla geçinme" naifliğinin içini dolduruyor mu? İçimize sindire sindire kaçımız evet diyebileceğimiz? "Gururla geçinme" çizgisinin yazara sağladığı en büyük gelir olan inandırıcılık nasıl yakalanacak? Geceleri nasıl rahat uyuyabileceğiz? Ya aynalardaki yüzümüz?

Gurur da antik bir değer mi artık?

Yanıtlayın lütfen

Yanıtlayalım.. Akademik konuşmadan. Kendimizin de inandığı.

Bu küçük bir anekdottu. Turnusol kağıdı ne maviyi, ne kırmızıyı gösterdi. Rehgi utançtı. Tonlarını korkulardan almıştı

Dipnotlar

(1) Necati Cumalı'nın. Bugünün Türkiye'sinde Telif Hakları adlı yazısından

(2) İsmet Özel: Milli Gazete'deki yazısından.

(3) Tuğrul Tanyol'un Aydınlık'taki yazısından.

(4) Cezmi Ersöz'ün Ancak Bir Benzerim Öldürebilir Beni kitabından.

ABANDONE SENFONİ

Susuyor

Başını duvarlara vuruyor sessizlik

Başboş gece yollarda

Yollar kendine akıyor

Büyüyüp olumsuz mastarlarda

Kendinde geceliyor aşk

GECE yollarda

Yollar kendine akıyor

GECE VE AŞK

Kış ortasında ilkyaz şiddetinde deprem yüreğim
Zehirli öpüşler sonrası dilsiz bir yalnızlığa gebeyim
Geceyle aldattın sevgilim seni
Rahmimde zakkum çiçekleri
İstersen öldür beni öldür geceyi
Fakat Kleopatra kapısı kentin her yanı
Bir gün başı bozuk düşlerinle gelirsın belki

BORDO VE HÜZÜN

Bütün şiirleri uçuran

Bordo bir hüzündü gün

Gitsen bu kentten

Aşkça yazılmış şiiri yarım bırakıp

Gideceğim kentte bordulaş anılardan

Gece kirletildi yıldızlar yok

İnatçı bir umutla

Günlerdir bakıyorum gökyüzüne yıldızlar yok

Bordo bir tanrı ardında

Secde etmiyorum ona da

KURAKSIN

Kutsuyor yalnızlığını gözyaşların

Voltalı gülmelerin tıdyesiydi

Kuytu sevişmelerle sana kur yapan

O küflenmiş çiçeği göğsüne taktım

Artık kuraksın

ESKİL BİR HÜZÜN

Çıkamaz sokaklarda yollar buluyorum

Çapraşık ayakların durulmaz

Eskil bir hüzünle boğuşuyor uykularım

Yokluğunun çarpıntısında

UNUTMA BENİ

Gözyaşların pıhtılaşmaz

Gülşah FINDIK

Bir Kez Daha Kişilik Sorunu

(Murathan Mungan, Eşcinsellik, Yeni Sol Parti Üstüne)

Kaan ARSLANOĞLU

"İnsana her yerde tanıdık lazımdır; her türlü iş tanıdık vasıtasıyla yoluna girer."

"Önce o bana gelsin; ben onu bir göreyim, o da beni görsün..."

Yusuf Has Hacip (Kutadgu Bilig'den)

Sol, sanatı değerlendiremiyor, kullanamıyor Sol, sanatın ideolojik bir araç olduğunu da yeterince kavrayamıyor Sol hareketler sanat, kültür ve felsefe bağlantısını göremedikleri, sol kesim estetik geriliği aşamadığı için zaman zaman keskin yorumlarla birilerine de saldırılsa, 'solcu ol da, ne olursan ol gel' mantığıyla da yaklaşılsa hakim tablo değişmiyor Feodal ideoloji ya da cılk burjuva beynine teslimiyet Sola yabancı ideolojiler en çok bu alanda kendini gizleyebiliyor, sola yabancı kişilikler en çok bu alanda hoş görünebiliyor Solun estetik bilinci geri derken hemen şunu da belirtmeliyim Bu ülkede sol dışında güzellik yaratabilecek odaklar zaten görünmüyor Kişiliğin, insanın ideolojik, politik, estetik seçimlerinde belirleyici bir öge olduğunu düşünmekteyim Yaşam şu günlerde bana zengin malzeme sağlıyor

Daha önce sözünü etmiştim, **Express** dergisinde sanat alanındaki saflaşmaya dikkat çeken bir mektubum yayımlanmıştı. Mektupta 80 sonrasında, ilerici-sosyalist kimlik taşıyan kimi yayın kuruluşlarının, kimi yazarların, 'aydınların', sanat-kültür alanında tekelleşme yarattıklarını, böylesi insanların, böylesi kuruluşların artık muhalif sayılamayacaklarını, bunların söz konusu alanda iktidarı oluşturduklarını ve iktidarı temsil ettiklerini vurgulamıştım. O tür insanlara örnek olarak da söz konusu dergide adları sık sık olumlu anlamda anılan Murathan Mungan, Nihat Genç, Enis Batur, Orhan Pamuk gibi kişileri göstermiştim Düşük bir olasılık da olsa mektubuma bu yazarlardan, hiç değilse **Express** okurlarından yanıt geleceğini, olumlu bir tartışma başlayacağını düşünmüştüm. Düşük olasılık gerçekleşmedi ve bu denli hayatı bir konuda **Express** okuru duyarsız kaldı, fıkirsizliğini gösterdi. Ancak birkaç hafta sonra benim mektubumla ilgisiz olarak, Murathan Mungan'ı eleştiren Emine imzalı bir mektup yayımlandı dergide. Mungan'dan bu mektuba da yanıt gelmedi Mungan'ın şiirleri **Express**'i süslemeye devam etti.

Mungan'ın sanatını iyi değerlendiremiyorum Çünkü şiirden pek anlamıyorum yazık ki. İnsancıl emekçisi Nihat Ateş birkaç kez şiirlerini okumuştur ezberden; o zaman beğenmiştim. İnsancıl'da M. Bayram Mısır imzasıyla yayımlanan Mungan eleştirisini de haklı bulmuştum. Beni işkillendiren şairin sanat alanındaki sistemde (star sisteminde) aldığı konumdu. Sol görü-

nümlü starlar arasındaydı Mungan ve Emine imzalı yazıda da belirtildiği gibi bundan rahatsız olur gibi bir hali yoktu. Başka bir deyişle solun, sosyalizmin, rejim muhalefetine rantını yiyen, ticaretini yapan kesim içinde görünüyör, ya da bu kesimle bir çelişkisi göze çarpmıyordu. Bu konuda yanılıyorsam bu mektuplara yanıt verir diye düşünmüştüm Yanılmadığım ortaya çıktı.

O sırada medya, sözde anti-medya muhalif kesimin, başka bir deyişle Beyoğlu çevresi muhaliflerinin gözdelerinden Metin Kaçan'ın, arkadaşı Alp Buğdaycı ile birlikte bir kadına işkence ederek tecavüzde bulunduğu iddiası ile birden renklendi Murathan Mungan da karıştırıldı işin içine Söylenenlere göre Murathan Mungan, Alp Buğdaycı'nın sevgilisiydi ve topyekün sapık ilişkiler içindeki bu çevreden ancak böylesi bir davranış beklenebilirdi **Express** dergisi, bu iddiaları kapak dahil tam yedi sayfa ayırarak yanıtladı. Yani **Express-Leman** çevresi, adamlarına sahip çıktı Konu etrafında tam anlamıyla bir saflaşma yaşandı

Express demokrat tutumunu korumaya çalışıyor Sonraki sayılarında, ilk andaki tepkisini eleştiren, onu konuya tecavüzcü erkek mantığıyla yaklaşanların savunuculuğunu yapmakla suçlayan, hiçbir konuya bu denli yer ayırmazken böyle bir konuda gösterdiği aşırı hassasiyeti feminist gözle inceleyenlerin yazıları da yayımlandı Ama belli noktalar gözden kaçtı Kaçması da kaçınılmazdı kanımca. **Express**'i çıkaranların ideolojik yeğlemelerine uygun düşüyordu bazı noktaların atlanması

Örneğin Orhan Alkaya, 'Sizi Gidi Akbabalar' başlığı altındaki öfkeli yazısında şunları söylüyordu " Ama şunu bilin; suçlanan iyi bir yazardır Bu feci işkenceyi o yaptıysa bin kere lanet olsun! Ama gene de iyi bir yazardır suçlanan, unutmayın. Hop, akbabalar! Biz arkadaşlarımızı sokakta bulmadık " Fatih Özgüven'in yazısının altına da Mungan'ın Özgür Ülke satarken çekilmiş fotoğrafı basılmıştı. (Bu yaklaşım da bayağı bir medyatik taktik olarak değerlendirilip eleştirildi aynı derginin sonraki sayısında.)

Medya karşıtı **Express** dergisinde kimdi bu yazıları yazarlar, kimdi savunanlar, kimdi savunulanlar? (**Express**'teki birçok insanın medya -yani büyük sermaye sözcülüğü- karşıtlığında samimi olduğunu düşünmekteyim.) Fakat kimdi savundukları, kimdi savu-

nanlar? Metin Kaçan Medyanın ve belli bir çevrenin desteği ve düşük beğeni eşiği sayesinde tek bir roman yazıp 'iyi yazar' ilan edilen Dolapdere-Beyoğlu marjinali. Alp Buğdaycı İnter Star spikeri, TV sunucusu Körfez savaşı sırasında Amerikalıların yaptıkları kahramanlıkları anlatan kalın sesinin kulağımdan silinmediği medya maaşlısı Murathan Mungan Patlayan flaşların, TV kameralarının önünde Özgür Ülke satar gibi görünerek medyada bir kez daha reklamını yaptırmayı başaran, yine medyadan aldığı güçle hakkındaki eleştirileri duymazdan gelmeyi marifet sanan ünlü şair Orhan Alkaya: **Express**'in haklı olarak her fırsatta eleştirdiği Yeni Yüzyıl gazetesi yazarlarından. Bu gazetede yazılarında ülkenin en çok okunan iki kültür dergisi Evrensel Kültür ve İnsancıl'ı görmezden gelen eleştirmen. Fatih Özguven, Deniz Türkali

Savunanlar ve savunulanların kimliği, yazıların içeriği tabloyu gözler önüne seriyordu. Dürüst olmak lazım. İyi yazar, iyi şair olmanın ölçülerini tartışılmıyordu burada. Ne de iyi insan olmanın, iyi muhalifliğin ölçülerini. Küçük medyacıların büyük medyalılara tepkisi dile getiriliyordu yazılarda. Bir gerçek yeniden acımasız biçimde gösteriyordu kendini. Bu alemde gücü olan kazanır. Piyasası iyi olan iyi şairdir. Piyasası büyüksün benim yazarım senin yazarını döver, sapık ilan eder. Küçük medyacı o güne dek ve bugün yaptıklarına bakmadan medya karşısı sloganlar atıyor, bağırıp çağırıyordu. Bunları bağırırken bile rahatsızlık duymuyordu konumundan. O an kendini haklı görüyordu sonuna dek. Gerçekliğin merkezindeydi bilinci. Bir yandan haksızlığı dile getiriyor, öte yandan piyasaya, sermayeye, küçük çıkar ilişkilerine göz kırpmaya devam ediyordu. Muhafız solun açmazlarından en önemlisi bir kez daha gösteriyordu kendini

Ağır Roman

Kişilikle ideoloji, ahlak, politika ve estetik arasında güçlü bağlar var. Kişinin ahlakına, dünya görüşüne uymayan bir sanatçının, o kişiye güzel gelecek bir eser yaratabilmesinin çok zor olduğunu düşünürüm. Özellikle yazın alanında daha da belirgindir bu gerçeklik. Kişinin dünya görüşü, ahlaki ilkeleri ne denli gevşekse beğeni sınırları o denli geniş olur. Kişisel beğeni farklılıklarının nedenlerinden biridir bu, estetikte. Muhafazakar birine ne yapsanız Nazım'ı beğendiremezsiniz. Bana da ne yapsanız Oğuz Atay'ı sevdiremezsiniz. Benim ahlaki ilkelerimi benimsemeyip yine de bana göre iyi eser yaratabilen sanatçı yok mudur peki? Benim kendi içinde katı ahlakçılığım karşı hem böyle bir olasılık vardır, hem de böyle sanatçılar bulunur. Kişiliği ve kişinin sanatçı kişiliğini, estetik, ideolojik yeğlemelerini etkileyen başka etmenler de vardır şüphesiz ve bazı nadir durumlarda bana göre ahlaksız bir adamdan ahlaklı bir eser çıkabilir. Salieri'nin, Mozart'ın dehasına tapması fakat kişiliğinden nefret etmesi; Tanrım, bize neden böyle bir soytarının bedeninden sesleniyorsun! ' diyerek isyan etmesi örneğinde olduğu gibi. Burada hemen benim benimsemediğim ahlakın toplumdaki egemen ahlak olmadığını, temel insani değerleri taşıma ve savunma ahlakı olduğunu söylemeliyim. Benim katı ahlakçılığım da ancak bu sınırlar içinde bir ahlakçılıktır, belirtmekte fayda görüyorum.

Bu anlamda Metin Kaçan ve çevresinin yaşam biçimi ve değerleri benim kişiliğime, değerlerime uymaz; onlar da benim kişiliğimi, ahlakımı itici bulurlar. Oy-

layse Metin Kaçan'ın iyi bir roman yazabileceğini umabilir miyim? Umabilirim. Metin Kaçan'da bana güzel gelen öyle duyarlı yönler bulunabilir ki, bunları sanatın diliyle eserine öyle yansıtabilir ki, arkadaşlık yapmayı hiç istemeyeceğim böyle bir insanın romanına güzel diyebilirim.

Bu görüşlerle okudum **Ağır Roman**'ı. Yüksek olasılık gerçekleşti ve romanı beğenmedim. Fikir olsun diye bazı bölümlerini aktarmak istiyorum (**Ağır Roman-Metis Yay.**)

" Kolera sokağının en kral kevaşesi Eda, yatıştan sonra apış arasını yıkadığı suyu hurdaya çıkmış metal artıklarından yapılmış kerhanenin pencere iskeletinden şık bir figürle boşluğa saldı. Sahte ipek gömleklerini rüzgarın asaletine satmış pezolar, yuttukları hapların patlamasını beklerken, Eda'nın vizite suyuyla ıslanan Salih'e " Ulan artık hayatın boyunca karı derdin olmaz, bütün mitraler ayaklarına kapanıp tapacaklar sana, " diyerek balinalar gibi gülüştüler

Ali Kolera'nın sokaklarından o kadar sınırlı ve ateşli geçiyordu ki, önüne çıkan karlar korkudan donarak eriyorlardı.

Reisten gelen " Kés tatavayı da başlayalım, " seşle Kolera'nın su oluklarındaki buzlar intihar ettiler

Ali dükkana girince Salih kaskatı kesildi. Bedeni beyindeki düşüncelerden korkup sarılık hastalığına yeşil ışık yaktı

Gaftici Fethi'nin giydiği kostümün yelken kumaşından yapıldığını meraklı köftecilere akuz ettiler

Remzi Usta, seksenine merdiven dayamasına rağmen, çalıp çırpmayı, havada bulup tavada yemeği bırakmamıştı. Gaftici Fethi'den mazın kopartamaya çağını bildiğinden.

O günden sonra, kısa bir pazarlık neticesinde şakaklarını kakhaha tanrısına kiraya verdi.

Berber Ali, beyninden vurulmuş gibi böğürüp tırmirciler ve pezoları isyanları oynadı...

Orso, çay servisini yaparken, Reco kıcını Orso'dan tarafa dönüp olanca şiddetiyle gelen osuruğunu bir kibritle ateşleyip, Orso'nun çay bardağı tutan eline göndermişti.

Sefil çocuklar mahallenin en yaşlı kedisinin kuyruğuna dinamit bağlayıp fitili ateşe verdiler. Kedi şık çocukların en temiz suratlısının yanına koşarken dinamitin patlamasıyla ikiye bölündü. Kedinin kuyruğu havadan düşerken sefiller kuyruğu havada kapmak için birbirleriyle yarıştılar

Kral bir akşam geçirdikten sonra babasından yediği fırçayla Salih'in suratı gerildi, ruhu pelende attı.

Fil Hamit sokağın başında nöbet tutarken, Gili, Adam Mickiewich'in tutya heykelinin ayağını kesmekteydi...

Satırcılar, dilenci yapmak istedikleri çocukların parmaklarını acıtmadan kestiklerinden, aralarında nazik satırcılar, kaba satırcılar olmak üzere ikiye ayrılmışlardı. Gili'nin arkadaşları nazik satırcılardan idi.

Ölü mitranın üzerindeki kefeni özenle ve korkusuzca çıkarıp yere çarşaf yaptılar. Dört kafadar sabahın ilk ışıkları çıkana kadar mitrayla önlü arkalı sağlı sollu seviştiler. Mitra bir ara gözlerini açıp " Aslanlarım benim, size helal olsun, " deyip tekrar gözlerini kapattı. Azgın gençler sabah postasını da atıp mezarı kapattılar

Taner'in tek kulağını kesseydi yalnız "Gili" diye lakap kazanacaktı. Oysa iki kulağını uçurmuştu ve hakkıyla " Gili Gili" namını kazanmıştı

İnce bilekler, tüsüz bacaklar ve kaskatı duran kalçalar bin diplomaya değerdi. Vazgeçmişler kerhanesini çalıştıran mamaların büyük bir çoğunluğu sermaye vücudunun ön kısmıyla asla ilgilenmiyorlardı. delikanlı müşterilerinin nelerden zevk aldıklarını gayet iyi biliyorlardı.

Gili'nin içindeki intikam ateşi yanmaya başladı. Her şeye rağmen böyle bir mahallenin asla terkedilemeyeceğini bir kez daha anladı

Böyle bir romanı nasıl değerlendirmeli? Dili, bir alt kültürün argosu. Yazar, romanın bazı bölümleri ya da diyaloglarında değil her paragrafında kullanıyor bu argoyu. Kelime değiştirmelere, garip, çocuksu ifadelere dayanan yine bir alt kültüre özgü basit bir mizahi dil argoyu tamamlıyor. Ruhun pelende atması, buzların intihar etmesi gibi. Bu yazı *Limon*, *Leman* gibi bir dergide mizah tefrikası olarak yayımlansa belki olumsuzluğu daha az göze batardı. Düşük düzeyli bir mizah der, geçerdik, ama bu yazı piyasaya roman diye sunuluyor. Romanda dil çok önemlidir. Baştan sona bir alt kültürün gelişmemiş ve gelişme olanağı da bulunmayan dilini kullanarak roman yazmaya kalkışmak daha başlangıçta davayı kaybetmek demektir. İyi romanın ana dayanaklarından biri yetkin bir dildir. Hatta romanda atılımlar yaratmak için romancıların dil sınırlarını zorlaması, dili daha da geliştirmeleri beklenir. İyi denilen romancı hiç değilse dilin mevcut olanaklarını sonuna dek kullanmalıdır. Olguların, duyguların, düşüncelerin anlatımında Türkçenin bile yetersizliğinden söz edilirken, kelime dağarcığı çok kısıtlı argo diline mahkum kalmak dili zorlamak değildir. Burada argonun ancak romanın belirli bölümlerinde ya da konuşmalarında kullanılması düşünülebilir; belki bu, gerçekliği daha iyi yansıtabilir, belki anlatımı daha da zenginleştirir. Gelişmemiş jargonları, basit ve yanlış gündelik kalıpları eserin tümünde kullanmak edebi bir intihardır. Ama bir şeyi unutuyorum; burası Türkiye; burada ortama uygun davrandıktan sonra her malı yedirirsiniz. (İtirazım bu eserin yayımlanmasına değil. İyi bir romanmış gibi gösterilmeye çalışılmasına)

Ayrıca roman öz itibarıyla serseriliğin övgüsü ile eleştirisi arasında bir yerdedir. Övgü yanı daha ağır basmaktadır. Eleştiriler de sistem içi eleştirilerdir; bırakınız sistemin içini dışını zaten romanın belli bir felsefesi yoktur. Felsefesi olmayan eserler de anlattığı olayların, anlattığı karakterlerin güdümüne giren eserlerdir.

Serseri yönleri bulun ve serserileri, uçuk marjinal tipleri anlatan iki yazarla karşılaştırmak gerek. Metin Kaçan'ın sanatını. Gorki'yle, London'la. Bu iki yabancı yazarın, serseriliğin hangi yönlerini övdüğü, hangi yönlerini yerdığı bellidir. Yazarlar toplum dışı tiplerin insani değerlerini ortaya çıkaran, insani değerlerini savunan eserler ortaya koymuşlardır. Kaçan'da böyle bir bakış açısı yoktur diyemeyiz; ama zayıftır.

Biz sanatta güzeli ölçütlere dayanarak saptama alışkanlığımızı geliştirmek istiyoruz. Ölçütlerimiz değişirse hiç olmazsa bunların belirginleşmesinden yanayız. Karşımızdaki tekelleri güçler güzelin ve ölçütlerinin tartışılmasından kaçınmaktadırlar. Onlara güzel gelen her şey güzeldir. Gerçekte en önemli ölçütleri budur.

Metin Kaçan onlara göre tartışmasız iyi bir sanatçıdır. Neden? Çünkü saygın bir yayınevinde basılmıştır. Kitabı Kaçan, sisteme muhaliftir. İlginç bir çevrenin yaşamını hoş bir dille anlatmıştır onlara, yeni bilgiler kazandırmıştır. Kaçan'ın romanındaki kolejli çocukların bitirim argosu öğrenme hevesinde olmaları gibi, Beyoğlu çevresi ve eşdeğeri barların muhalif müdavimleri, değişikliklere, uçukluklara, o nefret ettikleri klasik, ağırbaşlı, katı sol muhalif anlayış dışındaki cin fikirli Leman muhalefete moda deyimle sıcak bakmaktadırlar. Her kişiliğin, ve benzer kişilikler temelinde oluşan her grubun estetik anlayışı, ideolojik safı da farklı olacaktır tabii ki.

Böylece belli bir çevreye hoş gelmesi, belli bir piyasası olması dolayısıyla bilmem kaç baskıya ulaşmış başarılı romanlar arasına girmiştir. Ağır Roman ve yazarının da tartışmasız, adeta tehdit edercesine tavrıyla 'iyi bir yazar' olduğunun kullanılması istenmektedir herkesten. Orhan Pamuk'un iyi romancı olduğu tüm medyanın gücüyle ikrar ettirilmeye çalışılmaktadır bize; Kaçan'ın dostları ise o denli güçlü değildir şükür ki. Fakat her iki tutumda da estetik tartışma, değerlendirme kaygısı yoktur. Bu yönüyle estetik alan rekabet alanları arasında en adaletsiz birkaç alandan biridir, politik alanla birlikte. Sporda da adaletsizlikler vardır, fakat yüz metreyi yirmi saniyede koşan bir atleti ne yapsanız birinci ilan edemezsiniz. Hastalarını birbiri ardınca öldüren, sakat bırakan bir doktorun maskesi, çenesi ne denli kuvvetli de olsa bir süre sonra düşer. Fakat sanatta politikada böyle değildir bu. Daha konuşmasını bilmiyor dediğiniz adam bir bakarsınız herkesten çok oy alıp milletvekili, ardından bakan olur. Artık böylesi de rezalet dediğiniz bir müzik parçası sıralamalarda bir bakarsınız başa oturmuş. Kaçan'ın ancak sosyolojik bir gerçekliği tanımak, bir alt dil konusunda fikir edinmek için okuyacağınız eseri bir bakmışsınız toplumcu Fethi Naci'nin 90 lı yılların kayda değer romanları listesinde yer almış.

Eşcinsellik

M.K ve A.B'nin gerçekleştirdiği iddia edilen tecavüz olayına A.B ile ilişkisi nedeniyle Murathan Mungan da karıştı. Sapıklık ve eşcinsellik konusu bir kez daha gündeme geldi. Eşcinselliği sapıklık olarak niteleyenlerle, homofobiye karşı mücadele edenler saflaştı.

Önce bu konuda kendi bilgimi, görüşümü belirtip sonra yoruma geçmek istiyorum. Eşcinsellik üçüncü bir cinsiyet durumu olarak kabul ediliyor artık. Cinsel kimlik konusunda genetik bakımdan güçlü eşcinsel eğilimler taşıyanlar çevre ve yetiştirme koşulları ne olursa olsun eşcinsel oluyorlar. Bu anlamda çevre koşullarından pek az etkilenen böyle bir durumun ortaya çıkışının suçlama konusu yapılması çok anlamsız. Bu bir hastalık da değil. Aslında birçok durumda kişinin özgür seçimi sonucu gerçekleşen bir durum da değil. Dolayısıyla bu tip insanların küçük bir azınlık bile oluştursalar onları 'düzeltmeye' çalışmak, türlü biçimlerde aşağılamak bilimsel gerçekle bağdaşan insani bir tutum sayılmamalı. Fakat bir de eşcinsel eğilimleri (yine genetik olarak) daha az kuvvetle taşıyanlar var. İşte onlar, cinsel kimliklerini saptarken yetiştirme koşulları ve çevre etkenlerinden daha kuvvetle nasiplerini alıyorlar. Eşcinselliğin toplumca pek fazla aşağılandığı durumlarda ya da çevrenin baskısına göğüs gereyecek kişiliklerde eşcinsel eğilimler gizlenmeye çalışılıyor. Daha serbest ortamlarda, ya da daha umursa-

maz kişiliklerde ortaya çıkarıcı başka etkenlerin de yardımıyla kendini açığa vuruyor. Bir de çılgınlık, değişiklik arayan, heteroseksüel ilişkilerden artık tatmin olmayan marjinal tiplerin zaman zaman denedikleri bir eşcinsel yaşantı biçimi söz konusu.

Herkesin özel yaşantısı kendinedir görüşünde olduğumdan cinselliğin medyatik malzeme yapılmasına ben de karşıyım. Ama bizim gibilerin görüşlerine, insana saygı duyan kim! Her türüyle cinsellik medyanın bir numaralı malzemesi. Bırakın medyayı, sözüm ona medya karşıtı mizah dergilerinde de işleniyor cinselliğin her türü ve kaba cinselliğe dayalı ucuz bir mizah satılıyor okuyucuya; buna da tabuların yıkılması, özgürleşme, bilgilendirme gibi adlar veriliyor. Roman da, şiirde, sinemada şeffaf bir sanat elbisesi giydirilmiş cinsellik bolca kullanılıyor, bolca satılıyor.

İşte burada insan yaşamının çok önemli bir parçası olan cinselliğin nasıl ele alındığı önem kazanıyor. Sanatta nasıl kullanıldığı, sanatçıların özel yaşamlarında nasıl kullandığı... Birinci nokta çok geniş bir konu; burada ele alamayız. İkinci nokta için ise şöyle söylenebilir: Kişinin özel yaşamını kurcalamak kimin haddine. Elbette kimsenin haddine olmamalı. Ancak cinsellik sanat alanında bazı sanatçılara önemli ayrıcalıklar yaratıyor. Birçok insan cinselliğini kullanarak "iyi oyuncu," "iyi şair," "iyi şarkıcı" oluyor. Medyanın olanakları da kullanılarak öyle imajlar yaratılıyor ki, sonunda herkes unutup bu kişi gerçekten neden iyi şair, neden iyi oyuncu, neden iyi şarkıcı.

Eşcinsellik de kullanılıyor sanatçının bir yerden bir yere gelmesinde. Bir kere böylesine baskıcı bir toplumda eşcinselliğini açık açık yaşayan kişiler genellikle dışa dönük, kolay ilişki kurabilir kişiler arasından çıkıyorlar. Bu nedenle pek çok mekanda boy gösteriyor, akıl almaz genişlikte dostluk çemberleri kuruyorlar. Ayrıca bildiğim kadarıyla böyle çevrelerde cinselliğe dayalı bir dayanışma gerçekleşiyor ister istemez. Ben sanatçıların arasında bu denli fazla sayıda eşcinsel bulunmasını başka birkaç etmenin dışında bir de bu etmene bağlıyorum.

Sonunda birileri bize birilerinin iyi roman yazarı, iyi sunucu, iyi şair olduğunu söylüyor, çok iyi bildiğimiz, ya da tahmin ettiğimiz, kanıtlayamayacağımız ya da kanıtlanmasının anlamsızlığına inandığımız türlü özel ilişkiler nedeniyle; neden iyi olduklarını yani bu işin ölçütlerini ise tartışmıyor. Medyadaki güçlere dayanarak edebiyat eleştirisi adına yalnızca reklam yapıyor. Sonra medyada daha güçlü biri çıkıp hadi oradan sapıklar, yabancı özentisi entellektüel bozuntuları sizi deyince küplere biniyor bu çevre. Böyle şeyleri düşünüp yazdığı için bizim gibi kişiler çirkin oluyor yine, sanatta güzelin ölçütlerini hiçbir zaman dürüst ve insani biçimde tartışmamış starlar mağdur sayılıyor. Dürüst olmak gerek.

Yeni Sol Parti

Express dergisinde uzunca bir süredir yeni bir legal kitlesel sol parti oluşturma çabasından söz ediliyor. Bu konuda yapılan toplantılardan konuşmalar aktarılıyor ya da şöyleşilere yer veriliyor. Tartışmalar da en çok sözü geçen isimler Bülent Forta, Ömer Laçiner, Melih Pekdemir, Uğur Cankocak, Oğuzhan Müftüoğlu, Ertuğrul Kürkçü.

Bu ülkede sol adına doğrudan politika yapan her kese içten bir saygım var. Ben bu yazıda politika yapmak istemiyorum. Ama aklıma takılan noktaları sor-

madan edemeyeceğim. Kişilik görüşümü bu noktada da irdelemekten kendimi alamıyacağım.

Türkiye'de sol bölünme konusunda neden bu denli yetenekli? Türkiye insanının birbirine güvenmeme, birbirine saygı duymama, birbiriyle asla birleşmeme özelliğini belirleyen özel genetik bir kodlama sistemi mi var acaba? Dünyada sol bu denli bölünmemişken, zayıflamamışken de ülkede sol paramparçaydı. Destekledikleri uluslararası çizgileri ortak akımlar bile beşer altışar parçaydı. Şimdi dünyada da belirgin sol akımlar yok. Birleşme nasıl sağlanacak? Melih Pekdemir, "Değil Türkiye'de, dünyada bile hiçbir sosyalist birleşmez," diyor.

İlkay Demir artık BSP li olduğunu söylüyor, fakat yeni sol parti oluşturma tartışmalarından da geri değil. (İlkay Demir'in değiştirdiği çizgileri artık izleyemez hale geldim. İnsanlar neden durmadan çizgi değiştiriyor ve bunun nedenleri konusunda doyurucu bir açıklama yapma gereğini nasıl hiç duymuyorlar?) Sahi bunca insan neden BSP de birleşmiyor? BSP yeterince militan değilmiş. Çizgisi belirsizmiş. MHP nin ne olduğundan bile emin sayılmazmış. Şimdi çizgisi belirlilere, militanlara bir bakalım. İsterseniz bakmayalım, isim vermek incitici olabilir. Şu kadarını söyleyim; militanlar arasında Birikimciler de var; ülkede radikal islama nereye koyacağını bilemeyenler...

Express'in imzasız ön yazısında ise şöyle deniliyor: "Sosyal demokratların hali malum... Marksist-Leninist sola gelince... Onlar da hâlâ o eski şarkıyı söylüyor. Ama sol, sosyal demokratlardan ve Marksist-Leninist'lerden ibaret değil... Bu iki açmazın dışında duran; ütopyaların ölmediğine, özgürlük ve emeğin iki kardeş sözcük olduğuna inanan..."

Ben de bir kez daha şunu söylüyorum. İnsanın politik ideolojik yeğlemelerini belirleyen kişiliğidir. Kişi kendi yapısına, beklentisine, yaşam anlayışına en uygun düşünsel yapılanmayı yani kendi manastırını seçer ve ona uygun davranır. Burada en yanlış şey ya da en sık düşülen yanlış kişinin seçtiği manastırın bulunmaz manastır zannetmesi, başkalarının manastırlarına kara çalmasıdır.

Solun ayrım noktalarından biri cesarettir. 68 de Amerikan 6. Filosu askerlerini denize atmak isteyenlerle, onları engellemek için önlerinde barikat kuran solcular ayrılmıştır. Seksen öncesi faşist saldırılara karşı koymayı savunanlarla, durun provakasyon olur diyenler ayrılmıştır. Cesaretili olan doğrudur demek istemiyorum. Önemli olan cesaretle sağduyuyu, başka bir deyişle cesaretle bilgiyi ve bilgiyi kullanma yetisini birlikte geliştirebilmektir. Burada yine Aydın Çubukçu'nun bir sözünü yinelemek istiyorum. "Doğruyu düşünebilmek cesaretiyle doğru bilgisi her zaman birlikte bulunmuyor; ya yanlış haksız yere cesaretle olumlanıyor, ya da bilgi korkunun örtüsü kılınabiliyor." (Mantık ve Diyalektik- Evrensel Yay.) Ben, solun eylem olanaklarının kısıtlandığı, birçok sol akımın eylem anlayışlarının benzeştiği seksen sonrası dönemde buna bağlı olarak belli temel akımların birleşeceğini ummuştum. Ancak seksen öncesinde pasifist çizgiyi savunan akımların bırakın daha da pasifleşmeyi, sistemle iyice uyuşur bir kuramsal noktaya gerilediklerini, aradaki farkın kapanmadığını, birleşmenin yine mümkün olmadığını hayretle gördüm. Bu unsurlar bulundukları ayrı noktaları eskisinden de daha ustalıkla savunuyorlardı üstelik. İnsanlar cesaret edeme-

dikleri şeylere munder diyorlardı. Ya da başkaları sırf cesaretlerini kanıtlamak için kendilerin ölümüne atıyorlardı. Birleşme yalnızca cesaret noktasında ayrımlarla engellenmiyordu elbette. İnsanlar tanımadıkları bilmedikleri insanlarla birleşmek istemiyorlardı. Bir nevi aşiret, bir nevi sülale yaşantısı, başka aşiret ya da sülalelerle birleşmeyi engelliyordu. Herkes çevresinde tanıdık kokular arıyordu ve bu bildik hava arayışı hâlâ solu bölmekte.

Hareketlerin başındaki kişiler birleşmeyi tümüyle kişisel nedenlerle savsaklıyorlardı. Ya da bir örgütten bir örgüte gidiyorlardı; ama bu gidişlerde ideolojik nedenler aslında pek önemli değildi. Ayrılıklara ya da birleşmelere ideolojik görünümlemeler vermeye de çalışsalar, buna kalben de inansalar şöyle sorular, kaygılar baş rol oynuyordu davranışlarında: Oraya gidersem konumum ne olur? Ne kazanırım ne kaybederim? Beni harcarlar mı? Şimdiki yerim mi daha tehlikeli oradaki yerim mi daha tehlikeli olur? İlerde o hareketin gelişme şansı nedir? İlerde o hareketin darbe yeme riski nedir? Küçük bir hareketin lideri olarak kalmak mı iyi, büyük bir hareketin sıradan kadrosu olmak mı?? v.s v.s.

Marksist-Leninist olmayan, sosyal demokrat da olmayan sola gelince Ben kişilik temelinde şöyle sorular sormak istiyorum. Türkiye’de ve Dünya’da insanın Cengiz Gündoğdu’nun deyimiyle ne denli lağar olduğu biliniyor. Diyelim bir mahallede yaşıyorsunuz ve mahallenizdeki tek parka belediye gökdelen dikmeye karar verdi. Buna karşı tepki örgütleyeceksiniz. Şöyle bir durumla karşılaşacaksınız: Mahalledeki insanların çoğu orada gökdelen dikilmesine karşı bile olsalar, bazıları bu sorunun kendilerini ilgilendirmedigini ya da binayı yararlı gördüklerini söyleyecektir. Karşı olanların bir bölümü imza vermekten çekinecektir. Park yerinde bir gösteri düzenlemeye kalksanız gösteriye katılanların mahalle halkına oranı daha da azalacaktır. Gösteri yerine polis geldiğinde sayı daha da düşecektir. Herhangi bir saldırı gerçekleşse direnen birkaç kişi kalacaktır ortada. Burada nasıl bir örgütlenme gerekir?

Görülüşü gibi örnek tümüyle sistem içi bir hadiseye sistem içi bir tepki örneğidir. Ya, siz ülkede iktidarı ele geçirmek, kendi kafanıza uygun bir sistem yaratmak niyetindeyseniz, sermayeyi yok etmek istediyseniz neler gelir başınıza! O zaman ayrışma çok daha keskin boyutlarda yaşanır. Siz daha rejimi tehdit eder duruma gelmeden başlar saldırılar ve kitlevi görünümünüz birden değişmeye yüz tutar. Diyelim barışçıl bir piknik düzenlediniz ve her türden insanı topladınız yalnızca eğleniyorsunuz orada; birileri saldırdı. Ne yapacaksınız? Ya da ikinci bir toplantı düzenlediniz, katılımın yarı yarıya düştüğünü gördünüz ne yapacaksınız?

Ya da bırakın saldırıları, zor durumları, işkenceyi... Bir konuyu tartışmak için toplantı düzenlediniz. Saat dokuzda toplanacaktınız, saat dokuz buçuk oldu, daha kimse yok. Saat ona doğru birer ikişer gelmeye başlıyor insanlar sanki hiç bir şey olmamış gibi. Saat onbir oluyor, hâlâ gelenler var birer ikişer. O zaman ne yapacaksınız?

Leninist örgütlenme ihtilalcı bir örgütlenmedir ve azınlık örgütlenmesidir. Tüm ihtilalcı, azınlık örgütlenmeleri bir bakıma onun çeşitlemeleridir. Savunun veya savunmayın, bu düzenek insanın doğasını göz önüne alan gerçekçi, pratik bir düzenektir. Hataları or-

taya çıkmamış mıdır? Çıkmıştır tabii. Ama bu düzenekle pek çok ülkede devrim yapılmıştır. Sonunda o da iflas etmemiş midir? Etmiştir. Sol adına var olan ne iflas etmemiştir ki? Ama bu yaşanan bir süreçtir. İnsanlığın Paris Komününden bu yana yaşadığı süreç insanlık tarihinin çok çok küçük, kısa bir parçasıdır. İnsanlık insanlaşma sürecinde daha pek çok yenilgi yaşayacaktır.

Ancak sizin niyetiniz iktidarı ele geçirmek olmaya bilir. Ona bir diyeceğim yok. Yine de eğer kalıcı, inatçı örgütlenmeler, etkinlikler düzenlemek istiyorsanız insanları iyi seçmek, belli disiplin ilkelerine uymak zorunda kalırsınız. Tüm bunların disipline, sıkıya gelmemiş ve gelmeyecek insanları kendinizden uzaklaştıracığını bilmek zorunda kalırsınız.

Benim savunduklarım pek çoklarına ters gelebilir. Bunların birleşmeye, katılıma engel fikirler olduğunu ileri sürenler çıkabilir. Ancak şu andaki nesnel duruma dikkatlerini çekmek isterim herkesin. Mevcut yapılanmalar ister bir parti ister bir dergi ya da gazete olsun, kendilerine benzemeyen insanları kendilerinden uzaklaştırmak için zaten ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bu gruplar öyle bir dil yaratmakta, öyle yaklaşım yöntemleri kullanmaktadırlar ki adeta itmektedirler biraz farklı olanı. Söz gelimi **Express** dergisi... İçlerinde en demokrat en uyanık olanı. Mektubuma tek yanıt vermeyen okurlar, söylediklerimi duymazlıktan gelen söz konusu yazarlar ve hâlâ Tezer Özlü’leri, Murathan Mungan’ları, Metin Kaçan’ları, onların sanatını öven yücelten, Memet Fuat’ın, Sartre’ın yazılarını yayımlayan, böylece çok çizgилilik adına tek çizgiyi yaşama geçirenler. **Express’e** yeniden seslenmeyi düşündüm. İçimden gelmedi, vazgeçtim. Ben söyleyeceğimi söylemişim, zorla değil ya. Mesajımı alan aldı, almayana bir şey yapamam. Belli kişiler yazın alanında kapitalist sistemi temsil ediyor dediğimde bazıları aldırmyorsa üstelemek neye yarar?

Sonuç

İnsancıl’ın hiçbir “izm” i şu veya bu yolla kabul etirme niyeti yok. Biz insanlaşma sürecinde insanın daha doğru, daha duyarlı düşünebilmesini istiyoruz. Bunun için okuyanlardan, okumuşlardan tek bir beklentimiz var. Belki uzun yıllar gerçekleşmeyecek bir beklenti ama, bu da bizim ütopyamız. Bu beklenti, insanın insani değerlere sahip çıkması beklentisidir. Bu değerleri kısaca şöyle açılabiliriz:

İnsana, emeğe saygı. Bilgiye, düşünceye, eleştiriye saygı. Önemseyeni önemsemek. Kendine yapılmasını istemediğin haksızlığı başkasına yapmamak. Dürüst olmak. Tutarlı olmak. Alçak gönüllü olmak. İnsana parasına, mevkisine göre davranmamak. Vicdan duygusunu her zaman diri tutmak.

Biliyorum, eleştiri okunu yiyen kişi eleştirene düşman kesiliyor ve onun hükmünü verip kalemini kırıyor. Ancak bunu söyleyecek, yazacak cesareti de göstermiyor. Mehmet Doğan şiir yıllığına İnsancıl’ı yine almamış. Umurumuzdaydı sanki, demek geliyor içimden, ama yanlış. Mehmet Doğan bile bizim umurumuzda. Türkiye’de insan henüz dürüst, açık, onurlu mücadelede, onurlu tartışmaya alışmamış. Karanlık hesaplar yapan, kalemini kıran, birilerini yok sayan aslında kendini yok ediyor. Sonunda insan yok ediliyor.

Keşke yanlışmış olsam. Keşke eleştirdiğim insanlardan özür dileyebilsem...

Sorup sorgulayıcı olmamak, düşünce üşen-geçliği... nemegerekircilik... günübirlik düşünmek... gerçekliği bütünden yalıtarak kopuk kopuk algılamak dört bir yandan sarıp sarmalamış bilincimizi. Bu nedenle olayları, olguları doğru bir biçimde kavrayıcı olamıyoruz, görüş çevrenimiz giderek daralıyor. Başka bir deyişle büzülüyor...yumuklaşıyor, iç evrenimizin karanlık dehlizlerinde boğulur oluyoruz.

Kuşkusuz, bunun böyle olmasında sistemin düzeneklerince salgılanan yanlış doğruların yanı sıra, doğru düşünme yöntemlerini yeterince bilici olamayışımız... bilinci dondurucu, pıhtılaştırıcı ezberci eğitimin de payı olsa gerekir. İşte, bu süreğin sayrılığımız, sorgulayıcı bir temele oturma-dığı için düşünce perişanlığını yaşamın her alanına serpiştirmiştir. Ayrıca, özgür düşüncenin kösteklenmesi, bireyin yasaklar dünyasında sormululuktan kaçış gibi etkenler, bunda büyük ölçüde etkili olmuştur diyebiliriz.

Sorgulamaya önce kendimizden başlamalıyız. Çelişkilerimizi, açmazlarımızı... korkularımızı, boşluklarımızı gözden geçirip benliğimizi tanıma yönünde ilk ve önemli adımı atmamızdır. İç hesaplaşmasını yapmayan, kendini acımasızca yargılamayan kişiler insani yönde bir değişimi gerçekleştiremezler. Öyle söz bir olmayanda inandırıcılığını yitirir. Bunun içinde toplumla arasındaki kalın duvarları aşıcı olamaz. "Ele verir talkımı, kendi yutar salkımı" sözünün içeriği doğrulayıcı olur. O halde insani değişimi önce kendi özümüzden başlatmalıyız.

Eğitim kurumlarımıza gelince, sistem burada da sorgulayıcı, didikleyici insanın yetişmesini istemiyor. Bunu, kendisi için dokuncalı buluyor. Okullarımızda soru sorma, neden-sonuç ilişkisi kurmaya yönelik öğrenme yöntemlerine yer verilmeyişi, analitik düşünce biçiminin oluşmasını engeliyor. Yalnızca sistemin öngördüğü doğruları yineleyen, yaşamın gerçekliğinden kopuk, belleğe bilgi istiflemeye yönelik, bilinç bulandırıcı bir yapılanmadır süregiden. Bu da düşünce körlüğünün yanı sıra, edilgen...sinik, pusuk kuşakları yaşamın içine atıyor. Diğer yandan estetik bilinç

yoksunluğu da beyinsel foslaşmayı, düşünce karmasını, duruklaşmayı da beraberinde getiriyor. Medrese geleneği öz olarak sürüp gidiyor. Değişen yalnızca biçim oluyor.

İnsancıl dergisi, başta **sanatta star sistemi** olmak üzere, birçok olgunun sorgulayıcı olmuş, doğru bellenen yanlışları yerle bir etmiştir. Cengiz Gündoğdu, yerleşik değerleri, kalıpları, kalıplanmaları inatçı bir tavırla sorgulayarak, sarsıcı... silkeleyici ve uyarıcı olmuştur. **İnsancıl** **Emekçileri** gerek edimleri, gerekse koydukları tanılarla gerçeğe giden yolun aydınlatıcısı olmuşlardır. Sözgelimi, **sanatta star sisteminin** ıncığını cıçığını ortaya çıkarmışlardır. Yanılsamalı sahte gerçekliği, sistemin ürettiği sahte kahramanları tüm ilişkileriyle birlikte gün ışığına çıkarmışlardır. Bunun yanı sıra edebiyatı yozlaştırıp yaşamdan koparmak, bulanıklaştırmak...sayıklayıp sabuklayan bir edebiyat yaratmak isteyenler karşılarında **İnsancıl**'ı bulmuşlardır. Bir uyuşturucu gibi piyasaya sürülen sahte kahramanların maskeleri düşürülmüş, gerçek kimlikleri ortaya çıkarılmıştır.

Sorgulayıcı olmayanlar giderek ufalanır, azalır, buruşurlar. Gerçeklerin ağırlığı günbegün üzerimize abanırken, ezik, edilgen kalmamak için takışıcı, irdeleyici... sorgulayıcı olmak zorundayız. Sistemin düşüncüleri her ne kadar akıl yürütmeyi engelleyici olsa da diyalektik yöntemlere dört elle sarılmalıyız. En yetkin, en vurucu sorgulama bu yöntemlerle yapılır. Çünkü, gerçekliği bütün ilişkileriyle...çelişkileriyle...bağlantılarıyla değerlendiren kavrayıcı ve yakalayıcı oluruz. Sorgulayıcılığın savunmanı olmalıyız. Çünkü, sorgulamayan sorgulanır.

Sonuç olarak kendimizi ve dünyayı doğru bir biçimde yorumlama... kavramanın yolu bu yöntemlerden geçer. Bunun olmadığı yerde doğrıyla yanlış...gerçekle yalan birbirine karışır, bireyler yanılsamalı gerçekliği yaşar olurlar. Bunu aşmanın yolu da sorgulayıcılıktan geçer. Bunu yapanda insani bir görevi yerine getirmenin erincini duyarız.

Şiir felsefedir... felsefe yaşamdır. Toplumun aydınlanması sorgulayan bireylerin yaşamı nedir... yaşamın amacı nedir... neden yaşıyorum sorularına verdikleri yanıtlarla belirlenir. Sorgulama insanın yaşamını adlandırabilmesine... kendine gözlemleyen üçüncü bir gözle bakabilmesine olanak tanır. İnsan eyleyen bir varlık... yaşamını değiştirip dönüştürürken kendini yeniden yaratır. İnsan kendini yeniden yapılandırmak isteyecekse... neye göre... nasıl soruları gündeme gelecektir. O zaman çözümlenmesi gereken şudur... İnsan nelerden rahatsızdır... mutsuzdur ve yaşamında neyi değiştirmek istemektedir. Neleri değiştirdiğinde mutlu olabilecektir... belirlenmesi açılanması gereken, sorular bunlar.

İnsan içinde doğduğu toplumun eskimiş değer yargılarının etkisindedir. Çoğu kez yaşamında bulunduğu şeyleri kültürünün getirdiklerini hiç sorgulamadan kabullenir. Herhangi bir çağın herhangi bir döneminde yaşamaktadır başka bir yaşam düşünemez. Fiziksel yapısıyla insan görünümündedir ama çoğu kez yaşamını içgüdüsel tepkilerinin emrinde sürdürür. Oysa insanı hayvandan ayıran başlıca özellik içgüdüsel tepkilerin yerine bilinçli seçimle yönlendirilmiş bir yaşamı varedebilme gücüdür. Topluma baktığımızda insanın alışkanlıklarının ötesine pek de geçmeyi istemediği görülür. Alışkanlıklar güvenlidir... değişimleri rahatsızlık yaratır. O halde insan değişmeyi neden istemlidir.

Değişimi isteyen insan öncelikle yaşadığı toplumdan... insan ilişkilerinden... ona hazır sunulmuş yaşam modelinden... anlamsız sözlerle yazılmış tıngır mıngır müziklerden... tıksık tıksık istiflendiği otobüslerden... kaldırımlardan otopark ücreti alan sistemin ahlakından... sürüden ayrı davranmayı yadsıyan standart insanlardan... bekaretle uğraşmayı namus sayan cahillerden hoşnutsuzluk duymak durumundadır. Hoşnutsuzluk duymak da yetmez kendi bireysel yaşamında... yaşadığı çevrede gördüklerini çözümlenebilir... olanı biteni anlayabilme isteği de duymalıdır. Oysa sistemin insanı kocaman bir makinanın küçük parçaları gibidir... varlığını yalnızca makinanın yaşamını sürdürülebilmesine katkıda bulunmakla geçerliliğini koruyabilir. Sistemin insanının bilinci... sistemin ahlakı... kültürü... sanatı... ideolojisiyle kuşatılmışlığı dikkate alınırsa çözümlenici değildir... çoğu kez kendisine verilemeyeceği yetindir. Sistemin insanı sıkıntıların temellerini tekil durumlarda... tekil olaylarda görür. Onların değişmesi yaşamını da değiştirecektir. Bir yaşamın içinde binlerce yaşamdan izler bulunur... aynı toplumda yaşayan insanlar yapabileceklerini kullanamıyorlarsa eğer birbirinden pek de farklı olmayan yaşamalarını sürdürüyorlar. Tekil görünümün sorunların toplumla

atak yaraları görülebilirse... soyutlama... değişme isteği oluşmaya başlayacaktır.

Sistemin insanı duygularını adlandıramaz. Adlandırebildiği birkaç duygu da yaşamın ona neler duyumsattığını kavramasında yetersiz kalır... duygularını aktaramayan insanın gelişimi eksiktir. İnsanın bütünlüklü gelişebilmesi duygusal iletişimin kurulabilmesi ile orantılı. Toplumumuza baktığımızda duyguların anlatımının önemsenmediği... hatta küçümsendiği gözlemlenir. Bu gelişmemişliğin bir başka göstergesidir. İnsana yaşama gücü veren duygusal yaşantının kararlar alabilmekte... yaşamında neyi isteyip neyi istemediğiyle ilgili yönlendirici etkisidir. Duygularının çözümlemesini yapamayan insan sistemin içerisinde eriyen bir araçtır.

Sistemin ahlakının çevrelediği insan yaşadığı toplumun yerleşik kurallarına uygun davranır. Öyle davranması gerektiğini düşünür. Alışılmış kalıplar incecik noktalarda bile öylesine benimsenmiştir ki bildik davranışları göstermezse dışlanacağını düşünür. Oysa insan eyleyen bir varlıktır. Eyleyen varlık iyiyi... kötüyü özgür sistemiyle ayırdederek seçtiği... kendine kabul ettirdiği davranışları bilinçli bir kabul ettirmeyle yaşamına uygular. Sistem özgür istemeyi insanın elinden almıştır... sistem canının istediğini yapmak başı boşluğuna ahlakı dışlayan... çoğunluğun uyduğu kuralları ahlak kavramının çatısını altında toplayan meta ilişkilerine özgürlük demiştir. Özgürlük gerçeği gizleyen örtüler kaldırıldığında... yaşam bilinçli seçimlerin oluşturduğu ölçütler temel alındığında güzelleşebilir. Bilinçli seçimlerin oluşturduğu ölçütler ahlakın bir değer alanı olarak insanı yeniden varetmesine izin verir. Peki insan ölçütlerini neye göre oluşturacaktır.

Kagan (Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat) sunuları söylüyor.

"İnsan biri iyi için biri güzel biri çirkin için olmak üzere belirli bir değer yönlendirme sistemini ele alırsa göre ne yapmak istediğini neden kaçınmaya çalıştığını ne için uğraştığını ve neden çekindiğini etkileme olanağını elde eder. Bu bağlamda estetik biliminde Marx'ın bugüne kadar ne yazık ki tam olarak değerlendirilememiş şu çok önemli felsefi düşüncesi açıklık kazanmaktadır. İnsanın kafası diyordu Marx dünyayı iki türlü özümleyebilir; ya soyut-mantıksal işlemlerin yardımıyla kuramsal bilgi şeklinde ya da sanatsal dinsel pratik-zihinsel şekilde. İşte bu ikincisi insanın dünyayla olan değer yönlendirici ilintisidir."

Şimdi kuramsal bilgiden değil şiirden sözettiğimize göre insanın dünyayla değer-yönlendirici ilintisinden konuşuyoruz demektir. Değer yönlendirici ilinti "güzel"e bakışın içeriğiyle belirlenir. Bilimsellik öncesi maddeci estetikte güzel nesnelerin ve dünyadaki görünüş-

BİR ALIŞKANLIK KALDI SENDEN BANA

Ölümcül suskunluğumda isyanlaştırken acılarım
Depreşir içimde geçmişin kanayan yarası

Paylaştığımız gecelerin yalnızlığında
Yokluğunda uyku çekilmiyor pek

Anlıyorum
Yıllar yağdı sürgün sevdamıza
Unutulmanın kahredici hüznünde
Bir alışkanlık kaldı senden bana
o çaybahçesi...

Ethem AŞAR

lerin kendinde içerilen bir niteliği olarak kavranıyordu. Bugün edebiyatımızda eleştirel bir gözle bakılırsa "güzel'e bakışın sanatçının özneliliğiyle sınırlandığı görülür. Sanatçının özneliliği günümüzde ne yazarsam o sanat eseridir mantığıyla geçerliliğini koruyor. Burdan bakılınca sanatın tarihsel gelişimin gerisinde kaldığı görülür... şiir bugün toplumların değişiminde öncü rolü oynamıyor. Çünkü sanatçının estetiği yok... böyle bir sorunu da yok. Estetik sanatçının dünyayla... yaşamla değer yönlendirici ilintisinin belirlenmesidir. Bu biçimlenme öznelidir... sanatçının kişiliğiyle... değer yargıları ile oluşan estetik algılama sanat eserinin doğrultusunu da belirler. Ancak o zaman şair kendi estetiğinden söz edebilir. Bilirse Maddecî Estetik dünyayı... yaşamı diyalektik kavrayışın felsefesidir. Estetik yaşamın felsefesidir... Şiirin oluşturulduğu gerçeklik ve ideal'in bütünlüğüdür

Şiir estetik... ahlaki değerlerin yaşamı kavrayış doğrultusunda bir bireşimdir. Şimdi sorabilirim... şiir nedir... şair kimdir

Şiir şudur... derelerden süzülüp çağılayanlardan yuvarlanır... yolu üstünde ne varsa onu içine alır... sonunda gitmek istediği yere ulaşır... insana.

Şiir güçtür... insanın eyleminin yetmediği. Şairin tek başına dünyayı değiştiremeyeceğini anladığı yerde... şiir eylemi yüklenir konuşur insan adına. Şarkılardan söz eder... düşlerden... gelecek günlerden. Eksiksiz bir uyumdur düşlediği şairin... düşü şiirle gerçekleştirir. Her şair ayrı bir evrendir... kendi evrenini insana aktarabilmek ister... insanın sustuğu yerde çığlıklar atmaya başlar şiir... çoğu kez sesini kimse duymaz... ya da duyar da duymamazlıktan gelmenin kof güvenirliliğine sığınır insanlık. Şiir unutulmanın... anlaşılmanın utancını gizlemez... tersine açığa çıkarır. Şiirin kimliğiyle varolmuşsa şairin görmezden gelinmesi olsa olsa şiirin başarısıdır. Şairin kaçınılmaz yazgısı... yaşamının büyüklüğü çoğu kez ölümünden sonra gündeme gelir. Geride kalanlar vicdanlarını temizlemek isterler de ondan. Rimbaud anlayışsız sevgisiz bir anne... ve onu görmemezlikten gelen Fransa'nın sanat ortamına protestosunu şiir yazmaktan vazgeçerek gösterir... oysa en büyük protestosu ikibin yılın şiirini yıkan kendi şiiridir. Afrika'da acılar içinde ölüren şiiri hakkında yazılar yazıldığından haberi yoktu. Ardından övgüler düzeldi... şair sustu ama şiiri konuşmasını sürdürdü.

Şair yapabilme gücünü kullanabilir... yaşamına giren her olay... olumlu ya da olumsuz her durum şiire malzemedir. Şair acılardan yararlanır... sezgilerden düşlerden. Bilincinde kıvılcım yaratan sözcükler... davranışlar el kol hareketleri... gülümseyişler... öfkeli yüzler küçüklükler zavallı insan davranışları kazanan ama kazanırken küçülen kendini akıllı sanan insancıklar... caddeler sokaklar evler... doğada gördüğü her şey... bir ağaç bir yaprak... bir böcek. sonsuzmuş gibi görünen gökyüzü sümüklü çocuklar yoksul insan görüntüleri... tefeciler hırsızlar hainler... v.s. hepsi şiirin konusudur. Şiirde sınır yoktur sınırı şair koyar ölçütlerini oluştururken şairin kimliği belirir. Şair kazanmayı bilmez... o hep yitirendir. Kazanırken küçülmek yerine yirirken onurunu korumak bir aşkınlık durumudur. Şair bugünü yitirirken yarını kazanır ama amacı kazanmak değildir. Yalnızca görür ve yazar o. Bilincinde tartışmasız kabul ettiği. doğru bellediği gerçekleri yazmak gücüdür şairin. Direncini aydınlığından alır... bilmenin güveninden. Gerisi boş sözcüklerdir... haklı çıkmak için tartışanlara acır tartışmanın ardındakini anlamak... tek ve birincil sorun budur... anlamak. Şairi kimse anlamasa da varlığı anlamakla belirlenir. Herkesin görmediğini görendir şair. İnsanı dikkatle izleye izleye... didikleye didikleye gerçeği arar bulduğundan izledikleri adına da konuşmaya başlar. Kaçınılmazdır şairin ben'inde binlerce insan yaşayacaktır... anlamak başka biçimlerde gerçekleşmez çünkü. Her insanda kendinden birşeyler bulur şair. Bazen bir yaşantı benzerliği... bazen bir üzüncü... kırılgan bir bakış. paramparça edilmiş insanın yalnızlığı... dayanılmaz ağrıların yarattığı çılgın fırtınalar şairin insanla ortak yaşantılarıdır. Çoğu kez sessizce yaşamın insanla ortaklık... usulca dizelere sokulur şiirle sesini yükseltir çığlığa dönüşür. Şair etiketlerle ilgilenmez... onun etiketi şiiri de çoğu kez cefasıdır şairin. Bu yüzden horlanır... gününbirlik yaşamaların dışına düşer. Yalnızlık... ah o büyük kimsesizlik tek başına dirence dönüşür şairin elinde şiir olur.

Şiir Öfkedir. öfke gerçekliğin karşı çıkılan yanlarını... haksızlığı... yalancı... riya'yı... sahte'yi... savaş'ı... kanı... açlığı... yoksulluğu... insan adına reddetmektir. Red şiirde başkaldırıya dönüşür reddedilenlerin yerini alabilecek değerlerin görünebilmesini sağlar. Şairin görevi umutsuzluğa karşın umudu... yalana karşın gerçeği... kanın aktığı yerde insani barışı savunmaktır.

Bileceksiniz: Benim "genç"ten kastım, şiire yeni yeni başlayanlar, şiirin emekleme döneminde olanlar. O bakımdan aşağıda adı geçecekler arasında yaşça hiç de genç denemeyecek olanlar bulunabilir, ama onlar gene de gençtirler, şiirlerini henüz kurmak, seslerini aramak durumundalar

İmza günleri, söyleşiler, paneller Oralarda rastlaşıyoruz, ayaküstü söyleşiyoruz. Şiirlerini gösteriyorlar bana, gösterip hemen ayaküstü düşüncemi almak istiyorlar. Kimi, dosyasını adresime gönderiyor. Şiirleriyle ilgili olarak kendisine etraflı bir rapor vermemi istiyor.

Kim ne derse desin, beğenilmek istiyor insan, beğenilmek, övgüler almak, hayran olunmak... Bu isteklerinde haksız değiller elbet. Güzel sanatlar, bize, "güzellik karşısında duyulan heyecanın yazıyla, renklerle, notalarla... ifade edilmesidir" biçiminde dikte ettirmişti, bu bağlamda özel bir sevgiden, hoşgöründen söz etmek olanaklı.

Yıllar önce Hilmi Yavuz, yeni yayımlanmış bir kitabı için "Bunlar, son elli yılın en iyi şiirleri" demişti de -anımsayın hele bir- kıyametler kopmuştu. Öğrencileri "Aman Hocam, biraz tevazü" diyecek olmuşlar, Yavuz şöyle yanıtlamış: "Pardon, son altmış yılın."

Doğrudur, şair dediğinin bir iddiası bir 'mesele'si olmalıdır; her şiir bir iddia içermelidir. Ama iddia ile kibir aynı şeyler değildir. Bu bakımdan Hilmi Yavuz'un genç şairlere demek istediği sanırım suydur. "Şiirde şu veya bu düzlemde- bir iddianız olmalıdır."

"Siz şu şiirlerinizle şiirimizin hangi sorununu çözmüş oluyorsunuz, iddianız nedir?" diye sorduğumda gerçekte iri bir soru bu, ve tam doğru değil, evet, genç şair arkadaşların -deyim yerindeyse-apışıp kaldıklarını görüyorum. Hemen ardından, "Yani niçin şiir yazdınız?" diye ekliyorum. Yunus gibi "Derdim vardı, iniledim" diyenler de var elbet ama büyük çoğunluk yalnızca kem küm ediyor, mahcup gülümsüyor, başını eğiyor, o anda düşünüp bana usturuflu yanıt vermeyi deniyor.

O an kendimi düşünüyorum. Kuşkusuz ben "şiirimizin eskileri"nden, üstadlarından, hele hele adı eleştirmene çıkmışlarından değilim, zaman zaman eleştirinin sınır boylarında dolandım, ama değini düzeyinde olmayı yeğledim. Ne zaman şiirden sözetsen, söze "Bence..." diyerek başladım, böyle başlanılmasını doğru buldum. Çünkü gerçekten bir dönem alıp göklere çıkardıklarının ilerleyen zaman içinde şiirden koptuklarını, acımasızca eleştirip "yerin dibine soktuklarını"ın işe çalışkanlık gösterip çok güzel şiirler yazdıklarını görüyorsunuz. Ben, "Bunda şiir mayası yok" dediklerimin beni yanıltması karşısında her zaman hoşnutsuzluk duydum. Belki o arkadaşların dostluklarını kaybettim ama şiirimiz bundan karlı çıktı. Zaten önemli olan da buydu. Çalışkanlık gösterip çok güzel şiirler yazan arkadaşlara baktığımızda onların şiir yazmaktan çok okumaya önem verdiklerini görüyoruz ilkin. Şiirimizin gelişimini geleceğini araştırıyorlar, inceliyorlar, bunlardan bir takım sonuçlar çıkarıyorlar ve usul usul kendi seslerini arıyorlar. Bunu

bir de alçak gönüllük içinde sürdürdüler mi, tadına doyum olmuyor. Fahrettin K. Nitter, bunlardan biri, bence onun şiirini hep "yeni" buluyorum. Küçük bir şiirinde bile tüm şiir serüvenimizin izlerini görüyorum. Güngör Tekçe'nin de gidişi o yönde, ikinci, üçüncü kitaplarında **Sabah mısır**'ı aştığını göreceğiz gibime geliyor. Genç arkadaşlarda gördüğüm, yüzey-sellik, bir de. Bazı şairleri sırf sevgililerinin kulaklarına fısıldadıkları için seviyor, izliyorlar. Bazılarınıysa siyasi tercihleriyle örtüştüğü için.

Atilla İlhan'ın şiirlerini gönül ilişkilerimiz içinde sevmek başka şeydir, anlayıp kavramak, Türk şiir serüveni içindeki yerine koymak başka şey. Bunun gibi Nazım'ı Hasan Hüseyin'i, E.Gökçe'yi toplumcu oldukları için sevmek başkadır, şiirlerini anlamak başka.

En iyisi, insanın kendinden örnek vermesi. Ben, toplumsalcuk bağlamında İkinci Yeni şiirine uzak biriyim ama Cansever'in, Berk'in Uyar'ın şair olmadıklarını söyleyemem. Her halde onların şiirleri, benim yaşama biçimime, dünyayı kavrayışına denk düşmüyor, onun için uzağım.

Bazı çevreler, şairliği hala bar kuşluğu filan sanıyorlar. Akşamları o bar senin, bu bar benim dolaşıp içen, konuşurken nezaket kurallarına es geçen, giyimine yeterince özen göstermeyen, -eh, artık hakkı değil mi? -insanlara şöyle üstten bakan tip.

Ben, bunlara **edebiyat ayısı** diyorum.

Bir başka saptama: Genç arkadaşlar Türk ve Dünya şiirine güzel örnekler vermiş usta şairleri okumadıkları gibi, aynı kuldarda koştuıkları diğer rakiplerini de -yeterince- okumuyorlar, bazıları hiç mi hiç okumuyor. Bu, yazıp elime tutuşturdukları dosyalarındaki şiirlerinden hemen belli oluyor. Hala Ümit Yaşar Oğuzcan gibi şiir yazmayı marifet sanıyorlar. İnsan kendi kendine "Yahu bu çocuklar Türkiye de yaşamıyorlar mı?" diye soruyor. Yurt ve dünya gerçeklerinin kırıntısı bile yok şiirlerinde. Yazdıkları yaşamdan güç almadığı için de yivşik, hamasi ve içtenliksiz oluyor. Ben böylelerine "Sen edebiyata bir hizmetin dokunsun istiyorsan şiir yazmayı bırak, sürekli oku, zaten bu yıl Nobel'i okurlara verecekler!" filan diyorum şaka yollu. Alınip kırılan oluyor elbet ama n'apayım, ikiyüzlülük mü edeyim? Ezberinden "Anabel Lee"den başka şiir olmayan şairlik heveslisi birazcık zahmet edip okusun artık. Okul sıralarında öğrendikleriyle yetinenler, müthiş tutucudurlar, oysa şair olacak adam yetingen olamaz, olmamalı. Bazılarınıysa "yükselen değerler" in ayırında. Kedi olmadan fare tutmak istiyor. Bazılarınıysa "yükselen değerler" in ayırında. Kedi olmadan fare tutmak istiyor. Üç çiziktitirip ortalıkta beş görmeyi marifet sanıp medyatif yollar arıyor. Ben, bunlara hormonlu şair diyorum. Hormonlu besin maddeleri nasıl ki soğutucuya girip çıktıktan sonra hemencecik bozulur, bunlar da böyle, yozlaşma meyilliler. İyleri yok mu bu genç şairlerin? Var tabii... Onlar kendilerini bilirler.

Ne Yazıyor Bu Kadınlar

Dinçer SEZGİN

Edebiyatımıza emek veren sanatçıların yaşam öykülerini, yapıtlarını anlatıp değerlendiren "Kaynak Kitap" niteliğindeki çalışmalar öteden beri hep aranır, hep gereksinim duyulur Necmettin Halil Onan'dan Emin Özdemir'e, Seyit Kemal Karaalioglu'ndan Behçet Necatigil'e, Tahir Alangu'dan Ahmet Necdet'e uzanan bir çizgi içinde, bu türün pek çok yapıtı vardır. Bu yapıtların kimileri "antoloji" niteliğindedir, kimileri de salt bilgi vermekle yetinmektedir. Yanılmıyorsam bu türün en çok aranan ve satan kitabı Behçet Necatigil'in **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**dür. Bilindiği gibi bu yapıtlar büyük bir sabrın, titiz bir çalışmanın, büyük bir araştırmacılığın ve dikkatin "riskli" ürünleridir. "Riskli" diyorum çünkü, yapıtınıza almadığınız bir sanatçının sitemiyle, ya da acımasız eleştirisiyle her an karşılaşabilirsiniz.

Bu kaynak kitaplar zincirine bir yenisi daha katılmış sunuluşu Mehmet Aydın'ın 330 sayfalık **Ne yazıyor bu kadınlar** adlı yapıtı. ("Ne Yazıyor Bu Kadınlar" Yazar: Mehmet Aydın, İlke yayınları; Kaynaklar; Kitaplar dizisi No-17 Karanfil Sok. No-5/16 Kızılay-Ankara)

Mehmet Aydın ona yaklaşan şiir kitapları dışında, pek çok araştırmaya da imzasını atmış bir sanatçıdır, titiz bir seçicidir. Onun daha önce, kadın yazarla rımızdan bazılarını ele alan bir çalışmasını, Hasan Hüseyin ve Cemal Süreya ile ilgili kitaplarını anımsıyorum. Hatta memleketli Afyon'la ilgili kapsamlı bir kitabı olduğu da kalmış aklımda. Mehmet Aydın uzun yıllar edebiyat öğretmenliği yapmış bir sanatçıdır. Öyle sanıyorum ki, uzun yılların öğretmenliği sırasında toplanan belgeler, bu kitabın hazırlanmasında kendisine ilk kaynaklar olmuşlardır. Ayrıca şair olmasından getirdiği sanatçı duyarlığı, değerlendirmelerinde sağlam bir ölçüt olmuştur kendisine.

Elimizdeki 330 sayfalık bu kitabında, 217 kadın sanatçımızı fazla ayrıntıya girmeden, genel bir bakış açısıyla tanıtip değerlendiriyor yazar. 15. yüzyılda yaşayan Zeynep Hatun'dan günümüze ulaşan bir çizgide 217 kadın edebiyatçımızı tanıtip değerlendiriyor. Kitabın önsözünden aldığım şu kısa açıklama da onun yöntemini belirliyor:

"...bu kitap, edebiyat alanındaki ürünleriyle ülke içinde ve dışında, haklı bir ün yapan kadınlarımızı ele aldı. Bunları tanıtırken de, elden geldiğince zamandizinsel bir sıra yöntemi gözetilmeye çalışılmıştır."

Elbette ki kolay iş değildir 217 sanatçıyı araştırıp bulmak, elde edilen yapıtları okuyup değerlendirmek, hatta yapıtlarla ilgili eleştirileri gözden geçirmek. Çünkü böylece çalışmalar elden geldiğince bir sanatçıyı, Edebiyat Tarihindeki yerine doğru ve yansız bir biçimde oturtmak gibi, bir yan amaç da taşırlar. Yazar kitabın önsözünde bu zorluklardan bir kısmına şöyle değiniyor:

"Bütün uğraşlarımıza karşın, bir büyük sanatçının doğum ve öğrenim durumlarını saptıyamadım. Kimilerine bütün olarak, kimilerine de değiniler halinde yorumlar getirildi."

Kitap:

- 1 "Divan Edebiyatı Dönemindeki Kadın Şairlerimiz",
- 2 "Tanzimat Dönemindeki Kadın Edebiyatçılarımız",
- 3 "Servet-i Fünun ve Fecr-i Atı Dönemleri Kadın Sanatçılarımız"

4/5 "Cumhuriyet Dönemi Kadın Sanatçılarımız: 1 ve 2", olmak üzere beş bölüme ayırmış. Bu beş bölümde verilen bilgilerde, yapılan değerlendirmelerde eksiklik yok mudur? Vardır elbette. Zaten kendisi de: "İleride daha büyük araştırmalara basamak olmak üzere, eksik de olsa bu yapıt ortaya çıktı diyor". Böylesi kaynak kitapların kaderidir bu. Ayrıca hangi kitaba eksiksiz diye bakabiliriz ki? Şiirde de olsa, öyküde de olsa, kitap yayınlandıktan sonra en azından kitapların yazarı, yazdıklarına yeniden bakınca bazı eksiklikler bulacaktır. Ahmet Necdet'in yayınladığı **"Türk Şiiri Antolojisi"**nin öyküsünü yakından biliyorum. Büyük emekler verdiği 800 sayfalık kitap yayınlandığı zaman kimi sanatçı kitaba alınmadığı için, kimi sanatçı da hakkındaki değerlendirmeleri eksik yada yanlış gördüğü için Ahmet Necdet'e bin türlü "serzeniş"te bulundu. Hatta bazıları ağır eleştiriler bile yazdılar. Burada bir noktanın altını çizmek gerekir. Bu tür kitaplar, istenildiği kadar nesnel olmaya özenilerek hazırlansın, nereden bakarsanız bakın öznellikleri önde gelmektedir. Seçme işi, değerlendirme işi bütünüyle kişisellik taşır çünkü. Seçen kişi beğenilerinde, değerlendirmelerinde, seçmelerinde aklını ne kadar kullanırsa kullansın, ne kadar yansız olmaya çalışırsa çalışsın, sonuçta kendi aklının, beğenisinin, değerlendirmelerinin öznelliği içindedir. Bu nedenle "Vay, beni kitabına almamışsın" diyerek yazara yüklenmek, ya da gönül koymak, bana göre doğru değildir. Batıda bir ekibin ortaya çıkardığı böylesi bir çalışmayı, bir kişinin emeği ortaya çıkarmışsa, bence onu önce alkışlamak gerekir, yüklenmek değil. Şimdi Mehmet Aydın, kitabına Ülkü Alçora (Ulurmak)'ı ya da Meral Çeleni'ni almadı diye, benim eleştiri hakkımı mı doğacak yani. Hayır. Ama Gülten Akın'ı almasıydı oturur tartışır. Sözün kısası bu tür kitaplar "hazır menü" gibi görünürler de, el altı kitabı olarak her zaman bir gereksinimi karşılarlar ve değerlerini korurlar. Mehmet Aydın da salt kadın edebiyatçıları konu alan bu kitabı düşünmekle, üretmekle, yayınlamakla iyi etmiştir, ellerine, emeğine sağlık. Benim yalnızca kitabın adı hoşuma gitmedi. Kitabı gören pek çok yazar dostum da aynı görüşü paylaştılar benimle. **Ne Yazıyor Bu Kadınlar** adı, "Ne Hatt Karıştırıyor Bunlar" gibi, bir hafifseme duyumsatıyor insana. Kendisinin böyle düşünmediği elbette ki kesin. Böyle düşünseydi bu kocaman çalışmayı yapmazdı zaten. Ama keşke kitabının adı bu olmasaydı. Kitabın alt başlığı bile kitabın adı olurmuş, bana göre. Okur olarak; yılları aldığını sandığım böyle bir çalışma sabrı için, böyle bir emek için "teşekkür"ler diyorum kendisine.

Sular Çekilince: Öbür Yanı da Ateş

Sinan KUTLU

Yine eleştiri. Bir aylık aralıktan sonra, yani mart ayındaki şiir molasının ardından eleştiri yolculuğumuzu sürdürüyoruz. Bu kez, elinizdeki derginin arka kapığında bir süredir adına rastladığınız, belki bir çoğunuzun da okuduğu bir kitap üzerinde düşüneceğimiz birlikte. Bozan Yaman'ın **Öbür Yanı da Ateş** adlı şiir kitabı. Kitap, Şairin Diyalaktığı, Son Soluğum Mektuptur Size ve **Öbür Yanı da Ateş** adlarını alan üç bölümden ve toplam 62 şiirden oluşuyor. Bu başlıklar altında toplanan şiir grupları arasında, daha çok konu ve içeriğe ilişkin nicel farklılıklar olmasına karşın, neredeyse tümünde homojenize olmuş bir söylemle karşılaşırız. Bozan Yaman, değişimi yolculuklara çıkaran, ayrı iklimlerde gezdiren bir şair değil. Konu ve içerik farklılaşmalarında bile hep o ortak sesi duyuyoruz. Güç yaşam deneylerinde sınanmış, bilenmiş bir düşünce yoğunluğunun ağır basan içerik kaygısı, anlatım tekniğinin, öykülemenin olanaklarıyla kendini netleştirmeye çalışan birikmiş bir hayat... Bu öykülemeye dayalı aktarım, zaman zaman düzyazı formuna yaklaşıp da, bu bölümlerde bile şairin ses unsurunu gözettiği, şiirin bu önemli silahını kullanım dışı bırakmadığı algılanıyor. Şimdi, kitabın değişik bölümlerinde gezinerek, şairin içerik-biçim, özne-nesne denkleşmesini nasıl ve ne ölçüde kurduğunu irdelemeye çalışalım.

Birinci bölüm, Şairin Diyalaktığı 4,5,6,7 adlı bir şiir dizisi ve bunun dışında iki şiirden, yani toplam 6 şiirden oluşuyor. Ancak, bölümün karakterini belirleyen, daha çok, sözünü ettiğim dizi şiirler. Bu şiirlerde, adının çağrıştırdığı içerikle denkleşmeye çalışan bir gerçeğe dönme kaygısı öne çıkıyor. Belli diyalaktik bir şiir kurgusu hedefleyen şair, dizinin 4. şiirinde kişisel yaşam öyküsünden yola çıkarak, kendisinden yaşamın genelliğine uzanan, oradan da dönüp yine kendisiyle buluşan karmaşık bir süreci kotarmaya çalışmış. Şiir şöyle başlıyor:

Birkaç solgun anıyla birlikte
Diz çöküp küçük kalemle
Sayfaları karaladığım yıllardan
Annemin gözyaşlarına bulanmış
Ayrılık ve özlem türküleri
Benim kimsesizliğimin ürpertileriyle
Uzayan masal geceler
Bir gidenin ardından ilk ağlayışlarım
İlk hıçkırıklarım
Aşk derdinden çok önce tanıştığım

Yoksulluk acısı ve alfabe çetini günler
Geri geldi bir yalnızlık akşamında
Usulca çıkıp üç numara traşlı fotoğraflardan

Bir yalnızlık akşamında, eski çocukluk fotoğraflarında tanıdık bir sıcaklık ararken geri gelen anılar... Ayrılık acısıyla yaş döken bir anne, yoksulluk ve olduğundan çetin geçen öğrencilik günleri.... Şiirde giriş olarak tanımlayabileceğimiz bu bölümde şair, aynı zamanda hayatının da giriş bölümünü anlatıyor bize. Burada, az önce söz ettiğim öyküleme yöntemiyle de yüz yüze gelmiş oluyoruz. Daraltılmış bir yaşam öyküsünü andıran şiirin sonrası, yani gelişme bölümü de şöyle:

Geride çırpınan yaralı bir kuş
Anımsandıkça ağlanan
Bir geçmiş değil benimki
Ama
kadife kanatlı
kuşlar da
uçuramadım geleceğe
Bir yandan ateşler ekildi arımdan
Yalınayak geçtiğim yollara
Öbür yandan kefenim oldu taşıdım yüreğimde
Koşarken geriden çağırılma korkusunu

Buradaki, geçmişe yazıkılanmayla geçen, aynı noktada dondurulan bir yaşam değil, bir yolculuğu var, ama düşlenen güzelliklerin de - kadife kanatlı kuşlar - henüz hedefine varmadığı sezdiriliyor. Bu düşler, zor bir yolculukta engellerle karşılaşılıyor. Fazla yol almasın diye sanki bir şeyler tutup geri çekmeye, yolculuğundan alıkoymaya çalışıyor onları, ve son bölüm:

Süt taşı anne ateş söndü çoktan
Birer birer öldü bütün kuşlarım
Yeniden yeniden onarır gibi
Bir yanımdan kararan eskiyen günlerimi
Üfleme tutuşturamazsın çocukluğumun küllerini

Küller değil
Yavru bir kuşu büyütüp ölmüş kuşlarımla anısına
Ağlamadan ölümüne katlanmayı öğrenmek
Daha iyi ilaç olur gençliğime

Bu bölümle birlikte yaşamın, yaşanan sürecin farklı bir evreye geldiğini, dönüşüme uğradığını görü-

yoruz. Baştan beri amaçlanan düşünce kurgusu burada asıl niteliğine bürünüyor. Artık, o eski fotoğrafta izlenen yaşam, güzellikleri ve acılarıyla geride kalmıştır. O günün duyguları, sevgileri dirimselliğini yitirmiş, sevilen insanları hayatı terketmişlerdir. Onları yeniden yaşatmak olanaksızdır artık. Ama hayatta kalan, kendini ileriye dönük bir bilinçle dönüştürüp, anlamını genişleten bir şey vardır: Sevgi. Her ölümden yeni bir dirime gebe olan, bu temel çelişkiyle sürekli ileriye doğru devinen yaşam, anlamını sevgiyle edinecektir. Ölmüş kuşların anısını hep yaşatarak, yavru bir kuşu, başka kuşları büyütme yönelen duyarlılık, varlığını yaşamın bu sürekli yenilenen, gizilgücünde bulur.

İşte sevginin diyalektik bir çözümlemesi... Böylece şiir de anlamıyla örtüşmüş, kendini gerçekleştirmiş oluyor. Dizinin diğer 3 şiiri de aynı yöntemle, yaşamın iç çelişkileriyle, kendisini karşısına dönüştüren ya da dönüştürmeyen süreçlerin kurgusuyla biçimlendirilmiş. Bunlar daha çok iç biçimle kurulmuş şiirler, duyarlılığı kendine çağıran küçük anlam küreleri, arkadaki imgelem düzleminde bütünleşerek yapısal bir uyum oluşturuyor. Ancak, önceden de söylediğim gibi, uyuma yönelik dışsal çabalar da var. Aynı seslerin uygun birimlerde yinelenmesi yatay bir uyum sağlarken, perdelemeye de inceden kalına farklı seslerin yarattığı bir harmoniye yer yer rastlanıyor. Bu iç ve dış anlatım özellikleri kitabın genelinde hemen hemen aynı doğrultuyu amaçlamış.

İkinci bölümde - Son Soluğum Mektuptur Size - şairin söylemine ilişkin bu ortak niteliklerle yine karşılaşyoruz. Yalnız bu kez içerikte farklı bir yoğunluk alanı beliriyor. Burada Bozan Yaman, önceki şiirlerinde tanıştığımız düşünsel niteliklerine, yine onun paralelinde ayrı bir kimlik eklemeye çalışıyor. Ulusal bir kimlik bu: Kürt kimliği.

Ulusal niteliklerin, şairin birikimini oluşturan tarih-kültürel konumlanmanın şiirde dile getirilmesi çok doğal kuşkusuz. Ancak, burada benim saptadığım, kitabın yapısallığına, diyalektik savlarına ilişkin önemli bir durum var. Bu şiirlerde bir laytmotif, temel belirleyen olarak duyumsanan ezen-ezilen çelişkisi, sınıfsal ve toplumsal bir içerikten çok ulusal düzeyde ele alınıyor: Ezen ulus, ezilen ulus... "Şairin Diyalektiği" adını taşıyan bölümün ardından gelen bu şiirlerde, şairin, toplumsal-tarihsel süreci belirleyen temel çelişkiyi değil de, o ki ulusal duyarlılığın itkisiyle ikincil türden çelişkileri odak alması, diyalektik savlarıyla pek örtüşmüyor. Ulusal çelişkiler toplumsal hayatımızda tabii ki önemli bir olgu, ancak diyalektik şiir kotarma savındaki bir şairin, bu süreçte temel çelişkiyi gölgede bırakmaması gerekirdi. Sanırım diyalektik, sorumluluğu ağır olan, uygulamada insanı güç durumlarla düşürebilecek kapsamlı ve karmaşık bir öğreti.

Şimdi bu görüngüyü yitirmeden, şiirlerin genel özelliklerine eğilelim. Karanlık Ada Şiirleri-1, daha önce değindiğim anlatım özelliklerinin yoğun bir ifadesi. Şairin kurgusunda düzyazı ile bildik şiir biçimselliği yan yana, bazen de iç içe oluşturulmuş. Ayrıca burada alegorik bir anlatımla da karşılaşılıyor. İki şiire adını veren "karanlık ada", Kürt insanının yaşadığı toprakları simgeliyor. Şiirin içinde örneğin "kuf koku ev" gibi farklı örneklerle bu anlatım tarzı çeşitlenmeler kazanıyor. Genel olarak nitelenirse Kürtlerin yüzyıllardır süregelen ezilmişliği, bırakılmışlığı anlatılıyor bu şiirde. Son bölümündeyse, belirgin bir yazıklaşma, bir umut-

suzluk duygusu dışa vuruyor. Karanlık Ada Şiirleri-2 ise az önce saptadığım nitelikleri daha da belirginleştiren, ilginç yönsemelerle yansıtan bir şiir. Burada apaçık bir ezen-ezilen ilişkisi var. Ancak şiirde çok net yansıtılan bölgesel ve kültürel motiflerden, bu ezilenin Kürt halkı olduğunu anlıyoruz. Çelişki burada asıl toplumsal niteliğinden sıyrılarak, ulusal bir karakter ediniyor. Daha da ilginç olan ise, şiirdeki eleştirel yaklaşımın hedefi, sınıfsal düzlemde ezen sınıflar değil, buna duyarsız kalan, ya da duyarlılığı yetersiz olan bazı kesimler. Bunu ilk kez şu dizelerde algılıyoruz:

Çünkü siz maviyi hiç tutsak görmediniz
Elinizde çiçeklerle gidersiniz o yüzden
Ekmeksiz sofraların ziyaretine

Soru işaretleri burada beliriyor. Ancak eleştiri okunun yöneldiği bu kesimleri tam olarak saptayamıyoruz. Bu, hümanist maskeler takmış burjuva kültürünün çeşitli yapılanmaları da olabilir, diye düşünüyoruz. Daha sonra Kürtleri ve zencileri kafesteki kanaryası kadar seven insanlardan söz ediliyor. Sorular büyümekle birlikte, yine de apaçık bir nitelemeye gidemiyoruz. Ardından şu dizeler geliyor:

Patentini alın bundan sonra şefkatinizin
Tescil ettirin direncinizi - kaç beygir gücündeyse-
Bir kere öptüyseniz yanıtlarla
Bir çocuğun sorularla gülen gözlerini
Bir kez direndiyseniz zalimin zulmüne
Adınıza anma geceleri düzenlenir belki
Ya da avutma günleri

Türkiye'nin toplumsal pratiğinde zalimin zulmüne direnen, bu inanç uğruna yaşamını yitiren ve adına anma geceleri düzenlenen yalnızca Türkiye'li devrimcilerdir. Bu nitelikleri taşıyan başka bir insan kesimi olmadığına göre, sözcüklerdeki anlam yükü tüm kuşukları dağıtacak biçimde belirleniyor. Sonraki dizelerde de bu insanların suyun kaynağına, ateşin alevlenen yerine gittiği, ancak, ateşi söndürüp, suyu kirllettikten sonra dönüp ejderha masalları uydurduğu anlatılıyor. Şiir, şu dizelerle tamamlanıyor:

Yapmayacağınız bir törenin
Çok uzun sürdü provası
maskeler aşağı beyler
Zurnanın zart dediği yere geldik

Karanlık limana yıkık iskeleye inat
Aritarak ışıklarıyla kirli sularınızı
Her gece bir gemi geçiyor
Her gece
biraz daha
yakından

Aslında yapılmayacak bir törenin uzun süren provası, sanırım Türkiye devrimci hareketine duyulan bir güvensizliği dile getiriyor. Ardından da maskeler aşağı, diyerek bu güvensizlik daha üst düzeyde yineleniyor. Son dizelerde de tüm bunlara karşın, "Karanlık Ada"yı gerçekten kurtaracak içtenliği taşıyan, doğru bir hareketin günbegün büyüdüğü belirtiliyor. Ayrıca bu ulusal kimliği özenle ayırma çabası, kitabın 37 sayfasındaki şiirde de yine alegorik bir yöntemle des-

teklemiş. Oradaki yaralı ceylan Kürt halkını, yarasından utanan ak kartal ise Türkiyeli devrimcileri simgeliyor

Şairin bu diyalektik sarsıntısından üzüntü duyduğumu söylemeliyim. Bozan Yaman'ın bu yaklaşımı, adını andığı düşüncenin gereği olan, bir ülkedeki devrimci mücadelenin oradaki tüm halkların güc birliğiyle ve sisteme yönelik sürdürüldüğünde başarıya ulaşabileceği ilkesinden çok uzakta

Bugün adına anma geceleri düzenlenen Türkiyeli devrimciler, diyalektik öğretiyeye inanmış ve aydınlık bir gelecek, ulusların kendi kaderlerini tayin edebilecekleri bir düzen için savaşmışlardır. Örneğin bir tek cana kıymadıkları halde idam edilen insanlarımız, yalnız anma gecelerinde değil, tüm devrimci ve demokratların yüreğinde hâlâ yaşıyor, yaşayacak. Estetiğini geçici tarihi kategorilerin üstünde temellendiren bir anlayış ve onun şiirinin ise ne kadar gerçekçi ve kalıcı olabileceği hayli tartışma götürür

Bilim gösteriyor ki, bugünün olguları ne olursa olsun, sınıfsız bir dünya, kapitalist sınıfla proleteryanın çelişkisinden çıkacak...ulusların çelişkisinden değil. Bozan Yaman'ın da özlediği güzel bir dünyayı herhangibir bir ulus kurmayacak, proleterya kuracak.

Bozan Yaman, öznel amacının benim saptama yaptığım doğrultuya tam uymadığını da düşünebilir. Belki gerçekten de böyledir. Ancak, o zaman da en azından şunu söyleyebilirim şiiri için:

Bunları algılamaya yatkın bir nesnellik, böyle yorumlamaya çok uygun bir ön-yapı kurduğu için içerik-biçim denkleşmesini sağlayamayan, başarısız bir şiir oluşturmuş. Yani öyle de, böyle de diyalektiğin kavramına uzak düşen şiirler bunlar

Üçüncü bölümde ise, kitaba adını veren **Öbür Yanı da Ateş** adlı şiir, belirgin özelliklerin yoğunlaşmasıyla öne çıkıyor. Burada, yaşamı belirleyen ve devindiren temel çelişkiler, bu kez daha başarılı biçimde şiire yedirilmiş. Su ve ateş öğeleriyle temellendirilen bir süreçte, suyun, yani geleceğin eksik kalması, ateşin, yani geçmişin hâlâ belirleyici olmasını doğuruyor. Daha da pratikleştirirsek, buradaki imgenin, sisteme karşı olduğu halde sistem dışı kalamayan bir mücadeleyi çağrıştırdığı söylenebilir:

ÖBÜR YANI DA ATEŞ

Bir kez de onuru çiğneniyorken
Şarap reklamlarıyla üzümün
Kırık bir asma dalının
Saralım yarasını
Yanımda kal

Bir yanı ateş dediğimde yaşamın
Yaklaşıp hiç kimse
Su eklediği için öbür yanına
Eksilerek tamamlanıyor yaşam
Alıp yaralı yarım tümceyi

Şiirdeki ses dokusunda da herhangi bir aksaklık göze çarpmıyor. İçerik ve biçim monadları genelde uyumlu bir bireşim sergiliyor. Ancak, kitapta sesle ilgili sorunların yaşandığı bazı şiirler de var. Bu aksaklıklar genelde şiirin akışkanlığını zedeleyen gereksiz sözcüklerin kullanımıyla ya da bütünsel fonetiği kıran

uyumsuz seslerle oluşuyor. Örneğin 52. sayfadaki Dinmeyen Sızı şiirindeki şu bölümde:

Yaşadıkça şaşırıyorsun artık
Başaktaki süte
Renkten renge girmesine gökyüzünün
Çelikten sabrını kullanıyorsun zırh olarak
Yaşamın acımasızlığına karşı

Son sözcük, yani "karşı", anlamda bir hantallaşma yaratması dışında, ses olarak da benzer bir izlenim doğuruyor. Örneğin, bu sözcük çıkarılarak, 4. ve 5. dizeler yer değiştirseydi nasıl olurdu acaba? Tabii burada şiire müdahale etmek gibi bir amacın tümüyle dışında, yalnızca kişisel görüşümü aktarıyorum.

Bir de 54. sayfadaki *Seninle adlı şiirde*, ses dokusuna ilişkin bir başka sorun göze çarpmıyor. Bu, önceki gibi gereksiz sözcük yığılmasıyla değil, doğrudan yatay ses uyumuyla ilgili bir durum. Şiirin son dördüğüdür aktarıyorum:

Geç kalmanın ve erken gelmenin
Tam ortası o durakta
Sesin bir papatyadır ağarıyor gülüşün
yaşamın çamurları arasından

Şimdi bu, uyak düzeniyle yazılmış bir şiir değil tabii. Ancak dizelere oturtulmuş, özellikle (-da,-ta) seslerinin aralıklı yinelenmesiyle oluşan bir aliterasyon var. Bu, ağırlıklı olarak sondaki (a) sesine yaslanmış bir özellik. Ama şiirin bitiminde birdenbire "arasından"sözcüğüyle bu ses ilgisinin dağıldığı görülüyor. Bunun hiç düşünülmeden, rastgele yazılmış olduğuna da inanmıyorum, şairin şiiri kurarken duyumsadıklarıyla özdeşleşmeye çalışınca, durumun bu kadar yüzeysel olmadığı algılanabiliyor. Şiir oluşturma sürecinde tam zamanda kullanılmayan ses tekrarlarının, bazen bir basitlik çağrışımı da yaratabildiğini biliyoruz. Sanırım şair, tam bu noktada boylesi bir kaygıya düşmüş ve bitimde kapalı hece kullanmış. Gerçekten de heceyi açarsak, yani dizeyi (a) sesi ile bitirirsek, pek içe sinmeyen bir durum oluşuyor. Kapalı hece de uyumu sağlamadığına göre, bu sorunun şiir tamamlanmadan önce çözümlenmesi gerekiyordu galiba.

Buraya kadar ana hatları ve ayrıntılarıyla ele aldığımız tüm özelliklerin ışığında, Bozan Yaman'ın kişisel deyişini kotarabilmiş, öz-biçim koşutluğunda güzel şiirler yazabilen bir şair olduğunu söyleyebiliriz. Değindiğim biçime ilişkin sorunlar, O'nun şiirine tümüyle damgasını vuracak temel bir özelliği yansıtmıyor; kaldı ki,bunlar benim kişisel görüşlerim ve seslerin harmonisine yaklaşım tarzı, orada ortaya çıkan beğeni kişiden kişiye değişebiliyor. Burada asıl önemli olan ve üzerinde durulması gereken, yöntem sorunu bence. Yani şiirin ön- yapıdan, arka-yapının en derin katmanlarına dek uzanan diyalektik birliği... Buna ilişkin eleştirilerimin salt politik düzeyde algılanmaması gerektiğini, bunların toplumcu ve diyalektik olma savındaki şiirlere yöntemin bütünselliği açısından, estetik düzeyde yönelen saptamalar olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum. Unutmamalıyız ki yöntem, salt biçim ya da öz değil, her ikisinin karmaşık doğası, ayrılmaz bütünlüğüdür

Gerek geçmiş, gerekse haldeki olayları ya da durumları doğru olarak kanıtlayan belgelerin en önemlilerinden biri, belki de en önde geleni fotoğraflardır. Kimi zaman can pahasına elde edilip, küçücük bir kutuya kilitlenirler. Daha sonra da karanlık bir odadan geçerek aydınlık odaya kavuşurlar. Yaşamımızın içinde vazgeçilmez bir yeri olan bu sanatın ustalarına karşı, her seyrettiğim fotoğraf, yüreğimdeki saygı duygularını ayağa kaldırmıştır. O nedenle "Aydınlık Oda" deyince, onun gerçek sahipleri olarak gördüğüm, karanlık odadan gelen fotoğrafların mimarları, fotoğrafçılar, fotoğraf ustaları aklıma gelir.

Aydınlatma mücadelesini hedef almış tüm sanatçı ve sanat ürünlerinin bulunduğu yerler, aydınlık odalardır. Gerçekte: Kütüphaneler, sergiler, galeriler, müzik salonları ve müzeler kendi konumları içinde birer aydınlık odadır. Daha geniş ve doğru bakarsak, her insanın bir aydınlık odası olması gerekir. Ne yazık ki, ülkemiz insanlarıyla bu aydınlık odaların arasına kalın perdeler konuluyor. Aydınlık oda deyince öyle mükellef döşenmiş, içinde tüm gereksinimleri karşılayacak şeyler olan yerler aklınıza gelmesin. Bir sandık üstü, yemek masasının bir köşesi, soğuktan korunmak için yorganınıza sarılarak içinde kitap okuduğunuz bir yatak bile aydınlık odadır gerektiğinde; kimi zaman, elimizi kolumuzu sallayarak gireriz o odaya; kimi zaman da ellerimiz, kollarımız kitaplarla ya da sanatsal ürünlerle dolu olarak.

Özellikle yılın son aylarında kitapsal zenginlik artar. Bunun nedenlerinden biri de **Tüypap'tır**. **Tüypap Kitap Fuarı'na** yetiştirilen yeni kitaplar, imzalı kitaplara kavuşmayı da beraberinde getirir. Bu yıl da öyle oldu. Günlerce kucak dolusu kitapla girdim aydınlık odama. Sonraki günlerde de arkası geldi çoğalmanın. Bu zenginliği aralarında bölümlüdüm. Büyük bir çoğunluğunu şiir kitapları oluşturuyordu. Başladım okumaya:

Pıtraklı Memleket'de yaşayan bir ozan, o ülkenin gerçeklerini dile getirir, halkının yanında sömürüle kavgasının yapar, onlara umut ve güzellik taşır. Şiirin ve kavganın ustası Mehmet Başaran da öyle yapmış.

"...Ben ki yapılar da tuğlayım
Kafalarda ışık başak tarlada
Öfkenin mutluluğun işçisi yani
İsa'dan önce benim ellerim..."

gibi abartısız ama yetkin ve özlü bir söylemle oluşmuş

Pıtraklı Memleket. Şair, şiiri sevdirmekten de öte yüreğimize nakışlıyor (**Prospero Yayınları-Ankara, 1994**)

Ayten Mutlu'nun şiirini ilgi ve beğeniyle izledim bugüne dek. O nedenle **Denize Doğru** adlı son kitabıyla buluşmam, yeni bir sevinç kaynağı oldu benim için. Kitabın adını taşıyan ilk şiirde anımsadığım bir tat buldum. Sonraki sayfalarda ise hayal kırıklığına uğradım. 37 sayfadaki **Düş** adlı şiirde Mutlu'nun.

"...sığındım bir merhaba'ya
'hadi hoşçakal' derken"

deyişle, yaşamın bir kesitini yalın ve şairce iki dizeye sığdırabildiğini gördüm. Peki, neden.

"...fındık kabuğunda..uyurken gemi
içiyor ha içiyor öküz denizi
boynuzunda gazoz kapağında küflü madalya.

gibi soyuttan soyuta giden bir anlatımı yeğliyordu. Nendense, kitabın bu türlü soyutlamalarla biteceğini sandım. Şudur Yürürden, yani 42. sayfadan sonra, insanla birlikte gürül gürül akan bir şiir ırmağıyla karşılaştım. Hele hele "Tarih 16 Temmuz" adlı şiirdeki:

"...Kırılmış bir ceviz dalıdır yaşam
özsuyundan acılar yapraklanan
beyazcam gözetleme deliği
insanlarım hem mahkum hem gardiyan...

dizeleri beni, izini kaybedip sonra bulduğum bir dostluğun verdiği sevinç ve coşkunun bitişiğine getirdi. (**Kavram Yayınları-İstanbul,1994**)

Yüzyüze tanışmamız yeni olsa da 35-40 yıla dayanan yazınsal bir dostluğumuz, şiir ve de dergi hemşehriliğimiz var Osman Bolulu'yla. İçinde:

"...kıdemli bir acı
yüreğinin kapısında kışner durmadan"

dizelerinin yer aldığı **Uzun Koşu** kitabıyla beşinci kez şiir koşusuna çıkıyor. Sözcükleri boyutlandıran, onlara derinlik kazandıran Bolulu şiirinin bu yönünü, Ali Püsküllüoğlu yazdığı önsözde ayrıntılıyor. Usta bir şairin ürünlerini okumak ne güzel. Ama içinde bir "Çocuklar" adlı olanı var ki, okuyanı kitaptan ayırmıyor. (**İlkyaz Kitaplığı-Ankara,1994**)

Taş Bebek Ağlamaz Ki, adı tiyatroya adanmışlığı ve özveriyi çağrıştıran Hüseyin Hilmi Bulunmaz'ın şiir kitabı. "Türkiyede Sanat" önyazısıyla kitaba adım atı-

lıyor. Bu yazıda" ...sanatsal savaşım, toplumsal savaşımın ikiz kardeşidir. Hem de tek yumurta ikizi... yeni dünya düzenine karşıt, yeni insan düzeni yaratma adına tüm sanatsal silahlarımızı kuşanmalı ve alanlara çıkmalıyız," diyor Bulunmaz. Burjuvazi ve dinsel örgütlerin, toplumun çevresini bir örümcek ağı gibi sardığı iki başlı tuzağı gördükçe, ona hak vermek elden gelmiyor. Yine de umutla "filizlenir damıtılmış sevdalarda kavga" diyoruz şairin ağzıyla. Çünkü "tanrıdan yukarıda insanlık" var.

Taş Bebek Ağlamaz Ki, estetik kaygıların içinde oyalanmadan, verdiği mesajlarla kendini duyuruyor. Hele o sese bir de siz kulak verin. (**Bulunmaz Yayın-cılık-İstanbul,1994**)

Arife Kalender Önel, **Göçebe Sevinçler**'le ikinci kez merhaba diyor okuyucuya. (Sudaki Yüz, Gül Hır-sızı Çingene, Boyun Benimle Uzar) adlı üç bölümden oluşan kitapta, oturmuş bir söyleyiş biçimi hemen dikkati çekiyor. Yazar, daha çok soyut imgelerle yapılan-dırıyor dizelerini. Kimi şiirlerinde.

"...yarattım, yaşattım, unuttum
Akarsulara bağladım şiiri"

gibi somut söylemli güçlü dizelerde var. "Göçebe Sevinçler"i ilgi ve beğeniyle okuyacaksınız. (Cem Yayın-ları-İstanbul,1994)

Yosun Tutmuyor Yaram, üretken şair Asım Öztürk'ün on ikinci şiir kitabı. Öztürk, kimi kitaplarında somut bir anlatım üzerinde yoğunlaşırken, kimi kitaplarında da soyut bir anlatımı yeğliyor. Ne var ki, hangi kitabını elinize alırsanız alın, usta bir şairin elinden çıktığını hemen anlıyorsunuz.

"...Kimin kurşunu Acım bitmeden
Yeniden yatağına sürülen "

Ya da

"...Akşamın karanlığına damlayan
Yangının yeri yok
Belleksiz bir toplum yenik düşer
Yarına..."

dediği dizeler sözlerimi doğrulamıyor mu? (**Ozan Ya-yınları-İzmir,1994**)

Ruhan Mavruk, **İda Dağı Çöz Beni** adlı kitabıyla şiir dünyasına adım attı. Yeni, her zaman umuda ge-bedir. "Of ki of" adlı şiirinde.

"hep dolaylı yaşadıklarından mı ne
yalnızlığın tadına varamıyor kadınlar
erkek tanrıların yönettiği bir ülkede"

diyen şairin üzerinden gözlerimizi ayırmayarak hoşgel-din diyoruz. (**Berfin Yayınları-İstanbul,1994**)

Yanılmıyorsam, 1954 ya da 1955 yıllarında ilk kez aynı masaya oturduğum bir dost Hakkı Özkan. Çeşitli yazın türlerinde ürün verse de çoğunlukla şiirin yata-ğında akıyor. Son kitabı da **Kimbilir Ne Yakışır Her Eve Bir Çingene**. Adı, gizini çabuk ele vermiyor. Ama kimi şiirlerden bu gizin anahtarı alınabiliyor. Şair, her eve bir bahar havasının yaraşır olduğunu ve bu hava-nın çingene neşesiyle oraya aktığını ima ediyor. Ço-ğunluğu az dizeli şiirlerden oluşan kitabın merkezi: 'sevgi'. Kimi zaman ironi, kimi zaman kavgalı dizelerle işliyor bunu.

"...Hele bir adım daha atsın en önlere,
Başlasın paylaşmayı öğrenmeye,

Siz seyredin, seyredin
Nasıl çiçeklenecek adam
Elleri el olacak o zaman."

diyen Özkan'ın, insan yüreğini kavrayan ürünleri var. Okudukça şiirinin tiryakisi oluyor insan. (**Yeni Pan Ya-yınları-İstanbul,1995**)

Yüreğinizde insanlığın sevgisini ve aklınızda dertlerini taşıyorsanız, "seviyorum derken çizerdim bir delikanlının bıyığını" ve "hep aşklar çıksa zarfların içinden" diyerek binlerce çok adreslere mektuplar yol-lardınız. İsmail Gençtürk de öyle yapmış. Rahat bir söylemle yapılandığı şiirlerini **Çok Adresli Bir Mektup** adlı kitabında toplamış. Buruk ama direncin-den ayrı bir tat alarak okuyacaksınız bu şiirleri. (**Ardıç Yayınları-Ankara,1994**)

İkinci kitabı olmasına karşın **Ekmeğin ve Suyun Tanrısı** kitabıyla tanıdım Öztürk Uğraş'ın şiirini. Bana göre, şiirin kaynağından yararlanmasını, kendine özgü anlatımıyla, yeni bileşimlerle ürünlerini yapılandırma-sını biliyor. Ne ki, kitapta şiir sayısından fazla sövgü var. İnsanın yaşamında sövgü olduğuna göre, yerine oturarak sanatçılar da bundan yararlanacaklardır el-bette. Ama sanatsal üründe bunu rastgele kullanmak olmaz. Neyzenin yaşamını yaşamadan, onun küfür ör-güsüyle buluşmak olası değildir. İçinde:

" Çiçekleri güneşe çıkarmıştım
üstüne barut kokusu sinmeden içeri almalıyım..."

dizelerini taşıyan bir şiirin bitişi

" Fatih parkındayım
gelin de ağzınıza sıçayım."

gibi dizelerle olmamalı. Çünkü bu, iyi bir şairliğin yolu-na giren Öztürk Uğraş şiirinin düzeyini düşürüyor. (**Berfin Yayınları-İstanbul,1994**)

Özgeçmişine yer verilmediği için **Çatıdaki Çiğlik**-in yazarı Hilmi Kayıhan'ı tanıyamadım. Kitabını oluş-turan şiirlerin tüm dizeleri bir-iki sözcükten oluşuyor. Bunların içinde: "amele sözcüklerim" ve "göz kırışı kopyalama" gibi değişik söylemli dizeler de var. Küçük oylumlu ve espriye dayalı olarak kurulan şiirlerden oluşan kitabın, tüm gelirin bôbrek hastası Mehmet Erdoğan'a bağışlanması ayrı bir güzellik. (**Kendi Ya-yını, Ankara-1993**)

Oğün Hakan'ın İncekara adlı kitabındaki uzun şiir-ler, daha çok öyküsel bir anlatım taşıyor. Böylesi şiir-lerde, ipler çoğu kez şairin elinden kaçır. Bütünlük bo-zulur ve ya soyutlamaya ya da yinelemeye gidilir. Oy-saki ilk kitabı olmasına karşın Hakan kısa şiirlerde ba-şarılı. Eğer şairlikte demir atacaksa, şiirleri biraz daha göz nuru isteyecek ondan. (Kendi Yayını-İstanbul)

Bu kez Ağtılara Yazıldı Zaman adlı kitabında kar-şılaşıyoruz Aydın Öztürk'le. Bu üçüncü şiir kitabı.

"...kendini aramalısın oralarda
Dönerken kendinle dönmelisin"

diyen şair, güzel bir dünya oluşturmanın kendi sesiyle kavgasını veriyor şiirlerinde. Malzemesi insan.

"...ağlayacak kadar güçlüydün o akşam
korkacak kadar insan..."

dizeleriyle de gönül verdiği malzemenin tarifini ya-pıyor. Dileyelim ki, insanlar birbirlerini insansızlıktan korusun. (**Berfin Yayınları-İstanbul,1994**)

O eski tanıdık sesi buluyoruz yine **Adı Barışta**. Şair Hasan Hüseyin Yalvaç, şiirlerinin bir çoğunu öyküsel anlatımdan yararlanarak yapılandırır. Bu kitabında da aynı geleneği sürdürüyor. Ne var ki, az sözcükle oluşturduğu şiirler de azımsanamaz.

* umutsuz yaşam/ akrepsiz yelkovansız saattir anlayana."

diyen şairi, bu kez çağdaş insanın barışçı sesinden dinliyoruz. (**Prospero Yayınları-Ankara,1994**)

Adnan Durmaz, resimi edebiyatla birlikte götüren bir sanatçı. Son kitabı **Fısıltılarla da Olsa Söyle** adını taşıyor. Kitap çoğunlukla, akıcı bir dille örülmüş uzun soluklu şiirlerden oluşuyor. Ancak, kitabın ikinci sayfasına "Yayınevinin izni olmadan bir kısmı veya tamamı çoğaltılamaz, alıntı yapılamaz" biçiminde yadığadığım bir not olduğu için alıntı yapamıyorum. (**Saypa Yayınları-Ankara,1994**)

Gülbahar ünlü, hem kendi dışında, hem de kendi içinde kendini arayan bir şair. Gündelik yaşamı, sözcüklere boyut kazandırarak konuşma diliyle şiirleştiriyor. "Ben bir çocuk bile olamam artık eli uçurtmalı" dizesi, içinde bulunduğu ruhsal anı en güzel biçimiyle dile getiriyor. **Çocukların Babaları Ölü Olmalı** adlı şiirde ise, aile içindeki bozulumu hem sergiliyor, hem de sorguluyor. Şairin, **Baharın Uçurumunda Hazan** adını taşıyan kitabını okumamak, şiir severler için bir eksiklik olur sanıyorum. (**Cem Yayınları-İstanbul,1994**)

Yılmaz Yeşildağ'ın **Yaşamın Hakkarısındaki Milltan** adlı son kitabında yer alan şiirler, kendilerini ikiye ayırıyor. Bir bölümdekiler, anlaşılır ya da yarı anlaşılır olanlar. Diğer bölümü de anlaşılmalardan oluşuyor. Hakkarı diyeceksiniz, militan diyeceksiniz, sonra da orada bok yedirilen insanı es geçip tümünden soyut bir şiir yazacaksınız. Olmaz böyle şey. Memleketimizde yaşanan gerçekler içinde idam, darağacı, işkence varsa, toplumcu bir yazarın bunları ve de bunlara ilişkin şeyleri tümünden soyutlamaya hakkı yoktur. Ya uslu bir şair olup bu işlere değinmeyeceksin ya da kendine toplumcu-şairim diyorsan içine içine gireceksin. Bu iş, yanında yöresinde dolaşıp caka satmayı kaldırmaz.

Yeşildağ iyi bir şair aslında. Bugüne dek yayınladıklarıyla bunu kanıtladı. Bu kitabında:

* ...aysız gecelerle yitti bakire umutlar
yalnızlığı çoğaltarak aradığım dostluklar
sırı dökük aynalara gömülmüş anılarım..."

deyişinde ve daha birçok şiirinde görüleceği üzere, tümünden soyuta gitmeden istediğini ifade edebiliyor. O zaman aklımıza şairin memur olması nedeniyle, kendi söylemine sansür koyduğu ihtimali geliyor. (**Kora Yayınları-İstanbul,1995**)

Hilmi Haşal'ı daha önce yayınlanan **Denge/Sizler Adına, Elektronik Yalnızlıklar** adlı kitaplarıyla tanı mıştık. "Yol Boyu Notları" şairin üçüncü kitabı. Nabzımda duyumsarım Haşal'ın şiirini. Onun için de çok severim. Önce dünyaya bakışından ötürü severim. Sonra; sözcükleri iyi seçtiği, şiiri yaşamdan koparmadığı, soyut-somat, duygu-akıl dengesini sağlıklı kurup, şiiri, şiir diliyle ördüğü için severim.

*...ölüm o
geleceği kovalayan yol çizgisine saldırır."
dizeleri, doğal bir söylemin içinde sözcüklerden taşan bir anlam içeriyor. "Yolbaşı" şiirinde ise:

*...umudunu tanımalı insan yarına kararlıysa
n'edip neyleyip dayanmalı

sevdalıysa
çünkü insan sevince insandır en çok
ve sevince dost..."

diyerek, gerçek şiirin anlamsızlığa sokulmadan da yaredebileceğini kanıtlamış oluyor. (**Yeni Biçem Yayınları- Bursa,1993**)

Sevil Aydın 16 yaşında şiire başlamış. Şimdi 18'ine geliyor. İlk kitabının adı ise Bana İstanbul'u Anlat. Aslında şiiri yazmak da, İstanbul'u anlatmak da zor bir iş. Ama biz, şair yetiştiren bir memleketin çocuklarıyız. Aydın bu işte inat edecekse, zamanının büyük bir bölümünü şiirin mutfağında geçirmesi gerekece. (**Roz Yayınları-İstanbul,1993**)

Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi, Nected Tezcan'ın, doğa öğretmenlik ve çocuk şiirlerini içeren **Çağla Tadı** adlı kitabını yayınladı. Kitabın başına, dernek yönetim kurulu adına Ender Bilal ile şair-yazar Mehmet Başaran birer önsöz yazmışlar Tezcan:

...O çocuklar da bizim
Onlar da ana kuzusu
Zap Suyu'nun akışında akıntı
Kop Dağı'nın bakışında yıkıntı...

dizeleriyle kucaklıyor tüm ülke çocuklarını.

Yazı büyütülüp, iç düzenleme biraz titiz yapılsaydı kitap daha sevimli ve zevkle okunabilir duruma gelebilirdi. Ne var ki Derneğin yaptığı bu hizmet, her zaman saygıyla anılacaktır. Dileyelim aynı amaçlı dernekler, bu türlü uygulamaları örnek alsınlar. (**Türk Kütüphaneciler Derneği, Edirne Şubesi Yayınları-Edirne,1994**)

Çağrışimler, Yugoslav şair Suat Engüllü'nün son kitabı. Yakup Hayro'nun suluboya resimleriyle süslenmiş. Engüllü, uzun yıllar yazan, deneyimli bir şair. Bu kitabı:

*...Bil gecikmez
geliverir sinsi sinsi
her şeyi altüst ederek açgöz bir olta...

deyişinde olduğu gibi kendine özgü söylemli küçük küçük şiirlerden oluşuyor. (**Mebis Yayınları-İstanbul,1992**)

Çok ödüllü bir şair arkadaşımız olan Çiğdem Sezer'in son kitabının adı, **Çılgın Su**. Ödül uygulamalarının da yozlaştığı günümüzde **Çılgın Su** gibi gerçekten şiir olan bir ürünün seçiciler tarafından görülmesi, buruk bir mutluluk veriyor insana. Çılgın Su şiirinde:

*...acıyan yerlerini yırt bu kitabın
duraksız yolculukları unut
kim yazdıysa yırtıla ferman
beynindeki zincir sesini unut...

dizeleriyle seslenen Sezer'in gerek ilk, gerekse ikinci kitabını açar açmaz, onun ustalaşmış şair soluğuyla karşılaşıyorsunuz. Son kitabını oluşturan dört bölümde de ayrı güzellikler taşıyan şiirlerle soluklaşıyorsunuz. "Yeni Baştan" şiirinin son dördüğünde:

*...gül kokulu solukunda çocukların
öğrenmeliyiz büyümeyi yeni baştan
güneşli gökyüzü gibi üstümüzde dünya
öpüyor anne sıcaklığı alnımızdan"

diyen Çiğdem Sezer'in adına dikkatle kulak verin.

Çünkü yarınlarda onu başka güzelliklerde de göreceksiniz. (Dünya Kitap-İstanbul,1993)

Çok yönlü bir sanatçı M.İrfan Benli. Şair, yazar, ressam ve fotoğrafçı. Diğer sanat türlerinde nerede ve nasıl olduğunu söyleyemem ama, şiirde düzen tutturmuş. İlk kitabı **Yabancı Bir Şehrin Kapısında**'ydı. Bu kez **Çağrısız Konuğuyum Denizin** adlı kitabını çıkardı. Birinci bölümde şiirler, "Yaşamın ve Aşkın Kendisi" diyerek ayırdığı ikinci bölümde ise, düzyazı ve fotoğraflar var. Bu kitaptaki şiirlerin önünde biraz daha fazla durmak ve dizeleri daha alıcı bir kulakla dinlemek gerekiyor. Çünkü:

.Kurgularında yaşıyoruz birbirimizin
Tercihler yargılıyor bir diğerini. "

diyen şairin, dizelere daha yoğun bir anlam yüklediği gözlemleniyor

"Arayan olur diye bıraktığım adres
Bir hüznü kovalıyor tam gün..."

deyişi ise, yaşadığımız günlerdeki dostlukların, geniş anlamda manevi değer yıkımını sergilemiyor mu? Yani:

Gölgesine kapanırken karışık esintiler
Çapları hızlarına yetişmiyor dostlukların.

Kitabı bitirdiğimizde, M.İrfan Benli'nin birinci kitabından sonra oldukça yol aldığını görüyoruz. Ne var ki, şiir koşusu, maraton'dan da öte bir devridaim koşusudur. Start verilmiş, şair M. İrfan Benli de kendi kulvarında başarıyla koşuyor (**Saraybahçe Belediyesi Kültür Sanat Etkinlikleri Dizisi-1994**)

Arınmış ve Ölümsüz, Aydın Şimşek'in ikinci kitabı. Altı yıl cezaevinde yatan Şimşek'in birikimi bu kitaba yansımış. Elbette kendisinin salt bireysel duyguları değil bunlar. 1980 darbesinden sonra memlekette yaşanan acı ve kıyımların kesitleri portreler ve görünüm-ler olarak veriliyor kitapta.

1989 yılında İnsan Hakları Derneği'nin düzenlediği şiir yarışmasında birincilik ödülü alan Aydın Şimşek, soluklu ve anlaşılır bir biçimde örüyor şiirini.

"...Sevmesini bilen kaç gülüş kaldı
sorgulanmamış kaç ayışığı kekeme düzlüklerime
baştan çıkarılmış kaçak şavk
tersine akan suyun kesilecekse başı
yeniden yoruma açıyorum tarihi. "

diyen şair, çektiği tüm acılara karşın inancına yitirmemiş. Onun için de:

"Bitecek hiçbir şeyimiz yok
Bitecekse acılar bitecek" diyor

(**Yaba Yayınları-Ankara,1994**)

İzmir'den, 1986 yılında çıkmış **Günün En Güzel Saatleri** adlı kitabıyla bir merhaba gönderiyor Lütfü Dağtaş. Sevinyorum ve:

"unutulmayan bütün sevdalar birer filizdir"

diyen şairin, bu dizesinden yeni ürünler için kalemi tekrar eline alacağını umarak, mutlanıyorum. (**Kendi Yayını- İzmir,1986**)

DOSTLUKLAR ARKADAŞLAR AYRILIKLAR

Ah dostluklar arkadaşlar ayrılıklar
ziyaret edecek kimsesi kalmayanlar
dostlukları sönümlenme devresine girenler
geleceği -pek de- parlak olmayanlar
bütün zamanların bunalım düşkünleri -mi-
dikkatleri üzerine çekme mücadelesinin
iyi şiirler yaramaz çocuklar kötü şairler

bir türlü yorumlanamayanlar

farkında olmadan vurulanlar
seçme hakkı verilenler
seçilme hakkı -bir türlü- verilmeyenler
sahte insanları bırakanlar
geri çekilenler
arada bir çıkıp hava alanlar
hissetirirnden iletişimi koparanlar
bir neredesinle geçiştirenler
senin için hiç önemi olmayanlar

bir türlü gerçek olamayanlar

birleşmesi imkânsız tek kalanlar
duygulardan övgüyle söz edenler
ve hepsini birbirine karıştıranlar
bazen gerçeğin de yalan kadar çirkin olduğunu
hep unuttular

bir türlü unutulmayanlar

sokak çocuğu sokak sevgisi sokak partisi
sokakları terk etmeyenler
içki kadehinde kalmayanlar
hep önden vuranlar
ayaklananlar
gidip gidip bir kez olsun dönmeyenler
mangalda kül bırakanlar
seni seviyorum yaşasınlar meydanlar mitingler
tek bir kelimeyle dünya değiştirenler

bir türlü teslim alınamayanlar

Uğur YILDIRIM

-Şiir nedir, nasıl tanımlanır?

-İstanbulda yapılan şiir toplantısında bu konuya değinmiştim. Yazdıklarımız okununca, yazıyı oluşturan sözcüklerin hepsi yok oluverirse bizde kalan şiirdir. Elde etmek istediğimizdir. Bu tanım bütün güzel sanatlara da uygulanabilir. Şiir sandıklarımız belirttiğim tavırla incelenirse gerçeğe kolayca varabiliriz.

-Şiirin amacı, görevi var mı? Nedir?

-Şiirin amacı vardır. Yalnız, güzelliğin oluşturulması ozanın yurttaş olmadığını, ne ülkesinin ne yeryüzünün yurttaş olmadığını gösterir. Oysa ozanlar en büyük yurttaşlardır. Şiiri yukardaki tanımla elde ederken ülkenin, bütün yeryüzünün, yaşayan, savaşan bir bireyi olduğumuzu da unutmamalıyız.

-Şiir kimler için yazılır?

-Yukarıdaki yanıtlar bunu açıklıyor. Şiir yurt konularını, yeryüzü konularını ölümsüz bir başarıya ulaştırmak, yurdu, yeryüzünü yenilemek, daha mutlu kılmak amacını güdenler için yazılır. Daha doğrusu bu amacı yaratır.

-En iyi şiir nasıl şiirdir?

-Yukarıdaki tanıma en uygun şiir en iyi şiirdir. Şunu da açıklayayım şiirin en iyisi olmaz. Olamaz. Şiir olan başarılı demektir. Şiirin kuralları içinde amacı da yaşatabilen şiiri yeğlemek isterim.

-Gelişen, değişen dünyada 2000'li yıllarda şiir yazmak zorlaşacak mı?

-Bu sorudan çağlar önce şairlerin daha kolay şiir yazdıkları anlaşılır. Oysa ozanın çabası her çağda sanırım birbirine eşittir. Şair olmayarak şiiri yazmaya kalkanlar şiire olan uzaklıklarını eski çağlarda da, günümüzde de, gelecek çağlarda KORUYACAKLARDIR.

-Şiirlerinizde hep a n bir dil var neden?

-Bu konuyu Türk Dili Koçaklaması adlı yapıtımda işlemiştim. Şiir dil olayı sayılmaktadır. Bu tanımda büyük bir çoğunluk birleşmiştir. Ne yazık ki kimi ozanlar bu gerçeğin ayırında değiller. Hele genç ozanlar yakın çağların büyük ozanı Ahmet Haşim'in "ölü gibi yaşamasını" sanki görmüyorlar. Haşim dilinin eksikliğinden "ölü gibi yaşamaktadır". Üstelik arı dilin yaratacağı büyük Türkçe sözcükler arasındaki büyük iletişim, yeni dilcel olaylara yaratıcı olacaktır. Genç ozanların başarısı ya da başarısızlıkları Türkçe'yi yaşamalarında, yaşamamalarında yatmaktadır.

-Şiirlerinizi yayınladıktan sonra, "keşke şu sözcük şöyle ya da şu dize şöyle olsaydı" diye düşündüğünüz oldu mu?

-Olmadı.

-Şiirinizin zor anlaşılabilirliğine katılır mısınız?

-Bu soruyu doksan kez yanıtladım. Böyle diyenleri ben anlamıyorum. Benim kitaplarımı beğenemeyebilirler, bunu saygılarımla anlarım. Okuyup anlamıyorum diyenleri dizelerime yeniden, yeniden çağırıyorum. Bir ozan kendinden önceki ozanları ANLAMADAN şiir yazmaya çalışmamalıdır, başaramaz çünkü.

-Son yıllardaki çeşitli etkinliklerde sizi de görür olduk. Bir yumuşama mı?

-Yumuşama yok, çünkü sertlik yok. Yaşlandığım için insanları kırmaktan çekiniyorum. Şunu da görüyorsunuzdur "kimi yerlerde görünsem bile orda olmadığı".

-Türk şiiri dünya şiirinin neresinde?

-Bana söylediklerine göre şiirimiz dilimizce büyük.

-Sizi en çok ne mutlu eder?

-Beni en çok soru yağmuruna tutulmamak mutlu eder. Her soru içerime giderilmesi olanaksız bir yalnızlık bırakır.

-Peki size sorular yöneltilmediğinde?

-Bütün anlarımda mutluyum. Şiirin içindeyim çünkü.

-Dağlarca deyince usumuza ilk ne gelmeli?

-Uzun yaşamasını yalnız şiire adanmış bir yurttaşın, yapıtlarından kaçını okudum, niye okuduklarımla yetindim, "bu ozan her dizesiyle beni aramaktan usanmamışsa da ben niye ona suçlu düşünüyorum" düşüncesi gelmeli.

-Ödüller için düşündükleriniz?

-Sanatçının en büyük ödülü emeğinin YAŞAMASIDIR. Kişi nice ödüllerle övgülerle tanıtılırsa tanıtılsın onu yaşatacak yalnız kendi yapıtlarıdır. Ötekiler sırsı gibi dağılır gider. Yazdıklarımız gelecekteki varlıklarımızdır.

-Edebiyat dergileri için düşündükleriniz?

-Gerçek bir nedeni olan ele elinir alınmaz kendini belli eder. Dergi çıkartmak için dergi yayınlamak kendini abartmaktır. Kendini çıkmaz bir sokağa kilitlemek. Bütün yeteneğini bu çıkmaz sokakta öldürür. Gerçek bir amacı anlarken ün, kayırma, arkadaşlık duygularından uzak bir ülküyü anlatmak istiyorum. Yaşar Nabi'nin yaptığı, yaşamasını Varlık'a adadığı gibi.

-Hocam başışlayın Dağlarca ile Nâzım sanki küslermiş gibi gösteriliyor, ne dersiniz?

-Hiçbir şey demem. (Dağlarca birşey demedi fakat, 1936'da Akşam gazetesinde Nazım, Orhan Selim adıyla onun Havaya Çizilen Dünya yapıtındaki Komşunun Sokak Kapısı adlı şiirinden söz etmiştir. İ.A.)

-Genç şairlere söylemek istedikleriniz?

-Bu küçük konuşmayı birkaç kez okusunlar, şimdi-lik.

İnsancıl'ın Okur Yazar Bütünleşmesinden Yeni Bir Güzelliğe, Gerçek Sanat'a Selam

Hüseyin KILIÇ

Bir tartışma sürüp gidiyor O da kitabın az okunması... dergilerin açılıp kapanması, kalıcı olmaması tartışılıyor Bunu sistemin sanatçıları da tartışıyor ama... değiştirmek için değil... oyalamak için. Çünkü onlar için az veya çok okumuşlar hiç farketmez... o çarpık düşüncenin ifadesi şu:

"Bizim 100 okuyucumuz olsun yeter"

Evet onları çarpık düşünceli 100 kişi okusun, gerisi önemli değil. Toplum, sanatı ne yapacak? zaten sanat, sanat içindir Ama bizim için değil 100, 300 okuyucu yetmez. Bilinçlenecek... aydınlığa yürüyecek kitleler gerek bize. Bu kitle nasıl yaratılacak... yanıtını ilerde vereceğim.

Kitabın, derginin az okunmasını sırf ekonomik nedenlere dayandıranlar var yanlış. Bu yanlış aydınlar ve sanatçılar içinde düşenler de var Ekonomik nedenler alım gücünü zorlaştırır ama kitabın az okunması sırf ona dayanmaz. Çünkü... okuyanları nedenler etkilemez. Okuyan kişi her türlü zorluğu yener... o seveda eğer yüreğe düşmüşse.

Ama şu bir gerçek. kitabın-derginin basımı ile yayımı sırf ekonomik nedenlere dayanır O yüzden sistemin sanatına karşı duranlar... son yıllardaki kağıt zamlarından dağıtımın pahalı olmasından alabildiğince etkileniyor Bu zorluklar ancak özverili ve etkin bir okuyucu kitlesiyle aşılabacaktır

Olay. sırf ekonomik nedenlere dayansaydı, bir yayınevi Orhan Pamuk'a 7 milyar verir miydi? romanı yeni çıkmasına rağmen birkaç ayda 17 baskıya ulaşır mıydı? Ve futbol maçlarında milyarlar elde ediliyorsa, pop (top) müzikçiler bir gecede 250-300 milyonu cebe indiriyorsa ve bir konsere 150-200 bin kişi girebiliyorsa... kitap okumaktaki gerilemenin özü sırf ekonomik nedenlere dayanmaz. İşte gerçek bu.

Herkesin bildiği gibi... toplum farklı tüketim alanlarına yöneltildi, tek düze tüketim toplumu... kültürsüz, kendi değerlerine sahip çıkmayan bir gençlik... popçu-su, metalcisi, diskocusuyla... kahvehane kültürüyle yozlaşan bir gençlik yaratıldı. Öyleyse özü sistemde...

onun medyasında aramak gerekiyor.

Gerçek burjuvazinin basını, gerek görüntü medyası ustaca kullanıldı... toplumun beyni abur cuburla dolduruldu... kavram kargaşasına neden olundu.

Biz karamsarlıkları umutlara... umutları paylaşımın güzelliğinde amaca dönüştüreceğiz. Sanat diye benimsettikleri çirkinlikleri suratlarına vuracağız... sanatın ne olduğunu ortaya koyacağız. Evet herşeye rağmen umudumuz ayakta. Çünkü... kokuşmuş medyanın umudu çarpık. Yazarak çizerek... eksileri artılara çevireceğiz. Bakın Saneca ne diyor:

"Güneşe lâyık olmayan nice insan var, fakat güneş her gün doğar."

Evet sanata bulaştırılan çirkinliklere rağmen... sanatın güzelliği bir güneş gibi hergün doğar. İşte söze derin... alabildiğince yaşamın özüne inen bir gerçek... unutmayın bu şamarı.

Yazıma şöyle başladım: Bizim için değil. 100, 300 okuyucu yetmez. Bilinçlenecek... aydınlığa yürüyecek kitleler gerek bize... bu kitle nasıl yaratılacak?

Bunu **İnsancıl'**ı takip edenler iyi biliyor

O da Cengiz Gündoğdu'nun ortaya koyduğu metrik mücadele... bu mücadele yürütülmeden... sistemi karşısına almadan etkin bir okuyucu kitlesi yaratılamaz.

Unutmayın. Derginizin adı **İnsancıl** olmayabilir... ama... aynı inancı taşıyorsanız, önemli olan nice güzel **İnsancıl'**lar yaratmak... ona omuz vermek. Bu inançla okur-yazar bütünleşmesine selam yolluyorum:

"Şunu söylüyorum. Kavganın kızıştığı bu süreçte söylüyorum. Yazdın kuvvetleri... kapitalist ilişkinin burgacında sahte bir hayatı sürdürenler size söylüyorum. İnsansan... insani mücadelenin başarısından bir dakika değil, bir saniye bile umut kesmedim. Son derece kötü durumlarda bile insana inancım sarsılmadı. **İnsancıl'da** **İnsancıl** deneyevinde olup bitenler bu inancımı pekiştirdi. Biz insani ilişkiyi önemseyenler... insani mücadele yolundan yürüyenler, sizlerden fazla-

yız... çok fazlayız. Tek eksliğimiz sizin örgütlü, bizlerin örgütsüz olması (x)"

Örgütlenmenin yolu, sistemin sanatına karşı bir konfederasyonlaşma etrafında bir araya gelmektir... alternatif medya hareketini şekillendirmektir

"Radyolarla, süreli yayınlarla ilişkiye geçmeliyiz. Düzenli yayınlar çıkaramıyorsak veya kültür-sanat vb. alanlarında yetersiz kalıyorsak **İnsancıl** gibi dergilerle diyalogu güçlendirmeliyiz. Bu kaynaşma faaliyetlerini ilerde bir TV yayıncılığına bağlayabilmeliyiz. (xx)"

Evet her alanda insan için örgütlenme... **İnsancıl** gibi alternatif kültür-sanatı üreten dergiler konfederasyonlaşmayı, alternatif medyayı yaratmak zorunda. Bunu yaratırken de milimetrik mücadeleden yola çıkıp, sisteme teslim edilen kültür-sanatı onların elinden almalıyız... inada inat yazıp birbirimize destek olmalıyız.

Büyük kentlerdeki (metropoldeki) sanatçılar birbirlerine destek olmadıkları, alternatif medyayı yaratmadıkları sürece kısır döngüleri içinde dönüp dururlar. Onun için de Anadolu'daki sanatçılarla da birliğe gidilmeli... güçlü bir örgütlenme yaratılmalı.

Sanatçı artık gerçeği görmeli... ama o da yetmiyor. Çünkü... gerçeği görüp değiştirmek, dönüştürmek zamanıdır. Bunu yaparken... sanatçı kökünü Anadolu'dan, Mezopotomya'dan almalıdır. Işık oralandan yayılır dünyaya, ışık olmadan gerçek görülüp değiştirilemez... dönüştürülemez.

Sanatçı kökünü sağlam yerden alıp özgücüne güvenmeli... sanatı dergilerindeki dost-ahbap ilişkilerini kırmalı... güzellikleri üretenlerin ortak sesidir dergiler.

Sistemin karşısında duranlar arasında dayanışma platformları oluşturulmalı. Mesela bir dergi A... biri de B şehrinde çıkıyor ikisi birbirini tanıtip okutmalı... böylece gruplaşmalar, dost-ahbap ilişkileri kırılır. Bugün iki... yarın yüzlercesinin dayanışması sağlanır. Bunu sırf dergilerle genellemek. Bunlar aynı zamanda okur-yazar... sanatçı aydın bütünleşmesidir. Dayanışma ruhuyla kültür sanatın topluma inip toplumsallaşmasıdır.

Şu benim, bu senin dergin deyimini bir an önce kaldırmalıyız... hepsi bizim yazacağımız bir alan olmalıdır. Yoksa sistemin esiri oluruz... daha çok kültürsüzleşmeyi, yozlaşmayı yaşarız.

Yazımı bitirmeden önce... sanatçı özgücümüze güveneneğiz. yazın üretimini ülkenin her köşesine ulaştırmak için bir sanat cephesi yaratacağımız diyorum.

Son olarak **Gerçek Sanat** dergisine yazın yaşamına hoşgeldin diyorum, dayanışma amacıyla bu yazıyı sunuyorum. Ayrıca **İnsancıl**'in okur-yazar bütünleşmesine katkı yapmak istedim.

Okur-yazar bütünleşmesi sırf **İnsancıl** dergisinin sorunu olmamalı. Nice güzel dergilerden yola çıkıp... toplumsallaşma yolunda ve güzeli yaratma uğrunda inada inat yürüyelim dostlar:

"Ciddi bir örgütlenme olduğu gün... siz... Yezid'in kuvvetleri yerle bir olacaksınız.

İnsan aydınlığı yaratacak... insan, bu dünyada insanca yaşayacak. mutlu olacak. (xxx)

(x) Ormana Çekilme Zamanı-Cengiz Gündoğdu

(xx) İHD Bağlamında Kültür Sanat

(xxx) **İnsancıl** dergisi Ekim 1994 Sayı:48

İĞNELER

Açı yüreğini şansa
Başka yolu yok
Yanımdan bile geçmedi yavru kuş
Yarım kaldı bardakta suyu
Ölüm iğnelerin ucunda

UZUN YOL

Güneşe bakıp
Aya bakıp
Erken çıkar sabaha
Bir arşın yol için
Selam söyle düzlüktekilere
Biz yoğrulduk kanla
Onlar bebek kalsın
Solunmaz bu dünyada

GİTTİ

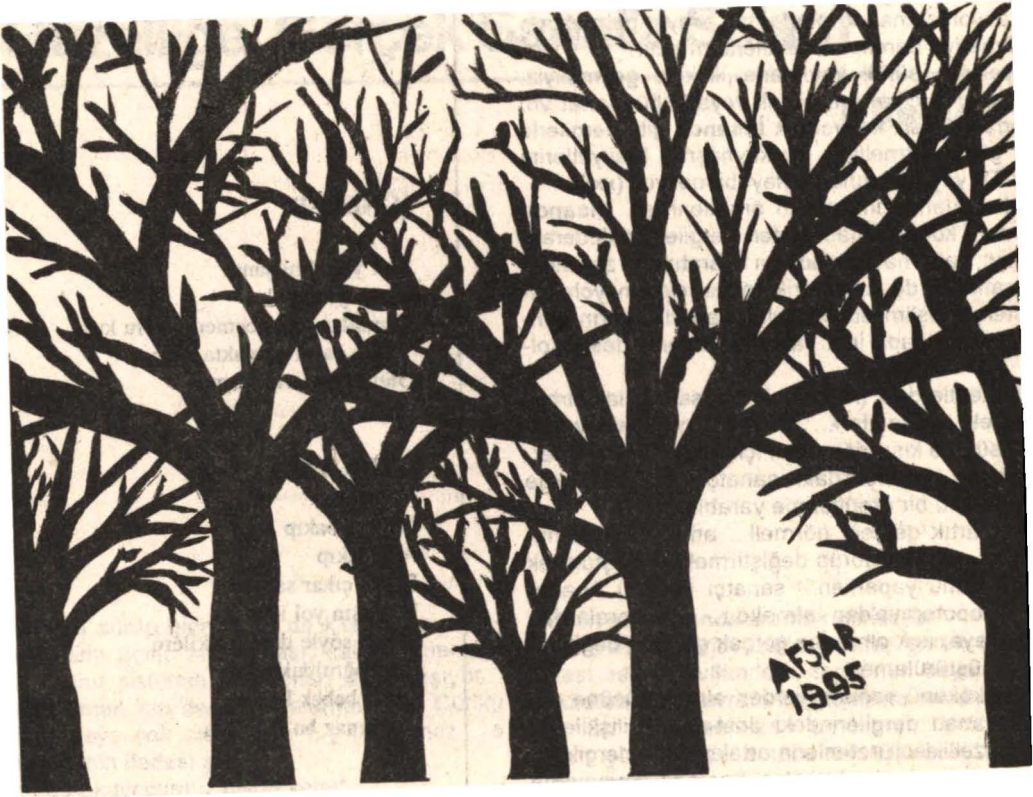
"Son idama"

Yüreğime su serpti cellat
"İdamlar kalkıyor" dertlisi
Onu görmeyeceğim bir daha
Aynı hücredeydik uzun gün

FELÇLİ ÇOCUK

Çiçek açmıştı yamaçlar
Kimse ona kucak açmadı
Küçük bir kadındı annesi
Alkol delisi adam
Deme doktor anlaşıldı öyküsü

Ali Ersin GÜNÇE

SESSİZ AKŞAM DÜŞLERİ

Bembayaz akşamlara çıkmak
Deniz kıyılarında ya da dağ başlarında
Daha doğar doğmaz sarhoş
Pırıl pırıl bir günden
Akşam gelin gibi süzüle süzüle
Yamaçlardan ağır ağır inerken
Seni duymak seni sevmek seni okşamak
Seni konuşmak ve seni susmak
İlk karanlıkla birlikte erkenden

AKŞAM HABERİ

Kuşların telgrafını aldım
Dağbaşlarından
Kalkıp onlara gitmeliyim
Gün başlamadan

Karanlık kocaman sessizliği
Yalnızlığa bağlıyor
Ben gidip hiç görülmemiş
Sevinci bulmalıyım
Kuşların olduğu yerde
Akşam olmadan

Senin hazırladığın sofraya oturmak
Senin yaydığın çarşıların üzerine
Uzunıp uzun düşünmek seni
Dünyayı yepyeni güzelliklerle
Yeniden yaratır gibi
Elinle kapladığın yorgani örtünüp
Seni duymak seni düşünmek seni bulmak
Haritaya yeni bir ada yazdırır gibi
Her yanını her şeyini öğrenmek
Saçlarını boynunu sırtını belini
Kollarını omuzlarını dizlerini ayaklarını
Hatta ayıp olmasın en gizli yerlerini
Yani baştan sona seni ezberlemek

KENDİNİ ARAŞTIRAN

Güzeln bilinmeyen delisi
Sevinçlere küçük yaştan tutkulu
Sevince ölecek gibi seven
Sevemeyince durup kalan
Bir serseri eskisi

Uzun kırılganlıklardan emekli
Ayaklanmaların görünmeyen elebaşısı
Görevlisi yağmurun rüzgarın
Bir yoksulun çocuğu
Yalnızlıkla öfkenin kırmızı
Deniz kıyıların sevdalı
Kendini adamanın birinci ustası
Ölümü bir türlü anlamayan
Sessiz garip bir çocuk

Gidişlere uyarlanmış düşüncesi
Hep ayak sesleri dinleyen
Durup kalmak istemeyen
Boşvermişliklerden sanık
Eşsiz yakınlıkların sorumlusu
Yasak sayılmış horlanmış
Kuşlar gibi kafeslere kapatılmış
Bütün aşkların baş suçlusu
Ne kadar yorgun da olsa
En iyi öğrencisi kavgaların

İSTERSEN AL GÖTÜR BENİ

Ölümsüz gülüşünle başlıyorum
Her güzelliğe her sevince
Bir yağmur ince ince
Sürerken beni başka zamanlara

Zamanla yorgun hanlara
Dönüyor işte gördün her şeyim
Kuru topraklar gibi dağılıyor belleğim
Sınırsız bir boşluğu süre süre

Yorgunum çok uzaklardan geldim
Kaygılar sıkıntılar yaşadım uzun uzun
Korkuyu yakından tanıdım
Ölümsüz düşmanı oldum korkunun

Şimdi bakışınla bağlanıyorum
Kocaman bir dünyaya umutla
Bir akşam aşılmaz kaygılar
Çağırırken beni sonsuzluğuma

Sıcaklığın beni alıştırıyor
Soğuk ve yağmurlu akşamlara
Üşümüş bir kedi gibi sığınıyorum
Ellerine ayaklarına saçlarına

YUSUFÇUK

Yaşam güçtür
Hele benim gibi biri için yusufçuk
Acılarda bir ölüp bir dirilen
Sevinçlerde hep yalnız
Biri için yaşam güçtür yusufçuk

Suçlu duydum kendimi
Benden uzak bir şeyleri özlerken
Bir düşün neydi bana ayrılan
Yalnızca dar çizilmiş yollarda
Sağına soluna bakmadan yürütmek

Ben ki taşardım hep
Çılgın seller gibi kendi dışıma
Güç dönemeçleri döndürdüm soluk soluğa
Aşkta aşk sevgiyse sevgi
Ömür boyu kınandım

Hep korku hep tedirginlik
Önümde hep kurallar
Yazık başkaları gibi olamadım
Çok hırpalandım dağıldım yusufçuk
Yusufçuk yusufçuk yusufçuk

BİR TELEFON GÖRÜŞMESİ

İda dağından sana bir kozalak getiriyorum
Bergamadan bir avuç leblebi
Karanfil kokulu sakız kokulu
Üstümüze sudan inciler döktü yağmur
Kozakta katırtırmalarını görecektin
Ballıbabaları fıstık çamlarını
Ufukla örtüşen mavi denizi

Bana yabancı bir dünyada
Doğayı bir daha sevdim
Ellerini ayaklarını öptüğüm gibi
Rüzgarı yüz kere öptüm
Bugün bir şey öğrendim
Zeytin dalarının yeşili
Hiçbir yeşile benzemiyor
Saliya görüşürüz umarım

Afşar TİMUÇİN

Dil-Yetisi-Bilimlerinde Van Gogh'lar Ülkesi Türkiye

Halidun ŞEN

"Olabilir diyorum, çünkü bağınaz ve mağrur dilbilimcilerin, göstergebilimcilerin yazınsal değerlendirme alanında yol açtıkları büyük zararları biliyoruz: "(1) ve Ö. İnce şöyle devam ediyor bana vermiş olduğu yanıtında "Son otuz yıldır dünyada, onbeş - yirmi yıldır da Türkiye'de (bunların yarattığı kargaşa yüzünden), roman olmaktan uzak metinlerin roman, şiirle ilintisi olmayan dizelerin şiir sayıldığı görüldü. " (2) Ö. İnce'nin dil-yetisi-bilimlerindeki korkunç bilgisizliğine (bkz. Dr. Halidun Şen, **Anlaşmazlık ve Bilgisizlik**, Varlık, Ağustos 1994, Sayı 1043, Syf. 57-61) rağmen yukarıdaki satırlarının haklılığı oldukça çarpıcı. Ö. İnce dil-yetisi-bilimlerinin yazınsal değerlendirme alanlarını berbat edip yangın yerine çevirdiklerini düşünüyor (yazısından çıkan bu). Yerden göğe haklı. Gerçekten de bu böyle oldu dünyada 1960-70 yılları arasında. Türkiye'de hâlâ devam ettirildiği söyleniyor gibi geldi yazılarında, eğer bu böyleyse Türkiye'de dil-yetisi-bilimleri adına yazınsal değerlendirme alanına kargaşalığı hediye(!) edenler, hâlâ ediliyorsa, hediye(!) etmeğe devam edenler dil-yetisi-bilimcileri değildir, çünkü Türkiye'de dil-yetisi-bilimcileri yoktur (Eğer varsa bu bilim alanında dil-yetisi-bilimcileri, bunlar Türkiye dışından gelen bir-kaç kişidir). Bu insanların büyük bir bölümü betik-bilimcidir (filolog), edebiyatçıdır (yazar, şair anlamında değil, edebiyat fakültesi çıkışlı anlamında, ayrıca fakülte çıkışlı olsun, olmasın, bu durum, yazar, şair olmaya engel değildir) vb., kısacası dil-yetisi-bilimcileri değildir bu insanlar (bu düşünceler hemen, hemen tüm yazılarımda ele alınıp açıklanmış olduğundan, yazımı dağıtmamak için burada, bu konudaki düşüncelerimin açıklamalarına yer vermeyi gereksiz buluyorum).

Dünyada 1960-70 yılları arasında kopan bu fırtına Türkiye'de hâlâ devam ediyorsa bunun sorumlusu artık bu-gün için ne dil-yetisi-bilimleri, ne de dil-yetisi-bilimcileridir. Sorumlular Türkiye'deki dil-yetisi-bilimcilerinin taklitçileridir. Bu kişilerin hiç-biri ben/biz dil-yetisi-bilimleriyle uğraşan şu, şu, şu kökenli bilimcileriz, yazarız, şairiz vb. demiyor. Tüm bunların ana nedenini Ö. İnce'nin bana verdiği yanıtta, alanının bilimcilerini yazınsal değerlendirme alanını kargaşaya sürüklemekle suçlayan (haklı) satırlarının nedenlerini ararken buldum. Doğaldır ki Ö. İnce'nin söz konusu satırlarının nedeni de çıktı ortaya. Eleştirilerin, yanıtların, ilgili konuda bilgi fakiri dahi olsalar, üstünde durup düşünene, yanıtlar, eleştiriler çok şey kazandırır, yeter ki sırf karşı tarafı mat etmek için değil (bu hiç-bir şey kazandırmaz insana kendisini basit bir biçimde tatmin etmekten öte), o eleştirilerden, yanıtlardan kazanç(lar) elde etmek üzere düşünülün.

Ö. İnce yukarıda aktardığım satırlarındaki suçlamalarında haklı, çok haklı, yerden göğe haklı. Neden mi? Tarihin belli dönemlerinde insanlık bazı bilgilerin (bilimlerin) kendisine tam-bilimi "la science absolue" vereceğine inanmıştır. Sırasıyla, matematik, mantık, fizik, doğa-bilimleri ya da kimya insanlığın bu hülyasına, belli bir süre içinde, hizmet etmiştir. Bu durumda suçlu olan kim? Bilim dallarımı? Yoksa insanlık mı? Ya da bu durumda suçlu aramak enayiliğin ta kendisi mi? Arayan, düşünerek (bilinçli ve bilgili bir biçimde) arayan bulur. Ancak insanlık bulduklarının "belâ" taraf(lar)ını etkisizleştirerek insanlığın hizmetine sunduğu sürece gerçek akıllı sıfatına hak kazanacaktır. Dil-yetisi-bilimleri 1960-70 yılları arasında insanlığın yukarıda sözü edilen hülyasının kurbanı olmuştur. Edebiyata, müziğe, mimariye "mesaj" ve "kod" kavramlarını uygulamayanlar "geri" olarak nitelendirilmişlerdir. Dil-yetisi-bilimcileri (o devirler için dil-bilimcileri) oldukça ayrıcalık kazanmışlardı. Bu beyler (dil-yetisi-bilimcileri), birer SULTANDI o yıllarda. İşte Türkiye'deki taklitçiler bu ayrıcalığın, sultanlığın hâlâ sürdüğüne inandıkları için olsa gerek, bir türlü dilleri varıp biz dil-bilimci, ses-bilgici, gösterge-bilimci vb. değiliz, kökenimiz şu,şu,şu, ancak dil-yetisi-bilimlerinde Türkiye'de bilim adamı yetişmediğinden bu alanlarda çalışmalar yapıyoruz diyemiyorlar. 1960-70 yıllarında dil-yetisi-bilimleri (o devirde dil-bilim) ile ilgili kitapların, büyük okur kitlesinin seviyesine inmeyip uzmanlık seviyesinde kalmasına rağmen oldukça yüksek "tiraj" yapması o yıllardaki fırtınanın bir sonucuydu. Türkiye'deki taklitçi beyler, uyanın artık bu fırtına dineli ÇEYREK YÜZ-YIL oluyor, sultanlık çoktan bitti, kendinize gelin. Ö. İnce'nin haklı olarak bağırıp, çağırdığı zararlar (yazınsal değerlendirme alanına verilen zararların yanı sıra, Ö. İnce belirtmemiş dahi olsa diğer alanlara verilen zararları da unutmamak gerekir), hâlâ sürdürülüyorsa, sürdürmenin anlamı yok.

Nehir taşmış, ortalığı su basmıştı, ama şimdi nehir yatağına döndü. Geriye kalan çamurlar insanlığa bazı yerlerde zararlı, bazı yerlerde yararlı olmuştur. Son yıllarda anlaşılan (1970'den bu yana) dil-yetisi-bilimlerinin ancak ve ancak kendi alanları içinde uygulanabileceğidir, bu da İNSAN DİL-YETİSİ (YETENEĞİ) ve bu yeteneğin dönüşmüş olduğu İNSAN DİLİDİR. Anımsatma: İnsan dil-yetisi (yeteneği) tektir, biyolojiktir, nesilden nesile genlerle geçer dil ise tek değil çoktur, biyolojik değil toplumsaldır.

Bilim dünyasının konusu olan, bir ailenin ikiz kızları arasındaki gizemli ilişkiler olarak nitelenen ilişkilerini konu alan, dil-yetisi-bilimlerinin açıklaya-bildiği, bir ör-

neği vermeden geçemeyeceğim: (bkz. Jean-François DORTIER, regards croisés sur les relations fraternelles-, Sciences Humaines, Janvier 1994, sayı 35 syf. 32), anne ve anne-anneleri Alman, babaları Amerikalı Kaliforniya'da doğmuş Grace ve Virginie KENNEDY adlı bu ikizler kendi dillerini yaratmışlardır, bilim dünyasının konusu olmaları da bu nedene dayanmaktadır. Babalarının ikizleri "geri zekâli" olarak kabul etmesi, bu çocukları eve kapamasına, okula yollamasına, hatta ve hatta onlarla hiç konuşmamasına neden olmuştur. Bu durumdan dolayı dış dünyaya karşı konuşmama, susma eylemine sığınan bu ikizler, kendi dünyalarında iletişim kura-bilmek için aralarında bir dil yaratmışlardır. Bu dilin tüm öğeleri mevcuttur. Ama bu dil sadece ve sadece kendi mikro-dünyalarında anlaşılabilirliği olan bir dildir, bence böyle olması da çok doğaldır. Yukarıda anlatılan olay dergide haber olarak verilmiştir. Yorumsuzdur. Ancak dil-yetisi-bilimleri açısından bu olaya baktığım zaman beni fazla şaşırtan bir durum yoktur. İkizlerin dil-yetisi yeteneği, kendi mikro-dünyalarında oluşturdukları toplumsal (insansallığı ve gereklerini içine alır) ortamda dile dönüşmüştür. Bu-gün doğan bebekler dil-yetisi yeteneğiyle doğmakta ve bu yeteneğin dile dönüşmesi için gerekli olan biyolojik gelişmenin yanı sıra oluşan toplumsal ortam daha doğrusu hazır durumda onları bekleyen toplumsal ortam sözü edilen yeteneği dile dönüştürmektedir. Açmış olduğum bu gerekli ayracı burada kapatıyor ve konumuza dönüyorum.

Tam-bilim "la science absolue" hülyası bitmiştir dil-yetisi-bilimleri için. Bu-gün dil-yetisi-bilimleri içinden gösterge-bilim, yazın-bilim vb. yazınsal alanlara girer, ama bu giriş sözü edilen alanları dağıtmak için değil, yardımcı olmak içindir; **bu bilim dalları yazınsal alanlara, yazınsal alanlardaki bulgularını buyurmaz, buyurmamalıdır, salt bu bulguları ortaya koyar, ayne müzikologların klasik müzik eserlerini inceleyerek ortaya koydukları "harmonie", "contrepont", "fugue" gibi: özetlenirse bu-günün terminolojisine göre: "harmonie" homofonik "homophonique" yazım teorisi, "contrepont" ise polifonik "polyphonique" yazım teorisidir, "fugue" tüm polifonik biçimlerin en gelişmiş, en düzenli olanıdır** (bkz Dictionnaire de la Musique, Science de la Musique, sous la direction de Marc HONEGGER Directeur de l'Institut de Musicologie de l'Université de Strasbourg, A-K, BORDAS, Paris 1976, sırasıyla sayfalar 446, 251, 410). Bu konuda bir yanlışım varsa ki varsa bu çok normaldir, zira kendi alanımın dışındayım, müzikologların bu yanlışlığı düzeltmelerini memnuniyetle karşılarım, ayrıca yanlışımı da böylelikle öğrenmiş olurum. Kısacası müzikolojideki bilgi süzgecim (bu bilim dalının öğrenimini görmemiş olduğumdan) yetersizdir sorumluluğu yüklenilen alıntı (aktarma) yapma-bilmem için, yapmış olduğum alıntı sorumluluğu yüklenilmeyen alıntıdır, yani ben burada verilerini vermiş olduğum sözlüğün yalancısıyım, bu çok önemli noktayı Türkiye'de bilim dal(lar)ında o bilim dal(lar)ının öğrenimini görmeden yazarım çizerim diyenlere, o konularda sorumluluğu yüklenilen alıntılar yapanlara anımsatmak benim bir görevimdir, bu beyler kusuruma bakmasınlar(!).

Bilim dalları hakkında ayağa kalkıp, bağırıp çağırmadan önce, olayların nedenlerini anlaya-bilmek için, o bilim dallarının geçmişini, bu-günü (tarihini: oluşumunu, evrelerini, evreler içi, evreler arası ilişkileri,

bu ilişkilerin oluşturdukları sonuçları, analizlerini vb.) özenli bir biçimde inceleyip bilgi edinirsek iyi olur derim. Ayrıca beni eleştirenlere, eleştirilerime laf ebeliği yapmadan yanıt verenlere ve de/ya da yazılarında laf ebeliğine dayanmayan bölümleri bile olanlara teşekkürler, binlerce kez teşekkürler. Laf ebeliği insanın önce kendisini, sonra, kandıra-bilmişse, çevreyi kandırarak elde ettiği en ucuz tatmindir. Zor, ama güzel ve yararlı olan, bilgiye bilgiyle yanıtı bağlam(lar)ını şaşırmış gibi yapmadan, bağlam(lar)ını şaşırtmadan, zira bağlam(lar)ı şaşırmış gibi yapmak, bağlam(lar)ı şaşırtma durumları da laf ebeliğine girer, hatta laf ebeliğinin en büyük silahlarıdır bunlar.

Henri MATISSE "(1869 1954)" (3) 20-21 yaşlarına kadar resimle ilgilenmemiş bir ressam. "20 yaşında geçirdiği bir apandisit ameliyatı sonrası hastanede uzun nekahat döneminde -apandisit o devirde ağır bir hastalıktı- oda arkadaşına özenerek resim (yapıştırma "collage") yapmağa başlamıştır" (4) "Hastane çıkışında (1890) tamamen resme yönelmiş (1887-88 yıllarında Paris Hukuk Fakültesi'ne devam etmişti), önce Quentin-Latour okuluna gitmiş daha sonra 1892 yılında Paris'e dönmüştür. Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nin yarışma biçimindeki "concours" giriş sınavlarına hazırlana-bilmek için Julian Akademisi'ne kaydını yaptırmış ve Dekoratif Sanatlar Okulu'nun gece kurslarını izlemiştir. Bu okulda Albert MARQUET ile tanışmıştır. Gustave MOREAU'nun dikkatini çeken Henri MATISSE onun atölyesine Mart 1895 yılında girmiş, böylelikle Paris Güzel Sanatlar Akademisi'ne giriş sınavından muaf tutulmuştur." (5). Buna karşılık Vincent Van GOGH "(... 1853 1890)" (6) dokuz yaşından beri meraklı olduğu resim konusunda bir eğitim, öğretim kurumuna gitmemiştir, dünyaya ender gelen dahilerdendir. MATISSE ise ilerleyebilmek için güzel sanatlarla ilgili kurumlara baş-vurmuştur. Türkiye'deki sözde dil-bilimciler, ses-bilgiciler, toplum-dil-bilimciler, gösterge-bilimciler vb., dil-yetisi-bilimleri öğrenimi görmeden bu bilim dal(lar)ının bilimcisiyim diyenler, Henri MATISSE ve Vincent Van GOGH örneği sizlere neleri çağırıyor? Henri MATISSE'i bile atlayıp geçmiş olan Türkiye'nin Van GOGH'larına(!) bir kez daha sesleniyorum, gelin dil-yetisi-bilimleri alan(lar)ında birer Van GOGH(!) olmayı bırakın, bu her şeyden önce Türkiye için yararlı olacaktır. Hayır bırakmayız diyorsanız, hiç olmazsa Sayın Van GOGH'lar(!) 1960-70'li yıllarda o devrin dil-bilimcilerinin (Bu-gün için dil-yetisi-bilimcilerinin) dünyaya ettiklerini, sürdürüyorsanız, sürdürmeyin.

Benim karşı çıktığım, Türkiye'de, insanların her bilim dalını bilirim, her bilim dalında yazarım, konuşurum demesi ve öyle davranmasıdır. Özellikle böyle davranan aydınlarımız Türkiye'ye büyük zararlar vermektedirler. Alanımda okunan bir iki kitapla "ahkâm" kesilmesine karşı ayağa kalkmam, yanlışları ortaya sererek ayağa kalkmam çok doğaldır. Yazınsal değerlendirmeye alanına (1960-70 yılları arasında) dil-yetisi-bilimleri ve bilimcileri tarafından verilen zararlardan dolayı haklı hem de çok haklı olarak ayağa kalkan Ö. İnce'nin tutumu ne kadar gerekli ve yerindedir benimki de en az onunki kadar gerekli ve yerindedir. Bir örnek Ö. İnce'den: Derleyen Enver ERCAN, Varlık 60. yıl seçkisi, 1933-1993, Varlık Yayınları, Sayı 296, Temmuz 1993, Ö. İnce **Geleneksek Şiirimizin Sesi**, Syf 251, şiirde sesin teknik yönünü inceleyen parag-

raftan . 'ses'in özgül bir nitelik kazandığı görülür, ama temelde biçim, ölçünün (ölçülerin) sesi egemendir ve sözcüklerin sesi sesbilimsel (phonologique) işaretlere döküldüğü zaman bir tek işaret dizgesi örneği çıkar " sesin ses-bilimsel işaretlere dökülmesi ne demektir biliyormusunuz? Bu, sesin ses-bilgisinden çıkıp, yani somut durumdan çıkıp, ses-bilime girmesi, soyut değer kazanmasıdır. Ayrıca ses-bilgisinden çıkıp ses-bilime girdimi "ses" "ses'in dil-bilimsel değerleri artık söz konusu olur, yani kendinizi dil-bilimin göbeğinde bulursunuz. Kısacası işin içine dil-bilim girer, diğer bir deyişle sesçil alandan ("phonétique" alandan) çıkılması olunur. Oysa Ö. İnce, aşağıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi (içinde bulunulan bağlamdan dolayı yukardaki alıntıda da durum aynıdır) ses-bilgisi "phonétique" alanındadır, ses-bilim "phonologie" alanında değil. Ö. İnce devam ediyor açıklamalarına (yukardaki alıntının devamı) "Bu durum divan ve halk şiirleri için de söz konusudur. Yani, halk şiirinin bir ölçü dizgesi olan 6 + 5 ile yazılmış bütün şiirlerin ses grafiği aynıdır " ses grafiğinden söz ediliyor, bunun anlamı şudur. Siz hâlâ ses-bilgisi içindesiniz (sesçil alan) çünkü ses-bilimde ses grafiği ancak ve ancak bu grafiğin içindeki seslerin dil-bilimsel değerleri söz konusu olduğunda ele alınır. Yukarda Ö. İnce'den yapılmış olan aktarmada "ses'in dil-bilimsel değerleri söz konusu edilmemiştir, bunun aksini ne kendisi, ne de bir başkası söyleyemez. Söz konusu olan sesçil alandaki "ses"tir (somut alandayız burada), ses-bilimsel alanda (soyut alanda) değil; ama Ö. İnce ses-bilim alanına (soyut alana) girilmiş gibi davranmaktadır "sesbilimsel işaretler"i işin içine sokarak. Anımsatırım; ses-bilimin dolayısıyla alanlarından biri olduğu dil-bilimin seslerde aradığı değerler soyut değerlerdir, somut değil. Ses(ler)in somut değerleri ses-bilgisi alanına girer. Görüldüğü gibi ses-bilim, dil-bilim karşıt ses-bilgisi kavramı, sınırları hiç yerinde değil. Ö. İnce'de.

Ayrıca (aynı yazı, sayfa 253) "Çağdaş şiirin ses katmanına gelince: Evrensel çağdaş şiir gibi Türk şiiri de ses katmanının oluşumunda şu öğelerden yararlanıyor

1. DİZEM (Ahenk, ritm),
2. SÖZDİZİMİ (Syntaxe),
3. SÖYLEYİŞ (Bürün),
4. ÖZGÜR KOŞUK (Ölçüsüz dize). " demektedir

Ö. İnce 1,2,4'de ayrıç içine alınmış olanlar, büyük harflerle yazılmış olan sözcüklerin (terimlerin) karşılıklarıdır, eş-değerleridir. Ancak 3 numaradaki "SÖYLEYİŞ" teriminin karşılığı değildir (ne de eş-değeridir) ayrıç içindeki "(Bürün)" terimi. "SÖYLEYİŞ" in karşılığı "prononciation" dur, yani "2. Dildeki seslerin söylemlenmesi biçimidir (bkz. ses-bilgisi)." (7) tanımın 1 maddesi terimin "rhétorique"deki açıklaması olduğundan, bu açıklamayı burada vermem, özetlemem oldukça anlamsız, zira konumuz "rhétorique" değildir, konumuz şiirsel dilde (içinde bulunulan bağlamda) çağdaş şiir gibi Türk şiirinin ses katmanının oluşmasına yardımcı öğelerdir. Ayrıç içinde "SÖYLEYİŞ" in karşılığıymış, eş-değeriymiş gibi yazılan "(Bürün)" "prosodie"dir. Verileri (7) de verilmiş olan sözlük, sayfa 384-388'deki bilgilerin özeti: "ses-birim 'phonème' ve bürün-birim 'prosodème' arasında davranış 'comportement' farkı yoktur. Bürün-bilim seslerin fizik yapılarına (vurgu vb.) inmiş olmanın yanı sıra seslerin dil-bilimsel değerlerini

de inceler, ses-bilimin bir bölümüdür. Bazı İngiliz ve bazı Amerikalı dil-bilimcilere göre bürün-bilim salt vurgu 'accent', titrem 'ton', ritm vb. olguları değil, aynı zamanda Türkçe, Fince, Macarca gibi dillerdeki ünlü-ses uyumlarında 'l'harmonie vocalique', diğer ünlü-sesleri etkisi altına alarak uzaktan benzeşmeyi sağlayan özellikleri de içine alır ". Kısacası Kara Avrupa'sında olsun, Ada Avrupası'nda (İngiltere'de) olsun Amerika'da olsun "bürün" terimi "söyleyiş" teriminin ne eş-değeridir, ne de o terimi karşılayan başka bir terimdir. Bu iki kavram çok yakındır ve de çok farklıdır, aradaki sınırı, bir, iki kitap okuyarak çizmek ancak dehşelerin işidir (o bile şüpheli). Ö. İnce burada da arap saçına çevirmiş ortalığı. Çağdaş şiirde ses katmanının "bürün"den yararlandığı muhakkaktır; ancak Ö. İnce "söyleyiş" ve "bürün" terimlerini ayrı iki öğe olarak ayırıp aşağıdaki gibi numaralasaydı (tesadüfen dahi olsa) bu işi bir-az anlamış denile-bilirdi:

3. SÖYLEYİŞ (Prononciation),
4. BÜRÜN (Prosodie),
5. ÖZGÜR KOŞUK (Ölçüsüz dize).

Salt kulaktan dolma bilgilerle, okunan bir, iki kitapla bilim dallarının incelikleri 21 yüz-yıla beş kala elde edile-bilseydi öğrenimini görmedikleri bilim dallarında bilgiliçlik taslayanlar için her şey daha kolay olurdu. Ne dersiniz?

Ö. İnce'nin "geleneksel şiirimizin sesi" başlıklı yazısı için yukarda aktarıp yorumunu yaptığım, açıkladığım ses-bilgisi, ses-bilim, dil-bilim (şeytan) üçgeninin içinde yok olup gitmesinin dışında, yazısının diğer bölümlerine söyleyecek söz, baştan sona, bana göre, haklı oluşudur. Ö. İnce'nin yazısını okuyup bitirdiğimde, içimden geçenler: Ah! Bir de insanlarımız öğrenimini görmedikleri bilim dallarına ait okudukları bir kaç kitaba dayanarak yazıp, çizmeseler, oldu. Umutluyum o günler de gelecektir.

Tahar BEN JELLOUN, yeni çıkan kitabı (İlk Aşk Daima Sonuncudur "le premier amour est toujours le dernier") üzerine televizyondaki (T V.5 03.03.1995 T S I 12) açıklamalarında, Arap erkeği ve kadını arasındaki, ele aldığı, ilişkileri anlatırken kendisine bir soru yöneltildi: "Anlattığınız ilişkiler evrensel midir, niye Arap erkeği ve kadınından yola çıktınız?" Yanıt: "Bildğim, tanıdığım konuyu yazdım." Bizim, bazı, eli kalem tutanlarımızın kulakları çınlasın.

GÖNDERMELER

(1) Özdemir İnce, yumurta mı tavuktan çıkar, yoksa tavuk mu yumurtadan, Varlık, Kasım 1993, Sayı 1034, sayı 59, sütun 1.

(2) (1) in aynısı.

(3) Dictionnaire de la peinture, Sous la direction de Michel LACLOTTE Conservateur en Chef du Département des Peintures du Musée du Louvre et de Jean-Pierre CUZIN Conservateur au Département de peintures du Musée du Louvre, Librairie Larousse, 1978, sayfa 578.

(4) L'aventure de l'art au XXe siècle, Directeur de la publication Jean-Louis FERRIER avec collaboration de Yann le PICHON, Comité Scientifique Medelpine DESCHAMPS, Serge FAUCHEREAU, Lionel RICHARD, S^{te} N^{elle} des Editions du Chêne, 1990, sayfa 438'deki bilgilerin bir bölümünün tarafımdan yapılmış özeti.

(5) (3)ün aynısı, sayfa 579'daki bilgilerin bir bölümünün tarafımdan yapılmış özeti.

(6) (3)ün aynısı, sayfa 932.

(7) Dictionnaire de Linguistique et des Sciences du Langage, Jean DUBOIS, Mathée GIACOMO, Louis GUESPIN, Christiane MARCELLESI, Jean-Baptiste MARCELLESI, Jean-Pierre MEVEL, Larousse 1994, Sayfa 383.

Bir sözcük aykırı veya kanıksanmış bağdaştırma- larla yerli yerine bir bağlama oturtulduğunda biçimbi- limsel ve anlambilimsel örgüsü kendince bir portre oluşturabilir Böylece olup bitenlere ayna tutabilir Bu aynanın sırası insanın öznelliğidir Bu öznellik çekilince ayna cam olur; bu kez bütün evren görülür oradan Sözcüklerin dar simge dünyasından düşlemin, imgele- min, düşüncenin, anlamın uçsuz bucaksız evrenine geçilir Burada her sözcük bir yüz kadar toplumsal/tarihsel söyleme katılabilir Portre boyutuyla kişisel irayı aşabilir Portrenin kimi zaman döneminin ya da ulus- nun kimliği oluşu gibi gizemsel biçimde bir dile dönü- şebilir; insan günahını, sevabını, günahkarlığını, iyili- ğini, sıcaklığını, yabancılığını kısacası insan oluşunu görebilir orada.

Denebilir: Sözlükler hem sözcük mezarlığıdır hem anlam antolojisi. Sözlüklerle yetinmek zorundaysanız anlatımınızı ölü bilin; fili betimleyecek körler bile siz- den daha şanslı sayılır en azından onlar nesnenin kendisine dokundukları için dünyanın ilk haritaları gibi de olsa bir bütüne varabilirler. Cama takılıp kalanlar ise nesnenin görünüşüne bile ulaşamazlar Üstelik bu bu cam soyuttur; kırılması zor bir zihniyet sorunudur; sıkışıp kaldığınız üç boyutluluğunuz elvermez buna; camı açsanız anlamın üst katmanına varsanız da gö- rüp göreceğiniz bir minyatürdür; fotoğrafı bir yana bi- rakın, resmin en sakarına yenilmeye yazgılı minyatür Sözcükler kısırdır çünkü; beyin teri birikiminizin elle- riyle onlara dokunamazsanız öylece yamyasıtı, bildiri- siz bakışır kalırsınız; oysa beşinci boyuta bile götüre- bilirler sizi, örneğin bir şiirde ya da sözün şiirinde.

Anladığınız gibi, sözcükler söze dönüşünürken öz- nelliği zorlar; portreler de bütün nesnellik çırpınına karşı öznelliği eleverirler ressamlarının, foto-gerçekçi- nin nesnelliği, non-figüratifin öznelliği tatışılabilirken bir portre ne kişelliğe ne toplumsallığa kapalı olabi- lir Portreyi ressam yaratır, yüzü doğa ve insan, kimi- ne göre Tanrı... Eşlerin yıllar sonra birbirlerine benze- dikleri ileri sürmesini, özüm özümüne baka baka kızarır; atasözünün eş-deyişi saymak gerekir Dilleri sözcükle- ri de açıklayabilirsiniz bu mantıkla. Çinlilerin birbirleri- ne çok benzedikleri savındaki şaşı bakış ve ayrıntıyı görememek bir yana benzerlik hem doğal hem top- lumsal sonuçtur Ama portrenin toplumsal/tarihsel anlam olduğu görüşü Çinli benzerliğinin öznelliği kadar nesnellik içerir

Leonardo, insan yüzlerinin benzerliği ve ayrılığıyla ilgili evrensel bir yasa olduğunu, ancak bu yasaya uy- mada yeterince katılık/kesinlik bulunmadığını, bu ne- denle de farklılıkların kolayca ayırdedilebildiğini vurgu- larken, indirgemeci, sınırlamacı yöntemleriyle astro- loglara benzeyen fizyonomistlerden de ayrılır Gen teknolojisinin deneyleri sonucu bir örnek insanlar ya- ratılabileceği gibi hormonlu ucube sebzelerden de ale- met-i farika insan yüzleri de ortaya çıkabilir Yine gen mühendislerinin bir oyunu ya da genlerin bir cilvesi sonucu fizyonominin inadına içi dışıyla çelişkili tipler de üretilebilir/üreyebilir Vurgulayalım. Ressamın bulduğu orandır Yüzde gördüğü anlam da öznel/ özneliğidir/yorumudur; gerçekse bile portredeki anlam yüzde görülen ruhun ansal biçimlendirmesidir; anlıktır Uzun sürdüğü de olabilir, kalıcı olduğu da. bunu bü- tün zamanlara yaymak bütün zamanlar için geçerli kılmak, ruhun okunduğu yasalar gibi görmek ne kadar gerçekçidir; yüzü de ruhu da duragan görmek değil mi? İnsanın huyu suyu yüzüne vurur; ben insan sar- rafıyım; diyen aynı zamanda yüzün bir yazı gibi oku- nabilir olduğunu söylemiş olur

En geriye saklanmış kulaklarınızı kişiliğinizi eleve- rir desem, çok mu abartılı bulunur? Alnınızın zekani- zın, gözleriniz ve burnunuz duygulanmalarınızın, ağız- nız yabancı yanınızın ip uçlarını verir; bundan kuşku- nuz olmasın. Atın Gibass formülünü bir kenara; açık gözkapakları ilgi, iyimserlik, içtenlik, düşük üst gözka- pağı cilve ve kibir izlenimi yaratmazlar mı? Ya etli üst gözkapakları? Kurnazlık temkinlilik düşündürmez mi? Ya da kare yüz, denge, yuvarlak yüz dinamizm duygusu vermezler mi? Yeğlediğimiz sözcükler de böyledir; bi- lincinde olmasak bile bir yüz parçası gibi bir anlam bütününün dirimsel organı gibi değerlendirilerek bir portre kadar açılımı yapılabilir Bir tarihte kendisini va- retmiş, içeriğe ruh, kimlik vermiş anlamlarla dantel oluşturarak dünü getirebilir imgeleme Yüzdeki çizgiler ruhun elleriyle çizdirilmiş birer toplumsal damgadılar aslında; yüzü/yüzeyi oluşturan karışım gibi çizici geri- cin (fırça, kalem, v.s.) ne'liğinin payı yok sayılamaz. Hepsı aynı netliği vermez; bu da onların azizliğidir Her yüz bir tarih gizler kısacası, bu tarihi okumak için sarraf olmak gerekmez. Her halde sarrafa fizyonomist demek gerek. Ona göre yüzün geometrisi karakteri açığa vurur; ama yüzü yalnızca altı gruba ayırır; köşe- li yüz, üst tarafı geniş üçgen yüz deyip pratik bir yol arar Kuşkusuz yüzdeki mozaik'in öteki parçalarını da

göz önüne alır ve kalıcı yasalar edinmeye çalışır yüzle ilgili. Belki kişisel bir güvenilirlik de sağlar Beni düşündüren bu değil; her yüzün, etkilenmeler karşısında gerektiğinde binbir surat olabilmesi, değişebilmesi, anlam değişimi gösterebilmesidir, hem de fizyonomisini koruyarak

Yüzün bildirisini düşünmeden, ayırtırmadan algı-larsınız. Yüzün sizi yanılttığı olabilir; kişi konuşunca düş kırıklığına uğrayabilirsiniz. Hangisinin yalan oldu-ğuna emin olmalısınız. Yüzler yalan söylemez, oyuncu-ların yüzleri bile; makyaj, dekor, jest ve mimikler rol-ün yüzünü umutsuzca dayatırlar; oyuncuların en bü-yük dayanağı aslında izleyicideki yanılsamasıdır Bu atlanacak birşey değil. Sözlerin ve yüzlerin anlamını alımlayıcıdan ayırmamak gerekir Alımlayıcının öznel-liğiyle öznenin anlamına katılımı bütünün bir parçası olarak değerlendirilmesi; yoksa bir yüzün toplumsal bir portre olduğu ya da bir portrenin toplumsal bir bel-ge olduğu savları başka neye dayandırılabilir; alımla-yıcı bilincinin katılımı yok sayılırsa?

La Bruyer'in *Karakterleri*'i, Tanrı'dan sonra en çok karakter yarattığı ileri sürülen Shakespeare'in tipleri, Van Dyck, Velazquez, Rembrant'ın portreleri insan yü-zünün evrensel dilini yakalamayı amaçlayan birer ayrıntıdır, zerrenin gizlendiği birer ayrıntı. Bir bakıma portreler birer mikrokosmosturlar. Bir bakıma da her portre insandan yalnızca bir çizgidir. Monalisa'nın bü-tün gizemi dudaklarda mıdır, yoksa portresinin bütünü müdür gizemsel alan? Her iki durumda da dudaklar önemlidir; yani tüzel ve tikel olarak boyut değişmiyor, bildirim değişmiyor, yalnızca birim değişiyor. Ya söz-cükler, söz katında... sözce katında. her biri bir uzun serüveninin tarihini mknatıs gibi çekip içetmiş söz-cükler Pandora'nın kutusudur kimisi" kimisi bir mutlu aşkın sonu kadar asüde, gizli içeriklerle içlidir. Birçoğu da roman baş kişisi olacak kadar gerilim, sevgi düş ve umutla yüklü olan gecekondudan sakınları gibi sessiz so-luksuz sorunlarını gözler, sıradanlığa yükleyerek erde-mini; şairini bekler Şimdilerde o şair yüzyıllık uykula-ra yatmış sanki. Ama olsun sözcükler şaraplar gibi yıl-lanabilirler? Nurullah Ataç'ın "tilcik'i gibi ölü doğumla-rın yanında 'muskanu' gibi Babil'den günümüze uza-nacak uzun ömürlüleri de olabilir Kimi zaman 'Açıl su-sam açıl' imgesine olabirlik yönünde bir kanıt oluşt-u-rabilir Bu yüzden değil midir, ilkel toplumlar sözü Tan-rı ve büyüden ayırmamış, anlamıyla adları sözcüğün kendisinden ayrı düşünmemişlerdir İslam da özünde sözün tanrısallığı inancısını sürdürür; ama Tanrısını da peygamberini de şekle şemale sığmaz göstermek iste-miştir Tanrı, insan ses ve sözlerinden münezzehdir Söze de Tanrıya da böylesi yakışır; çünkü kudsiyetin sağlanması ve korunması için imgenin tasarımı aş-ması gerekir; daha doğrusu kutsalın imgeleme sığma-ması, betimlemeye gelmemesi gerekir Dikkat. Sözle yüz, burada da bir ortaklık gösteriyor; ne var ki bu kez olmamakla gücünü gerçekleştiriyor Sanatsal duyarlıkla dinsel vecdin çarpımı olan "Çarmıhtaki İsa'nın sanat-sal boyutu da Hristiyanlığın kazancı olur; ama hiçbir tasvir tasarımılanamaz olan kadar etkileyici değil; çün-kü tasarıma gelmezlik metafizik çağrışımlara kapılışı olanın beninin içinden çıkıp onu görünmez ve manye-tik çekime bağlı bir zar gibi çepeçevre kuşatır Sözün büyüğü de böyle kavrar insanı.

Arı, papatyanın göbeğinde bizim görmediğimiz renkleri görür; renklerin armonisine koşullanmış;

ötesine göz yapımız olanak vermez; biz de sınırlarımızı zorlamayız. Hoş, zorlasak ne olur ki? Gözlerimizin ka-maşmaması için varolanla yetinmek daha iyi belki de. Biz bizi buna uyarlamışız. Dil bilgisine katırsa dil ala-nında da durumumuz daha iyi değil. Ezbere konuşu-ruz dili Bizden önce ve bilmediğimiz bir zamanda, as-gari müştereklerinde anlaşılmalı/koşullanılmış olduğu üzere konuşuruz. Sözlükler deyim sözlükleri bile umarsız bu asgari müşterekler düzeyi ile sınırlıdır En baba sözlükler bile sözcüklerin yananamları, çağrı-şımsal anlamları, yalınanamları, eşanlamları ile ye-tinmek zorunda Ne yaparsınlar; sözün ötesindeki anla-mı nasıl versinler, üstelik sözcükler durmadan yeni anlamlar kazanırken. Galiba bunu düşünerek sözün ötesinde kalmayı yeğlemiş İslâm peygamberi. Yüzünü sözden sakınmış; sonsuza salmış, çizgiden renkten esirgeyip.

Yazı dili uzaktan kumanda aletidir sözlüklerin. On-ların buyrultusuyla konuşur, anlaşıp, bildiririz. Kendi özneliğimizi yansıtmak için sözlere sarılırız. Yüzümü-zü de katarız işe? İşletenimiz de kanar sözlere ya da kanmış görünür Yazı diliyle sınırlandırılmış anlamla-rını bir türlü aşamayız sözcüklerin. Her sözcüğün ses ayrımları, ayrıntıları, çağrışımları boşluğa düşer Bu-na, konuşulan bizdeki imgelemi bulmuşcasına sarılırız aradaki sözlere. Her söyledi bir yığın düşlem bozgunu *yaratır bu bakımdan konuşan da dinleyen gibi yanılır, sözcüklerin kendi imgelemindeki kapsamını algıladığı-nı sanmakla.

Türkçe sözlüklerde sözgelimi sevgi, sevdâ, aşk sözcükleri temel anlamlarıyla bağdeş verilirler. Kimileri de özellikle ansal duyularla başlı olarak imge önirla-rı değişken bu sözcüklerin bu kaygan anlamsal özellik-lerinin yakalanamayacağını, kavratamayacağını bile bile betimlemeye çalışır Söz her zaman bir göste-renden fazla bir şeydir Kendisinin ötesinde de süre-cek bir anlama göndermelerde bulunur Alıcının imge-leminde bir sözcük yananlam, karşıtanlam, temel an-lam, mecazi anlam ve çağrışımlar ortasında onlarla oluşturduğu örgü içinde alımlanır, çoğaltılır. Bu yüz-den bir yalnızca birbirimizi anlamış sayarız; tıpkı arı-nınkiyle bizim gözümüz arasındaki ayırım gibi... Biz, papatyanın göbeğine sarı der geçeriz. Oysa sözler sözcük aşamasında bile Barthes'in deyişiyle, "...gizemli bir biçimde yeni anlamlar içinde de süren ikincil bir belleğin ötesinde aynı zamanda bir gösterilendirler." Fonemlerin özgürlüğüyle sesin özgürlüğü ayrı şeyler oldukları için bir gösterilen değeri taşır konuşma. Yal-nız konuşmanın iyi bir anlatımı yetmez; iyi bir konu-şma ve iyi bir anlama/dinleme, konuşmacının sesi ve fonemleri gösterilen olarak değerlendirilmesiyle de il-gilidir

Sözcük binbir surat olabilir; usa gelmez anlamlara çekilebilir; çünkü sözlerin içi geniştir ya da alıcının di-yelim (İster tek tek kişiler olarak ister bir kişi olarak) imgeleminin sınırı yoktur Söz gücünü aynı zamanda buradan alır Yiğidi kılıç kesmez bir acı söz öldürür; atasözü yiğidin imgelem boyutunu vurgular Kimi söz alıcının katında efsunlu gibidir; o devreye girince bü-tün yargılar oracıkta rafa kaldırılabilir Kimi söz açıl-mayacak kapı tanımtır. İltifatların, tazzarunamelerin, methiyelerin, övgülerin, seranadların bazısı böyledir. Ahmet Paşa bu nedenle zindandan kurtulmamış mı-dır; Fuzuli bu özelliğine borçlu değil mi maaş alması-nı? Diyeceksiniz ki dili insanın başına iş de açabilir.

Doğru, baş, her sabah dile yalvarırmış, başıma iş açma gibisinden. Öylece doğru: "Sözün edgü sözle özün ölgüsüz" savı Kutadgu Bilig'in. Her ikisini de doğruluyor. Neffî ve Hallacı Mansur'un öldürülme nedenleri. Yalnızca bir sözdü: 'Enel Hak' Hallacı Mansur'un kimliği, hatta kimliğiindeki yüzüdü. Yüzler ve sözlerin ögesi sesler, imgelemin oralarda birleşiktirler Nazım: "İki şey var ancak ölümle unutulur/Anamızın yüzüyle memleketimizin yüzü" der **Samansarısı** şiirinde...

Yüzler çok değiştiğinden unutulup unutulamayacağını uzun sürede sinamak olanaklı değil. Ama anılarımızdaki öznel şemaların/unutmaların üstüne çıkabiliyor. Gelişi güzel sesler de aynı şeyi yapabilir mi? Bu, biraz zor. Ancak sözler düzeyinde sesler bir anlamsal boyut edinirler; kimlik, kişilik kazanırlar; çünkü söz bir işitme imgesidir aynı zamanda. Bu imgenin uyarısıyla sesin elleri belleği harekete geçirir; bellek böylece yol verir anımsamaya; ses çekip çıkarır yüzü on yıl, yirmi yıl öteden ya da ses gelip bellekte yüzünü bulur. Bellek ve bilinç bu kişisel etkinlik karışısında edilebilirler; söze, evet söze, ideolojiye ya da düşünceye değil, söze boyun eğdi. Düşünce sözlerle, sözlerin aracılığıyla egemenlik kurar insanın içine ve buyruğu, kumandası olur davranışlarının.

Her yüz bir kavramdır bizde. Yüz, çok haşır neşir olduğumuz, zamanla da bizi binlerce çağrışımın bombardımanına tuttuğu için bu yanının seçiciliği etkisiz kalır, ama yıllar sonra özyle bizde olur. Ya arkadaşımızdır ya hasmımız, ya özlemdir ya nefret, ya iğrençtir ya sevecen, ya kırgınlık ya pişmanlık... Yüzün adı da bu işi yapabilir. Biraz farklı biçimde. Ad, nesne(kişi) den ayırdır, gösterdiği nesneye bitişik değildir. Gösterdiğiyle yüzün özgüllüğü bir başak yakınlığıdır sözle yüzün. Çok az insan birbirinin aynısıdır. Aynılık ikizlerde olabilir ki onlar bile birbirinin tıpkısı olmuyorlar. Ötekilerin benzerliğiyle çok az görülür. İnsanlar çift yaratılmıştır sözü öznellikten çok bir abartıyı dışavurur. Aslında bu söz, insanların birbirine benzemeliğinin vurgusudur. Bu benzerlik savları çoğu zaman burun, göz, kulak, çene ve saçtan bir ikisinin andırmasından/biçim ortaklığından yola koyulmuş olur. Zenceyle beyaz karşılaştırılmıyorsa ten hiç önemli değildir. Yara bere izlerini, saç ve çeneyi saymazsanız geriye yirmi kulak, yedi göz rengi, beş burun çeşidi kalıyor. Bunları belirleyici alırsanız üçer küme olarak bin değişik yüze varırsınız. Buna göre de beşer milyon tip halinde sınıflandırabilirsiniz insanları; ama hayır benzerliği yalnızca göz, kulak ve burunla sınırlamak, yüzün öteki çizgilerini önemsiz bulmak, insanların benzerliğini görmemek, görmek istememektir. Bu benzerlik milyardan çok yüz çeşidiyle ortadadır. Sözelimi siz nevi-i şahsına münhasır (kendine özgü) çizgiler toplamısınız. Sesiniz de öyledir. Karın boşluğundan dudakların ucuna kadar türlü çeşitli değişimlere uğrayan hava doğal mühürünüz olarak ortaya çıkar.

Şimdi şöyle denilebilir mi: Ses, anatominin mühürüyse söz ruhun imzasıdır. Ya yüz? Yüz, fizyonomi/anatominin bir parçasıdır, yüz de karakterin demek zor. Ancak makyajlı bir yüz için söylenebilir bu; ama toplumsal, doğal bir damgadır denebilir. Ses, söz ve yüz ortaklaşa oluşturdukları bildirimlerle evrensele uzanabilirler. Bazen bir söz bir yüze gereksinim duyurmaya-
cık bir yoğunlukla bildirim olur; bazen de bir yüz bir söze gereksinim kalmayacak bir kesinlikle konuşur.

Her yüz ikili bir tarihsellik taşır. Birincisi insan ömrünün bulunulan noktasını, eşdeyişle yaşını imler. İkincisi herşeyine, saç modası veya modeli, dudak, göz makyajı, hatta gözlerin bakışı, dahası yüzün yapısı ve hareketleriyle çağını, dönemini yansıtmaya dolayısıyla tarih imler. Otuzların yüzüyle altmışların, doksanların yüzü birbirini tutmaz. Bu yalnızca makyajla böyle değil; ruhun yüze yansmasıyla, çağın yüzden okunmasıyla da böyledir.

Bir yüz mü bir fotoğraf (Portre) mi, bir resim (portre) mi daha tam, etkili bir anlatım iletir? Fotoğrafı da bir dili var, ama resim yorumlanmış bir yüzdür ona oranla; doğal bir yüzse hem yorumlanmayı bekler, hem ansal olarak değişim içindedir. Dudakları gülüşü, ağlamaya yönelik büzülüşüyle bütün çizgileri başkalaşıma sürükler yüzü. Böylece üçü de birer yarım dil oluştururlar. Bu yarım dilin olanağı değişik anlamlara gelmesidir. Bununla birlikte üçü de söze gereksinim duyarlar ya da sözün kesinleştirmesini sağlar. Yamaz, alımlayıcı/anlamlandırıcı da bu gereksinim ister istemez doğar. Bir portre veya yüz kimi zaman bir vahiy değeri taşıırken kimi zaman da söz onu bu düzeye çıkarır. Elbette bir portrenin sözün anlamını aşkınlattığı olabilir. Nazım, Dino'ya "Mutluluğun resmini çizdi.. "meyeceğini söylerken mutluluğunu vurguluyordu; bu, aynı zamanda sözün aczini dışavurmaktı.

Fotoğraf gibi sözde anlık ve ansaldır, ama söz özellikle anlıktır, rüzgara kaptırılır. Anlamı yakalamış olsa bile kaçırır. Bu da o nun şanssızlığıdır. Yüz de böyledir. Resimse anı sürkeliliğiyle öncesi ve sonrasıyla sonsuz kilmaktır; eşdeyişle eşzamanlıdır; fotoğrafı gibi dondurmak değil. Bazen sözü de içerir çizgiler. Çizgilerin kurduğu portre dil oluşturabilmişse o yetkinliğe ulaşabilmişse belki fotoğraf için kullanılan tanı gözü adını fazlasıyla hakketmiş olur. Bir yüzün öncesiyle ve sonrasıyla ve değişimleriyle içerilmesidir; yine de daha fazla anlam beklenmesini önlemiş olmaz. Yüzün de zaafı kalıcı olamamasıdır. Tarihselliği varoluşuyla sınırlıdır; anlıktır; belgeselliği yoktur. Fotoğrafı ancak belgesellik kazanabilir ki bu da kim ne derse desin anlamın sınırlandırılmasıdır. Yerine göre imge boşalmalarına yol açacaktır. Bir başka adlandırmayla "hapsolmuş andır". Yine John Berger gibi söylersek: "Yaşayan bir o geçmişini benimserlerse geçmiş insanlarını kendi tarihlerini yaratma sürecinin bütünleyici bir parçası olursa o zaman bütün fotoğraflar yeniden canlı bağlama oturacaktır." Bu, sözcükler için de söylenebilir, olanağı yaratılabilir. Değişim, hemen her boyutta değişim kaçınılmaz olduğu için olanaksızdır.

Sözcük söz düzeyinde değer kazanır. Söz bağlamına oturtulduğu zaman bir yandan anlamdaş sözcüğe yönelmişken algılanması sürecinde bir çeşit anlam genişlemesi yoluyla kimi anlamlara yakınlaşır, o arada karşıt anlamlılarını, eşsesilerinin anlamlarını, sözcüğün türevlerini, etimolojik serüvenini, düşünsel kimliğini, öbür yandan sözcüğün kavramının bütün kapsamını ve öznel çağrışımları anımsatabilir, nesnenin(alımlayıcı) belleğinde yoklanabilir. Bir anda bütün bunlar olabilir. Sonra bellek (isterseniz beyin deyin) seçiciliğini kullanarak elbette öznel seçiciliğiyle içlerinden birine karar verir... Şimdiye dek düşündüklerimizin, anımsadıklarımızın bir özeti sayılabilecek bu iki cümleyi şöyle örnekleyebiliriz sanıyorum: Nefret sözü, sözcük

olarak nefretin kendisi değil, onun gibi yüzdeki anlatım da nefretin kendisi değil bu duygunun. Birbirlerini destekleseler bile değil, olamazlar. İngilizce bilmeyen biri için "Hate" neyse nefret odur. Yüzün bu duyguyu dışavurma çabası bundan fazla birşey değil. Ama sözcüklerde oldukça donuk duran kavram, ortama ve duyguya değerine göre etkinlik kazanır, ancak eylem gösteren beyindir. Nesnesi için de böyledir. Ne yaparsa nesne kendi kendine yapar. Sözcük onun kulağı, beyni, daha sonra öteki organları için bir im, bir komut olur. İşte o zaman söz bir aracı olmaktan çıkıp nesnesinin beyininde yeniden özneye dönüşür. Daha doğrusu bu nesnesinin özneye dönüşümüdür. Sözcüklerin öznel katkılarıyla yeni yan anlamlar edinmesi böyle olur. Gelgör ki bu özelliğimiz bazen de önyargıyı seçer, tabii buna önyargı denirse... Erkek sözcüğü çoğu zaman insan cinsiyetini aşar anlam olarak, mertlik, katılık, dayanıklılık, yiğitlik, dürüstlük, koruyuculuk, üstünlük içerikleri edinir. Bunun dışında, hatta Fransızca'daki, Kürtçe'deki gibi dışı, eril sözcüklerin Türkçe'de olmamasının da dışında bazı sözcükleri böyle görme/algılama eğilimi sözkonusudur. Doğurganlık işlevi olan kavramlar ya da bu kavramın çağrışımını yaratan kimi sözcükleri içten içe dışı sayma anlayışımız vardır, gizli bir anlayışımız. Yasanın yurt'un, vatan'ın önüne anayı getirmemiz bu nedenledir. Öfkelenmenin anlamdaşı babalanmak, babaları tutmak deyimleri bu kavramın erilliğine ilişkin bir kavranışın göstergesidir. Kimi sözcükler de nedensiz olarak dışı ya da eril görülürler. Örneğin, kartal, şahin, atmaca böylece erkek, çiçekler dışıdırler. Bunlar ve benzerleri genel koşullanmalarımıza bağlı, bir başka biçimde de dilin varoluşuna ilişkin olarak böyledir, ama kişilere göre de sözcüklerin dışı ya da eril kavranışı sözkonusudur. Sözcüklerin bu algılanışları da katılır anlamlarına söyleyende ve dinleyende. İşitim imgesinen sekiz yöne göndermesinden biridir bu. Yani insan yüzünden, cinsiyet yönünden de geri kalmaz sözcükler.

Aragon'un şairleri mi maniler mi demek gibi olacak ama, Buda heykellerinin dili mi daha keskin ve sarsıcıdır Rodin'inkiler mi? İkisi de suskun marjinaldir, a-narsist suskunluktur. Susmanın derinliğini ve korkunçluğunu anımsatırlar. Örneğin Sekizinci Henri'nin aleyhinde konuşmasından daha tehlikeli bulduğu Thomas Moore'un susmasını, af dilemek yerine ateşe atılmayı yeğleyen öncü Kathar Bertrana Marty'nin suskunluğunu. Söz ne der böylesi anlarda? Ne derse aczini söyler. Çünkü hiçbir sözcük bu kadar donuk olamaz; böylesine üşütemez insanı ama yüzün mü sözün mü hanesine yazmalı suskunluğun bu etkin göstergesini? Sözün.. bu Nirvanası, bu trans durumu, ölüm orucu gibi savunma tanımaz bir silah olarak yüz-süz de şiddete dönüşebilir.

Kimi zaman söz yüzü bırakır anlatımı ya da yüz söze, "Sen dur, ben konuşuyorum." der. Bu, yüzün, sözün gücünü aştığı zamandır. Onun gibi hiçbir zaman bir yüz ne söyler, tıkm olarak anlatamayız. Anlatamayız çünkü yüzel (ya da yüzsel deyin) dil ile sözel dil iki ayrı duyumun, iki ayrı duyumsamanın, iki ayrı algılamının iki ayrı beyin lobunda anlamlandırılması, değerlendirilmesi, dillendirilmesidir. Bu loblar yapı bakımından birbirinin aynı olan aygıtlar olsalar da solda sözel uyarıların, sağda görsel uyarıların algılanıp değerlendirildiğinden hiçbir zaman bir sözle bir yüzün (anlamlarının kapsamı bakımından) örtüşeceklerine gü-

venemeyiz. Algılananın işitim ve görsel imgesi ve anlatımı özdeş olamaz. Bunun böyle oluşu algı kaynağının titreşim ve çizgi oluşunun da ötesinde aranabilir. Sözün beynimize nüfuz eden bir gizilgücü vardır. Bu belki de şairin lisan-ı hafı dediği gibi birşeydir. Görülmez duyulmaz, yalnızca etkisi duyumsanır. Benzer bir durum sözler için de geçerlidir aslında. Sözler de kısa, uzun, betimleyici veya anlatımcı anlamlar çağrışımlarla görsel tablo oluştururlar belleğimizde. Bunu isterseniz sözlerin işlevselliğine bağlayın, isterseniz yorumlamaya... Bir yüz, okumasını bilene yaşadığı bütün serüvenleri, deneyleri, deneyimleri, edimini, birikimini anlatabilir; hem de özgün, somut bir biçimde düşlerini, özelemlerini bile söyleyerek... Hangi toplumsal kesimden, hangi tarihsel dönemden geldiğini anlamak olasıdır yüzden; biçimbilime, moda sözbilimine yaslanmadan, jest ve mimik devinimleriyle de değil; bakışla güllüştürme, yüzdeki çizgilerin, deneyimlerin izleri olan çizgilerin oluşturduğu örgüyle... Alın çizgilerinin, göz çevresi çizgilerinin, her yaşamın kendinden kaynaklanan özgün biçimlenişleriyle felsefi bildirimlerde bulunabilir.

Bir sözcük tek başına bir yüzüdür madolyonun; görünen kısmıdır aysbergin; tarihi, etimolojisi, kökeni, alanı bile ulamı konmadan ruhsuz bir simgeye dönüşür. Öteki sözcüklerle çıktığı, çıkarıldığı zaman anlam genişlemesi, anlam kayması, anlam daralması, göndermeleri, çağrışımları yüz gibi sözcüğün yaşadığı macerayı anlatır. Kuşkusuz bütün bunları anlamaya katmak, konuşmayı ilgiyi yananamlara çekmekle varolan iki şiirin karşılaşmasına dönüştürmek olur ki sonuçta kişiler anlaşamamaktan yorgun düşerek suskunlaşırlar. Kuşkusuz konuşmada pratik yol izlenir; ama kişi bir sözcüğün birçok göndermesini bireşime katıyorsa ne yapacaksınız. Sözgelimi padişahların ağzına özgü gibi görülen "berxwedâr be" (berhudar ol) çoğu insan için bir teşekkür sözüdür yalnızca. Entelektüel bir Kürt için, ateşin koruyucusu ve koruduğu ol, anlamındaki ateşperestlik göndermesi de sözkonusu olabilir, yerine göre. Herbirinin birçok yananamı da olan kalem (Arap) kâr (Fars) ve akis (Yunan) sözcüklerinin koalisyonu kalemkârakis, bu üç dili de bilen biri için ne çok anlam çağrışımı yaratır? Buna kişisel deneyimi de eklerseniz içinden hiç çıkamazsınız işin. Gündelik bildirişim açısından en önemli yanı budur sözcüğün. Bundan da önemlisi sözcüğün söz katındaki anlamları, bağlantıları, çağrışımlarıdır. Orada daha anlaşılır ve kendine özgü bir tarihtir. Şiirde ise felsefeleri kıskırtır. Bu bağlamda alışılmış olanın, sözleşilmiş olanın da dışına çıkmak, artık aykırı bağdaştırmalar, bağlaşıklıklarla dil içinde Odysseus'un macerasına girişmek, işten bile değildir. Ama hep birşeyler anlatır söz, gündelik konuşmanın, bildirişmenin, iletişimin ötesinde kendi serüvenini fısıldar, elbette o sesi duyabilene... O ses, işte o ses, dünyanın dönüş sesidir; sözün ve anlamın diyalektiğidir. Onu en çok şairler, filozoflar ve belki bir de meczuplar duyabilir. Bu düzeyde farkedilebilir sözün evrensel portre olabilişi. Sözcükler toplumsal belleğimizdirler, dil alanındaki toplumsal sözleşmenin belgesidirler. Böylece algılamaya kalkışmış olacak ki genç Maksim Gorki, metafizik bir neden aramış okuduğu Tolstoy'un öykü kitabında, kağıdın, yazının, sözcüklerin, tümcelerin ötesinde bir varlık... Oysa olgunluğu ve sezgileri anlamın diyalektiğini fısıldıyormuş beynine o görülmeyen, gözardı edilen içeriğini, gücünü, söz katındaki sözcüğün...

İzmir'den:

Sevgi Yolu / Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

İnsanlar, Türkiye'de de ölür ve diğer ülkelerdekilerin tersine, kısa sürede unutulur

Hele hele yazarlar, ozanlar Ne denli iyi birer sanatçı da olsalar en fazla birkaç yıl anımsanırlar, sonra unutulmak üzere tozlu raflara kaldırılırlar

Yıllar sonra, onu anacak sadece birkaç dostu kalmıştır, o kadar

İşte ülkemizin bir elin parmakları kadar az sayıda olan en iyi ozanlarından Hasan Hüseyin Korkmazgil bu unutulma çarkının içinde eridi, gitti. Evet, kitaplarıyla yaşıyor Hasan Hüseyin, ama öldüğü günün yıl dönümünde onu şiirleriyle, yaptıklarıyla anacak üç-beş kişinin dışında kimse yoktu.

Bizim emekli sosyalist gazetemizin, 26 Şubat tarihli nüshasında neredeyse her çeşit haber vardı, ama Hasan Hüseyin'in ölüm yıldönümünden tek bir satırlık bile haber yoktu. Huysuz Virjin'le yapılan bir röportajın yanında Washington'daki bir kasiyerin prezervatif gafına, Brejnev'in hap bağımlısı olmasına, Trakya'nın ilk hayvan hastanesine, medyatik Tarkan'a dek her çeşit haber vardı. Ama yoktu, Hasan Hüseyin'in on bir yıl önce o gün öldüğüne dair küçücük bir haber yoktu.

"biliyorum
matarada su
torbada ekmek
ve kemerde kurşun değil şiir

ama yine de
matarasında suyu
torbasında ekmeği
ve kemerinde kurşunu kalmamışları
ayakta tutabilir"

Böylesine büyük bir ozanı ölüm yıldönümünde unutmak başışlanabilir bir ayıp değil.

Gel de ondan sonra, "Bu yıl hoşgörü yılı, herkese hoşgörüyle yaklaşalım" edebiyatına inan...

Müzik dünyasının Orhan Pamuk'u Tarkan'ı, ya da edebiyat dünyasının Tarkan'ı Orhan Pamuk'u pompalayanlar, Vitamin Grubunun deyişiyle "Şaşkın demokrat, yaşı kırkı aşkın demokrat"lar unutsalar bile, anımsayanlar da vardı Hasan Hüseyin'i. Örneğin adaşı Hasan Hüseyin Yalvaç.

Hasan Hüseyin Yalvaç, küçük boyutlu da olsa, bir kitap hazırladı, **Bu Bir Hasan Hüseyin Korkmazgil Kitabıdır** başlığıyla.

Kitapta Hasan Hüseyin'in iki şiiriyle birlikte Hasan Hüseyin için yazılmış şiirler, yazılar ve kısa anılar yer alıyor

H.H. Yalvaç, bir de **anma günü** düzenledi, İzmir'deki **Evrensel Kültür Merkezi**'nde. Çok ilginçtir bu

anma gününün de sözü edilmedi asil ve necip basınımda.

1 Mart'ta da A. Kadir aramızdan ayrıldı. Bu yazıyı 27 Şubatta yazdığım için bilmiyorum 1 Mart günü A. Kadir'in nasıl anımsanacağını

İzmir'de havalar ısındı. Sevgi yolu cıvı cıvı.. **İnsancıl** dostları da yalnız bırakmıyor bu sokağı. Palmiyelerin altında Hasan Hüseyinlerden, A. Kadirlerden, Süleyman Demirellere, Tansulara dek herkesten, "Türkiye ya pazartesi ya pazartesi kurtulacak"tan şiirlere dek her olaydan söz ediliyor.

Çanakkale'den Aydın'dan Muğla'dan ya da Milas'tan, Bodrum'dan geliyor **İnsancıl** dostları.

Kadir Savun'dan söz etti bir arkadaş. Üçbuçuk milyonluk emekli aylığıyla İstanbul'da, Cihangir'de bir kira evinde karısı ve kızıyla yaşıyormuş. Kimse yokmuş çevresinde.

1960'ları anımsıyorum. Türk sinemasının en sevilen birkaç oyuncusundan biriydi. Az emeği geçmemiştir, filmciliğimize. O yıllarda çevresi insanlarla doluydu O da yanına gelen herkese, ama herkese, yoksul ya da varlıklı ayrımı gütmeden aynı sevecenlikle yaklaşıyordu.

Bugün yalnız..

İbrahim Tatlıses, bir gece düzenlemiş Kadir Savun için. Salt Kadir İnanır gelmiş.

Tanrı gecinden versin, bir gün ölecek Kadir Savun. Kupon basını ya da 900'lü telefon televizyonları bir iki gün ondan söz edecek. Biraz ah'lanıp vah'lanacaklar, üç dört tane de filmi oynatacaklar

Sonra... Düzenin yeni yetmeleri "Vatan, Millet, Sakarya" ve "Allah, Muhammed, Kuran" şovlarıyla günlerini gün edecekler

Ondan sonra gel hoşgörüyle yaklaş kişilere ve kişilerin oluşturduğu düzene.

"Allah, Muhammed. " ve "Hoşgörü" deyince Ramazan günleri geçti gözlerimin önünden. Hani İslam dini hoşgörü diniydi? Öyle söylüyordu bizim tatlısu islamcıları. Oysa İstanbul'da oruç tutmayanlara saldırı düzenlediler, bir takım zıpzırlar Ajan-majan diyorlar bunlar için. Hadi canım sen de. Türkiye'nin bir çok yerinde olaylar oluyor. Örneğin heykeller kaldırılıyor Sokak adları değiştiriliyor. Ankara'nın belediye başkanı Kuran Kurslarına bedava su verirken, hastanelerin, okulların suyunu kesiyor, borçları var diye... Daha neler, neler Bunların hepsi mi ajan?

Herşeyi yozlaştırmakta, kokuşturmakta birebiriz. Türkiye'de islamcılar bir iktidara gelsinler, çok değil on yıl içinde Suudi Arabistan'da da, İran'da da dinsel değışiklikler olur

Hoşgörü.. Ölü ya da sağ olsun, değerlerini unutan bir toplumda ben hiçbir şeye hoşgörüyle yaklaşamıyorum, özetle.

34. Dünya Tiyatrolar Günü Bildirisi

Tiyatro, birbirinden farklı insanların, değişik algılamaları, sonuçta aynı doğrulara yöneldikleri sanatsal bir değişim yeridir. Sanatın değişmesi ve değiştirmesi gerekli olduğu an, insan yaşamı kendi başına bir sanat olur. Yaşam ile tiyatro aynı şeydir; çünkü yaşam tiyatro yoluyla yeni baştan yaratılır. Tiyatro, insanların ve toplumun kendini tanıması için en anlamlı sığınaktır. İnsanlar yaşamlarının birçok evresinde, karmaşa ve çatışmalar ortasında, tiyatroyu güvenlerini kazanacak, varlıklarını koruyacak bir araç olarak kabul etmişlerdir. Tiyatro her çağda olumsuzluklara direnen bir sanat olmuştur. Antik çağda tiranların zorbalıklarına, tüccarların açgözlülüklerine, Orta Çağ'da kanlı din savaşlarına, Rönesans'ta Engizisyonun işkenceci kardinallerine, düşüncüyü boğmaya çalışan kırıllarına, onsekizinci yüzyılda özgürlüklerini kısıtlayan hükümdarlara, insanları köleleştiren toprak ağalarına, ondokuzuncu yüzyılda işçileri ezenlere, kısır ahlak görüşlerine ve yirminci yüzyılda savaşlara, siyasal cinayetlere, yığınlar sömüren tröstlere, teröre, bilime ve sanata düşman olan fanatiklere karşı durmuştur. Çünkü tiyatro yığınların sanatıdır; onların çılgılığı, kahkahası onların düşüncesi ve duygusudur.

Bütün tiyatro türlerinde çoğu zaman farkedilmeyen, ama giderek büyüyen bir gücün varlığı hissedilir. Bu güç bazan şaşırtıcı, bazan yüreklendirici, bazan avutucu, bazan da insanı derinlemesine sarsan, incitici bir güçtür. Bakarsınız gözyaşlarını bir gülüşle artırır; bakarsınız açıkça söyleyemediğimiz gerçekleri alaylı gülmelerin ardına saklayarak yüreğe batan bir iğne gibi acıyla iz bırakır. Tiyatronun yaratıcı birlikteliğinin gizi, ufkunun, yani tiyatro olgusunun manevi görüşünün, seyircinin deney ve hayal ufkuyla kesiştiği anda tam anlamıyla çözülür. Her sanat yapıtı gibi, her oyun da genişliği ve sınırı içindeki yaratıcı kimliğini taşır. Dramatik yönden olduğu kadar, oyunculuk ve sahne plastiği yönünden de elde edilen bu ortak çalışmayla elde edilen ufuklar, temsil yoluyla seyirciyi de kapsayarak birlikteliğini büyütür. Seyirciyi, dünya görüşünde, mutlu olmasında ya da acı çekmesinde, bir anıya, imgelelele zenginleşmiş bir hayale ya da benzer büyüdü dünyalara götürür. Ama bunların tümü de gerçek yaşamın yansımalarıdır.

Bugün bizler yalnızca tehdit edilen yığınların içinde değil, aynı zamanda bizi birbirimize tıpatıp benzeten kalıplara dönüşme tehlikesiyle de karşı karşıyayız. Benliğimize derinlemesine etki eden bir tek boyutlulu-

ğun kısır döngüsü içine girdik. Özgün yaratıcılığın yerini sentetik üreticilik aldı. Toplum olarak sanat olaylarına daha az katılır olduk. Daha az kitap okuyoruz. İletişim kurmakta güçlük çekiyoruz, çünkü televizyonun buzlu camı önünde hipnoz durumundayız. Böylece, giderek birbirimize yabancılaşıyoruz, yaptıklarımıza, yarattıklarımıza katılma sevincini yitiriyoruz. Kısacası, yaratıcı varlık olma durumundaki üstünlüğümüzü kaybedip giderek yaşamı uzaktan seyrederek oluyoruz.

Bu "Hoşgörü Yılı"nda, hoşgörünün yerini dediğim dedikçi dar görüşlü baskıları aldı. Birbiriyle iletişim kuramayan insanların sağırılar sövüşmesi içinde, şiddet, en geçerli özellik haline geldi. Düşünceden ve sevgiden nasibini alamamış tahammülsüzler, nadir yetişen insanlarımızı öldürüyorlar.

İşte bu, insanın öz varlığını tehdit eden tehlikenin karşısında, tiyatronun insanları birleştirici, bir düşünce ve duyguya ortak etme gücü vardır. Bu güç her temsilde, oyun kişileri ve seyirci arasında geçen, işitilmeyen, farkedilmeyen bir iletişimle varolur. Tiyatro okul kadar önemlidir. Okul bilgiyi beceriyi artırırken, tiyatro da kafaları ve yürekleri eğitir. Ünlü sanat tarihçisi Herbert Read, *"Sanatın işlenmesi duyarlılığımızın eğitilmesidir ve bizler sanatsal bir hava içerisinde yetiştirilmediğimiz takdirde, bomboş bir ruhsal yaşamın, karmakanaşık bir sezgiselliğin ve dolayısıyla anlamsız ve tadsız bir dünyanın şiddetine ve suşuna itiliriz. Yaratma isteği olmayan bir yerde ölüm güdüsü oluşur ve bu da sonsuz bir yıkıcılığa götürür bizi,"* demektedir.

Sanatın, dolayısıyla tiyatronun amacı, insan dediğimiz idealin sağlıklı yaşamını sürdürmek içindir. Nükleer savaştan, çevre kirliliğinden ve bazı toplumların açlık sorunlarından birgün kurtulabiliriz. Ama boşlukta kalmış insanların çoğalmasıyla, başka deyişle ölüm içgüdüsünün yayılmasıyla yokolmaktan kurtulamayız. Sanatın sınırsız toprakları üzerinde, yarın, yeni bir dünya, daha mutlu bir dünya yaratılacaksa bunda tiyatronun rolü büyük olacaktır.

Yirmibirinci yüzyılda sanatın, yönetsel düzeysizliklerin üstünde, tüm politikaları aşmış, insanlığın gereksinimi olan birlikteliğin, sevgi ve dostluğun bir arenası olacağına ve bu arenada dil, din, ırk ve milliyet farkı gözetilmeyen evrensel bir dünya yaratılacağına inanıyorum.

27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü, yalnızca tiyatrocuların değil, insanlığın sevgi ve barış günüdür.

İncelik gösterdi, çağrılık (davetiye) gönderdi. Güzel-likler Evi Oyuncuları. **Evrensel Pezevenk Para** adlı oyunu oynuyorlar. **Olimpia Night Club**'ta...

Gittim, izledim. Katılamadım... Oysa katılımcı bir düşünsellikle kotarılmak istenmiş. Tüm imler(işaretler) katılımcılığı vurguluyordu. Ancak olmuyordu, olamı-yordu. Bir şeyler eksik ya da yanlıştı... Oyunun yazarı ve yönetmeni Haşmet Zeybek, son derece önem ver-diğim bir tiyatro sanatçısı. Karşı olduğum ya da pek önem vermediğim bir insanın sanatsal üretimi söz ko-nusu olsaydı, neredeyse "önyargılı" giderdim izleme-ye... Ancak **Alpagut Olayı, Irgat, Düşün ya da Davul** gibi görkemli oyunların yazarı olunca karşımdaki, çok dikkatli olmak gerekiyordu. Üstüne üstlük Marksçı dünya görüşüne iye (sahip) ve son derece bilimsel bil-gi yüklü bir insan Haşmet Zeybek.

Gelgelelim **Evrensel Pezevenk Para**, tiyatronun ruhunu inciten bir biçimle "sergileniyor". Kanıksan-mış ve neredeyse kutsanmış bir anlatımla "tiyatro de-diğin nedir ki, iki kalas bir heves" değil artık. Ya da öy-le olmamalı. Üç-beş deneyimsiz, özenci (amatör) in-sanın biraraya gelip, içsel sıkıntılarını dışsallaştırmak istemiyle devinmeleri değildir tiyatro... Bu arada dene-yim kavramını salt "piyasa tecrübesi" anlamında almı-yorum. Daha çok bilimsel ve deneysel deneyim beni il-gilendiren... Oyuncuları tek tek ele aldığımızda, bir ço-ğunun "başarılı" olduğunu vurgulamak zorunda kalırız. Örnekse; Nihat Oktay, Mehmet Atak, Hakan Aslan, Yaşar Özdemir, Funda Ersin oldukça göz dolduruyor. Diğer emekçilerin katkıları da önemli...

Oyun metnine gelince, Haşmet Zeybek "külliyyatı"nı aşamamış, yer yer gerisine düşmüş bir metin. Zaman zaman "gereksiz ajitasyon" kokuyor. Herşeye karşın, Türkiye'de yazılan oyunları içerik ve biçim olarak zorlayan bir çalışma. Özellikle "tartışma" süreçlerinde oldukça olumlu... Ancak; yönetmen Zeybek, yazar Zeybek'in gerisinde kalmış. Üstüne üstlük oyuncuların uyumsuzluğu da eklenince üretime, ortaya sarmala-yan bir oyun çıkamıyor. Yazar Zeybek'in düşünün, dü-şüncesini algılamakta zorlanan bir yapıda devinen oyuncular, yönetmenin istemlerine yanıt veremiyorlar. Ortaya güzelduyusal (estetik) düzlemi düşük bir yapıt çıkıyor. Zeybek'in bir zamanlar çokça kafa yorduğu "Gazete Tiyatro" anlayışına yakın, daha çok "gazete boyutu" ağır basan bir izlenmeye tabi tutuluyoruz...

Oysa yaklaşık yirmi yıl önce **Bayrampaşa Şehir Tiyatrosu**'nda izlediğim **Düşün ya da Davul**'un tadı hala damağımda. Bir işçi gettosu olan Bayrampaşa'da yaşayan ben, (ilkokul mezunu olmama karşın) sanatta bir yerlere geldimse, bunda Haşmet Zeybek'in yapıtları-nın büyük bir payı vardır. Yadsıyamam.

Gala gecesi Haşmet Zeybek'in kısa konuşmasında değindiği en önemli öge olan "mesleküstü tiyatro" an-layışına sonuna dek katılıyor ve yıllardır ben de uygu-

lamaya çalışıyorum. Uygulanması son derece zor ve yaralayıcı olmasına karşın, "devrimci tiyatro" yapma-nın imazsa olmaz koşulu "mesleküstü tiyatro"dur: Ya-şamlarını sürdürmek için "başka işler" yapan insanlar, özgür zamanlarında da tiyatro yaparlar... Ekonomik olarak "özgür" olduklarından, tiyatro uzamında istenç-leri doğrultusunda devinirler. Hiçbir güç onları "zorla-yamaz". İstençleri doğrultusunda devindiklerinden ötü-rü, yaratımları daha varıl ve dönüştürücü olur...

İyiniyet olarak yaklaştığımız bu olguya, somut ya-şamda ne denli yanıtlar alacağız? Alabilecek miyiz? Salt niyetle işler yürümüyor. Somut yaşamın akışı, her zaman bizim istediğimiz yönde ol(a)muyor. Özel-likle konu tiyatro olunca, bir çok etmen işin içine girip, düşlerimizin yoksanmasına neden oluyor.

Malumunuz; tiyatro, salt "oyuncu insan"la örgütle-nemiyor. Yazar, yönetmen, ışıkçı, sesçi, fısıldayıcı, giysici, çevre tasarımcısı, nesneler ve en önemlisi uzamla birlikte kotarılıyor. Tüm bu oluşmalardan son-ra (ve koşut olarak) katılımcı gerekiyor. Katılımcının "hedef kitle" denilen kesitinin iyi tasarlanması gere-kiyor. Bu tasarlama için de adeta mühendis gibi he-saplamalarda bulunmak gerekiyor. Müslüman mahal-lesinde salyangoz satılamayacağı gibi, burjuvazinin sızlamayın vicdanına seslenerek devrimci dönüşü sağlayamayız.

Sigara dumanlarının aydınlık olmayan eşliğinde, bir pavyon uzamına yerleşen lümpen-küçükburjuvala-rın dönüşme gereksinimi var mı? Onların dönüşümü gerekir mi? Dönüştürebilecek "gücümüz" var mı? So-ruları uzatmak olası... Ancak benim kuşkuvarım var. Malumunuz kral, kendisini eleştirilmesi için soyтары tu-tarmış... Acaba "proleterya bilinci"ni küçükburjuvalara ve biraz daha büyükburjuvalara taşımamız olası ve gerekli mi? Özellikle yazarlığına saygı duyduğum Haşmet Zeybek'in "göstergeleri"ni ben algılayabildiği-mi söyleyemem. Bunun da tek bir nedeni vardı: Uza-mın elverişli olmaması, oyun oynanmasına aykırı ol-ması. Ben izlediğim gece yandaki masadakiler sürekli konuştuklarından, salonun tümünün sigara içmesin-den, garsonların kahve servisi yapmalarından, ışığın yetersizliğinden, müzik aygıtlarının parazit yapmasın-dan. Ötörü "mesajı" tam anlamıyla algılayamadım. Tiyatronun Türkçe karşılığı görmük (görmekten gelir) olduğundan olsa gerek, sigara dumanı nedeniyle sürekli gözlerimi kapatmak zorunda olduğumdan, ve radyo-tiyatrolarını hiç sevmemişimden algılayamadım.

Bir dostun ve çok önem verdiğim bir tiyatro sanatçısının hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunmak can sıkıcı bir durum. Öncelikle benim can-ım çok sıkıldı eleştiri yazısını yazarken... Ne yap-a-lım: Dost acı söyler.

Her şeye karşın, gidip izlenmesi ve üzerinde üzerinde düşünülmesi gereken bir sahneleme.

Bir Oyunun Düşündürdükleri

Rona TOPÇUOĞLU

Son büyük yürüyüş; Uzun Memet'ten gümüş maden işçisinin Anadolu topraklarındaki tarihsel sürecini anlatan ve 4 Ocak 1991 Zonguldak-Ankara yürüyüşü ile kucaklaşan belgesel bir oyun. Ankara'da profesyonel üç tiyatro topluluğu (**Can Şenliği Oyuncuları, Ankara Sanatevi Tiyatrosu, Phylaks Oyuncuları**) biraraya gelerek ortak üretim sürecine girmişler. Oyunu Adem Atar yazmış, **Can Şenliği Oyuncuları** sahneye koymuş, yapım **Ankara Sanatevi Tiyatrosu**'na ait. Oyuna **Genel Maden İş Sendikası** ve dalarla **Mağma Sanat Hareketi** katkıda bulunmuş.

Oyuna gerek öz, gerek biçim olarak yaklaştığımızda oyunun, siyasal amaçlı bir tiyatro yaşantısı olduğunu görüyoruz. Bunu açımlayalım.

Siyasal amaçlı tiyatro düşüncesi, marksist felsefenin tarihsel maddecilik ilkesine dayanır ve tiyatroyu sınıf savaşımında bir araç olarak görür. Bu, tiyatroya siyasal yaşamda bir işlev yükler. Bu işlev insanın kendini ve dünyayı değiştirme yetisini betimler. İzleyici, kendini, çevresini yeni bir gözle görüp, gerçekleri doğru algılar. Kendinden saklanmış, örtülmüş gerçekleri belgeler; film, hoparlörden verilen konuşmalar, fotoğraflar, istatistik bilgilerle tanır. Burada başarının yolu yaşamın bir yönünü doğru algılanacak biçimde, açık ve yalın göstermekten... sunmaktan geçer. Olaylar simultane (eş zamanlı) düzenle, kalın çizgili tipler aracılığıyla (iyi-kötü) yalın bir durum içinde verilir. İnce duygulara, psikolojik betimlemelere girilmez. Yaşam tarihsel maddecilik açısından yeniden yorumlanır. Seyirci gerçeğin taklidi ile değil, gerçeğin kendisi ile karşı karşıya gelecektir.

Bu açıklamadan sonra tekrar oyuna dönelim. Başta dediğimiz gibi, oyun maden işçisinin Anadolu topraklarında ortaya çıkan ve günümüze kadarki süreci ele alınırken emek-ürün ilişkisi, sömürü çarkı karşısındaki tepkisi, maden işçisinin ilk örgütlenmesi, yaşam biçimleri, ilişkileri, karşılaştıkları güçlükler tarihselleştirerek veriyor. Bunu yaparken yukarda açıkladığımız tüm unsurları gözetiyor. 4 Ocak 1991 Zonguldak-Ankara yürüyüşü sırasında verilen bir molla anında yürüyüşçü işçilerden Haydar'ın düşü ile başlayan oyun, Son Büyük Yürüyüş(Sosyalizm) çağrısıyla sonuçlanır.

Günümüzün verili durumu içinde oyun çok sı-

cak bir ilişki kurmaktadır yaşamla. İşten atılmanın alabildiğine yoğunlaştırıldığı, özelleştirme adına ülkenin pazara sunulduğu böylesi bir dönemde, işçi sınıfının toplumsal bellek kaybından kendini kurtarmasının gerekliliği vurgulanmak isteniyor. Tam da bu noktada akla gelen soru şudur: İşçi sınıfı kendini bu tarihsel süreç içinde nereye koyuyor? Yaşamı biraz daha iyi koşullar içinde bekletmeye mi alacak... yoksa emeğinin karşılığında yöneten de kendisi mi olacaktır. Oyunun uzun aralarla oynanması, sendikalara gönderilen biletlerin büyük bir çoğunluğunun geri dönmesi yani bir anlamda işçi sınıfıyla oyunun buluşması sorularımı doğrular konumda.

İşçi sınıfı insanlık tarihi içersinde hep emeğin sömürülmesi ile karşı karşıya kalmış, egemenlerin baskı araçları karşısında "hak arama" bilincinden yer yer uzaklaşmıştır. Oyunun içinde yeralan ajit-prop yönelimlere seyircinin sıcak yaklaşımı, duygu boşaltımı dışında nereye göndermiştir... bunu metni, yorumlanışı yanında seyircinin tarih bilincinde de yoklamak doğru sanıyorum. Dört yıl öncesine dönüp baktığımızda özelde maden işçisinin, genelde işçi sınıfının sorunlarının daha da büyüyerek günümüze ulaştığını görüyoruz. İşte şimdi tiyatro yaşantısı için de bir bellek tazaleme olgusu kendisini göstermektedir. Oyun bu anlamıyla önemli bir misyon yükleniyor.

Oyunun birinci perdesi, geçmiş günümüze taşıran, ikinci perdesi günümüz Türkiye'sinde işçi sınıfının konumunu, sendikaların, sendika patronlarının, sistemle uzlaşan yanını yeterince vermiyor. Bu bağlamda sendikaların tavrına yeterli eleştiri gelmiyor. Oyunun sonunda Haydar'ın: "...Başkan, aradan 20 yıl geçse bile Emin Efendi gibi lokomotif kornaları ile selamlanır ya da selamlanmaz..." sözü bunu doğruluyor. Bu konuda son söz tabii ki izleyicindir. Ancak bu yazının sahibi yazdığından sorumlu olduğunun bilincindedir.

Son Büyük Yürüyüş, prömiyerini 7 Ocak 1995 cumartesi günü Zonguldak'ta, galasını 10 Şubat'ta Ankara'da gerçekleştirdi. Anadolu turnesi ile işçi sınıfıyla ve yolarkadaşlarıyla kucaklaşmak için oyun şu anda turnede. İşçi sınıfı ve yol arkadaşları onları yalnız bırakmadığı sürece oyun devam edecektir.

Amatör Bir Tiyatro:Tiyatro Direnç

Bir Özeleştirir:

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde sergilenmek üzere Zeytinburnu Halkevi'nin yeni tiyatro grubu olarak bir oyun hazırlıyorduk. Kendimize **Tiyatro Direnç** adını vermiştik ve ilk oyunumuzda bizi tanıtan bir yazı hazırlayıp dağıtma kararı aldık. Bu amaçla hazırladığımız yazıyı teknik olanaklarımız olmadığından el yazısı ile yazıp çoğalttık. Bir **İnsancıl** okuru olduğumuzdan tanıtım yazımızdan bir tane de **İnsancıl**'a getirdik. Yazıyı okuyan Gündoğdu'nun ilk tepkisi neden el yazısı ile yazıldığına idi. Cevap olarak teknik olanaksızlıkları öne sürünce bize, **İnsancıl** ne güne duruyor, dedi, bu kağıdı bilgisayarımızdan çıkarabiliriz. Bu neden aklınıza gelmedi, diye sordu. Yanıt veremedik. Bizi sistemin diliyle düşünmekle suçladı. Evet, hiç aklımıza gelmemiştir **İnsancıl**. Oysa o herhangi bir sanat dergisi değildir ve bu yüzden **İnsancıl** okurları da herhangi bir sanat dergisi okuru gibi olmamalı, **İnsancıl**'ı sahiplenmelidir. **İnsancıl** yazarlar okur arasındaki ayrımı kaldırmayı amaçlayan bir dergi. Yani **İnsancıl** bütün olanaklarıyla yazarın olduğu kadar okurundur da ve okur aynı zamanda yazar da olmalıdır. Bütün bunları bilmemize rağmen yanılmamız sistemin bize verdiği alışkanlıklardan bütünüyle sıyrılamadığımızı gösteriyor. Ama sistemin dilinden bütünüyle sıyrılmanın yoğun ve sürekli bir çaba gerektirdiğinin bilincindeyiz. Bu bilinçe yola çıktık ve yanlış yapmaktan korkmadan yürümeye devam edeceğiz.

TIYATRO DİRENÇ KİMDİR?

kimilerine göre ancak ölümü güzelleştirdik biz birer çılgın mıydık gerçekten, serseri bir rüzgar mıydık göğenniş meşeler kadar yakın mıydık bulutlara ve tarih upuzun bir hikaye miydi -öyle diyorlardı- bir işçi kıza söyledim bunları, yalandır, dedi

İnsan aykırılığıyla insan olmaya başladı. Taşı sivilrilmesi doğaya ihanetti. Evet, insan doğal olmamakla insanlaşmaya başladı. İşbölümü yaparak, dili yaratarak, ateşi, demiri bularak... Yani, varolana uymak yerine onu değiştirerek. Değiştirirken kendisi de değişti. Cinsel yasaklar koydu kendine, iradesiyle kör güdülerinin kölesi olmaktan kurtardı kendini. Tarih, insanın doğal olana karşı verdiği mücadele tarihidir. Tarihe yön verenler; köleliği kabullenmeyen köleler, serfliği reddeden serfler oldu. Spartaküsler Bedrettinler...

İnsan kafasındaki sorulara yanıt buldukça yeni sorulara ulaşıyordu. Dünya sürekli genişliyordu. Bir

zamanlar yeryüzü yalnızca ESKİDÜNYA'dan ibaret sayılırdı. Cebelitarık'ın ötesinde güneşi yutan korkunç dalgaların ve deniz canavarlarının olduğu, Afrika'nın güney kıyılarına gidilemeyeceği, oralarda sıcaktan dolayı hayat olmadığı söylenirdi. Ama serüvenci ve cesur denizciler insanlık için bir sır olan bu suları aşmış Hindistan'a ulaştılar ve dünyanın bilinenden çok daha büyük, çok daha farklı olduğunu gördüler. Sınırların sahte olduğunu gösterdiler.

Kopernik, Galile ve diğerleri Antik Yunan'ın yıldızlar göğüsüyle sınırlı yer merkezli küçük evrenlerini sarstılar. Evrenin Yunanlıların sandığı kadar küçük olmadığını, güneşin dünya çevresinde dönmeyeceğini göstererek çağlarının doğallığına karşı geldiler. Bruno bu uğurda savaştı ve yakılarak öldürüldü. Ortaçağ mahkemelerince. Çoğu zaman bir gerçeği kabul ettirmek bulmaktan daha zor oldu.

Bugün de sınırlar konuyor insana. Günü savunanlar verili olanı mutlaklaştırıyorlar. İnsan bencildir diyor bencilliği insanın doğası sayıyorlar. Savaşlar olmak zorundadır diyorlar. Tıpkı bir zamanlar dünyanın Cebelitarık'la, evrenin yıldızlar göğüsüyle sınırlanması gibi insanı bunlarla sınırlıyorlar. Oysa tarih sınırlara sığmıyor. Bugün uzayın derinliklerini inceliyoruz, makineler gelişiyor. Bu gelişim toplumsal hayatın sınırlarını da zorluyor. Ücretli köleler (işçiler) köleliklerini reddettikçe insan ilişkilerinde sınırlar aşılar yeni denizlere ulaşılacak.

Doğal olanlar, günü savunanlar köle sahiplerinin, feodal beylerin, burjuvaların ekmeğine yağ sürdüler, sürüyorlar. Ama değişim durmadı. Arasına birkaç kişi kalsalar da "mutluluk bile onlardan çok olsa" da direnenler hep vardı. Tarih onlar sayesinde bir oluş içinde devindi, deviniyor.

Tiyatro Direnç tüm bunları görerek yola çıktı ve her yerde varolan, holdingle, devlete sırtını dayayan birbirinin aynı tiyatrolardan ayrıldı. **Tiyatro Direnç** doğal olmamayı seçti. Henüz çıktığı yolun ilk metrelerinde belki Galile değil ama Galile'nin yanında, cesur denizcilerin "koca karını" gemilerinde... Bu tiyatro her türlü sömürüyü, baskıyı reddeder; eşitliği, özgürlüğü, kardeşliği savunan, sınıfsız ve sınırsız bir toplum savaşımı veren bir tiyatro. Bu tiyatro insana doğrular yüklemeyi değil, doğruya nasıl ulaşılacağını düşündürmeyi amaç bilmiştir. Yeni insana, yeni dünyaya özlem duyan, özlemine sarılmış bir **LANETLİDİR**.

"Bilmek lanetlenmektir; susmaksa ihanettir"

B. Brecht

Sanat ve Gösteri

İnsanlığın ilk dönemlerinde, bugün bizim sanat eseri olarak kabul ettiğimiz arkeolojik bulgular -o bulguları üreten için sanat kavramı henüz bilincinde ortaya çıkmış değildi- sayesinde, ilkel bilinç için "sanat" toplumsal hayatın vazgeçilmez kurumlarından biri olduğunu söyleyebiliyoruz. Daha sonra, sınıflı toplumlardaki işbölümü, sanatı ayrı bir uğraş alanı olarak belirlemesi, sanatın toplumdan kopuk ya da bağımsız olduğu anlamına gelmez. Sanat, ahlak gibi, toplumsal bilincin belirlediği, toplumsal kurumlardan biridir. Dolayısıyla, toplumsal ilişkilerin kendi döneminin sanatını belirleyeceği açıktır. Ancak Marx'ın şu vurgusunu da unutmamak gerekir: "Üretim yalnızca özne için nesne yaratmakla kalmaz; ama aynı zamanda, nesne için de bir özne yaratır." İnsanlar, kendi bilinçlerinin ortaya çıktığı sanat eserleri ürettiği gibi, bir sanat eseri de sanat duygusu olan ve o eserden haz alabilen bir kitle yaratabilir.

Sanatın değiştirici, dönüştürücü, eğitici yanından söz etmek hep sosyalistlerin misyonuymuş gibi göründü. Burjuva sanatçılar sanatın değiştiriciliğinden söz ettikleri zaman, hemen sorulacaktır: Sizin sanatınızın insanlar üzerinde nasıl bir etkisi oluyor? Değişimin olumsuz olduğu açık. Burjuva sanatı, insanları sistemle barışık yapıp, edilginleştiriyor. Kabul etsinler ya da etmesinler, burjuva sanatı da tüketicisini etkiliyor, değiştiriyor. **Yeni Hayat'** ın, okuyucularını olumsuz yönde etkilemediğini kim söyleyebilir. Hollywood filmlerinin milyonlarca insan üzerinde önemli bir etkisi olduğu, o filmlerinin tüketicisi olanlar dışındakilerce biliniyor. Hollywood filmlerinin, sürekli eğlenceden başka bir şey olmadığının öne çıkarılması, insanlar üzerindeki olumsuz etkisini gözlerden kaçırılmasına yarıyor.

Uzun boylu düşünmeye gerek duymadan, gösteri için, beceri sergilemek denebilir. Gösterinin, gösteri niteliği kazanabilmesi için herkesin yapamadığı becerileri sergilemek gereklidir. Herkes ata binebilir, ancak atın üzerinde ayakta durmak gösteri olabilir. Atın üzerinde ayakta durmak, atı daha iyi idare etmeyi sağlamaz; tersine zorlaştırır. O halde gösterilerin genel özelliklerinden biri olarak, gösterilerde sergilenen becerilerin,

gündelik hayatın yeniden üretimine doğrudan hiçbir katkısı yoktur, diyebiliriz.

Sanat, gösterinin kendisinden bir malzeme olarak yararlanabilir. Sözgelimi, tiyatro oyununda akrobasi hareketlerine yer verilebilir. Ancak gösterinin, sanatın önüne geçmemesi gerekir. İzleyici, oyuna eğer akrobasi hareketlerini görmeye gidiyorsa, burada sanat adına bir yanlışlık yapıyordur. Rıza Silahlıpoda buna örnektir. R. S. burnuyla piyano çalarak adını duyurdu. Burunla piyano çalmanın, piyano virtüözlüğünü ilerleteceğini, piyanodan daha güzel sesler çıkartacağını sanmıyorum. Tersine müzikaliteyi düşüreceği açık. Hangi alanda olursa olsun gösterinin, yapılan işe en ufak bir katkısı olamıyor. Seyirlikten başka bir amacı ve işlevi yoktur gösterinin.

Bir gösteri izleyen insanda hangi duygular uyanır, nasıl etkilenir? Genellikle gösterilerde tehlike unsurunun kullanılması seyirciyi heyecanlandırır. Bunun dışında seyircide hayranlık duygusu uyanır. Göstericinin sıradan insanın(seyircinin) yapamayacağı şeyleri yapması, seyircide, doğal olarak, hayranlık uyandırır. Hayranlığın dışında seyircide başka bir duygu ortaya çıkmasını beklemek, gösterinin sınırlarına taşmak demektir. Gösteriler, izleyicilerinde başka bir duygu uyandıramazlar. Sanat ise bir insanda olabilen bütün duygulanımları, izleyicisinde açığa çıkartabilir. Bu yüzden sanat, hayatın bütün alanlarını kapsayıp, değiştirici dönüştürücü olabiliyorken, gösteri sadece boş vakit geçirme nesnesi olmakla, işlevsiz ya da geriletici olabilir.

Hollywood Dünyasında Yeni Bir Şey Yok

Güneşin altında yeni bir şey olmadığını sanan Hollywood yapımcıları, daha önce iyi para kazandırmış olan filmleri taklit ederek hatta o filmlerin devamını çekerek popüler Hollywood filmlerini dünya sinemasında egemen olmasını sağlamışlardır. Hollywood varolan kapitalist toplumsal ilişkilerin de yardımıyla kendi filmlerinden hoşlanan bir seyirci kitleyi yaratmıştır. Nilgün Abisel, Hollywood filmlerinin starlara ve tür filmlerine dayandığını söylüyor. Tür filmleri, belirlenmiş belli kalıpları olan ve sürekli bunları tekrar eden, yeni bir şey söylemeyen ticari filmlerdir. Western,

gangster, polisiye, korku, müzikal vb. "Tür filmleri yinelenmelere dayanır ve kolay anlaşılırlar; soyut kavramları irdelemez, hakikatin sorgulanmasına yer vermezler Tür filmlerinin ortak özellikleri, 'benzersiz' olma kistasına uymaz."(Nilgün Abisel, Popüler Sine- ma ve Türler, s.13)

Sirk etkinlikleri, salt gösteriye dayanan bir yapıya sahiptir. Bu yüzden sadece gösterinin olduğu sirkte sanat yapıldığı iddiası boş bir iddiadır. Sirkte her zaman palyaçolar, ipte yürüyen cambazlar, trapezde sallanıp takla atanlar, şartlandırılmış hayvanlar olacaktır. Sirk gösterileri ile Hollywood filmlerinin birçok ortak özellikleri vardır. Sürekli kendi kalıplarını tekrarlarlar, eğlendirmekten, boş vakit geçirmekten başka bir işlevleri yokmuş gibi algılanırlar, gösteri anlayışına dayanırlar, sanatsal, toplumsal kaygıları yoktur.

Yıldız Savaşları, bilimkurgu türünün moda olmasını sağlamış, sinemada yeni bir dönem açmıştır. Özel efektler o dönem ağırlıklı olarak bilim kurgu filmlerinde kullanıldı. Seksenli yıllarda bilgisayarın sinema dünyasına girmesiyle, beyazperdede artık akla gelebilecek her türlü görüntü mümkündür. Özel efektler sadece bilimkurgu filmlerinde değil, diğer filmlerde de bolca kullanılmaya başlandı. Burada özel efekt deyince, bir patlamada ya da oyuncunun vurulmasında kullanılan efektlerden çok, gerçeklikten kopuk, hayal ürünü, yapay görüntüler yaratan efektleri kastediyorum. Özel efekt, teknolojiye sırtını dayamış beceri gösterisinden başka bir şey değildir.

Tüm zamanların en çok para kazandıran filmleri sırasıyla şunlar: **Jurassic Park**, **E.T.**, **Yıldız Savaşları**, **Terminator 2**. Bu dört filmin popüler Hollywood filmi olması dışında bir başka ortak özellikleri daha var: özel efektlerin dört filmde de önemli bir yeri olması. Buna raslantı demek zor. Bu durum, Hollywood sinemasının günümüzdeki ve gelecekteki yönelimini gösteriyor. Yani Hollywood sineması, artık bir **Sirk Sinemasıdır**. Artık, yüzlerce insanın tavuk gibi öldüğü "çok iyi" macera filmleri yapmak yetmiyor hasılat rekorları kırmak için. Hamuda kalkmış bir filden çok, efektlerle sağlanmış yapay görüntüler çağımız tüketim meraklısı insanına daha çekici geliyor. Seyircide açığa çıkarılan özel efekt merakı ve ilgisi, Hollywood filmlerini sirk gösterisi derkesine düşürmüştür. Teknolojinin hızla ilerlemesi, beyazperdedeki teknoloji gösterisinin imkanlarını artıracağından, özel efektler ileriki yıllarda daha da önemli olacaktır. Belki de oyuncuların çok özel efektleri hazırlayanlar starlaşacak ileriki yıllarda.

Tüm zamanların en çok para kazandıran **Jurassic Park** filmi **Sirk Sineması**nın en iyi örneklerindendir. **Jurassic Park** bir sinema filminden çok bir özel efekt gösterisidir. Basında çıkan bütün eleştirilerinde, reklamlarında filmin oyuncularından çok dinazorları üzerinde durulmuştur. Hatta -bu benim abartmam değil- filmin başrollerinde dinazorlar olduğu söyleniyordu. Gerçekten de öyleydi. Dinazorların görüldüğü sahneler, en az oyuncuların görüldüğü sahneler kadar vardı. Özel efektlerle canlandırılmış dinazorları görmek için sinemaya giden seyircinin kafası ile, sirkte top oynayan ayıları görmeye giden insanın kafası aynı çizgidedir artık. Seyirciyi çekmek için, gerçeğine uygun, canlıymış gibi görünen dinazorlardan başka filminde hiçbir şey olmayan yönetmenin kafası ile, ayıları şartlandırma ile top oynatarak para kazanan sirk pat-

ronun kafası yine aynı çizgide buluşuyor. Tiyatroda akrobasi hareketlerinin kullanılmasında yanlışlık olmadığı gibi, bir filmde özel efektlerin kullanılmasında da yanlışlık yok. Ama seyirci tiyatroya akrobasi hareketlerini görmek için gidiyorsa, iş sanatın sınırlarından çoktan çıkmıştır. Özel efekt görmek için sinemaya gidiyorsa, bu, sürekli endüstri olduğu söylenen ve sanatla endüstrinin güzel bir birlikteliği olarak sunulan Hollywood sinema endüstrisinin sonunda nereye vardığının göstergesidir. Endüstri ile sanatın farklı yapıları olduğu, kapitalist sanat endüstrisinde, sinemada olduğu gibi, sonunda endüstrinin baskın çıkıp sanatı boğacağı, tamamen sanat dışı bir yere geleceği bizim için açıkça görünüyor.

Bugün Hollywood'ta insansız filmler çekilip çekilemeyeceği tartışılıyor. **Jurassic Park**'ta görüldüğü gibi oyuncular, dinazorlar karşısında figüran durumuna düşmüşlerdir. Oyuncunun bir görüntüsünü alıp, diğer bütün görüntüleri istedikleri gibi o oyuncuya ihtiyaç duymadan oluşturulabiliyor. The Crow filminin çekimi sırasında Brandon Lee kaza sonucu öldüğü halde film, oyuncunun önceki görüntülerinin ve teknolojinin yardımıyla bitirilebilmiş olması, oyuncusuz filmlerin yapılabileceğini düşünenlere cesaret vermiştir. Üstelik, başrol oyuncunun ölmesi, filmin onsu bitirilmesi film için çok iyi reklam malzemesi olmuştur.

Sirk Sinemasının bir başka örneği, yeni gösterime giren(bu yazı yayımlandığı zaman artık eskimiş olur) **Maske**'de de **Jim Carrey**'in normal görüntülerinden yararlanarak istenilen her görüntü elde edilmiş. Her tarafı lastik gibi sünen, gözleri yerlerinden fırlayan, dili pabuç gibi sarkan, çenesi düşen bir adamın görüntüleri sayesinde belki onbininci kez ele alınan konu seyirci çekebiliyor. Film hakkındaki yazılarda, konudan çok, şemal olarak gözlerin yuvalarından fırladığı görüntülerin nasıl bilgisayar yardımıyla oluşturulduğu uzun uzun anlatılıyordu. Film **Sirk Sineması** olursa, eleştirisinin de bilim ve teknik dergilerinde çıkan yazılara benzemesi doğaldır. Sinema eleştirmenleri ilgi alanlarını bilgisayar yönünde genişletmezlerse, ileride işsiz kalabilirler!

Bir Hollywood filmine **Sirk Sineması** diyebilmemiz için ille de özel efektlerin kullanılması gerekmez. Kapitalizmde popüler sanatın en önemli işlevlerinden biri, kaçış alanı olmasıdır. Bu sistemin insanları, sanatı günlük hayatın sıkıntısından kurtulmak, rahatlamak için bir boşalma alanı olarak algılamaya başlamışlardır. Burjuva sanatı da bu amaca uygun şekillenmiştir. Sirk bir kaçış alanıdır. Sirkteki gösterilerin günlük hayatla hiçbir bağının olmaması, seyirciye hoş vakit geçirmekten başka bir amacının olmaması, onu sistem içinde bir kaçış alanı yapıyor. Aynı durum Hollywood filmleri için de geçerli. Hollywood filmlerinin günlük hayattan kopukmuş gibi görünmeleri (aslında görüldüğü gibi değil), seyircinin öyle algılaması, filmlerin mutlu sonla bitmesi, hoş vakit geçirmeye yönelik olması, onun kaçış alanı olmasının sonuçlarıdır. Hollywood filmlerine, sirk gibi bir kaçış alanı olduğundan, özel efektlerin kullanılmaması **Sirk Sineması** dememizi engellemez. Özüde aynı işe yaradıklarından, biçimsel farklılıkların pek önemi yok. Hollywood filmlerini savunanlar eğlence faktörünü öne sürüyorlar. O halde sinema sanatının sirkten ne farkı var? Eğlenceyse, sirk de onu iyi yapıyor.

Sessizliğin Ezdiği İnsanlar

Lütfiye AYDIN

Masamda günlerdir bir kitap duruyor. İki kez okuduğum halde nedense kalırp da yerine koya-madığım... Gösterişsiz, fakat çok güzel bir kapak: Mavi zemin üstünde siyah/beyaz bir İstanbul fotoğraflı. Beyoğlu'nda biri eşarplı, öteki açık saçları ondüleli iki genç kadınla onlara çiçek satmak için diller dökken bir adam. Bir de peşlerinden gelen, külhan gülüşlü gençten bir kasketli. (Sahi bir zamanlar kadınların kızların peşlerine düşülürdü, şimdilerde tam aksi mi oluyor ne?) Fonda ince ince işlenmiş Beyoğlu yapılarının bildik görüntüsü.

Kapağı kaldırıp da ilk sayfayla karşılaşınca oku özenle kurgulanmış bir atmosferle karşılaşıyor. Nice yokluğa, yoksunluğa, özleme, kuşatılmışlığa karşın titizlikle yaşanmış bir İstanbul'un aynı biçimde çizilmiş tablolarıyla, insanlarıyla yüzyüze geliyor. Kitap Selma Fındıklı'nın Nereye Yüreğim adlı ilk romanı.

"Haseki halkından ellerini çabuk tutamayanlar evlerine lokum, şeker götüremezler bu akşam. Babam dükkânı erkenden kapatır, yukarı çıkar. Annemi bir başına koymaz ilk akşamdan. Belki namaza durmuştur şimdi. Kolay kolay da kalkmaz seccadeden. Evimize sağ esen varabilelim diye bildiği tüm duaları okur."

Daha ilk sayfalarda okur bir ucundan giriyor romanın atmosferine. Nereye Yüreğim'i tanımlarken Ayla Kutlu şöyle diyor: "İletişimsizliği bireysel savaşımın gelgitlerini göğüslemek için hüznün soylu sessizliğine sığınan Cihan'ın çok etkili öyküsünü anlatıyor Selma Fındıklı." Bu yargıya bütünüyle katılıyorum. Belki de romanı en iyi özetleyen tanımlama bu; 'hüznün soylu sesizliği' Ancak sözüm ona sürekli kendini yargılayan, sorgulayan, çözümsüzlükte kıvranan; gelgelelim asla ete kemiğe bürünüp da etkili olamayan, yani hiçbir şeyi anlatamayan kimi romanların kahramanlarını düşününce, Cihan'ın suskunluğuyla bile çok şey anlattığını düşünüyorum. Bir yazınsal tadın hemen ardından o beklentimi ayırıyorum: Selma Fındıklı'dan yeni romanlar beklemenin tadını.

Kimi yazınsal ürünleri okuduktan sonra genellikle şu yargıya varırım: Anlatılanlar belki gerçek ama inandırıcı değil... Bazen de ki bana göre önemli bir başandır son derece fantastik bir konunun gayet inandırıcı biçimde anlatıldığını görüp coşkulanırım.

Nereye Yüreğim yazarının ayırıcı bir özelliği var. Gerçekçi bir konuyu alabildiğine inandırıcı bir

biçimde anlatabilmesi. Üstelik büyük bir incelikle, duyarlılığın tozunu kaçırmadan... Günümüz pek çok yaşlı hanımefendisinde Cihan'ın genç kızlığını, genç kadınlığını düşünmemizi, hatta o insanlara daha saygılı, daha sevecen yaklaşmamızı sağlıyor. Hangi coğrafyada yaşarsa yaşasın, kimliği hangi koşullarda biçimlenirse biçimlensin her kadında, hatta her yaşta kadında biraz

'Cihan'lık var diye düşündüm. Hele yazarın yaşamadığı bir dönemi ki bu olası değil zaten böyle-sine derinden kavrayıp başarıyla yorumlayabilmesi de ayrıca güzel.

Cihan'ın anlatısında bir bölüm şöyle: ".....Küçüğüm... Reşit Bey' in sözüydü. Ne çok bekledim mutlu olabilmek. Şimdi de ateş kapımızda. Bir ilkyaz babamı alıp götürmüştü, bu ilkyaz da her şeyi bitiriverirse... Radyo memleket saat ayarını veriyor. Dinlemeyeceğim ajansı... Güzel haberleri duymayıyorsam kötüler de dinlemek zorunda değilim. Sevinç istiyorum ben. Duyuyor musun beni küçüğüm? Sevinç..Kalkıp kapatacağım radyoyu."

Hep merak ederim yüzyılın başını, o dönemin günlük yaşamını, insanların... Kadınları niçin öyle derin kırılır?... Erkekler kadınlarını nasıl değerlendirir? İç dünyalarını yalnızca politik çalkantılar mı belirler erkeklerin? Ya iş yaşamlarında nelerle karşılaşır; bu durum evlerine nasıl yansır?

Peki **Nereye Yüreğim** neyi anlatıyor?

Bursa eşrafından "Koskoca Hukuku Şahane'yi bitirmiş Reşit Bey" Balkan Savaşı arifesine eşi Aliye Hanım'ı yitirmiştir. Artık alafrangalık devirdir. Arasıra İstanbul'a uğrar; şekercilik yapan Ali Rıza Bey'in kızı Cihan'la evlenir; Bursa'ya döner. İkinci eşi Cihan'ı da kendince sever. Ancak o dönemin egemen ahlâk ilişkileri, aile yapıları kimsenin kendisi olmasına izin vermez.

Kabaca böyle özetlenebilecek bir tema çevresinde oluşup gelişen olaylar... en önemlisi de insanların özellikle de kadınların duygusal dünyası...

Selma Fındıklı, geçmişini oldukça eskiye dayanan bir yaşamışlığı yer yer belgesel nitelikte, kimi zaman da çağdaş anlatı tekniklerine başvuruyla başarıyla anlatıyor. Özellikle de dönemin ayırıcı yanlarını atlamadan...

Arkasında büyük birikimler olduğunu sezdirenen çok başarılı bir ilk roman **Nereye Yüreğim**. Henüz anlatılacak bu kadar Cihan varken...

*Yoldaşlar, nasip olmazsa görmek o günü
Ölürsem kurtuluştan önce yani
alıp götürün
Anadoluda bir köy mezarlığına gömün beni.
Nazım HİKMET / 1953*

Üçünde de alabildiğine bir gariplik, bir çözülme üçü de çöktü bir diziyse. Mezartaşı önündeydiler sanki. Halbuki Sınırtası, üzerinde analarının adı yazılı Hayır, yurdun adı Kısaltılmış iki sözcük bir de numara:192

Bir adım sonra herşey, yurt ana, baba, çocuk herşey, dost, düşman, içerde ki suçsuz, dışardaki suçlu. yağmur gibi acısıyla, kurak gibi sevinciyle bunca yıl hepsi geride kalacaktı...Belki ilk olarak geriye bir göz atmak geldi akıllarına. Baktılar ki aşağılarda, ovalarda ta ötelede ayın altında Edirne...Biraz küskün... Selimiye'nin dört minaresi iki görünüyor Edirne ışıklı elleriyle gel mi der, dua mı eder, uğurlar olsun mu der, nasıl istersen böyle anla.

Birincisi.

"Biliyor musun şu anda ne geçiyor içimden?" dedi. Ses veren olmayınca kendisi ekledi. "Ayıplamayın ama elham okuyasım geliyor"

"Ayıplamam dedi ikincisi. Şiir okusan daha iyi."

"Elham gibi bütün şiirleri unuttum şu anda."

"Namık Kemal'den hatırla bir şey Fikret'ten, Akif'ten, Nazım'dan, Yahya Kemal'den de olur Vatancısı da, hümanizimcisi de komünisti de hepsi de büyük şair."

Birincisi Fikret'ten iki satırcık fısıldadı. Vatan ki öksüzler anası / yaşatırsak bir o yaşar

İkincisi kucakladı sınırtasını. Kızı niyetine, oğlu niyetine. Üçüncüsü eğilip toprağı öptü. Sonra Edirneye küskün bir el salladılar " Hoşçakal...Kaçarak ayrıldığımızdan ötürü darılma Edirne. Gün olup koşarak geliniz..." (Acı Lokma. Fahri Erдің.)

Dönemediler ne koşarak ne tirenle, ne uçakla, ne otobüsle gelemediler, bağırırsam işiteceksin dedikleri kadar yakın kardeş evlerinden. Bir gün umutla, sevinçle işıyan yurtlarına dönebilme arzularını yüreklerinde yıllar yılı ateş gibi yakarak, kavrula kavrula gelemediler ta ölümlerine kadar

Sonra askeri darbeler, sıkı yönetimler, ve fevkalade haller oniki martlar, oniki eylüller...onbinlerce vatandaşımızın, sadece özgürlük isteyen, barış isteyen, eklemek isteyen, doğru dürüst yaşam hakkı isteyen ve onları savunan aydınını gönüllü sürgünlere yollayan gene bizim vatanımızdan çıkan, gene bizimle birlikte aynı havayı soluyup yudum yudum içine çeken bu insanlar, neden kendi yurttaşına bu denli acımasız, bu denli zalimce davranır? Varsan baksan o haklıdır, gene en büyük vatansever odur, yurdun Âli menfaatlerini korumakla görevlidirler kendilerince... vah benim köse sakalım vah...

Onlar, yani Fahri Erдің, yani Tuğrul Deliorman, yani Ziya Yamaç... Koşarak mı gittiler bunca sevdikle-

ri yurtlarını, bunca sevdikleri çocuğunu çocuğunu bırakıp o SINIR taşını öpe öpe...Hem de bir yıl önce ünlü yazarımız Sabahaddin Ali'nin bir provakasyonla Kırklareli dağlarında öldürülmüş olarak bulunan cesedinin üzerinden bir yıl sonra uzun anlatmaya ne gerek var? Bunca tehlike içinde, ölümü göze ala ala, o korkunç düzenden yani hakim sınıfların düzenlerinden yürekleri parçalana parçalana, kolları, ayakları, elleri, tırnakları yurdunun bu tarafına takılmış ağaçların dallarında asıl dura dura...ve ağlaya ağlaya...

Oradaki, Nazım'ın "Gurbetlik zor zanat" dediği çileleri çeke çeke...Bir taş ilerisindeki yurdunun rüzgarından, havasından, insanından, kötüsünden, kentlisinden, suyundan, toprağından haber bekleye bekleye...tüm bunları Fahri Erдің **Kardeş Evi** romanında anlatıyordu sonraları...Hapishanede bu denli dost, arkadaş, yoldaş olmamıza karşın ondan, onlardan bir türlü haber alamıyordum. Ancak oraya giden yazar arkadaşlar haber getiriyor, ufacak bir şişe şarap, geliyordu selamlar yüklü. onların maceralarını ancak orada yazdığı kitaplarından öğreniyor, bir de radyoda ki konuşmalarından sesini işitebiliyordum.

O sıralar, **Balkan Yazarlar Birliği**'yle karşılıklı **Türkiye Yazarlar Sendikası** arasında da anlaşma olmuştu. Özellikle **Bulgar Yazarlar Birliği** ile bu iş iyi işliyordu. Birçok arkadaş Moskova'ya, Bakü'ye, ve diğer yerlere gidiyordu. O sıralarda sendikamızın kongresi vardı. 1979 da...genel kurula. Fahri Erдің, Nazım Hikmet gibi, Mehmet Zekeriya gibi dışarda kalmış yazarlarımızın sendikamıza onur üyeliklerinin yapılması için genel kurulda bir önerge verdim. Genellikle bu girişimim çok olumlu karşılandı, büyük onay aldı. Ancak Aziz Nesin uzun uzun konuşarak bu önergeye karşı çıktı" Efendim, onlar herhangi bir sıkıştırma, işlerinden atılıp işsiz bırakılmaya, teröre maruz kalmadılar. Kendiliğinden keyfi olarak gittiler. Bu yüzden onların onur üyeliğine alınmasını onaylamıyorum. Sonra eğer onları alırsak, Mehmet Emni, Mehmet Akif'i de almak gerekir diyerek önergeye karşı çıktı... O zaman divan başkanı sayın Orhan Apaydı. Divan başkan yardımcısı da Demir Özlü...Ben önergemide divan başkanlığına sunduğumda biraz daha imza gerekiyormuş bir maddesini değiştirmek için tüzüğün. Oysa benim önergem dopdoluydu. Ömer Faruk Toprak,A. Kadir, Şükran Yurdakul, Erdal Öz... vd. Önergeyi bana verince imza için Apaydın, arkamdan Erdal Öz kaptı, önergenin hiçbir yanı beyaz kalmamacasına silme imzayla dolmuştu... Erdal Öz'ün verdiği önergeyi yeniden divan başkanlığına verdim. Fahri Erдің'in onur üyeliğine kabulü için genel kurula teklifim sunuldu. Kabul edenler deyince silme eller havaya

kalktı, ortalıkta bir sevinç dalgası yandı tutuştu... "etmeyenler?" yok... "Oy çoğunluğuyla kabul edilmiştir" muştusunu verdi sevgili Orhan Apaydın... Tabii Aziz Nesin durakaldı, ilk defa böyle bir yenilgiyle karşı karşıya kalınca... Neden karşı çıktığını yıllar sonra Kemal Özer'den öğrendim. Dış TKP'ye onun hakkında iyi olmayan raporlar vermiş, birisi. O da Fahri'den şüphelenmiş, onun için karşı çıkmış Fahri'nin üyeliğine...

Fahri Erdinç'in TYS'ye alınması onu bilemediğimiz kadar sevindirmiş, benim bu zaferimi Demirtaş Ceyhun kardeşimizin yayınladığı Edebiyat Cephesi Dergisi de bir ziyafet çeker gibi Fahri'nin onur üyeliğini büyük puntolarla kutlamıştı. Bunun üzerine Fahri yıllardır beklediği bu muştuyu alır almaz şu şiiri yazıp göndermişti Edebiyat Cephesine.

DUYGULARIM

Bu kaçınıcı bahar uzakta
Çoktan yetmez oldu parmakla sayım
burnumda oralardan kokular
anlatmaya dil yetiremem.

Bak birşey söyleyeyimde yeri gelmişken
Sen artık ötesine kendin pay biç
Ülkemin göğünü taşıdım hep tepemde
Yıllardır her nereye gittiysem
kendi toprağın değilse gelgelelim bastığın
yeryüzü yoksa altında yani
mavisikle'de gökyüzü hiç
ben onu bunu bilmem.

Kokular mı dedim
İşte yine köyümede
ve berber mehmedin hasır iskemlesindeyim
Sanki demin almışta ayva tüyü sakalımı
Artık nasırlı avucunun içinde çenem
burnumda en ucuz kolonyanın kokusu
ve yüzümde yanık talazı kör usturanın
esrik miyim ayık mıyım söyleyemem.

Belki çok var daha ortalığın ışımasına
İşitmek için yeterince yandık mı
insandan daha önce gelse bile ateşböceği
Nazım'dan da bir şey var onda bence
ve bir kıvılcım kadar da Kerem.

Ve ortalık daha ışısin ışımasını
oralara bir bahar üstü gelirim
işim başımdan aşkın olacak olmasına
elim değmeyecek belki değmesine
ama böyle baygın kokularla çiçekteyse içdeler
ve tüfek yağlamaktaysalar candarmalar
belle ki kız kaçırma zamanıdır.
ve eğer bir gün ben de su içerken öldürülmezsem
hiç bakmadan artık altmışlara vardığımızı
punduna getirdim belle kadını
kaçırdım belle çeşmeden seni bidenem.

Fahri Erdinç
15 Nisan 1979

Aynı yılın bir sonbahar mevsiminde Edime'nin taştan köprülerini, minarelerini, gökyüzüne ulaşan mimar Sinan'ın kubbelerini seyrede seyrede varabildik sonunda Sofya'ya... Memleket dolusu kucaklaşmalar, selam-

lar... hüzünlü yüzü otuzbeş yıldır göremediğim Fahri'nin... çok zorluş gurbetlik diyor için için yüreği... besbelli... nasıl seviniyor, nasıl çırpınıyor bizleri ağırlamak için... sanki doğduğu evinde konuk ediyor bizleri... yurdundan bir esin, bir yudum su, bir tutam hava ve göremediği dostlarından, kasabasından, mahallesinden, ölü babasından, amcasından, kardeşinden, yeğenlerinden... taşından toprağından... hani şöyle bir el sallasa her yana ulaşabileceğini sandığı, ne varsa hasret kaldığı hepsine, herşeye doyarsa sarıldığı gibi sarılıyor bizlere...

"Haydi kalkalım, uçak biletlerimizin saati yaklaşıyor, Ama ondan evvel bir yemek yiyelim de sonra gidelim. Sonra bana, beni aç bıraktın diye dünyayı başıma yıkarsın." diye şakası. Biraz kederimizi unuttur gibi oluyoruz.

Bulgar Yazarlar Birliğinin lokalinden yemekhanesine iniyoruz. Sofralar tertemiz. Ben hemen şart koyuyorum Fahri'ye "Aman bana domuz eti yedirtme. Çünkü inancına ters düşer, sonra memleketime gidecem. "Gene gülüşüyoruz. Hemen ahçıya gidip tembihliyor... Biraz sonra önüme nefis bir pırzola geliyor Afiyetle yedikten sonra Fahri gene kıs kıs gülmeye başlıyor... Nedir oğlum bu neşenin sebebi diye soruyorum. "Anlamadın mı? Neyi diye sorduğumda "Oğlum senin tadı damağında kalan pırzola enfes bir domuz etiydi, farkına varmadın değil mi?" böylece şakalar, ufak ufak yarenlikler özlemlerimizi, yutkuna yutkuna içimizi kasıp kavuran yurt hasretini hafifletir gibi oluyordu... Gene de benim, onun ki gibi gözlerim yaşıyordu... Fahri çok çekmişti. İlk kitabı **Şen Olasın Halep Şehri** yayınladığı zaman eşi kitabı açıp bakmadığı gibi paket paket eve getirdiği kitabını ortalıkta ayakbağı oluyor diye kaldırıp kömürlüğe atmıştı... bu ve bunun gibi densizliklere bir türlü tahammül edememişti Fahri... Zaten çok zor şartlar altında çocukluğunu yaşamış, kardeşinin (büyüğü) bitiremeden öldüğü **Balıkesir Öğretmen Okulu**'na girmişti. Orada Esat Adil Müstecaplı, Abdülbaki Gölpınarlı, Kafkaslı Gaffar Güney... arkadaşlarıydı. Bunlardan ve sonra sonra Mustafa Seyit Sütüven, Abidin Dino'dan Cahit Irgat'tan, sonraları Konservatuvardaki arkadaşları, hocaları Sabahattin Ali, Emin Türk Eliçin, Cevdet Kudret onun Nazımı tanımasına yardımcı oldular. Arkadaşları (sınıf arkadaşları). Mustafa Niyazi, Ulvi Uraz, Şahap Akalın, Ahmet Evintan, Saim Alpago, ve sonraları... 1947 yılında haziranda hapis yattım Ankara'da, Cebecide. Kule altına solcuları koymuşlardı. Üç solcu. Biri Zihni Anadol, biri Nihat Balyoz... Üçü de ekmeklerine Nazımın şiirini katık ediyorlardı... Bu katığın tadını bildiğimi çabuk sezdiler, katıktan bana da ayırdılar..." diyordu **Kalkın Nazım'a Gidelim** adındaki kitabında.

Ve çok sonra acı günler başladı... 1938 yılında köy öğretmenliğinden, sınavla Ankara konservatuarına, oradan tekrar köy öğretmenliğine, yeniden konservatuvara... Böyle zikzaklarla geçen yaşamı bir gün 1949 da karşılaştırır onu hocası Abdülbaki Gölpınarlı'yla. Fahri çok karamsardır, bir kebabçıda öğle yemeği. Veda yemeği olur bu yemek. Memleketten çıkacağını anlatır Gölpınarlıya. Gözleri dolar hocasının. Zira o da az çekmemiştir Harbiye hücrelerinde. Nasıl tutuklandığını, ne acı günler geçirdiğini, anlatır kısaca. ve bir DAHA BULUŞMAMACASINA ayrılırlar Mısır çarşısının önünde..

Söyleşi

Fettah Köleli: "Kaybedecek hiçbir şey yok artık"

İnsancıl

Muhalef kültürün yaratımında ayrı bir cephe, sanat ve şiir 1980'den günümüze çok az da olsa şiir üstüne çabalar var. Bunlardan kendini şiir işçisi olarak kabul eden şairlerden birisi Fettah Köleli.

İnsancıl: Fettah, neden toplumcu-gerçekçilik?

F.K. Toplumcu gerçekçiliğin, toplumların tarihsel evrimi içindeki yeri ve sanatın kendi iç evrimi içinde tuttuğu yer genel olarak biliniyor. Bu bilgiden hareketle şu söylenebilir. Toplumcu gerçekçi olmak, en başta, verili gerçeklik içinde ideolojik, siyasal ve sınıfsal tercih yapmak demektir. Şairin bireyci mi, toplumcu mu, gerçekçi mi, yanlısamacı mı olacağı elbetteki bir özel seçim sorunudur. Ancak şair, istediği çizgiyi seçmede sınırsız bir özgürlüğe de sahip değildir. Aralarından seçim yapacağı her tercih, son tahlilde verili toplumsal ve tarihsel gerçeklik tarafından zaten belirlenmiştir. Tarihin önümüze koyduğu toplumsal gerçeklik eğer kapitalizm ise, bu sistemin burjuvazi ve proleterya olmak üzere iki temel sınıfı olduğu; bu iki sınıfın da uzlaşmaz bir karşıtlık temelinde durdukları bilinir. Ki sınıfsal alan gibi ideolojik alan da iki temel uzlaşmaz karşıtlığa bölünmüştür. Yine bilindiği gibi bu sınıfların çizgisi sanat düzlemine yansıdığı zaman, bireyci yanlısamacı ve toplumcu gerçekçilik dışında üçüncü bir yol tanımazlar. Yani ya bireyci-yanlısamacı olup, verili sömürü ve baskı sisteminin ömrünün uzatılması için sanat ve edebiyat cephesinden omuz vereceksin, onun estetik taburu olacaksın. Ya da toplumcu gerçekçiliği seçerek bütün pisliklerin kaynağı olan özel mülkiyet dünyasının köktenci bir tarzda karşısına dikileceksin. Ben ikinci yolu seçmenin hem dünya görüşüm hem de sınıfım adına doğru olan yol olduğunu düşündüğüm için, toplumcu gerçekçilik diyorum. Toplumcu gerçekçilik benim için, bu anlamıyla, gerçeklik karşısında toplumcu bir bilinçle ihtilalci konumlanış demektir. Sınıfımızın sanat düzlemindeki dilidir. Gerçekliğin estetiksel özümlemesini, yok edilmesi gereken ile kurulması gereken arasındaki diyalektik bağ içinde veren bizim sanatsal yaratı yöntemimizdir. Açıkçası, sınıf çıkarlarımızın bir gereği olarak toplumcu gerçekçilik diyorum.

İnsancıl: 1980 sonrası toplumcu gerçekçi şiirin geldiği noktayı nasıl değerlendiriyorsun?

F.K. Toplumcu şiir derken, benim "toplumcu gerçekçilik" adlandırmasının kapsamına ilişkin bir eleştirim olacak. Sanırım bugünü anlamak açısından da "toplumcu gerçekçiliğin" kapsamını tanımlamak son derece gerekli.

Bilindiği gibi, toplumda varolan emekçi sınıflar sosyalizmi kendi sınıf çıkarlarına göre, diğer emekçi sınıflardan farklı anlıyorlar. Engels sosyalizm türleri olarak şunları sayıyor: Feodal Sosyalizm, Küçük Burjuva Sosyalizmi, Proleter Sosyalizmi. Ülkemizin verili koşullarında bunlara "ulusal sosyalizm"i de ekleyebiliriz. Şimdi bunların hepsi -kendince- sosyalisttir (toplumcudur). Toplumcu gerçekçilik deyince, bunların hepsini kapsayan bir adlandırma mı yapıyoruz? Yoksa yalnızca Proleterya Sosyalizmini, yani Marx ve Lenin'in çizgisi olan bilimsel sosyalizmi mi anlıyor? Bence doğru olan ikincisidir. Bugüne kadar sanat ve edebiyat dünyamızda, genel olarak devrimci olanından, genel olarak solcu olanına kadar, demokrat, humanist hemen herkes toplumcu gerçekçi olabilmıştır(!) Toplumsal sorunlardan, muhalif bir tarzda bahsetmek toplumcu gerçekçi olmaya yetmiştir. Yaşar Kemal'in *Der Spiegel*'e yazdığı "Vahşet Sistemi" başlıklı makalesine tepkisini dile getiren Kemalizmin ve mevcut sistemin savunuculuğunu yapan aydınların pek çoğu bile, şair ve yazarlar sözlüklerinde olsun, ansiklopedi ve kitap arkalarında olsun, atıflarda olsun hâlâ toplumcu ya da gerçekçi olarak anılıyorlar. Burada bir sorun olduğu açık değil mi?

Geniş sol çevrenin içinde, toplumcu gerçekçilerin ve toplumcu gerçekçiliğin bugünkü damarı oldukça incedir. Nazım'dan sonra o damar bir daha hiçbir zaman aynı gürlükte akmamıştır. Devrimini gerçekleştirememiş bir kapitalist ülkede toplumcu gerçekçiliğin öyle kolay kolay baskın bir güce ulaşamayacağı bir gerçektir.

80 sonrası "toplumcu gerçekçi" şairlerin ve onların ürünlerinin içeriğine damgasını vuran, ihtilal düşüncesinden ve "parti ruhu" anlayışından kopmuş- tur. Öne çıkan yaratıcı şairlerin olup olmadığı ve yazılan şiirin estetik ve sanatsal değeri bir yana bırakılırsa, şairlerin yaşam tarzları ve pratik siyasal tutumları olsun, ürünlerinin ideolojik içeriği olsun, toplumcu gerçekçiliğin temel ilkesi çerçevesinde bir

kez daha ele alınır, durumun pek iç açıcı olmadığı görülür. İhtilal düşüncesinden ve pratiğinden uzak, parti ruhu kullanmış bir toplumcu gerçekçilik olmaz. 80 yenilgisi ve 90'lardaki revizyonizmin çöküşü toplumun geniş bir kesimini yıldınlığa ve teslimiyete itmiştir. Adnan Yücel ve birkaç şair dışında direnişin ve başkaldırının güçlü bir mevziden ateşlendiği şiir, yok denecek kadar azdır. Şairlerin de hemen hepsi işte bu yıldınlık dalgasının altında kalmış hatta gittikçe 80 öncesinin militan gelenekleri de tüketilerek, yenilgi ve teslimiyet ruhu tarafından biçimlenmişlerdir. Ki bugün gelinen noktada bazı dergilerde "eylül kimliğini arıyor" başlıklı tartışmalar yapılıyor olması bu açıdan anlamlıdır. Oysa toplumcu gerçekçi şair, kapitalist gerçeklik tarafından biçimlenen değil, o gerçekliğin karşısında militan bir konumda duran, gerçekliğin sağlam bir bilimsel analizine dayanan ve onun karşısında toplumcu bir biçimleyici olabilen sanat adamıdır. Oysa bugün "toplumcu gerçekçi" şiirde içerik ve biçimde bir eksen kayması yaşanıyor. 80 sonrası şiirinin içeriği, nostalji, düş kırıklığı ve küf kavramları ile özetlenebilir ki bu içerik kanayan bir içeriktir ve bireyci bir sorgulama temelinde yürüdüğü oranda da bireyci yanılsamacı burjuva şiirine kayna- ma, onun içinde sentezlenip asimile olma potansiyeli taşıyor. Erime ve asimile olma büyük oranda gerçekleşmiştir. İçerikteki eksen kayması biçiminde de yansımaları bulmazlık edemezdi. Marjinal aydınlara özgü gizemcilik, sivilaştırılmış sözcüklerle kurulan dizeler, imlânın absürt kullanımları ile her anlama gelebilecek bir tuzaktı kurulan. Bu durumun özgüven yitimiyle, söylenecek sözünün kalmaması ile yakın ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Eleştirel gerçekliğin o sağlam mirasının bile gerisine düştüğü görülüyor. Slogan şiirinin bile aranılan bir hale geldiği bir dönemden geçiyoruz bence. Toplumsal mücadelenin ivmesine de bağlı olarak bu eğilimler günden güne kalıcılaşıyor. Toplumcu gerçekçi damarın ancak, iç başkalaşımına değil, dışardan yeni katılmalarla gerçek gücüne ulaşabileceğine inanıyorum.

İnsancıl: *Şiirde öz ve biçim hakkında bir öncelin var mı?*

F.K.: Elbette ki önce içerik diyorum. Zaten biçimci yanılsamacı akım da önce içerik diyor bence. Onlarla anlaşmazlığımız biçim mi öz mü noktasından çok, içeriğin ne tür bir içerik olduğundadır. Bu görüşüme kanıt olarak o akımların temsilcisi denebilecek olan sanat dergilerini gösterebilirim. O dergilerde biçim olarak son derece zayıf olan şiirler bile, salt içeriğinin genel bujuva doğasından dolayı, boy boy yayımlanı- yor. Onlara göre gerçeklik denilen şey, burjuva ideolo- jisinin prizmasından geçerek yansıdığı gibidir. Asıl yanılsama Marksistlerin öne sürdüğü gerçeklik anlayışıdır(!) Bizim için biçim oyunları, yanılsama, gerçekliği çarpıtma, yalan, gizem olan şey onlar için gerçeğin ta kendisidir. Baskı ve sömürü sistemini üç- retli kölelere cennet diye yutturmak başka nasıl ger- çekleşebilirdi ki? Asalaklık, yapaylık, kaçış, ikiyüzlü- lük, biçim oyunları onların gerçeğidir, onların politi- kasıdır, ideolojisi, yaşam tarzıdır. Bu anlamda onların son derece "gerçekçi" olduklarını düşünüyö- rum. Devrimci proletarya dışında hiçbir sınıf, gerçekli- ğin objektif bilincine sahip olamaz. Çünkü o, hiç kimseyi kandırmak zorunda olmayan özel mülkiyet

dünyası ile bağları olmayan tek sınıftır. Ancak işte böylesi bir özün sözde, şiirde en yüksek bir estetik değer içinde gerçeklik kazanması dile gelmesi de benim için en az söylediğim kadar önemlidir. Şiirde kaba, sloganıcı, popülist söylem salt şiirin gerçekleş- mesi, biçimini önemsemek değildir bence. Aynı bir özün kendi biçimini bulmasıdır aynı zamanda. Sanat yapıtına salt yazılmış vs. eser olarak bakmak o düzeyi aşmayan bir yaklaşımla sınırlı kalarak değil de onun arka planındaki toplumsal sınıfsal gerçeği de gözönü- ne alırsak bu yaklaşım daha açık hale gelir. Yani biçimcilik nasıl bir sınıfsal tavırsa, popülizm ve sloganıcılık da bir sınıfsal tavidir bana göre. Ki popülistlerin biçimi önemsemediklerini de sanmıyo- rum. Onların biçimden anladıkları da odur zaten. Yanlış olan bizce onların bunu yapıyor olması değildir. Bunda şaşılacak bir şey de yoktur üstelik, asıl yanlışlık onların durduğu sınıfsal zemindir.

İnsancıl: *Öncelikle kitabına adını veren şiirden konuşalım istersen "Kaybedecek Hiçbirşey Yok Artık"*

**"İçine tükürmüştür bütün yüreklerin bu düzen
Bütün kapılar kırık, bütün yollar çürük artık
Gidilebilecek hiçbir yer yok
Sevilebilecek hiçbir şey yok
Ölünebilecek hiçbir şey yok uğruna"**

Bu yenilgi döneminin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir söylem mi? Umarız bu içselleştirilmiş bir kışkırtılığa değildir.

F.K.: Şiirin tümü okunduğu zaman böyle bir sonuç çıkmıyor. Bu şiir kapitalist sistem içinde ve sermaye- nin faşist sınıf diktatörlüğü altında bizler için gidilebi- lecek, sevebilecek, uğruna ölünebilecek hiçbir adacı- ğın olmadığıni söylüyor. Bütün reformist hümanist ha- yallerin kökten süpürülmesi anlamını taşıyor. Kapita- lizm denilen o çirkin, yaşlı dansözün ağır sanayi dişli- leri gibi dönen kalçalarının altında ezilen, ama buna rağmen o kalçalardan gözünü ayıramayan emekçile- re, o kalp ve kaltak maddenin tiksintmeyi, iğrenmeyi nasıl elde edebileceklerini duyumsatmaya çalışıyor. Zincirlerinden başka kaybedecek birşeyi olmayanlara kazanılacak bir dünya olduğunu söylüyor. Şiirin ikinci bölümü boş hayallerin mahkum edilmesiyle ilgilidir. Üçüncü bölüm kapitalizmin işleyiş mekanizmasının şiirleştirilmesini içerir. Dördüncü bölümde kavga çağrısı tarihsel hatırlatmalarla güçlendirilmiştir. Final de denilebilecek olan beşinci bölümde ise kırıntıların değil tüm bir dünyanın, bütün boyutları ile ele geçirilmesi dileği ve çağrısı vardır. Bu dünya devrimine bir göndermedir. Sınıfın uluslararası eyleminin evrensel nitelikteki temizlik eyleminin nerelere dokunacağını insani içeriğinden yakalayarak duyumsatmak istenmiştir. Bu şiirin kitaba adını vermesinin de hem bütün zamanları içeren ama özel olarak da bu konjoktürde yaşanmakta olan kapitalizmin kriziyle bağlantısı vardır. Böylesi bir dönemde tereddütsüz pratik eylem bir zorunluluktur. Her zamankinden daha fazla bir yoğunlaşma gereki- yor.

İnsancıl: *Fettah, tamamlanmış şiirlerinde eleştiriler doğrultusunda eksik gördüğün noktalar üzerinde şiir işçisi olarak yeniden çalışmayı hiç düşündün mü? Veya yayınlanmış herhangi bir şiirini yeni baskıda*

eleştirilen de yazarak tekrar yayınlamayı nasıl buluyorsun?

F.K.: Yayımlanmış bir şiir, genelde yaşayan bir canlı varlığa benzetilir. Artık onun üstünde "Yaratıcının" müdahalesinin söz konusu edilemeyeceği düşünülür. Oysa canlı varlığın özellikle de insanın özüne verili üretim ilişkileri sürekli müdahalede bulunuyor, onu değiştirip sürekli yeniden biçimliyor. Yayımlanmış şiir de yaratıcısının belli ölçüler içinde kalarak birtakım müdahaleler yapabilme hakkının olduğunu düşünüyorum. Ama "müdahale" kavramını meşrulaştırmak değil amacım. Aşırıya götürüldüğünde bu okura saygısızlık gibi, aynı zamanda amatörülüğün de, şiir işçiliğinin de kabalaştırılması olur. Ama tersinden müdahalenin hiç olmayacağı fikrine de sıcak bakmıyorum. Şiirin, özünün ve tadının yok edilmeyeceği bazı müdahaleler çoğu zaman yararlı bile olabilir. Gerekli görürsem böyle bir müdahaleden ben çekinmem. Örneğin bu kitabımda kendi içinde tamamlanmış olarak okunabilmesine karşın "ucu açık" olan bazı şiirlerim var. Vakit bulup yeniden dönebilirim, o şiirlere devam etmek isterim. Göremediğim eksiklerim varsa, samimi ve haklı bulduğum eleştirileri de dikkate alarak elbette ki düzenlemeler yaparım. Bunu olabilecek doğal bir tavır olarak görüyorum.

İnsancıl: Peki şair sorumluluğu ve sınıf etiği açısından şair olarak, kendine nasıl sorumluluklar yüklüyorsun? Teonde sınıf çığırkanlığı yapan pratikte kendini toplumsal dinamizmin dışına iten yazarlar için bir şeyler söylemek ister misin?

F.K.: Şair sorumluluğu, aydın sorumluluğu gibi kavramlar bana doğru gelmiyor. Tarihi bireylerin değil, örgütlü ve bilinçli kitlelerin yaptığı. Marx'tan bu yana bilinen birşeyken, hâlâ, aydın idealizminin cephaneliğine ait kavramlarla konuşmak ve düşünmek bence bireycilik tuzağına düşmektir. Tek bir sorumluluk vardır benim için, o da sınıfımın bütünsel çıkarlarıyla belirlenmiştir. Kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmayı hedeflerken, tutup da kapitalist sistemin sanatçıya, "toplumsal senaryo" içinde verdiği "rolü" kendimize kalkan olarak kullanmak niye? Bu en hafifinden durulan zeminin ayırdında olmamak demektir. Salt sınıf etiği açısından değil, bilinçli ve gönüllü olarak proletaryanın bütün sıra neferleri için gerekli olan tüm sorumlulukların ve zorunlulukların ayırsız olarak benim için de geçerli olduğunu kabul ediyorum ve bunun doğru olduğuna inanıyorum.

Sınıfa ve halka bağlılığını yitirmiş ihtilal inancından ve onun aleti olan parti anlayışından uzaklaşmış insanların özleriyle sözlerinin bir olmaması doğaldır. Doğal olmayan bizim safımızdaki insanların buna şaşıyor olmasıdır. Aydınların sokaktaki işçiden, memurdan, üreticiden, dağdaki Kürt kadınından, gençlerden çok gerilerde kaldığı bir dönem bu. Ben umudu bu tarafta görüyorum. Onlar kendi aydınlarını da kendileri yaratıyor zaten. Sistemin kokuşmuşluğunun ve çürümüşlüğüne bir parçasıdır susanlar. Ayaklarının altındaki toprak kayıyor şimdi, bilmem kaç yüzyıllık çınar da sanırım bu gidişle başlarına yıkılacak. Bir şeyi bile bile yapana pek birşey denmez, ancak tavır alınabilir, onun anladığı bir dille.

İHTİLALLERİ DÜNYANIN

İhtilalleri dünyanın
İnce belli pileli bir kızın
Karda kıpırmızı olmuş
Burnunun ucundan
Öpmek gibi
gizlice

Aydınlık yüzümlü bir çocuğun
Pastel bir resim çizmesi güneşe
Minicik
elleriyle

İhtilalleri dünyanın
Babaannın çileli kocaman ellerini
Dolayıp ağır belme ananın
Sevgiyle bakması bizlere

Yatılı kardeşlerimin
O bitip tükenmez ayrılıktan
Çıkıp gelmesi bir bayram günü
Dinmesi
o korkunç hasretin

İhtilalleri dünyanın
Işıl ışıl parlaması gözlerinin
Yoksulluktan her gece ağlayan
O esmer sevgilinin

İliş ardının kesilmemesi
İtir kokan mektupların
İliş kaybedilmemesi
İlk sevgilinin

İhtilalleri dünyanın
Yeniden yerini alması kitaplığında
Yakılan kitaplarının

Ölüm ilanlarında
Bir karanfilde simgeleşen yiğitlerin
Çıkıp gelmesi aramıza
Gülerek

Fettah KÖLELİ

Günlük İşler

Dostum, günlük yapılması gereken işlere, boş işler derdi. Herkesce önem verilen, vazgeçilmez işler gibi görünüyordu bunlar.

Dostum da zorunlu olarak bir süre için, kendisince boş diye nitelendirdiği işleri yaptı.

Önem verdiği entelektüel etkinliklerine, bu nedenle ara vermesi, onda beyinsel bir durgunluğa yol açtı.

Usta bir satranççının ya da buz patencisinin her gün belli bir zamanını bu işe harcamasının beden ve zihin üzerindeki çalıştırıcı ve yaratıcı etkisini düşündü.

Beyin hücrelerinin, geçici de olsa, esnekliğini yitirmesini, kendisi için düşündürücü buldu.

Ardından yaşamı boyunca entelektüel yaratıcılık etkinliklerinden uzak yaşayan milyonlarca insanı hatırladı.

Kendi geçici beyinsel durgunluğu ile, diğer pek çok insanın süregelen düşünme gücü yoksunluğunu kıyasladı. Düşünememe hastalığının kanserleşmiş ularının tedavisi neredeyse olanaksız görünüyordu.

Bale

Dostum uzun süreden beri baleye gitmiyordu. Bir cumartesi için beğendiği gösteriden biletini aldı, banyo yaptı, traş oldu, saçlarını güzelce taradı. Temiz, ütülü bir pantolon ve gömlekle şık bir ceket giymeyi de ihmal etmedi.

İyi bir dış görünüşle bale gösteriminin üzerinde yaratacağı etkiyi olumlu bir tarzda birleştirmek istiyordu.

Gösteriden hemen sonra dostum, bedenini yaşamı boyunca ne kadar kötü kullandığını, güvensiz ve bilinçsiz insanlara özgü davranış içinde olduğunu anladı.

Telefon Konuşması

Dostumla telefonda konuşuyordum; ilk sözlerimiz, doğal olarak hal hatır sorma şeklinde geçti.

Bana nasıl olduğumu sorduğunda, her zamanki konuşma refleksimle değişen birşey olmadığını, herşeyin aynı bildiği gibi olduğunu söyledim.

Herşeyi titizlikle irdeleyip değerlendiren ve bunu bir yaşam zevki haline getiren dostum: "Ama hücrelerin gün geçtikçe yaşılanıyor" dedi.

Kedinin Konuşması

Bir kedinin konuşabildiğini ve yedi sözcüğü söyleyebildiğini yazıyordu gazeteler.

Dostum: "Bu hayvanın, en azından belli bir süre için, yönetimde işbaşına getirilmesini öneriyorum."

Dostumla Sohbetler;

Televizyonun Yaptıkları

Televizyonu seyretmekle, seyretmemek arasında taban tabana zıt etkiler yarattığını söylediğimde dostum:

"Televizyonun kitleler üzerinde etkisi çok büyük; yönlendiriyor, yönetiyor, inandırıyor, ikna ediyor, eğlendiriyor ve şartlandırıyor. Nasıl yaşamamız gerektiği konusunda her gün yüzlerce telkin ve iletiyle karşılaşılıyor, hiçbirini eleştirmeye yanaşmadan ya da istesek bile fırsat bulamadan önümüze konan seçenekleri bilinçli bilinçsiz benimsiyoruz. Büyülü kutu bizim yerimize, kararlarını verirken, gelecekteki yazgımızı elinde tutar görünüyor ve bizleri bilinçsiz varlıklar haline getiriyor. Bu nedenle gerçekten kelimenin tam anlamıyla o hale gelyor, bilincimizi bize kim verecek diye, televizyonsuz zamanlarında sudan çıkmış balığa dönüyor, boşlukta kalıyoruz.

Gerçeklikle bizim aramızda duran bu alet, istediği şeyleri istediği gibi yansıtarak hem kendi içimizde, hem de kendi dışımızda bizleri gereksinmelerimizle birlikte sömürerek yokeden bir dünya yaratıyor. Ben, televizyonu kapattığım zaman gözlerime inen dehşet, ölüm, tüketim, yoketme, edilgenleşme, budalaca eğlenme, cahillikleri körüklenme, birörnekleştirme, aptallığı önerme ve yayma, bayağılığı temel haline getirme, halkın nabzına göre şerbet verme gibi gerçeği görmemi engelleyen perdeler kalkıyor, kendime geliyor ve ferahlıyorum. Bu aletin etkisinden daha iyi kurtulabilmek için güneşli, yeşil çimenler üstünden ağırca kayarak giden bir kabuklu sümüklü böceğin devinimlerine saatlerce bakıyorum.

Bir İşadınının Önerileri

Bir işadınının, "gençlere öğütler" yazısını, gazetede okuyan dostum: "Bu insan, gençlerin tümüne zamanı kullanmak, başarılı olmak, değişimi yakalamak, kendini yenilemek, bilgiyle deneyimi birleştirmek, girişimci ve cesaretli olmak, rakipleri safdışı bırakmak, bir işte ustalaşmak, çok çalışmak, bol para kazanmak konularında öğütler verirken kendisini dinleyen herkesi işadını gibi görüyor. Ya da

gençlerin birçoğunun biran önce işadamlı olmasını istiyor. Yaşamın en önemli sorunu iyi bir işadamlı olabilmektir ana düşüncesi bütün belirginliğiyle görölüyor ve bütün sorunların çözömyolu olarak gösteriliyor. Konumun güçlülüğü ve iktidarıyla haklılığını vurguluyor.

Gençlerin çoğunun işadamlı olup olmayacağını bilmiyorum ama, pek çoğunun işsiz kalacağını ya da düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalacaklarını biliyorum. Buradaki temel sorun, işsiz gençlerin bile bir işadamlı kafasıyla düşünüyör olmasıdır. Bir işsiz kafasıyla düşünmek, işsizlere asıl yöneltilmesi çözüm yolları ve önerilerin neler olduğunu bilmek genelde pek rağbet görmüyor ve toplumda her zaman ancak çok az kişinin işadamlı koşullarına sahip olacağı zorunluluğu gözden kaçırılıp matematik gerçekler yerine, hayali öğütlerle vakit geçiriliyor.

Ama yine de bir dilencinin bile işadamlı kafasıyla çalıştığını görmek hayret vericidir. Nereye gidersek gidelim bu kişinin önerileri hep karşımızda olacaktır. Büyük çoğunluğumuz için hayali de olsa bu önerilerin sorunlarımıza gerçek çözüm yolları olarak gösterilmesi, aşılması gereken çok büyük bir engeldir. Küçük azınlığın sorunlarını büyük bir çoğunluğun sorunlarıymış gibi göstermek binyıllardan beri süregelen etkili bir yanıltma yoludur. Değerli işadamlarımız kendine değin açmazları iyi açıklıyor ve çözümüyor ama, gençlere gelecekleri konusunda hiçbir şey söylemediği gibi, onların koşulları açısından durumlarına ışık tutmak gibi bir girişimi benimsemiyor, benimseyemez de. Bu anlayışın dünyayı ne hale getirdiğini gelin isterseniz açıktan ölen çocuklara, kuruyan ağaçlara, savaştan arta kalan cesetlere soralım...

Benim gençlere söyleyeceğim tek şey var: Her şeyi sorgulayan bilimsel bilgi kafamıza, bol bol sevişmek de yüreğimize iyi gelecektir."

Politikacılar ve Biz

Kent meydanında bir politikacının karşısındaki topluluğa hitap ederken muhaliflerine nasıl saldırdığını, en iyiyi ve en doğruyu ancak kendisinin bildiğini, bütün yurttaki insanların durumlarının çok kötü olduğunu bildirdiğini söylediğimde, dostum; "Politikacılar kendilerini kusursuz gösterirler, akılcı eleştirilerin kendilerine yönelmesine asla izin vermezler. Ama bunu arasıra kendiliğinden yapıyormuş gibi göstermeyi de ihmal etmezler.

Bizlerse politikacıları ölümcül yanlışlarıyla bile sever, bağrımıza basarız. Onlarsız olabileceğimiz bir dünya bile düşünemeyiz. Kusursuz kimlikler edinmelerini onlardan kesinlikler ister, sıradan insanların çelişkileriyle oyalanmalarına hiçbir zaman katlanamayız. Bizlerden biri olabilmek için çırpınıyormuş gibi görünürken, üstün öngörü ve kehanetleriyle çok çok üstümüzde bir yerlerde olmayı hakederler.

Politikacılar, gerçek yaratıcıları olan bizleri çok severler; bir sürücü nasıl bakarsa arabasının yağına, karbüratörüne, benzinine, tekerleklerine, kısacası her şeyine; onlar da bize öyle bakarlar, ve hiçbir zaman, her an iyi işleyebilmemiz için, yağlamayı unutmazlar. Muhaliflere karşı yapılan her eleştiri, kendini kusursuz gibi göstermeye yönelik her davranış, insanların acılarını düşünürken sayıp döktüğü çözüm yolları, iyi bir gelecek müjdemeleri çarklarımızın kusursuzca dönmesi için dişlilerimize sürülen yağlardır."

GEÇİKME

Yine geç kaldın her zamanki gibi
Hep geç kalırdın zaten
Hep geç yaşadın tüm yaşamışlıklarını
Vaktinde yaşadıkların ise yanlışlarını
"Vaktinde ve doğru" bir arada olmadı dünyanda
Yanılgılar ise senin için lıktı
Yanılmak için önde olmak gerek
Ki sen ardından giderdin herşeyin
Hep telaşlı hep telafisi olmayan koşturma içindeydin
Genellikle yakınmazdın: Artçıl derlerdi senin için
Ömründe bir kere ardına düşölümüştü
O da kötü niyetlice gözetimce
Bundan da yakınmazdın
Gurur bile duyduğun söylenebilirdi
Ta ki hücrende gök mavisi ya da
Kapkara bulutlu ufuklardan yoksun kalınca
Ne demek olduğunu anladın önde gitmenin
Yine de yakınmadın

Hep geç kaldın ve herşeye gecikmiştin
Duymadın dağlarda yankılanan çığlıkların
Zindanlardan boşalan feryatları duyduğun zamansa
Gecikmiştin
Yüzlerce yumuşak kar tanesinin
İncitmeden öptüğü cansız vücutların
Kaç yaşında vurulup düştüğünü öğrendiğinde
Çaresizdin
Yedi aylık bebeğin ıslak kütütuyla
Karlara fırlatılıp bir oyuncak misali
Gecekondusu yerle bir edildiğinde
Uzaklardaydın
O bebeği soruyorsun değil mi?
Ağlarken gözyaşları dudaklarının kıvrımında
Donarak can vermişti
Bacakları üstüyordur hâlâ
Yedi katlı bir apartman yüksekliğindeki kuleden
Yere çakıldı diye duyduğun amcaoğlu
Yaşıyor gerçi
Ama unutmadılar seni
Hiç biri unutmadı
Bekliyorlar yine
Bekliyorlar umutla
Ve sen geç kalmışlığına yanmazsan
Oturup zamanların en değerlisini öldürmezsen
Yetişirsin belki
Haydi toparlan umutlar için
Sevdalar kavgalar için
Tüm geç kalmışlıkları yırtarak gel
Gel ki güneş küsmesin
Gel.

Türkan ÖZKAYA

İnsancıl'a Mektup

Sanatı Eleştirirken (Kaş yapayım derken)

Marksist sanat eleştirisinin gözönünde tuttuğu iki temel nokta olarak M. Bayram Mısır, **İnsancıl** dergisinin Şubat sayısında şunları dile getirmiş. "İlki, her gerçek sanat eserinin biricikliğidir. Her gerçek sanat eseri geleneğe bağlılığı oranında onu yadsıyıcı bir özellik de taşır. Bu nedenledir ki; bir yandan tarihsel bir süreç içinde yer alır, bir yandan da benzersiz tek bir olgudur. İkincisi hangi sınıf tarafından yeğlenir olduğudur. Böylece bir sanat eserinin söylediği bir sınıfın bilinciyle özdeşleşir."

Marksist sanat eleştirisini bu iki temele dayandıran M. Bayram Mısır, Bilgesu Erenus'un **Kazı** adlı romanını incelerken, sınıf bilincini bütünsellikte önde tutmuş, yazarın hem kendisiyle hem sistemle hem de (sosyalist bilinçle) arasındaki çelişkileri yerinde tespitlerle gözler önüne sermiştir.

M. Bayram Mısır'a bu gayretli çalışmasından ötürü teşekkür ederken dikkatleri **İnsancıl**'ın yine Şubat sayısında yayınlanan Ozan Yılmaz'ın **Yine Türk Hafif (Kapitalist) Müziği (Şarkılarla Aşkın Katli)** başlıklı eleştiri yazısına çekmek istiyorum.

Yazısında keskin bir dil kullanan O. Yılmaz, kapitalist düzenin sanat anlayışını yine düzenin var ettiği pop-starlar ve starların özgürlük adına yaptıkları O. Yılmaz'ın da yazısında söz ettiği gibi ticari kaygılarla dolu, tavizlerle dolu aslında özgürlüksüz olan pop müzik üzerinden çok iyi eleştirmiş, toplumu değersizleştirmede yine ön saflarda yer alan düzenin müzik anlayışının aşkları da nasıl kirlenip yokettiğini -içi boşaltılmış salt bir cinsellik haline getirdiğini aynı güzel üslupla ifade etmiştir.

İnsanı yozlaştıran, yabancılaştırıp insanlığından uzaklaştıran, sistemin sanatçıları ve sanat eserlerini "bu benim özgürlüğüm" söylemleri karşısında yerlebir eden O. Yılmaz yazısının hemen başında özgürlük, bilinç, sorumluluk ve kendi çevresi dışındaki insanları özgürlüğüne de duyarlılık gerektirir diyor.

Ancak O. Yılmaz'ın eleştirel yazısı bir noktada bütünselliğini yitirip yukarıdaki özgürlük tanımıyla çelişiyor. Eleştirilerini temellendirirken yaptığı bir alıntı yazı içinde silikleşmiş. Fakat **İnsancıl** okurunun gözünden kaçamayacak, üzerinde belki de çokça tartışılacak bir niteliği var bu alıntının.

Yılmaz, "Tabii iş şarkılarla bitmiyor. İnsana, aşka karşı sistemli global bir saldırı söz konusu... İşte bu popçuların (S.O. meze yapıp, harca beni) TOP-On'da liste başı olunca, bir arkadaşım, 'buna pop müziği yerine top müziği demek daha yerinde olur' demişti) birbirinin kopyası sunucuları ikinci halka bu alanda" diyor. O. Yılmaz'ın bu temellendirmesi, insanlaşma adına **İnsancıl** okuyan, **İnsancıl**'da sisteme alternatif bir düşünce yöntemi geliştiren okuyucunun kafasında bulanıklıklar yaratacağı gibi, ben daha çok O. Yılmaz'ı bir kenara koyup, marksist olduğunu, hayata bakışta ve onu kavramada materyalist bir yöntem izle-

diğini ifade eden okuyucuyu bu konuda netleşmeye, eşcinselle bakışına, yeni yaşamda nereye koyacağına karar vermeye çağırıyor, ortak bir bilincin oluşumunda buna ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

O. Yılmaz'ın düşüncesine başvurduğu arkadaş eşcinselliği, (TOPLUGU) sistemin içinde kalarak bir tür değersizleşme, yozlaşma olarak içi boş salt bir cinsellik olarak algılıyor olmalı ki onu aşkları kirleten, insani ilişkileri salt cinsellik olarak gösteren, insanımızı değersizleştirip, yokoluşa götüren pop müzikle özdeş kılıyor. Toplumumuzda sisteme alternatif getirirken bir yandan da sistemin gözüyle olaylara bakıp onun kendisine yüklediği anlamlara sadık kalıp yaşamı bu şekilde algılayan çok insan yaşıyor. Marksizmi yaşamın her alanına serpecek olan kişi sistemden kopuşu önüne koyarken onun değerleriyle düşünmemeyi, onun diliyle konuşmamaya önündeki sorun olarak görmekten kaçınmamalıdır.

Çünkü marksist anlayışla oluşturulacak, bir araya gelecek dar toplum ve onun bilinci, sınıfa bilinç aktaracak yaşamı kavramada ve sistemle savaşmada onun önünü açıcı bir rol üstlenecektir.

O. Yılmaz geleneğin içinde boğulan ve toplumun dışına itilmeye çalışılan eşcinselle (TOP'A) karşı özgürleştirme görevini yerine getirmede, bu konuda dikkatli ve duyarlı davranmada oldukça zorlanıyor. Kendisi bunu inkar etse de yazı bu bölümüyle okuyucunun doğru bilinçlenmesini olumsuz yönde etkiliyor.

Eşcinsellik pop müzik eleştirisinde kullanıldığı gibi içi boşaltılmış, aşkı katleden salt bir cinsellik değil benim kavrayışına göre doğaya aykırı yönüyle (Doğada cinsiyet olarak erkek ve dişi tanımlanabiliyoruz) insanın kendi iradesi içinde şekillenen üstün bir aşkı da içinde var edebilecek, insanın kabullenebileceği bir varoluştur.

Ancak kapitalist düzende kirlenmenin, yokoluşun böylesine yoğun yaşandığı günümüzde, insani olan bütün ilişkiler gibi eşcinsellik de gittikçe artan bu çürümeden nasibini alacak ve zincirin bir halkası olacaktır.

İşte sistemden farklı düşünüyorum derken onun diliyle konuşan belki de olayları düzen içinde kavrayan O. Yılmaz'ın bu dili bana yazarın olgucu kanılarıyla düşündüğünü gösteriyor.

Tersine, O. Yılmaz eşcinselle bakışının düzenden farklı olduğunu söylüyorsa, bu konuda bizleri aydınlatmasını, **İnsancıl**'da yazan bir **İnsan** olduğu için düzenin dilinden kurtulmasını istiyorum.

Öbür türlü O. Yılmaz'ı insanların özgürlüğü konusunda yeterli derecede duyarlı olmamakla, kendi özgürlük tanımıyla çelişiyor olmakla suçlamam gerekecek.

Bütün **İnsancıl** okurlarına ve çalışanlarına sevgilerle.

Nadir CÜCÜK / İstanbul

Bugün 13 Aralık 1994. Yazmayı istedim. Neden mi? Çünkü çok değer verdiğim bir zamanı yaşadım. Dolu dolu yimi dört saat. Sabah kalktığımda her günkü gibi çok önemseyerek işime gidiyorum. İşe gitmek, çalışmak bir üretim sürecine katılmak benim için çok önemli. Kendime güvenim artıyor Kendimi aciz bir yaratık, boş kafalı bir insan gibi görmüyorum. Aksine yaşamın sınırlarını, çerçevesini görme ve gelişme yolunda adımlar atıyorum. Hayatı nasıl değerli hale getirdiğimi, hayatta insanın neler yapabileceğini görüyorum, değişimi gözlüyorum. Çalıştığım muayenehanede gelen herkesi gözlüyorum. İnsanlar arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışıyorum.

Orada sadece bir işçi değilim. Orada ben öncelikle bir insanım ve insana değer veren kişiler ile birlikteyim.

Bunun yanı sıra sabah yeşil ile kucaklaşmış dere nin kenarından işe gidiyorum. Hava temiz. Güneş bana gülümsüyor İnsanlar beni seviyor en önemlisi, ben insanları seviyorum ve o an içimden gülmek geldi. Bana gülümseyen güneşe ben de gülmek istedim ve kahkahalarla güldüm. H. Ali Toptaş'ın kitabındaki bir karakter gibi kendimi sıkmadım. İstedikim gibi güldüm. Hayatı sevdiğimi... yağmur yağdığı zaman toprağın kokusunu sevdiğimi. evdeki kuşum Yeşim'i sevdiğimi.. insanı sevdiğimi anladım ve gülümsedim. Gönülümce istediğimi yaptım. Kendimi özgür hissettim. Kimseye bağlı değildim o an. Yanımda annem, arkadaşım ya da beni engelleyecek biri yoktu. İstedikim gibi güldüm.

Radyoya gittim İçim içime sığmıyor Birşeyler yapmam gerek konuşmalarımda. Radyodan herkesi çok sevdiğimi haykırdım. Mutlu olduğumu belirttim. Radyonun balkonuna çıktım. Çocuk sesleri duydum. Onları da sevdiğimi söyledim mikrofondan. Bugün bunu söylemem gerekiyordu. Bunu hissettim, yaptım. Herkesi sevdiğimi söyledim.

Daha sonra işe geldiğimde H. Ali Toptaş'ın kitabına başladım. Şu son bir hafta içerisinde Cengiz Gündoğdu'nun **Ekmek ve Rüzgar** adlı eleştiri kitaplarını, bunun yanı sıra H. Ali Toptaş'ın **Bir Gülüşün Kimliği** adlı kitaplarını okudum Ama şunu itiraf etmeliyim ki sayın Cengiz Gündoğdu'nun kitaplarını oku-

duktan sonra, hayatımda çok önemli değişiklikler oldu.

Star sistemini öğrendim. Yazara ve edebiyata verilen önemi en önemlisi insana verilen önemi anladım. Şimdi bir çok kişiyle tartışmaya girebilirim diye düşündüm. Her an birisi bana gelecek ülkemizdeki edebiyatçılar ve yazarlar hakkındaki düşüncemi soracaktı Ama şunu belirtmeliyim ki bu olayın, bu kitapları bitirdikten sonra olacağı hiç aklıma gelmezdi. Çalıştığım yere iki arkadaş geldi. Biri o gün çok sıkıntılıydı. Anlamsız anlamsız konuşuyor, gülüyordu. Ben de onu eleştirdim. Ne yapmaya çalıştığını sordum. O da bugün çok stresli olduğunu söyledi. O an onlarla konuşacak ortak birşeylerimiz olmadığını hissettim ve elimdeki kitaba daldım. H. Ali Toptaş'ın **Yoklar Fısıltısı**. Arkadaşlardan biri elimdeki kitaba baktı. "Niye bunu okuyorsun?" dedi. "Orhan Pamuk'u okusana"

Beni düşünebiliyor musunuz? O kitapların üstüne bana böyle bir soru. İçimdeki insan kalkışverdi birden. Kendimden emin. Şöyle dedim. Neden Orhan Pamuk? Sistem bu yazarı ünlü yaptığı için mi? İnsanları ve düşünce dünyasını neden birkaç yazarla kısıtlayalım ki. Bence her yazar okunmalı. İnsani her üretim, insanlığa sunulmalı Bu sefer bana Aziz Nesin'i savunmaya geçti. Ödül alan yazarları sordu. Cevaplarını alınca da çok şaşırdı. Aziz Nesin'in yabancı ülkelerde ödül aldığını anlatmaya başladı.

Ben de Sayın Nesin bir yana ama, bence ödül alan herkes yazar sayılmaz. Ödüllerle yazar olunmaz. Yazar olmak için önce insanı sevmeli, duygularını ve yaşamı tüm gerçekliğiyle yansıtmalı. Yazar olmak insan sevgisinden geçer dedim. O arkadaş işte sistemin yarattığı bir insan. Canlı olarak, karşımda bir örnek. Düşünceleri sisteme göre sınırlanmış, sistem tarafından biçimlenmiş. Benim düşüncelerim ise sayın Cengiz Gündoğdu'nun yöntemini gösterdiği doğru düşünme ve doğruyu uygulama ilkelerine göre biçimlenmiş. Burada Cengiz Gündoğdu'ya bir şey söylemek istiyorum. Bugün herkesi sevdiğimi belirttim. Sizi de çok çok seviyorum Cengiz Gündoğdu ve teşekkür ediyorum. Bir insan olarak neler yapabileceğimi kanıtlamama.. ilk özgür deneyimime yol açtığınız için. Yüzbinlerce teşekkür size.

Gülşah UYSALOL / YALOVA

Duyuru

İnsanın doğru haber alma hakkı, insan haklarının önemli öğelerinden biridir Türkiye'de bu insani hak, demokrasi maskesiyle yaşayan birçok despotlarca... despotların yönetimindeki basın-yayın organlarıncı çiğnendi... çiğneniyor İşte tam bu noktada, Türkiye'de kültür-sanat anlamında haber verme tekeli kırıan... insan hakkına saygı ilkesiyle hareket eden, dergileri ideolojisine göre ayırmadan duyuran

-İÇİNDEKİLERİYLE DERGİLER'e

-TÜRKİYE KİTAP KATALOĞU'na

-İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT HARİTASI'na

-INDEX'e

TEŞEKKÜR EDİYORUZ

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

2 Şubat Perşembe

Şubat yağmurla geldi... dün, bütün gün yağmur yağdı. Bugün, şimdi güneş var. Az önce gazeteleri okurken, Cumhuriyet'te bir çağrı haberi gördüm... düşünce özgürlüğüyle ilgili. Çağrı-haberde şöyle bir metin var "Aşağıda adı, adresi ve imzası bulunan kişi olarak içeriğini onaylasam da onaylamasam da, sırf düşünceleri açıklama özgürlüğüne duyduğum saygı gereği olarak yasal baskı altına alınmak istenen düşüncelerin tümünün altına imza atıyorum. Bu imza yüzünden bana verilecek her türlü cezayı onurla taşıyacağımı duyuruyorum."

Bu metni elyazımla yazdım. Az sonra faxla gerekli yere göndereceğim. Şimdi burada bir sorun üstünde duracağım. Kendilerine aydın sıfatı yakıştıranlar, bir süredir düşünce özgürlüğü konusunda çeşitli yerlerde toplantılar düzenliyorlar. Ben bu toplantılara kesinlikle çağrılmıyorum. Çağrılmamamın ötesinde toplantılardan haberim bile olmuyor. Toplantıları ertesi gün gazetede okuyorum. Bir iki olsaydı bu toplantılar dikkatimi çekmezdi. Her gün bir toplantı... ama hiçbirinde Cengiz Gündoğdu yok. Sözgelimi PEN, dün bir basın toplantısı düzenlemiş... haberim yok... bugün gazete-lerde okuyorum.

Toplantılarda görünmemem toplantılara kesinlikle çağrılmamam birçok kişinin dikkatini çekti. Bundan ötürü durumu öğrenmek istedim. Durumu öğrenmek için de acele etmedim. Çünkü neden çağrılmadığımı biliyordum. Seziyordum. Geçen gün bir arkadaş geldi. Arkadaşım bu toplantıları düzenleyenleri tanıyor. Arkadaşıma durumu anlattım. Beni özellikle, kesinlikle çağırıyorlar diye düşünüyorum, sen ne diyorsun, dedim.

Bu sözün üstüne arkadaşım güldü. "Doğru düşünüyorsun" dedi. Sonra şöyle devam etti. Aynen. "Sen, deprem merkez üssüne benziyorsun. Yarttığın sarsıntılarla birçok dengeleri altüst edersin bunun için seni çağırıyorlar"

Bunu biliyordum. Seziyordum. Konuyu kapadım.

Şimdi burda deprem yarattığı söylenen düşüncelerin bilinmesini istiyorum. Düşünce özgürlüğü mücadelesini kişilerle özdeşleştirmeyi doğru bulmuyorum. Düşünce özgürlüğü için mutlaka toplumsal, kültürel bir yırtılma zorunludur. Tam bu noktada şunu söylüyorum. Düşünce özgürlüğü için, kendilerine aydın sıfatını verenlerin proleterıyla elbirliğine girmeleri gerekir. Düşünce özgürlüğü için devletten herhangi bir beklenti son derece yanlıştır.

Bu böyledir diye, kendilerine aydın sıfatını yakıştıranlar düşünce özgürlüğü için girişimde bulunmasın

mı. Bulunsun. Ama doğru bir disiplinle. Şöyle. Düşünce özgürlüğü, özgür ilişkilerin oluşturduğu bir ortamda anlamlı olur. Bundan ötürü hedef başlıbaşına düşünce özgürlüğü olmamalı... tam tersi özgür ilişkilerin oluşturacağı bir ortam olmalı. Peki ama düşünce özgürlüğü mücadelesi kime karşı verilecek. Bu, kesinlikle netleştirilmiyor... böylece düşünce özgürlüğü mücadelesi günün koşullarına verilmiş cılız bir yanıt derkesine iniyor.

Doğru bir disiplin dedikte demokrasiden demokratiksizliğe giden bir çizgi üstünde verilmeli düşünce özgürlüğü mücadelesi. Demokratiksizlik dendiğinde, devletin kökten kaldırıldığı sınıfsız bir toplumu düşünüyorum.

Bütün bunlardan sonra şu düşünülmesi. Kimlerle... kimin için düşünce özgürlüğü mücadelesi. Memet Fıratlı... Enis Batur'la... Alpay Kabacalı'yla. Fethi Naci'yle... Mehmet H. Doğan'la... Adalet Ağaoğlu'yla... Orhan Pamuk'la... Tomris Uyar'la... Pınar Kürle... Refik Durbaş'la ve daha birçoklarıyla düşünce özgürlüğü mücadelesi verilebileceğine inanmıyorum. Şundan ötürü inanmıyorum. Kültür dünyasında ileti kanallarını tutan bu kişiler, İnsancıl'ı susturmak için ellerinden geleni yaptılar. Sözgelimi Yeni Yüzyıl gazetesinin sanat yönetmeni Refik Durbaş, İnsancıl'ın haberlerini yayınlamadı. Sızlanmak için söylemiyorum. Neden güvenmediğimi söylüyorum. Herkes bilsin diyorum. Herhangi bir toplantıda Refik Durbaş, düşünce özgürlüğü derse ben gülerim. Çünkü ben bunları kapitalist despot kültürün içinde erimiş... despot... dışı despot, kenar çizgileri demokrat... baltasını arkasında saklayan Beyaz Adamın Sözcüleri diye görüyorum. Düşünce özgürlüğü mücadelemde hedeflerimden biri de bunlar... despotik kültür pekiştirenler...

Burda bir sorun daha var. Bunlar düşünce açısından son derece özgür. Ama düşünce özgürlüğü isteyen her kağıdın altında bunların imzasını görüyorum. Sahne şöyle. Bunlar her türlü düşüncesini söylüyor. Üstelik benim düşüncelerimin duyulmasını engelliyor... benim düşüncelerimi zararlı bulan sistemin sözcülüğünü yapıyor... ama her kağıdın altına imza atıyor. Şunu bilin. Kültür dünyasında oluşturduğunuz... sistemle bütünleşmiş despotik yapıyla... despotik yapıyı oluşturan sözcülerle mücadelem devam edecek.

Sizler bütün bunları duymamak için beni çağırıyor sunuz toplantılarınıza... Ama şimdi okuyorsunuz kızgınlıktan ateş basmış yüzünüzle... söve söve Sö-vün bakalım. Sövgüleriniz hayatın depremlerini durduramayacak. Bilesiniz bunu.

6 Şubat Pazartesi

Dün **Zeytinburnu Halkevi'**nde bir konferans verdim. Halk tiyatrosu nedir... **Sanatta Star Sistemi** nedir bunu anlattım. Konferans desem bile konferans değil. Karşılıklı konuşuyoruz. Böyle konuşurken şunu saptadım. Tekil olguların yasalarını bulamıyorlar. Tabii bu anlamsızlık... çözümsüzlük oluşturuyor. Sözelimi, Orhan Pamuk'un insan yazarı olmadığını biliyorlar. Ama Orhan Pamuk'un nasıl bu duruma geldiğini nasıl starlaştığını bilmiyorlar. Bu yüzden anlamsız bir red çıkıyor ortaya.

İkinci saptama şu. Dünyayı değiştirmeyi, dünyayı güzelleştirmeyi düşünen bu insanlar, kendilerini değiştirmeyi düşünmüyorlar.

Tek sesli berbat müzikle... sanatsız... felsefesiz bir güzel dünya kurulamayacağını söyleyince kıyamet koptu. Bu, hep böyle oluyor. Hepimiz, egemen ideolojinin kuşatmasındayız. Egemen ideoloji, ahlakımızı, sevincimizi, üzüntümüzü, dostluğumuzu, yememizi içmemizi... sanatımızı, sevişmemizi belirliyor. Böylece kişi, sosyalist konuşan... egemen ideolojiye göre yaşayan garip bir varlık oluyor. Bizler, buna karşı, sanatın, felsefenin, bilimin, hayatın bilgisini edinmek zorundayız. Hepimiz, egemen ideolojiyi hayatın içinde yırtan... bu ideolojiye karşı red cephesi oluşturan birer insan olmalıyız. olmak zorundayız. Dün bunları anlatmaya çalıştım. Sözelimi güzel bir dünya kurmaya aday insanın müziği tek sesli olamaz dedikte kıyamet koptu. Kıyameti koparanların akıl yürütmesi şöyle. Çok sesli müzik dinleyen kimi aydınlar sınıf mücadelesine katılmıyormuş. Öyleyse... öyleyse sosyalistler çok sesli müzik dinlemeyecek... çok sesli eser yaratmayacak. Bizim tek bir müzik aygıtımız olacak. bağlama. Üstelik ben Küba'yı bilmiyormuşum. Küba tek sesli müzikle sosyalizmi kurmuş.

Tabii bu son derece çürük akıl yürütmeyi yerlebir ettim. Soluk almalarına fırsat vermeden ikinci darbemi vurduğum. Siz birer kurbağasınız dedim. Emperyalist ülkeler, başta kendi halkları. bütün dünya halklarına kurbağa yöntemini uyguluyor. Şöyle, kurbağa kaynar bir suya atılırsa haşlanmıyor. Sıçrayıp çıkıyor. Ama kurbağayı ılık bir suyun içine koyduktan... zavallı yaratık şıpır şıpır oynasırken suyu ısıtırsanız suyun sıcaklığını hissedemiyor... hissettiğinde de iş işten geçiyor... sıçrayamıyor.

İlk faili meçhul denemeye cınayete görkemli bir tepki gösterseydik öbür faili meçhul cinayetler işlenmezdi. Daha derinlemesine gidildikte kapitalist devletten adalet beklemek kurbağalaşmaktır.

Dün noldu. Kurbağasınız deyince ikinci kıyamet koptu. İyî oldu. Dondurulmuş bilinçlerinin tam ortasına kazmayı yedikte noluyor diye kalktılar ayağa... Tartışmalı toplantıdan sonra bir saat kadar kimi gençlerle konuştuk. Şunu gördüm. Tartışmalı toplantı işe yaramış. Beni sevindiren bir noktayı da söylemeliyim. 2,5 saat süren tartışmalı toplantıda saygısızca bir davranış... saygısızca bir söz olmadı. Birden ayağa kalktılar... sen şunu bilmiyorsun... sen şunu biliyor musun diyenler oldu tabii. Olacak. Çünkü sistemin gerçekliği, bedenimizi... bilincimizi milimetresine kadar kuşatmış. Bu gerçeklik yırtılırken insanın birçok yeri acır... acıyla bağırır çağırır. Düşünün eline bağlamayı almış, devrimci müzik yaptığını sanıyor insan. Sonra ben geliyorum, böyle olmaz diyorum. Senfoni gerek diyorum. çok sesi anlatıyorum... duyguların zenginliğini anlatı-

yorum. Bir gerçekliği yırtıyorum. Bu yırtılışa tabii acı çekecek insan.

Dün bütün bunlar yaşandı **Zeytinburnu Halkevi'**nde Dün güzel bir gündü.

9 Şubat Perşembe

Yeni bir sorun çıktı. Orta öğretimde bekaret denetimi. Kızların kimi davranışları iffetsiz görülürse "Gel bakalım, sen iffetli misin iffetsiz misin" diye bekaretine bakacaklar mı.

Şimdi kimi kuruluşlar kimi kişiler bu bekaret denetiminin çağ dışı olduğunu anlatmaya çalışıyor. İşte tam bu noktada... bekaret denetimi işinin çağ dışı olduğunu anlatma noktası... Türkiye'de benim, kendine aydın... yazar sıfatını verenlerin hepsinden ayrıldığım nokta.

Bu noktanın bilinmesini istiyorum.

Kendilerine aydın... yazar sıfatını verenler şöyle düşünüyorlar. Türkiye'de bekaret denetimi kararı alanlara... kararı savunanlara, bunun çağdışı olduğunu anlatalım. Anlatıyorlar da. Dört bir koldan örneklerle "Bakın, bu sizin yaptığınız çağdışı" diyorlar.

Öbürleri... kimi açıkça... kimi bin dereden su getirerek bekaret denetiminde direniyor... bu işin "çağdışı" olduğunu anlamıyor.

Kendilerine aydın... yazar sıfatını verenlerle ayrıldığım noktaya geliyorum şimdi. Önce şu. Bekaret denetimi kararı alanlara... bu işin savunucularına, bekaret denetiminin "çağdışı" olduğunu kimse anlatamaz. Çünkü beyin çöplük kültüründen gelen uyarıları gerçeklik diye algılıyor. Çöplük kültüründen gelen bu uyarılar sahte kavramlarla sahte bir gerçeklik yaratıyor. Bilinç, bu sahteliği, nesnel gerçeklik diye görüyor. İşte bundan ötürü, Belediye Başkanları sanatın içine tükürüyor... yağmur duasına çıkılsın deniyor... besmeleyle yangın söndürülür sanıyor. Türkiye'de olup bitenlerin genel yasası bu.

Kendilerine aydın... yazar diyenler bir başka sahte gerçeklikte yaşadıkları için bunu göremiyorlar... olup bitenlerin çağdışılığını anlata anlata helak oluyorlar. Başarılı olamıyorlar... olamayacaklar. Çünkü çöplük kültürü uyarılarını göndermeye devam ediyor. Çöplük kültürü duruyor orda. Önce bunu görmeli. **İnsancıl**, bunu gösterme mücadelesi veriyor. Buna, kavramsal düzeyde insani kültür mücadelesi diyor **İnsancıl**. İnsani kültür mücadelesinin amacı, çöplük kültürünü milimetresine kadar yok etmek... kaldırmak... temelinden kazımak. Tabii, çöplük kültürünü oluşturan toplumsal yapıyla birlikte.

Peki bu amaca giderken neler yapılmalı. Birincisi, bekaret denetimini felç duruma getirecek bir harekate girişmek. İkincisi bugün **İnsancıl**'ın yaptığını yapmak. çöplük kültürünün iletilerini bozmak, durdurmak. Çöplük kültürünün etkileri bozulduktan bilinç ışılayacak. çöplük kültürünü temelinden kazıma süreci hızlanacak. Bu yapılmadıkta, kendine aydınlanmacı diyenler kesinlikle başarılı olamayacak. Çöplük kültürünün iletileri nasıl bozulur. Sözelimi Emirdağ'da binlerce kişi, namus için yürüyor... namussuz gördükleri birini linç etmek için. Yazar-psikolog-psikiyatr- pedagog-hukucu- toplumbilimci- şair-ressam- müzisyenlerden oluşmuş **İnsani Kültür Kumesi**, Emirdağ'a gidecek. Bu küme çöplük kültürünün iletilerini bozacak. o kişileri insanileştirecek. Bütün Türkiye bu yöntemle milimetresine kadar harmanlanacak.

Kendisine, aydın, yazar, şair diyen kendini böyle sıfatlandıran birinin bugün için bundan daha önemli bir işi olamaz. Kendine aydın diyen birinin, bekaret denetimi kararı alanlarla, bu kararı savunanlara aynı topraklarda, aynı tarihlerde yaşaması ayıptır. Bu ayıp, kendine aydın sıfatını yakıştıranlarındandır, öbürlerine değil. **İnsancıl** bu ayıbın nasıl silineceğini beş yıldır anlatıyor... bu kişiler, demeç vermekten bir milim ileri gitmiyor. İşte bundan ötürü **İnsancıl**, kendine aydın sıfatı verenlerin demeçlerini ayıplarını, alınlarının orta yerine çakıyor. Onlar, demeçleriyle, ayıplarıyla yaşayacak. **İnsancıl**, insani kültür mücadelesine devam edecek.

Şünü da söyleyeyim. İnsani kültür mücadelesi başarılı olacak. Bilinç ışılayacak. Çöplük kültürü, temelden kazanacak. Bu topraklarda kimsenin kimseyi sömürmediği insani düzen kurulacak.

11 Şubat Cumartesi

Bugün **İnsancıl**'da İnsanlaşma Semineri başlıyor bu ay, **Genç Ekin Sanat Merkezi**'nde Estetik Semineri başlayacak. Bu seminerleri önemsiyorum. Şundan ötürü, böylece insanlaşma süreci başlatılıyor. Bu seminerlerle Türkiye'de kendine aydın yazar diyenlerle arama kesin bir çizgi koyuyorum. Tarihin bu döneminde bu kişilerle aynı çizgide bulunmak son derece ayıp. Hergün bunların bir ayıbı çıkıyor.

Şimdi buna bir örnek veriyorum. Bugün **Cumhuriyet**'te bir haber "Sanatçılardan onur savaşı-mı. Son günlerde basında Murathan Mungan hakkında yer alan yazı ve yorumlara, sanatçı ve yayıncı arkadaşları tepki gösterdi."

Tepkiyi gösterenlere bakıyorum. Tomris Uyar, Ümit Kıvanç, Orhan Alkaya, Ruşan Çakır, Eser Çamurdan, Hulki Aktunç, Ayça Atıkoğlu, Zeynep Avcı, İpek Çalışlar, Oral Çalışlar, Orhan Duru, Neşe Düzel, Aydın Engin, Orhan Pamuk, Latife Tekin. Türkiye'de star sisteminin sanatçıları, sistemin ahlakının, sistemin çöp kültürünün rantçıları.

Bunlar bir tane kitap satmak için çöplük kültürüne göre yazdılar. Murathan Mungan'ın cinsel seçimini diline dolayanlar bu kişilerin okurları...ileti kanllarında bu kişileri starlaştıranlar.

Noldu beni starlaştıran beni metalaştıran diye o kişilerin önüne oturdular. İşte olan bu. Şimdi onların özel hayatını metalaştırıyor. Bir zamanlar kitaplarınız çok okunuyordu çöplükte. Şimdi özel hayatlarınız.

Ben yirmi yıldır **İnsancıl** beş yıldır bunu söylüyorum size. Gelin insanlaşma mücadelesine katılın... eserlerinizle sistemin oluşturduğu insanı değiştirmek insanlaştırmak için mücadele edin. Siz bunu yapmadınız. Star olmak için sistemin insanını pekiştirdiniz. Herbir işin metalaştırılmasını istediniz. Aşk, dostluğu düşüncüyü cinselliği vefayı mutluluğu, mutsuzluğu sevinci üzüntüyü satılığa çıkardınız.

Şimdi özel hayatınız satılığa çıktı. Bu, sizin şimdiye kadar izlediğiniz, ciddiyetle koruduğunuz sanat politikanızın hayat politikanızın sonucu. Üstelik doğru sonucu. Söylemiştim. İnanmadınız bana. Gör-dünüz. Hayat hakkını aldı. Sizin cinsel seçiminizi sizin özel hayatınızı satılığa çıkaranların sizin okurunuz.

Dinleyin beni çöplük kültürünün rantçıları. İşte sizin okurlarınızla **İnsancıl** okurlarının farkı. Tek bir insancıl okuru, sizin okurlarınızın yaptığını yapmaz. **İnsancıl** okuru metalaşmaya karşı kor insani hiçbir

değeri de metalaştırmaz. İşte benim sevincim. Sizler, bu sevinci yaşamazsınız. Çünkü bu, sistem dışı sevinçtir. Şimdi sizler durmaksızın kağıt imzalıyorsunuz. Ama sizler o kağıtlar insan emeği o kağıtları, insana karşı kullanmıştınız.

Kağıt sizleri çarptı iyi oldu.

15 Şubat Çarşamba

Benim **Düşünen Adam** adlı oyunumda bir bölüm var **Düşman Bekleyen Ülke**. Bu ülkede herkes, hemen geliverecek bir düşmanı bekler. Türkiye, çoktandır böyle. Bu beklenti ciddi bir korku yaratıyor. Sağımız solumuz düşman. Tabii işsizlik açlık öldürülme hastalanıp hekimsiz kalma yalnızlık ihanet.

Bu kapitalizmin yöntemi. Kapitalizm, düşmanlık-korkulu bir yöntemle yönetir ülkeyi. Böylece insan edilginleşir iyiden iyiye teslim olur kapitalist sisteme. Sözelgimi; yıllarca edebiyat emekçiliği yapmış bir yazar, star Orhan Pamuk'a bakıp, unutulma korkusu yaşıyor sisteme teslim olur.

Fiatların durmaksızın yükseltilmesi düşünce özgürlüğünü boğar. Bunun yanında insanda korku yaratır. Yükselen fiatlarla nolaçağım korkusu yaşayan insan iyice büzülür, aşağılık duygusuyla ezilir.

Tabii gazeteler bombalanır insanlar katledilir yazarlar hapse atılır emekçilerin sömürsünden elde edilen milyarlarla iftar sofraları kurulur. Kumar, fuhuş desteklenir. İnsanın, insanlaşma mücadelesinde yattığı varlığına anlam katan değerler sıfırlanır. Böylece insan, dibi görünmeyen uçurumun başında, şiddetli bir baş dönmesiyle, korkuyla düşeceği günü, saati bekler.

Şimdi şunu söylemeliyim. Hiç kimse korkmasın. Kapitalist sistem insanı uçuruma itemeyecek. Uçurum yok çünkü. Uçurum, kapitalistlerin sözcülerin ürettiği sahte gerçeklik kırılacak. Mutlaka. Kapitalist sınıf, insanlaşma sürecini durduramayacak. Kapitalistlerin dünyayı rezilleştirmesine izin verilmeyecek. Güzel bir dünya kurulacak. Sınıfsız sömürsüz, eşitlikçi güzel bir dünya. Hayat sanatlaşacak. Yaşamak güzel-leşecek. İnsanı haraca kesen alıkıran başkessenler örgütü yerlebir edilecek.

Hiç kimse korkmasın hiç kimse boynunu bükmesin. Şimdi direnmek gerekiyor. Kendimiz için insan için güzel günler için.

Milyonlarca yıl önce insanlaşma mücadelesinde insanın yaktığı o güzel ateşi, kapitalist sınıf söndüremeyecek. Kapitalist sınıf sömürsüyle eziyetiyle kumarıyla, fuhuşuyla suç örgütleriyle yok olacak. Mutlaka.

16 Şubat Perşembe

Dün Fethi Naci'nin bir yazısını getirdiler. **(YENİ YÜZYIL, 17/12/1994)** Yazının adı **1990'lı yılların Türk romanına bir bakış**. Daha önce söylemiştim. Fethi Naci, **Sanatta Star Sistemi**'nin etkili eleştirmeni. Değerlendirmelerini sisteme göre yapar. Ama "Sosyalizmin insanoğlunun yaratabildiği en güzel gerçekleştirebilir düş olduğuna, dünyanın gençliği olduğuna inanıyorum" der. Fethi Naci'nin bu konuda samimi olduğuna inanıyorum. Ama samimiyet gerçeği söylediğimiz inancıdır. Samimiyet, görebilme, çözümleme yöntemi değildir. Bir kez daha söylüyorum. Üstünde ciddiyetle düşünülmesini istiyorum. Gerçeği görebilme sorunu, bilimsel kanaldan, bizim psikolojimize, samimiyete kayarsa, işte Fethi Naci çıkar ortaya. Samimiyet-

le sosyalist olduğuna inanır ama bütün değerlendirmeleri burjuva ölçütleriyle olur

Şunu söylemeliyim. Bir insanın sosyalistim demesinin bir sakıncası yok. Sakınca, değerlendirmelerde ortaya çıkıyor. Şimdi sosyalistim diyen bir eleştirmen, hangi ölçütlere göre Adalet Ağaoğlu'nun **Ruh Üşümesi** adlı romanını beğenir. Adalet Ağaoğlu'nun **Ruh Üşümesi** adlı romanı ancak burjuva değer yargılarına göre güzel.

Son derece pusuruk bir ülkede yaşadığımız için bunları tartışmadık tartışmıyoruz. Samimiyeti doğru yerine oturtmuyoruz. Bakın Doç. Dr. Ahmet Yıldızhan (Noroşürjü Uzmanı) Ozan Yılmaz'a verdiği bir yanıtta ne diyor "İslam inancına göre, her şeyde gerçek müessir Allah'tır. Hastalıklar ancak O'nun izni ile bulaşır" (Hekim Forumu Mart 94). Böyle inanan biri nasıl doçent olmuş, bunu bilmiyorum. Böyle düşünen biri nasıl hekim olur, bunu da bilmiyorum. Ama şu var. Yıldızhan hastalıkların Tanrı'nın izniyle bulaştığına samimiyetle inanabilir. İnsanın bu inanç hayatta milimetrik noktalarda bile geçersizdir. Samimiyeti burada bilgi çözümü olursa, hastalar samimiyetle olur.

Söylemek istediğim şu. Samimiyet işini mutlaka çözümlemeliyiz.

Fethi Naci'ye gelince. Bakın ne diyor "Burjuva demokratik özgürlüklerin" evrensel özgürlükler olduğunu artık biliyoruz () Türkiye burjuvazisi, bırakın insanca yaşanacak bir Türkiye, özgür ve adaletli bir Türkiye kurmayı, Türkiye'yi yönetmekten bile aciz olduğunu 1950'den bu yana bütün iktidarları ile ispat etmiştir.

Çözümlemenin yanlışlığını görüyorsunuz. Fethi Naci'nin dünya burjuvazisiyle bir sorunu yok. Türkiye burjuvazisi ile sorunu var. O sorun da 1950'den sonra başlıyor.

Burjuvazi, dünyanın hiçbir ülkesinde tek bir insanı sorunu çözemedi. Burjuva demokratik özgürlükler ciddi bir yanılsama. Burjuvazinin demokrat olduğu, ancak burjuva ölçütleriyle mümkündür. Türkiye burjuvazisi de yetmiş yıldan beri bu ülkenin tek bir sorununu çözemedi.

Bütün bunları şunun için anlatıyorum. Fethi Naci, samimiyetle inanır solcu olduğuna. Ama bütün değerlendirmelerini burjuva ölçütlerine göre yapar. Fethi Naci'nin güzel'li, yuce'si, dostluk'u çirkin'li burjuva doğru yargıları ile disiplinlenmiştir. Bunun için Fethi Naci **Sanatta Star Sistemi**'nin eleştirmenidir.

Fethi Naci, **1990'lı yılların Türk romanına bakış** adlı yazısında, akılda kalacak romancıları sıralıyor. Bu sıralamada Hasan Ali Toptaş da var. Fethi Naci daha önce bir başka yazısında da Hasan Ali'yi olumlu değerlendirmişti. Fethi Naci'nin Hasan Ali ile ilgili olumlu değerlendirmeleri beni son derece rahatsız etti. Şunun için. Sistemin yazarları bitti. Orhan Pamuk çok satmasına karşın başarılı olamadı. Şimdi sistem yazar arıyor. Bula bula Hasan Ali'yi bulmuş. Şunu söylemeliyim. Edebi ölçütleri değer aldıkta Orhan Pamuk Hasan Ali'nin eline su dökemez. Türkiye'de Hasan Ali yüz bin sattıkta önemli değişiklikler olur. Sistem, şimdi Fethi Naci eliyle Hasan Ali'yi kuşatmak istiyor. Kuşatma başarılı olursa Hasan Ali star yapılacak. Tabiri eserin kullanım değeri sisteme göre değiştirilecek. Bu Hasan Ali'nin edebiyat adına tukenişi olur.

Hasan Ali şimdi bizim yazarımız. insanın yazarı. Ama bız Hasan Ali'ye gereken ilgiyi göstermiyoruz.

Hasan Ali'nin eserlerini okumuyoruz. değerlendirmiyoruz. Şu trajediye bakın. İnsan, kendi yazarı Hasan Ali'yle ilgilenmiyor. Sistemin yazarı Orhan Pamuk'la yatıyor. Orhan Pamuk'la kalkıyor.

Türkiye'de insan kendi alnına kendi eliyle leke sürüyor.

Hasan Ali'yi bizim starımız yapmalıyız. Böyle olukta kof star Orhan Pamuk iyice görünür.

Fethi Naci bir yazarı överse orda edebiyat biter. sistemin starlaşma hareketi başlar. Hasan Ali, eserlerini bastıramayan Hasan Ali, bir gün, eserim basılır. pahasına sistemin starı olursa bunun yarı sorumlusu bızız.

Ekmeğin dört yılda 1000 liradan 7500 liraya çıkarıldığı bir ülkede yaşıyoruz. İnsanın bu durumu normal görmesi için ideoloji harekete geçirilir. Ferdi Tayfur'dan, Bedri Baykam'a, Tarkan'dan Orhan Pamuk'a uzanan çizgide Sinan Çetin konuşur. Sahte gerçeklik oluşturulur. İnsan bu sahte gerçeklikte edilgin bir meta derkesine düşürülür. **Sanatta Star Sistemi**'nin eleştirmeni Fethi Naci, edebiyatta sistem için insan avına çıkar.

Başarılı olamayacaklar. Kesinlikle başarılı olamayacaklar. Ekonomi politikası milim gözden kaçırılmadan estetik mücadelemiz sürüyor.

İnsan kazanacak.

17 Şubat Cumartesi

Bugün yolda yürürken güneşle bulutlarla geçip giden günleri düşündüm. Geçip giden günler. Şimdi telefonla istediğin yerle saniyede görüşebiliyorsun. Yıllar önce annemle iki kelime konuşabilmek için 7 saat 10 saat beklerdim postanelerde. O ses annemin sesi. umut verirdi. güven verirdi bana.

Annemin sesi için postanede beklerken roman okurdum. Bir telefon konuşmamızda "Ne okuyorsun" dedikte "Diriliş'i okuyorum anne" demiştim. Annem Katyuşa'yı aldatan Ivanoviç'i hiç sevmeydi. Hiç unutmam. "Ne yapıyor o terbiyesiz" demişti. Ivanoviç için "Ama anne" demiştim. "pişman oldu" Kırık bir sesle "Savunma o terbiyesiz oğulcuğum" demişti.

İşte böyle. roman kahramanlarıyla yaşadık. Onlar canlıydı. Biz annemle her şeyi canlandırırız. Roman kahramanları çiçekler, ağaçlar, yediklerimiz, içtiklerimiz, mevsimler, aylar. Ne varsa canlıydı. Bizle yaşardı hepsi. Bir türkü vardı. Şöyle "Kannınsanı titrer üşür. Öyle kış dövuşür. En geride cüce şubat-Utanarak gelir sakat."

Şubatin cüceliğine utanmasına pek üzülürdüm. Türküyü "En geride güzel şubat" diye değiştirirdim. Şubat benim gözümde korunması, sevilmesi gereken bir aydı. Bu yüzden ayların yerini değiştirir, şubati başa alırdım. Benim gizli yılaşım şubatı. Öbür aylardan birer gün alır şubati 31 güne tamamlardım. Şubatla ilgili tasarımlarım vardı. Büyüyünce ülkelerimden biri şubati başa almaktı. Yıl, şubattan başlayacaktı. Bu ülküm, ilkokulda birinci sınıfta sorun oldu. "Büyüyünce napacaksınız" sorusuna, "Şubatla başlayacak yeni yıl" demiştim. Tuhaf bulunmuştu bu ülküm. Anne-me söylemişler "Oğlunuzun tuhaf düşünceleri var" demişler. Annem "Ne güzel" demiş bana da "ülkünü değiştirme" dedi.

Şubatin birinci ay olmasına o yaşlarda nasıl vardım, bunu bilmiyorum. Ama bu, o tarihlerde tuhaf bulunmayıp, bir çocuğun "masum deliliği" diye görülme-

seydi. uzun uzun konuşulsaydı eğitim sistemimiz, gerçekliğin kabulü, onaylanması biçiminde olmasaydı Türkiye bugün bu noktada olmazdı.

Bugün bile bu noktayı kıramadık. Gerçekliği doğru kabul ediyoruz. Böylece insani yaratıcılığı dumura uğratiyoruz

Ama bu değildi sabah yolda düşündüklerim. Geçip giden günleri düşündüm sabah. Annemi. türkülerimizi. okuduğumuz. tartıştığımız romanları. sonra şubatı. "En geride güzel şubat-Gülümser gelir koşarak"

22 Şubat Çarşamba

Dün gece arkadaşlarımla konuşurken şöyle dedim. İnsanın davranışı değil de neden öyle davrandığı önemli. Her insan neden öyle davrandığını bilmeli. davranışın bilgisini edinmeli. bu nedeni kavramlaştırmalı. Toplumbilimciler psikologlar bunun üstünde durmalı. Gerekirse binlerce neden çizelgesi bulmalı. Bu yapılmadıkta insani ilişki sağlıklı olmaz. Bu yapılmadığı için insani ilişkiler sağlıklı olmuyor

Ama bizde böyle değil bu. Çoğu kişi neden öyle davrandığını bilmez. Davranışını kavramlaştıramaz. Bunu için bizde ilişkiler püsürüktür. Nedeni bilinmeyen davranışlar, kestirilmeyen sonuçlar doğurur

Şimdi bunları niye yazdım. Şunu için. İstanbulda bir vakıf var **Toplumsal Araştırmalar Vakfı**. Bu vakıf İstanbul'da bir ayda olup bitecek tüm kültür hareketlerini saptıyor. Sonra bunları kitaplaştırıyor. Bu kitapçığa bakarak İstanbul'da nerde söyleşi. nerde konser var öğreniyorsun

Bu vakıftan **İnsancıl'a** da telefon ettiler. Etkinlikler konusunda bilgi istediler. Bilgi verildi. Buna sevindim. Çünkü **İnsancıl'a** ilgili ilk kez oluyor bu. Kesintisiz söylüyorum. ayrımsız söylüyorum İstanbul'da yayınlanan bütün gazeteler **İnsancıl'ı** dışlarlar. **İnsancıl'ın** haberlerini vermez. Gazetelerin kültür bölümü yöneticileri böyle davranır **İnsancıl'a**. Ama neden böyle davrandıklarını söyleyemez hiçbirisi. Neden böyle davrandıklarını açıklamadıkları için; ben şöyle düşünürüm. **İnsancıl** eleştiren bir dergi. Ayrıca o kişilerle ilişkiye girmez. Herhalde bundan ötürü **İnsancıl'ın** haberleri haber olmaz. Benim bilemediğim başka nedenler de olabilir. Söylemezler. Söylemedikleri için neden öyle davrandıklarını bilemem

Yine **İnsancıl'ın** haberlerini haber yapmasınlar. Ama bunun nedenini açıklasınlar. Türkiye'de insani sorunlar önemsenmediği için bu söylediklerim anlaşılıyor. Sözgelimi ben **Cumhuriyet'in** **İnsancıl'dan** söz etmesini istemiyorum, bunun nedenini bilmek istiyorum

Kendimden bir örnek vereyim. Biri var, hiç sevmem. Geçen gün Ayhan Ergün sordu "Neden o kişiyi hiç sevmiyorsun?" O kişi bende hiç yikanmıyor duygusunu uyandırıyor. Belki yikanıyor hergün. Ama görünümü pis. Şimdi o kişi bana sordukta "Niçin bana uzak duruyorsun dedikte, bunun nedenini açıklarım. Bu, insani ilişkilerde gereklidir. zorunludur. Ama bu kendimiz için de zorunludur. Neden öyle değil de böyle davrandığımızı iyice bilmeliyiz.

Şimdi konuya dönüyorum. **Toplumsal Araştırmalar Vakfı'na**. **Toplumsal Araştırmalar Vakfı** bir adım daha attı. **İnsancıl'ın** şubat sayısında çıkan ürünlerin adlarını yazarların adlarını istedi. Gönderirdi. Dün, bu konuyu Bülent Özdağ'a görüştüm. Bülent Özdağ'a şunu sordum. "**Cumhuriyet**

Yeni Yüzyıl İnsancıl'ın haberlerini vermezler. Siz niçin bizim haberlerimizi veriyorsunuz." Bülent Özdağ: "**Biz Cumhuriyet, Yeni Yüzyıl değiliz**" dedi. Bunu duyurucu bulmadım. "Biz" dedi "kültürel etkinlikleri kendi gerçeklikleri içinde duyurmak istiyoruz." Bunu da duyurucu bulmadım. Kültürel etkinlikleri ayrımsız duyurmanın nedeni olamaz bu. Bülent Özdağ, bu kez "Emeğe saygılıyız. Emeğe saygı göstermek gerekir." Tabii, bu olabilir. Kendisine teşekkür ettim. Neden emeğe saygı gösteriyorsunuz demedim

Türkiye'de insanlar arası ilişkilerin bozukluğunun temeli davranışımızın nedenini bilemeyişimiz. Bizde önce davranılır, sonra bir neden uydurulur. Bu uyduruk nedene, kişi, kendi de inanır üstelik. Peki biz davranışlarımızın nedenini nasıl bulabiliriz. Hiçbir insan, iç dünyasını kolaçan ederek bir sürü nedeni uydurarak bu nedeni bulamaz. Çünkü biz uyduruk nedenler dünyasında yaşıyoruz. İnsani olmayan bir dünyanın kuşatması altındayız. İnsan, hem kendisinden hem de insanileştirdiği doğadan uzakta. Bu uzaklığın nedeni, kapitalist ekonomiye bağlı metalaşma biçimine dönüşüyor. Ürünün içerdiği emekle, ürünün biçimi meta karşıt duruma geliyor. İnsanın toplumsal eyleminin yaratımı ürün, özel mülkiyet eliyle meta biçimini alıyor. İnsan eyleminin ürünlerine meta damgasını vuran biçim, hakiki bir gerçeklik diye algılanıyor. Kapitalist ideoloji, bu sahte gerçekliği pekiştiriyor. Meta dünyasına uygun bir insan tipini olumlıyor. bu insanın bütün davranışlarını kapitalist ideolojiye göre oluşturuyor

Sözgelimi, hukuk metanın biçimi olarak gündeme giriyor. üstelik adalet uğruna. Milyonlarca yılda oluşan insani birikime el koyan kapitalist sınıfı koruyor metanın biçimi hukuk

Sözgelimi bir yargıcı ele alalım. Yargıcın bir mahkeme bütünü davranışlarının nedeni adaleti sağlamak içindir. O öyle bilir bunu. Doğru karar vermek için kırk kırk yazar. Ama hiçbir zaman adil karar veremez. Bütün kararların temel nedeni metanın olumlanması. metanın oluşturduğu sahte gerçekliği pekiştirilmesi içindir. Firincılar doktorlar bakkallar avukatlar ayakkabıcılar terziler herkes meta için yaşar. Sahte. Sahte dünyada insanın davranışlarının temel nedeni ölümüne. tabii insani olmayan bir yarışmaya. yokedici bir rekabete dayanır. İşte bu nedenden ötürü **Cumhuriyet, İnsancıl'ın** düşüncelerinin yayılması istemez. Piyasaya çıkmış bir tüccar nasıl davranırsa öyle davranır. Düşünce pazarlarında kendi düşüncelerini satar. İşte bundan ötürü **İnsancıl'dan** söz etmez. Ama uyduruk bir neden bulur. bu uyduruk nedene inanır. bu uyduruk nedenin sahte dünyasında yaşar. Tam da bu nedenden ötürü hekim, hastadan para alır. Çünkü hekim, milyonlarca yılın insani birikimini bilgisini mülkiyetine geçirdiğini sanır, metanın sahte gerçekliğinde. Sözgelimi siz hekime para vermezseniz, hekim sizi dava eder. Yargıcı, adil davranır, hekime hak verir. Metalaşmanın oluşturduğu sahte gerçeklik bunu böyle gösterir. Hekime sorsak, neden böyle davrandın. neden bu kişiyi dava ettin. Hekim, "Hakkımı vermedi" der. Yargıcı da hak uğruna, o kişiden parayı alır, hekime verir. Oysa insani yaratılmanın bir teki bile kimsenin babasının malı değildir. Bu dünyada hiç kimsenin fabrikası. hiç kimsenin tarlası. hiç kimsenin vatani olamaz. İnsan davranışlarının temelini insani olabilmesi için, özel mülkiyet bütünüyle kaldırılmalı. meta ekonomisi yerlebir edilmeli. An-

cak bundan sonra insani yaratılar, kimsenin mülkiyetinde olmayacak. İnsan, insani kendi olacak... doğanın... öbür insanın insaniliğini görecektir... böylece güzel dünya kurulacak.

İyi ama meta dünyasında yaşıyoruz, napmalıyız. İnsani yaratıların kimsenin mülkiyetinde olmadığı bilgisini edinmeliyiz. Bu bilgi bilincimizi ıstıttacak. Sahte dünyanın, uyduruk nedenlerini bileceğiz böylece. Buna insanileşme diyorum. İnsanileşmeye vardıkta dünyanın bütün tatsızlıkları önümüzde pırıl pırıl görünür. Tabii bu ciddi bir acı verir insana. Sahte dünyanın uyduruk nedenleri yüzünden nice insana nasıl acı verdiğimizizi... insani süreçleri nasıl yerle bir ettiğimizi... kendimizi nasıl küçültüğümüzü. Kendimizi nasıl çarçur ettiğimizi anlarız. Çünkü biz, hep adalet... hep hak diye yaşadık... bunun için marksist bile olduk... her yazımızda markstan bir alıntı aldık. Ama biz marksizmin temel sorununun, insanın insanlaşması olduğunu anlamamışız. Yazılarımız... şiirlerimiz... romanlarımız... öfkemiz... sevincimiz... mutluluğumuz... dostluğumuz... aşkımız... düşmanlığımız metanın biçimiymiş. **İnsancıl**, bunu gösterme mücadelesi veriyor. Şöyle diyor metanın biçimini yaşayanlara "Sizlerin yaptığı... sizlerin davranışlarınızı yöneten Allah, **İnsancıl**'ın ayaklarının altındadır "

Toplumsal Araştırmalar Vakfı'na Bülent Özdağ'a İnsancıl'a gösterdikleri güzel ilgiden ötürü teşekkür ediyorum. Ama daha çok emeğe saygıdan ötürü... Bilinç işması, emeğe saygıyla başlar çünkü.

27 Şubat Pazartesi

Genç Ekin Sanat Merkezi'nin insani kültür mücadelesi devam ediyor. **Genç Ekin**'in bu tavrı son derece önemli. Güzel dünya mücadelesinde sanata şimdiye kadar gereken önem verilmedi. Sanat, burjuvaziye bırakıldı. Sanata ilgi, burjuva sanatçıları eleştirmek sanıldı. Kendiliğinden yetişmiş ilerici sanatçılar belli belirsiz desteklendi.

Şu bilinmeli. 1980'den sonra burjuvazi, sanata, dallı budaklı el attı. **Varlık** dergisinde innik minnik yazılar yazan... bu yüzden adını... kimliğini açıkça ortaya koyamayan biri, Enis Batur için şöyle dedi "varlığından müthiş GÜVEN duyuyorum" Enis Batur, burjuva cephesinde bu övgüyü hak etmiş bir kişidir. Kültürün... sanatın önemini... sanatı... kültürü denetim altına almanın ciddiyetini burjuvalara anlatmak için bilmadan usanmadan çalıştı. Bu işi **Sabah** gazetesıyla denedi olmadı... sonra **Güneş** gazetesıyla denedi olmadı. Şimdi **Yapı Kredi**'nin gücüyle, kültürü... sanatı burjuva adına denetime alma mücadelesi veriyor. Böyle bir mücadele kolay kolay verilmez. Sermaye, büyük kâr getirmeyen alana yatırım yapmaz. Ama Enis Batur, yaptı netti, sermayeyi bu alana çekti. Üstelik bizim yazarlarımızın eserlerini de bastı demokrasi görüntüsü vermek için denetime. Enis Batur, Marks'ın **Kapital**'ini Lenin'in **Amprio Kritisizm**'ini basarsa şaşımam.

Bir örnek vereyim. Nermi Uygur sermayenin düşünürlü değil. Nermi Uygur bilinç ıstıttıcı bir düşünür insanın yazarı. Pek kimse bilmez ama Nermi Uygur, Marks'ın nasıl bilebiliriz sorusuna verdiği devrimci yanıtı pek güzel anlatır. Ama biz gözgözü görmez bir kavga içinde OCCAM'ın usturasını kullanamadık. Birçok materyalist yazarı, marksist değil diye burjuvazinin saflarına ittik. Ama idealist yazarları yanımıza al-

dık. Buna alıklık demiyorum. Buna ekstra ekstra birici sınıf alıklık diyorum.

Söylüyorum. Bir kez daha söylüyorum. Descartes'... Condillac'ı Kant'ı... Feurbah'ı... Betül Çötüksöken'... Nermi Uygur'u. Afşar Timuçin'i kavramadan Marksizmin bilgisini edinebileceğini sanan biri varsa o, ekstra ekstra birinci sınıf alıktır.

Genç Ekin Sanat Merkezi işte bu alıklığın üstüne yürüyor şimdi... felsefe seminerleriyle... estetik seminerleriyle. Çünkü sanata el atmanın bir başka yoludur estetik bilinci gelişmiş insanlar yetiştirmek. Böylesi ancak iyi bir sanatçı... iyi bir okur olabilir. Burjuvazinin yolu böyle kesilir.

Afşar Timuçin'in sözleri bellensin. Bakın, ne diyor Timuçin **İnsancıl**'da "Bu yeni aydından da bir Nazım Hikmet, bir Verlaine, bir Rousseau, bir Shakespeare, hatta bir Schopenhaur çıkmayacak. O zaman daha yeni bir aydın tipine gereksinmemiz var demektir "

Nasıl bir aydın tipidir bu. Bunu ancak proleteryanın içinde bulabiliriz. Burjuvaziyle diş diş mücadele eden... estetik... felsefi bilinci aşmış... durmadan düşünce üreten... şiir... roman... öykü yazar. Sivas'ı besteleyen... Özgür Ülke'nin bombalanmasının resmi yapan... 7500 liraya çıkan ekmeği taşa oyan...

Bunları yazarken gülmem tuttu. Şundan ötürü. **Genç Ekin**'de dün dergilerin kendilerini anlatma toplantısı vardı. **İnsancıl**... **Ada**... **Evrensel Kültür**... **Tavır** kendilerini anlatacaklardı. Ama toplantıya **Evrensel Kültür**'le **Tavır** gelmedi. Sevgideğer insanların böylesi sevimsiz tatsız davranışları beni üzüyor. Toplantıya gelmemekle belki de şunu söylemek istiyorlar. Gündoğdu, sen bizi sevdiğini söylüyorsun. Ama biz senin, bizi sevmeni istemiyoruz. Olmaz olsun senin sevgin. Kimi seversen sev ama bizi sevme. Bunu anlarım. Benim de böyle duygularım vardır. Ben söylerim. "Beni seviyorsun ama, ben seni sevmiyorum. Bunu bil" derim. O toplantıya **Evrensel Kültür**'den Tefvik Taş çağırılmış. Konuşulmuş. Söz alınmış. Şimdi Tefvik Taş'tan açıklama bekliyorum. Net. Açık. Kesin.

Ayrıca ben bir yana, o toplantıda bir dolu genç insan vardı. Onca insanı bekletmenin anlamını bilmek istiyorum.

Felsefe... estetik derken bakın nerelere geliyorum. Daha işin başındayız. Söz verdiğiniz toplantılara katılım noktasındayız... buna gülüyorum. Bir de sorunları innik minnik derkesine indirme var. Eskiden bunu **Eşik** yapardı. Şimdi bıraktı. sorunları innik minnik derkesine düşürmeden işliyor. Yeni sayısında (Ocak-Şubat 95. 17) ciddi bir yükseliş var.

Eşik innik minniği bıraktı. Ama bu alan boş kalmadı. **Varoş** innik minnik işini üstlendi. Varoş sorunları innik minnik derkesine düşürüyor... satranç masasında papazkaçı oynamak istiyor.

Varoşcular şunu bilsin. **İnsancıl** papazkaçı oynamaz... satranç oynar. **İnsancıl** "sistemin" azılı düşmanıymış. Böyle diyor **Varoş**. Evet. Öyle. Peki ama, bazı kelimeleri tırnak içine almanın anlamı ne.

Birtakım kelimeleri tırnak içine almakla neyi... kime işmar ediyorsunuz. **İnsancıl**'la oynamak istiyorsanız elinizdeki kartları açın. papazkaçıyı bırakın... satranç masasına gelin.

28 Şubat Salı

Pazar günü Ada degisiyle bir masanın başında yanyana geldiğim için sevindim. Ada dergisini hep

sevdim çünkü... dikkatle okudum. Ada dergisi sorunları için hiçbir zaman innik minnik etmedi... insani kültür mücadelesini hep ciddiyetle ele aldı. Bu gelecek için umut veriyor bana.

Biliyorsunuz, burjuvazi, insanı... özellikle gençleri edilginleştiriyor. İnsanın bilincini dumura uğrattıyor. Burjuvazi insanı metalaştırıyor. Bu metaların bir kısmının solcu olmasını ister burjuvazi. Böylece demokrasi görüntüsü verir

Peki ama insanın belirgin özelliği var mı. Var. Metalaşan insan olgu düzeyinde yaşar. Bu insanın hakikatı, olgunun bilince doğrudan yansımasıyla oluşur. Bilinç olgunun üstüne çıkmaz. Hakikat olgudur metalaşan insanda. Sözgelimi böyle biri, yol çalışması yüzünden sıkışan trafiği gördükte "Neden bu işi gece yapmıyorlar" der. Yine böyle biri, dolaylı vergilerin nasıl bir toplumsal işlevi olduğunu düşünmez... cigara zamlarına kızar. Olgusal bilinç olgular arası ilişkilerle düşünür. "Bakın" der "şurda şu olmuşa burda bu olmuş" Metalaşan insanın bu yanını bilenler, bu yöntemle sorunlara yaklaşır üstelik haklı çıkar. Sözgelimi Yıldırım Aktuna, işçiye sıfır zammı şöyle savundu. "Aynı işi yapan memur, dört milyon. işçi on milyon alıyor" dedi. Olgusal bilinç buna haksızlık der.

Olgusal bilincin etkisini küçümsememeli. Sözgelimi, birçok matematikçi, binlerce yıl Öklid'in üçgenin iç açıları toplamı 180 derecedir görüşünü bu yüzden aşamadı. Ta Laboviş'e kadar... Hegel'de yabancılaşma hakikatı, gerçekliğin doğrudan yansımasıydı bilince. Hegel bu görünümü aşamadı... gerçekliği kuramlaştırdı. Marx, olgusal bilinci, üstün bir soyutlamayla açtı... yabancılaşmanın evrensel yasasını buldu.

Şunu söylemeliyim. Olgusal bilinç temel sorun Türkiye'de. Sözgelimi, birçok kişi olgusal bilinç yüzünden Avrupa'da demokrasi olduğunu söyler Mehmet Ali Aybar, olgusal bilinç yüzünden "güteryüzlü sosyalizm" dedi.

Sovyetler Birliği yıkıldı. Birçok marksist, döndü. Bunun nedeni olgusal bilinç. Marksist iletiler gönderen bir olgu olmayınca onlar da bıraktı marksizmi.

Metalaşan insanın ikinci özelliğine geldikte... Metalaşan insan doğru soru sormaz. Bundan ötürü nesneyle doğrudan ilişki kuramaz. Sözgelimi dünya neden dönüyor der. Böylece dünyayla doğru ilişkiye giremez. Oysa burda "Dünya nasıl dönüyor" diye sormalı.

Metalaşan insan, gerçekliği "ben"leştirir. Benleştirmede yüzünden izlenimlerini düşünce sanır.

Metalaşan insan, iyi-kötü... güzel-çirkin yöntemiyle düşünür bütünü göremez. Bu yüzden, gerçekliği benleştirme derecesine... biçimine göre son derece uzlaşmacı olabilir. Ama aynı kişi, bazan hiç uzlaşmaz... sözgelimi bir insanı yerden yere vurur yine aynı kişi bir başkasına tapınır. Olgusal bilincin aşılmasına bir örnek. Geçen gün televizyon programında Şiddet ve Cinsellik konusunda bir açık oturum dinledim. Olgusal bilinçlerin çarpıştığı bu programda, iş erkeklerde düğümlendi. Erkekler kültürlü olursa iyi olursa... nazık olursa şiddet bitecek. Hanım konuşmacıların şiddetli iteklemesiyle oldu bu iş.

Oysa şiddetin erkeklerle ilgisi yalnızca bir yanılsama. Önce şu. Kapitalist sistem şiddete dayanır. Kadına son derece kibar davranan bir kapitalist, iş rakibini birçok yollarla yerlebir eder şiddetle. Kapitalist sistem, şiddetine uygun bir yönetim biçimi kurar. Şöyle.

Dört-beş kişilik çöp toplama ekibinin bile bir başı olur. Bu yönetim biçimi, aşama aşama gider. Memurlar...şef yardımcılar... şefler müdür yardımcılar... müdürler genel müdürler müsteşarlar bakanlar başbakan. cumhurbaşkanı Kapitalist sistemin neresine bakarsanız bakın bu yapılanmayı görürsünüz. Köyler kentler bu yapılanmaya uygun kurulur. Anayollar... yan yollar diye kapitalist, sistemin şiddetini örgütler... içselleştirir. Erkek, böyle bir toplumda şiddeti uygular. Memuruna bağırır çağırır bir müdüre benzer. Kadın da bunalır bir noktada çeker vurur müdürünü. Bu, kadın erkek ilişkisi değildir. Bilincimize iyice sindirilmiş şiddetin yaşanmasıdır. Sözgelimi, erkek kas gücüyle anayola benzetir kendini. Kadın ana yolun arkasındaki bakımsız ara yoldur.

Olgusal bilinç bunu göremez. Kibar erkek arar. Oysa şiddetin bütünüyle yokedilmesi için kapitalist sistemin bütünüyle, sokaklara varıncaya kadar yerlebir edilmesi gerekir. İyi ama o güne kadar napacağız. Olgusal bilinci kırma mücadelesi vereceğiz. Önce kendimizde. Bunu yapmazsak olgusal bilinçli tuhaf bir marksist oluruz.

Şunu bilmeliyiz. Olgusal bilinci kırmak son derece zordur. Çünkü insan gündelik hayatını olgusal bilinçle götürür. Birçok kişi olgusal bilincini kavramlaştırmıy kuramsallaştırır. Doğan Avcıoğlu... İdris Küçükömer Kemal Tahir Murat Belge. Ahmet Altan... bütün Kemalistler bütün İslamcılar Abdullah Öcalan hep olgucu bilincin içinde düşünüyorlar. Peki kim kaldı. Kimse kalmadı. Kimse kalmadığı için bunlar Türkiye'de etkin oldukları için sorunlarımız çözülmemiyor olgusal bilincin gördükleri çarpışıyor.

Olgusal bilincin konumundan bir örnek vereyim. Bakın Onat Kutlar Yasemin Cebenoyan unutuldu. Neden. Olgu bitti. Olgu ileti göndermiyor. Nerde bağırıp çağırıyorlar... Öldürüldüğü yere çiçek atanlar cenazesine gidenler. Ama bunlara kızmıyorum. Çünkü olgusal bilinci, hiç kimse 24 saat mezarlıkta tutamaz. Bunun gereğine de inandırılmaz. Çünkü olgu ileti göndermiyor. Olgusal bilinç aşılabileseydi, caniler bulunana kadar hayat durdurulurdu Türkiye'de. Onat Kutlar bir yana Türkiye'de her gün adına anlamsız bir biçimde faili meçhul denen cinayetler işleniyor kaçakçılar affediliyor düşüncesinden ötürü insanlar zindana atılıyor. Olgusal bilinç aşılabileseydi, iş günlük tepkilerde donmazdı. Türkiye'yi cehenneme döndürenler yerlebir olana kadar hayat dururdu. Tam burada **Cumhuriyet**'e geliyorum. **Cumhuriyet** yazarları eleştirilerden rahatsız oluyor şurdan burdan ödül aldık diye eleştirilerin haksızlığını göstermek istiyorlar. Ben, **Cumhuriyet**'i okurunu olgusal bilincin ötesine götürmediği için eleştiriyorum. **Cumhuriyet**'in başarısı oradan burdan aldığı ödüllerle ölçülemez. Ama ölçü, okurun bilincini olgusal noktada durdurmaksa **Cumhuriyet** başarılıdır.

Bütün bunları yazdım ama içimde bir acı var. Çünkü yazdıklarımın bilincine... önemine varmak için bile olgusal bilincin kırılması gerekiyor. Çünkü olgusal bilinç, yalnızca bir seyirci... izliyor izlenimlerine göre davranıyor bütün düşüncelerini, bütün duygularını bu temelin üzerinde oluşturuyor. Olgusal bilinç aşıldıkta duyguların... düşüncelerinin... davranışlarının değişeceğini göremiyor.

Yıllardır aynı noktaya vuruyorum. Acıyla.

İNSANCIL ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Nisan Ayı Etkinlikleri

GÜNEŞLEME

İbrahim DEMİRCAN

Aşkı Tartışmak

8 Nisan Cumartesi Saat 14.00

PANEL

Sanatta Star Sistemi

Yer: Tüyap Kitap Fuarı

21 Nisan Cuma Saat 11.00-13.

TÜYAP KİTAP FUARI

BULUŞMASI

15 Nisan Cumartesi

TARTIŞMA

1 Mayıs Üzerine

Sunu: Gökçer TATAR

29 Nisan Cumartesi Saat 14.00

TÜYAP KİTAP FUARI BULUŞMASI
İstanbul İnsancıl Emekçilerinin Katılımıyla

22 Nisan Cumartesi

Adres:

İnsancıl Ankara Temsilciliği
Necatibey Cad. Lale Sok. No 4/18
Sıhhiye Ankara
Tel (0312) 232 00 80

İNSANİ KÜLTÜR MÜCADELESİNE KATKI

Sistem, kültür dünyasını sıkı sıkıya tutmak için büyük reklamlarla atağa kalktı. Yalnızca duyduğunu gören... duymadığını göremeyen derkesine düşürülen kişiler de sistemin kültür metalarıyla sahte gerçeklikte yaşamaya devam ediyorlar. Bu noktada dumadığını göremeyene göstermek gerekiyor. **İnsancıl** hem dergisiyle... hem yayınlarıyla sahte gerçekliği kırma mücadelesi veriyor. Aşağıdaki ödeme biçimiyle **İnsancıl** yayınlarının hepsini edinebilirsiniz.

Peşin 430.000.- TL.
Birinci Taksit 430.000.- TL. (Peşinattan sonra birinci ay)
İkinci Taksit 430.000.- TL. (Peşinattan sonra ikinci ay)

Kendinize ya da dostlarınıza en iyi armağan...

İnsancıl ciltleri taksit dışıdır.

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri/ Berrin Taş	50.000 TL.
Kırmızıyı Unutma/ Aliye Özlü	50.000 TL.
Pazar Resimleri/ Ali Ersin Günçe	50.000 TL.
Cemreye Çağrı/ Cemile Çakır	50.000 TL.
İnsana Gecikmeden/ Berrin Taş	50.000 TL.
Dinlenen Cadı/ Nihat Ateş	50.000 TL.
Açık Gece/ Ömer Bilge	50.000 TL.
Bir Gün Konuşur Rüzgar/ Ali Ersin Günçe	50.000 TL.
Öbür Yanı da Ateş / Bozan Yaman	50.000 TL.
Gül Dikenini Öpünce / Arif Madanoğlu	50.000 TL.

Öykü Dizisi:

Ara Balkon/ Kezban Özbay	50.000 TL.
Uzaydan Gelen Kadın/ Fatma Kethüdaoğlu	50.000 TL.
İnsan Eli/ D. Mehmet Şekeroğlu	50.000 TL.

Roman Dizisi:

Proxima Centauri/ Ömer Baytaş	80.000 TL.
Çağrısız Hayalim / Kaan Arslanoğlu	70.000 TL.

Deneme-Eleştiri Dizisi:

Denemenin Kıyılarında/ Yusuf Çotuksöken	60.000 TL.
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat/ Afşar Timuçin	60.000 TL.
Yanılmanın Gerçekliği/ Kaan Arslanoğlu	100.000 TL.
Eleştiri/ Cengiz Gündoğdu	100.000 TL.

İnsancıl Dergisi: 1. yıl Cildi (Tükendi)	500.000 TL.
İnsancıl Dergisi: 2. yıl Cildi	500.000 TL.
İnsancıl Dergisi: 3. yıl Cildi	500.000 TL.
İnsancıl Dergisi: 4. yıl Cildi	500.000 TL.

Not/ Posta masrafı nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstlenen kitabın bedeli banka veya postaçekli hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

İNSANCIL:

Mollafenari Sok. nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Caaloğlu/İstanbul

Tel: (0.212) 511 79 94 - 513 93 99

Dağıtım: Evrensel Basım Yayın. İstanbul Tel.: (0.212) 517 82 37 Fax: (0.212)516 27 53

İnsancıl Ankara temsilciliği

Tel.: (0.312) 232 00 80